

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2022

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

วลัยนาสก์ มีขันธ์
คณะครุศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

 Part of the [Adult and Continuing Education Commons](#)

Recommended Citation

มีขันธ์, วลัยนาสก์, "การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น" (2022). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 6235.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/6235>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

น.ส.วลัยนาสก์ มีพันธุ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2565
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM TO ENHANCE CAREER
PLANNING ABILITIES OF LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS.

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

FACULTY OF EDUCATION

Chulalongkorn University

Academic Year 2022

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
โดย	น.ส.วลัยนาสภ์ มีพันธุ์
สาขาวิชา	การศึกษานอกระบบโรงเรียน
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	อาจารย์ ดร.รับขวัญ ภูเขาแก้ว

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(อาจารย์ ดร.รับขวัญ ภูเขาแก้ว)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสวาน์ โกวิทยา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร.พฐิธี รัตนภาพ)

วลัยนาสก์ มีพันธุ์ : การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น. (DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM TO ENHANCE CAREER PLANNING ABILITIES OF LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS.) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, อ.ที่ปรึกษาร่วม : อ. ดร.รับขวัญ ภูษาแก้ว

การวิจัยและพัฒนามีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 2) พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และ 3) พัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างในการทดลองโปรแกรม คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 20 คน จากนักเรียน 480 คนที่มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอนจากการวิจัยในระยะแรก

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสามารถในการวางแผนอาชีพในระดับสูงในภาพรวม ขึ้นการวางแผนชีวิต ($\bar{x} = 3.96$ S.D. = 0.97) และขึ้นการวินิจฉัยตนเอง ($\bar{x} = 4.02$ S.D. = 0.92) มีระดับน้อยกว่าขึ้นการลงมือทำตามแผน ($\bar{x} = 4.08$ S.D. = 0.88) ความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะเรื่องการสำรวจตนเอง (ร้อยละ 52) และการออกแบบเส้นทางเข้าสู่อาชีพ (ร้อยละ 19.4)

2. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) ผู้เรียน 3) ผู้สอน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การวัดและประเมินผล ผลการทดลองใช้โปรแกรม คือ กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้เนื้อหาการวางแผนอาชีพสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 และกลุ่มทดลองมีความสามารถในการวางแผนอาชีพสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ก่อนเข้าร่วม $\bar{x} = 2.37$ หลังเข้าร่วม $\bar{x} = 4.46$) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมนี้ คือ 1) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน 2) ผู้สอนเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้ 3) เนื้อหาในการเรียนรู้ที่ทันสมัย 4) กิจกรรมการเรียนรู้หลากหลาย 5) ระยะเวลาในการจัดที่ยืดหยุ่น 6) ทรัพยากรการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน และ 7) สถานที่ดำเนินกิจกรรมต้องมีความสะดวก เงื่อนไขที่ช่วยให้การจัดโปรแกรมนี้มีประสิทธิภาพ คือ 1) มีกิจกรรมสัมพันธ์เชื่อมผู้เรียนที่หลากหลาย 2) กิจกรรมกลุ่มที่มีขนาด 3-5 คน 3) ดำเนินกิจกรรมตามลำดับแผนการเรียนรู้ 4) ผู้สอนปรับบทบาทของตนให้เข้ากับผู้เรียน และ 5) การวัดประเมินผลและการติดตามผล ปัญหาที่พบระหว่างดำเนินการจัดโปรแกรมนี้ คือ 1) การขาดเวลาในการดำเนินกิจกรรมตามแผนอาชีพ 2) ผู้ปกครองส่งอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และ 3) การดูแลความปลอดภัยของผู้เรียนระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม ข้อค้นพบสำคัญของโปรแกรมนี้ คือ 1) การให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการให้คำแนะนำหรือให้กำลังใจ 2) การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตให้เป็นประโยชน์ในการเป็นอุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ และเนื้อหาในการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ทันสมัย และเหมาะสมกับเยาวชนในยุคนี้ และ 3) ผู้สอนสามารถปรับบทบาทของตนเอง ได้แก่ ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้ให้กำลังใจ ผู้สร้างแรงบันดาลใจ และผู้ให้คำปรึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้เรียน

3. คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 1) ที่มาและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) บทบาทผู้เรียน 4) บทบาทผู้สอน 5) เนื้อหาในการเรียนรู้ 6) วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 7) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ 8) เครื่องมือและวิธีการใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้ และ 9) เทคนิคประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้

สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน

ลายมือชื่อนิติ

ปีการศึกษา 2565

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5884248327 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORD:

Walainart Meepan : DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM TO ENHANCE CAREER PLANNING ABILITIES OF LOWER SECONDARY SCHOOL STUDENTS.. Advisor: Assoc. Prof. Dr. SUWITHIDA CHARUNGKAITTIKUL Co-advisor: Dr. RABKWAN POOSAKAEW

This research and development (R&D) aimed to 1) explore career planning abilities and needs of career plan learning among Thai lower secondary school student, 2) develop non-formal education program to enhance career planning abilities for Thai lower secondary school students, and 3) develop the manual of non-formal education program to enhance career planning abilities for Thai lower secondary school students. The purposive selected participants who joined the program were 20 students from 480 multi-stage samplings of lower secondary students from the first phase of this research.

The results were as follows:

1. The level of career planning abilities of lower secondary school students was high in over all aspects. The designing stage ($\bar{x} = 3.96$ S.D. = 0.97) and the diagnosing stage ($\bar{x} = 4.02$ S.D. = 0.92) were at a lower level than the doing stage ($\bar{x} = 4.08$ S.D. = 0.88). Career plan learning needs were at a high level especially for self-exploration (52%) and career path design (19.4%).

2. The non-formal education program to enhance career planning abilities of lower secondary school students consisted of 1) program's objective, 2) learners, 3) instructors, 4) learning contents, 5) learning activities, 6) time duration, 7) learning resources, and 8) assessment and evaluation. The result of program implementation showed that participants' scores of the knowledge of career planning had been increased after attending the program with statistically significant at level of .05 and the career planning abilities of the participants had significantly risen at higher level after attending program (from $\bar{x} = 2.37$ to $\bar{x} = 4.46$). The factors concerning this program were 1) clarified learning objectives, 2) instructors as facilitators, 3) recent learning contents, 4) varieties of learning activities, 5) flexible time, 6) suitable learning resources, and 7) convenient place. The conditions of effective application were 1) ice-breaking activities blending learners, 2) 3-5 members for group activities, 3) conducting learning activities sequentially as learning plans, 4) adaptive instructors' roles, and 5) evaluations and follow-ups. The problems of this program were 1) insufficient time to put plans into action, 2) parents' effect toward learning progress, and 3) the safety of learners during attending the program. The prominent findings of this program were 1) parental involvement by giving suggestions or empowerments, 2) technology and internet used as learning tools and learning resources that would make the learning contents interesting, up-to-date, and appropriate for youth of this generation and 3) instructor's role adaptation according to the learners, such as the facilitator, the encourager, the motivator, and the advisor.

3. The manual of non-formal education program to enhance career planning abilities for Thai lower secondary school students consisted of 1) introductions and concepts, 2) program's objective, 3) learners' role, 4) instructors' role, 5) learning contents, 6) learning activities' process, 7) learning resources, 8) assessment and evaluation's tools, and 9) techniques for implementation according to the user's context

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

Field of Study: Non-Formal Education
Academic Year: 2022

Student's Signature
Advisor's Signature
Co-advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สำเร็จลุล่วงและประสบผลสำเร็จด้วยดีเนื่องจากความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และอาจารย์ ดร.รัชชวิทย์ ภูษาแก้ว ได้เสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำปรึกษาในการดำเนินงานวิจัย ตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่อง อันเป็นประโยชน์ในการจัดทำดุชฎินิพนธ์เล่มนี้ ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบดุชฎินิพนธ์ อาทิ รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระเดช สุปัญญา ที่ช่วยจัดปรกาศงานดุชฎินิพนธ์ ณ งานสัมมนาของภาควิชา รองศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา ที่ช่วยให้คำแนะนำที่ช่วยให้ผู้วิจัยต่อยอดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงคุณภาพในงานวิจัยนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนัสวาทน์ โกวิทยา และอาจารย์ ดร. พรุสสิริ รัตนกาฬ เล่มดุชฎินิพนธ์ของทั้งสองท่านทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษางานและแนวทางในการเขียนได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านด้วยจิตคารวะเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการสนับสนุน “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทดลองใช้โปรแกรมของงานวิจัยเล่มนี้ ขอขอบพระคุณคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการอุดหนุนเงินทุนการศึกษาของผู้วิจัย ขอขอบพระคุณคณาจารย์และผู้เชี่ยวชาญในความอนุเคราะห์ช่วยตรวจสอบเครื่องมือวิจัยและร่วมสนทนากลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย ที่คอยแนะนำวิธีการเขียนและทำให้ผู้วิจัยตกผลึกการพัฒนาโปรแกรมได้อย่างดี และขอขอบคุณครูวิรัช สืบสมุทและนักเรียนโรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคมที่มีส่วนร่วมในโปรแกรมในการให้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเยาวชนไทยให้เตรียมพร้อมต่อการเข้าสู่อาชีพและดำรงชีวิตในสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณแม่สายใจ มีพันธุ์ พรหมมนต์ มีพันธุ์ และครอบครัวของผู้วิจัยในการสนับสนุนกำลังใจและกำลังใจให้ผู้วิจัยได้ศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จ ขอขอบคุณเหล่าผองเพื่อน พี่น้อง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่ม HOPE NFed/58 NFed/59 และ NonFormalEd ที่เป็นแรงใจในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ของผู้วิจัย ขอขอบคุณเบ๊ที่รัก ผู้ซึ่งคอยเป็นกำลังใจ มีความรักให้กัน คอยรับส่ง พร้อมจัดเพลย์ลิสต์เพลงให้ผู้วิจัยฟังระหว่างเขียนงาน

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์อยู่ไม่น้อย จึงขอมอบส่วนดีทั้งหมดนี้ให้แก่เหล่าคณาจารย์ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาจนทำให้ผลงานวิจัยเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง และขอมอบความกตัญญูตเวทีตาคุณ แต่บิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน สำหรับข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับผิดเพียงผู้เดียว และยินดีที่จะรับฟังคำแนะนำจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษาเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

วลัยนาส มีพันธุ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตการวิจัย	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	11
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
ตอนที่ 1 แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	13
ตอนที่ 2 แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง	32
ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ.....	57
ตอนที่ 4 การจัดทำคู่มือ.....	85
ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	93
ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	101
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	108

1) ขั้นการวิจัย 1 (R1).....	110
2) ขั้นการพัฒนา 1 (D1)	113
3) ขั้นการวิจัย 2 (R2).....	115
4) ขั้นการพัฒนา 2 (D2)	123
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	125
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	181
บรรณานุกรม.....	207
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ	217
ภาคผนวก ข คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการ วางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น.....	219
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	267
ภาคผนวก ง การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	341
ประวัติผู้เขียน	354

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	ตารางเปรียบเทียบประเภทโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Boyle, 1981).....	20
ตารางที่ 2	สรุปการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก	41
ตารางที่ 3	สรุปขั้นตอนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	56
ตารางที่ 4	การจำแนกประเภทอาชีพตามลักษณะบุคลิกภาพ 6 ประเภท (Holland, 1973).....	66
ตารางที่ 5	อาชีพตามลักษณะบุคลิกภาพ 16 ประเภทของ Myers และ Briggs (Myers, 1962) ...	68
ตารางที่ 6	แสดงการสังเคราะห์กระบวนการวางแผนอาชีพ 3Ds.....	77
ตารางที่ 7	ตารางความสามารถด้านต่าง ๆ ในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3Ds.....	82
ตารางที่ 8	กรอบวิธีดำเนินการวิจัย.....	109
ตารางที่ 9	ตัวอย่างนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยจำแนกตามภูมิภาค จังหวัด และสังกัดโรงเรียน	110
ตารางที่ 10	ข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม.....	125
ตารางที่ 11	ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพ	127
ตารางที่ 12	ผลการวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ.....	130
ตารางที่ 13	ตารางสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น.....	138
ตารางที่ 14	ผลประโยชน์ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	146
ตารางที่ 15	ข้อมูลส่วนบุคคลที่อาสาสมัครเข้าร่วมโปรแกรม	146
ตารางที่ 16	เปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ	147
ตารางที่ 17	เปรียบเทียบความแตกต่างของผลระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านเจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม	148
ตารางที่ 18	ผลประโยชน์การเรียนรู้ของผู้เรียนด้านทักษะในการวางแผนอาชีพ.....	151

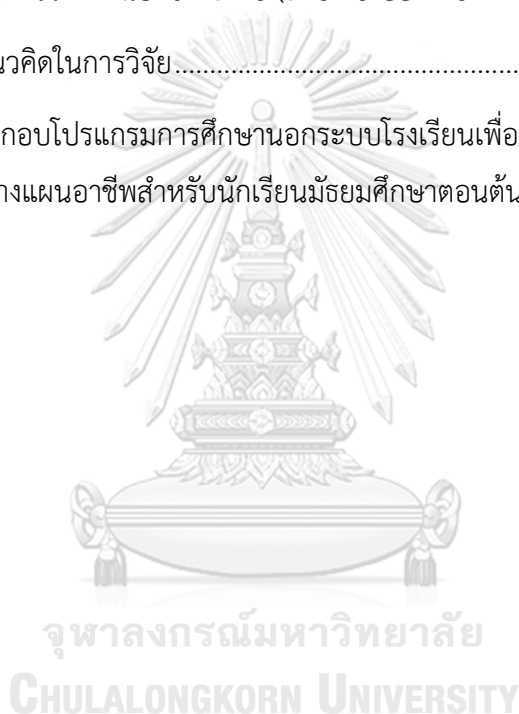
ตารางที่ 19 ผลการประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถใน การวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	163
---	-----

สารบัญภาพ

หน้า

รูปภาพที่ 1	กรวยประสบการณ์ (Dale, 1969).....	34
รูปภาพที่ 2	บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Grow, 1991) ..	50
รูปภาพที่ 3	การสังเคราะห์การเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	55
รูปภาพที่ 4	กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3Ds Career Planning Process)	78
รูปภาพที่ 5	กรอบแนวคิดในการวิจัย	107
รูปภาพที่ 6	องค์ประกอบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริม ความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	185

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ”

พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ

พระราชทานเมื่อ 24 สิงหาคม 2519

อาชีพนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดอนาคตหรือทิศทางในการดำรงชีวิตและการใช้ชีวิตในสังคมของแต่ละบุคคล การประกอบอาชีพถือเป็นกิจกรรมต่อเนื่องในการดำรงชีพอย่างมีเป้าหมายตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และจิตใจของบุคคล เพราะอาชีพจะช่วยบุคคลสร้างปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองและทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ การประกอบอาชีพคือ พัฒนาการความสามารถด้านศาสตร์และศิลป์ พัฒนาการความเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ พัฒนาการความเป็นมืออาชีพในงานการต่าง ๆ ตลอดจนการได้เจริญรอยตามอาชีพที่ปรารถนา บุคคลสามารถสั่งสมประสบการณ์ในความสำเร็จเมื่อได้ประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพที่ถูกต้องนั้น คือ การทำงานด้วยความถนัดและความชำนาญที่บุคคลมี งานที่ต้องสร้างความขัดแย้งแก่ตัวบุคคลให้น้อยที่สุด ในขณะเดียวกันงานนั้นต้องสร้างความพึงพอใจแก่บุคคลอย่างยิ่ง ทว่าเป็นเรื่องที่น่าเศร้ายิ่งนักหากบุคคลไม่สามารถประสบพบเจอและประกอบอาชีพที่มุ่งหวังได้ (Dewey, 1916) การวางแผนอาชีพจึงถือเป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคลได้ใช้ความคิดในการตัดสินใจเพื่อกำหนดชีวิตและอาชีพของตนเองในอนาคต อาจกล่าวได้ว่า การวางแผนอาชีพเป็นกระบวนการที่บุคคลประเมินตนเองควบคู่ไปกับการประเมินโอกาสและช่องทางในอาชีพ เพื่อออกแบบเส้นทางในการเข้าสู่อาชีพนั้นอย่างมีจุดมุ่งหมาย ซึ่งการที่บุคคลจะดำรงชีวิตอย่างผาสุกได้ในอนาคตนั้น การวางแผนและเลือกอาชีพที่ถูกต้องคือสิ่งที่บุคคลพึงให้ความสำคัญ (Nordin & Seng, 2021)

การวางแผนอาชีพ (career planning) คือ กระบวนการสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดพัฒนาการด้านอาชีพ (career development) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของพัฒนาการชีวิตที่เกิดคู่ขนานกันไปและไม่สามารถแยกออกจากการพัฒนาการชีวิตอื่น ๆ ได้ (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2532) การวางแผนอาชีพเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ เพราะถือเป็นการวางรากฐานของพัฒนาการชีวิตที่เด็กและเยาวชนพึงมี โดยเฉพาะการตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) การตระหนักรู้ในอาชีพ (career awareness) หรือการสำรวจอาชีพ (career exploration) ที่ตนเองสนใจจะช่วยให้พวกเขาสามารถวางแผนอาชีพบนพื้นฐานของความเป็นจริงและเป็นไปได้ (Arrington, 2000; Magnuson & Starr, 2000; Wang, 2013)

เยาวชนในช่วงอายุ 11-17 ปี ต่างมีความสับสนในการวางแผนอาชีพเพราะถือเป็นช่วงที่เปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่น พวกเขาเหล่านี้มักประสบกับความกังขาและความลังเลใจในตัวเลือกอาชีพ (Astuti et al., 2022) ซึ่งตามหลักทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Super, Savicka, and Super (1996) ได้กล่าวว่า วัยรุ่นตอนต้นจะเริ่มมีพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนอาชีพ โดยให้ความใส่ใจในเรื่องอนาคตของตน มีการนำตนเองและควบคุมการดำเนินชีวิตของตนเอง เริ่มมีความมุ่งมั่นที่อยากจะประสบความสำเร็จในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และเริ่มมีทัศนคติที่ดีต่อหน้าที่การงาน ตลอดจนพฤติกรรมของตนเอง ความสนใจของเยาวชนช่วงวัยนี้จะมุ่งที่จะสำรวจ ตกผลึก ระบุ และสร้างตัวเลือกอาชีพ อัตมโนทัศน์ต่ออาชีพจะสัมพันธ์กับความสามารถ ความสนใจ ค่านิยม และโอกาสของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแผนชีวิตและอาชีพในอนาคตของเยาวชน เช่นเดียวกับแนวคิดของ Ginzberg, Ginsburg, Axelrad, and Herma (1951) ที่เชื่อว่าเยาวชนช่วงอายุตั้งแต่ 10-14 ปี เริ่มรู้จักและมองหาอาชีพที่ตนสนใจแล้ว ทว่ายังอิงความเพ้อฝันและจินตนาการอยู่

สิ่งสำคัญที่จะทำให้เยาวชนสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงานได้นั้น เกิดจากการที่พวกเขาสามารถตระหนักถึงเป้าหมายชีวิตจนนำไปสู่การวางแผนอาชีพและชีวิตได้ เยาวชนช่วงวัยรุ่น (adolescence) โดยเฉพาะนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หากได้รับการอบรมหรือการศึกษาในด้านการวางแผนอาชีพ จะช่วยให้พวกเขาสามารถค้นพบตัวตนในด้านความสนใจ ความสามารถ ค่านิยม หรือโอกาสในโลกของอาชีพได้ (Bardick, Bernes, Magnusson, & Witko, 2004, 2006) ระยะที่เยาวชนก้าวเข้าสู่มัธยมศึกษาตอนต้น ถือเป็นระยะพัฒนาการที่พวกเขาเริ่มแสดงทักษะบางอย่างเด่นชัดขึ้น อาจแสดงความสนใจในสิ่งที่เป็นอิสระต่างออกไปจากเพื่อน หรือเริ่มตระหนักถึงความสนใจ ความถนัดของตนเองว่าเกี่ยวข้องกับอาชีพอย่างไร เข้าใจโครงสร้างของอาชีพ และเริ่มนำตนเองไปเปรียบเทียบกับอาชีพที่สนใจจนทำให้มองเห็นทางเลือกอาชีพเบื้องต้นได้ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นควรเป็นกิจกรรมประเภทค้นหาทักษะ รู้จักตนเอง รู้จักค่านิยมของตนเองและค่านิยมของอาชีพ ตลอดจนการแสวงหาข้อมูลทางอาชีพ เป็นต้น (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2532)

กระบวนการศึกษาที่จัดขึ้นตั้งแต่ระดับก่อนวัยเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัยมีความมุ่งหมายสำคัญอยู่สองประการ คือ การพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ดำเนินชีวิต ในฐานะพลเมืองดี และช่วยให้บุคคลได้มีโอกาสเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ ดังคำกล่าวที่ว่า “Education is preparation for occupation.” หรือ “การศึกษาคือการเตรียมความพร้อมสู่การประกอบอาชีพ” (คมเพชร ฉัตรศุภกุล, 2541) เช่นเดียวกับนโยบายชาติของประเทศไทยที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาแก่คนไทย เพื่อสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดำรงชีพด้วยอาชีพสุจริตและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข เมื่อพิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ข้อ 3.2.2 เน้นความสำคัญของการพัฒนาเด็กวัยเรียนและวัยรุ่นให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์

อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงาน และการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงานได้ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ตามมาตรา 7, 23 วรรค 5 และ 27 มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการประกอบอาชีพและการรู้จักพึ่งตนเองแก่เด็กและเยาวชน โดยจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย บูรณาการความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อศึกษาต่อ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และมีความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา เพิ่มศักยภาพของนักเรียนให้สูงขึ้น พัฒนาความสามารถของนักเรียนเพื่อประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งถือเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้เกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด หรือความสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กนักเรียนในการออกไปสู่โลกแห่งการทำงานต่อไปในอนาคต

แม้ว่าบริการแนะแนวสำหรับเด็กและเยาวชนไทยจะมีบริการตั้งแต่ปฐมวัยไปจนกระทั่งอุดมศึกษา แต่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทยส่วนใหญ่จะได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพผ่านคาบแนะแนวที่หมุนเวียนในการบริการแนะแนวด้านต่าง ๆ 50 นาทีต่อสัปดาห์เท่านั้น (รับขวัญ ภูเขาแก้ว, 2560) ซึ่งบริการแนะแนวในโรงเรียนมี 3 ประเภทหลัก ได้แก่ บริการแนะแนวด้านการศึกษา บริการแนะแนวด้านอาชีพ บริการแนะแนวด้านส่วนตัวและสังคม เป้าหมายของบริการแนะแนวด้านอาชีพ คือ การช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม พัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ เพื่อประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน การแก้ไขปัญหาและความขัดแย้ง การปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม การค้นพบและพัฒนาบุคลิกภาพ ศักยภาพ ทักษะที่เหมาะสมตามลักษณะเพื่อการดำเนินชีวิต รู้จักตัดสินใจในการเลือกอาชีพ แก้ปัญหาในช่วงวิกฤติ วางแผนการประกอบอาชีพ ตลอดจนสามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขในชีวิตได้พัฒนาตนเองให้ถึงขีดสุดในด้านอาชีพ (กรมการจัดหางาน, 2561; กฤตวรรณ คำสม, 2559)

ทว่าจากรายงานผลการวิจัยเรื่อง การเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาต่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 ของกรมการจัดหางาน (2557) ได้พบว่า การให้ความสนใจในด้านวิชาการ การฝึกปฏิบัติ และการจัดทำโปรแกรมฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับบริการแนะแนวด้านอาชีพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทยยังมีเพียงน้อยนิด สิ่งนี้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมเชิงสถิติในผลวิจัย เช่น นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่อยู่ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกการศึกษาต่อหรือเข้าสู่อาชีพ มากกว่าร้อยละ 50 ไม่เคยได้เข้ารับการบริการแนะแนวด้านอาชีพ และไม่เคยตระหนักถึงเป้าหมายชีวิตของตนเองมากถึงร้อยละ 31 สอดคล้องกับคำกล่าวของอาจารย์อนุสรณ์

ศิวะกุล ประธานกรรมการบริหารโรงเรียนกวดวิชารรณสรณ์ หรือที่รู้จักในนาม “เคมี อ.อุ๋” ในบทสัมภาษณ์บนผู้จัดการออนไลน์ เมื่อ 24 พฤศจิกายน 2558¹ ที่ว่า

“...ระบบสอบกลาง (Admission) เพื่อคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทยไม่มีการวางแผน ตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งมีเวลาเพียงพอให้เด็กเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับความชอบ และความถนัดเป็นเป้าหมาย เช่น เด็ก ม.3 จะต้องรู้ว่าตนเองมีความถนัดในสาขาวิชาไหน และในอนาคตอยากทำสายอาชีพอะไร เมื่อจบ ม.6 อยากศึกษาในคณะอะไร และมหาวิทยาลัยใด...

...เด็กบางคนไม่รู้จักตนเอง หรือยังไม่ค้นพบตนเอง จึงเลือกที่จะตามกระแส หรือบางคนเห็นว่าตัวเองเป็นคนเรียนดีก็สอบเข้าศึกษาในคณะที่เป็นที่นิยมตามเพื่อนไป เมื่อเรียนแพทย์ไปสักระยะก็เปลี่ยนความคิด ออกมาสอบคณะวิศวะ หรือในทางกลับกันเรียนวิศวะก็ออกมาเรียนแพทย์ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นเด็กเก่งจะเรียนอะไรก็ได้แต่ในวันที่เลือกนั้นยังไม่ค้นพบตนเอง...”

นอกจากนี้งานวิจัยของ กัลยาณี กองปิ่น และคณะ (2559) ที่ศึกษาคุณลักษณะที่แสดงถึงความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นยังขาดทักษะชีวิต ทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการทำงานเป็นทีม และสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เมื่อต้องเข้าสู่โลกของการทำงานในอนาคต เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ปราบธนา พลอภิชาติ (2553) ที่สำรวจความลังเลใจในการประกอบอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร และพบว่านักเรียนมีความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) อยู่ในระดับสูง โดยความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยด้านการไม่เห็นคุณค่าของอาชีพ และการรับรู้ความสามารถของตนเอง ในการเลือกอาชีพ นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีความมั่นใจในตนเองว่าอาชีพที่ตนเลือกจะเหมาะสมหรือไม่ และความลังเลใจในการเลือกอาชีพ เกิดจากการรับรู้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งหากมองย้อนกลับไปนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เหล่านี้ล้วนผ่านการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถือเป็นช่วงการศึกษาที่ควรทำให้พวกเขาสามารถค้นพบสิ่งที่ตนเองสนใจ ความถนัด หรือแม้แต่ความสามารถของตนเอง งานวิจัยทั้งสองต่างเห็นพ้องกันว่า ควรให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ การให้คำปรึกษา การแนะแนวอาชีพ ผ่านหลักสูตรพิเศษ หรือโปรแกรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนอาชีพ

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นกำลังเผชิญกับการตัดสินใจในการสร้างทางเลือกให้กับชีวิตและอาชีพด้วยความรู้และโอกาสอันจำกัดในการที่จะค้นพบตนเองและค้นพบโลกของอาชีพ และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถตระหนักรู้ในตนเองและอาชีพ รู้จักสำรวจ

¹ (ที่มา: <http://www.manager.co.th/Home/ViewNews.aspx?NewsID=9580000130145>)

ตนเองว่ามีความถนัด ความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยม ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับตนเองและตลาดแรงงาน สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุขและประสบความสำเร็จในอาชีพที่ตนเลือก สามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและประเทศชาติได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนเหล่านี้ Xiao, Newman, and Chu (2016) กล่าวว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสหรัฐอเมริกา ได้รับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพ (career preparation) เพราะระบบการศึกษาในแต่ละประเทศนั้นต่างมีกฎหมายและนโยบายที่รองรับสำหรับการเตรียมความพร้อมแก่เด็กและเยาวชนในประเทศเพื่อเข้าสู่ตลาดอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยอื่น ๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศที่นำเสนอว่า เยาวชนคนใดก็ตามที่ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ หรืออาชีพศึกษาในมิติต่าง ๆ เยาวชนเหล่านั้นมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความสามารถของตนเองเพื่อวางแผนอาชีพและชีวิต หรือพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพได้ เช่น กมลชนก วงวาทเพ็ญญา กุลนภาตล และประชา อินทร์ (2564) พัฒนาระบบการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ (integrative group counselling model) สำหรับให้บริการแนะแนวด้านอาชีพเพื่อเสริมสร้างการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษา ญัฐชุตตา สุภาพจน์ (2564) พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาการรู้จักตนเองด้านการศึกษาและอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น Astuti et al. (2022) พัฒนารายวิชาการวางแผนอาชีพผ่านระบบดิจิทัล (digital module of career planning) เพื่อพัฒนาการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศอินโดนีเซีย Budiamin, Nurihsan, and Keumala (2019) พัฒนาโปรแกรมบริการแนะแนวอาชีพเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอาชีพผ่านเทคนิคการมีแบบอย่างเพื่อประพฤติตาม (career guidance with modelling technique) แก่นักเรียนในประเทศอินโดนีเซีย Nordin and Seng (2021) พัฒนาคุณลักษณะของกิจกรรมเรียนรู้สำหรับบริการแนะแนวด้านอาชีพที่ประสบผลสำเร็จในการเสริมสร้างความสามารถในการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศมาเลเซีย จะต้องประกอบด้วยกิจกรรม เช่น การสร้างความเข้าใจในอาชีพ การให้ข้อมูลความรู้ของอาชีพ การสร้างตัวเลือกอาชีพ และการเข้าใจการทำงานผ่านการประกอบอาชีพของพ่อแม่ Rivera and Schaefer (2009) พัฒนาโปรแกรมความร่วมมือติดตามพัฒนาการด้านอาชีพ (collaborative career development) โดยการบูรณาการหลักสูตรและให้ครูในโรงเรียนได้ร่วมมือปฏิบัติตามในการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชีวิตและสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษา (ตั้งแต่เกรด 6-12) ในประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การศึกษาและอาชีพในอนาคตของตน Wang (2013) พัฒนาวិชาการวางแผนอาชีพโดยผสมผสานการวิเคราะห์ศิลปะหัตถศิลป์มาลายันเพื่อสร้างการตระหนักรู้ในตนเองสำหรับนักเรียนในประเทศแคนาดา เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น การจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงกับอาชีพในมิติหรือรูปแบบต่าง ๆ สามารถส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพของเยาวชนได้ ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถสร้างการเรียนรู้แก่เยาวชนในเรื่องการวางแผนอาชีพได้ เพราะการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การศึกษารูปแบบหนึ่งสามารถเข้ามาช่วยการศึกษาที่มีระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกโรงเรียนจัดคู่ขนานไปกับการศึกษาในระบบโรงเรียน ทว่ามีความยืดหยุ่นทั้งด้านหลักสูตร เวลา สถานที่ ไม่จำกัดสถานภาพ เพศ หรืออายุของผู้เรียน ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม มีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เปิดโอกาสให้บุคคลได้ศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ ฝึกทักษะและความสามารถ ปลุกฝังทัศนคติในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ (วีรฉัตร สุปัญญา และคณะ, 2558; ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย, 2542) นอกจากนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถส่งเสริมเยาวชนให้พัฒนาทักษะ สมรรถภาพ ค่านิยม ตลอดจนทักษะทางสังคม (soft skills) ของตนได้มากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน เพราะผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก มุ่งส่งเสริมให้ปฏิบัติลงมือทำได้ (Novosadova et al., 2011)

เพื่อเป็นการส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนิน “การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” ด้วยการวิจัยและพัฒนาที่แบ่งออกเป็น 3 ระยะ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ 1) วิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 2) พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และ 3) พัฒนาคู่มือการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ภายใต้แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบเชิงสถาบันของ Boyle (1981) 5 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ 2) ระบุเนื้อหา 3) กำหนดแผนการเรียนรู้ 4) นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ และ 5) ประเมินผลโปรแกรม

หากโรงเรียนซึ่งถือเป็นสถาบันการศึกษาเปรียบเสมือนองค์กร นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียน จึงถือเป็นบุคลากรขององค์กร การพัฒนานักเรียนในโรงเรียน จึงเปรียบดังการพัฒนาบุคลากรขององค์กร และการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบที่เหมาะสม คือ การพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันที่เน้นการสร้างเสริมความเจริญงอกงามพื้นฐานทางด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียน พัฒนาผู้เรียนเชิงรายบุคคลด้วยการเรียนการสอนที่มีโครงสร้างชัดเจนและเนื้อหาที่ใช้ในการกำหนดแผนการเรียนรู้จะพิจารณาถึงภูมิหลังของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวางแผนอาชีพที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดของ Alberta Advance Education and Technology (2009); Coetzee and Schreuder (2006); Endicott (1961); Hoppock (1967); Lindahl, Long, and

Arnett (2002); Lock (2000); Nordin and Seng (2021); Otte and Kahnweiler (1995); Parsons (1909); R. A. Noe, J. R. Hollenbeck, B. Gerhart, and Wright (1994); กระทรวงแรงงาน (2565) ทำให้ได้กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3Ds career planning) ที่มี 3 ขั้นตอน หมุนวนไปตามความต้องการและการค้นพบตัวตนและโลกของอาชีพอย่างเป็นพลวัตร อันได้แก่ ขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ขั้นตอนการออกแบบชีวิต (designing stage) และขั้นตอนการลงมือทำตามแผน (doing stage)

การออกแบบแผนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพภายในโปรแกรมจะเน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning) เข้าไว้ด้วยกัน เพราะแนวคิดการวางแผนอาชีพ เป็นแนวคิดที่ค่อนข้างซับซ้อนและกว้างขวางครอบคลุมตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งวัยผู้ใหญ่ กระบวนการวางแผนอาชีพของเด็กและผู้ใหญ่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลของตนเองกับโลกของอาชีพและการตัดสินใจเลือกอาชีพ การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยเรียน คือ การเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำ กระตุ้น หรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้นโดยกระบวนการคิดขั้นสูง กล่าวคือ ผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมายและสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สภาพพฤษภูมิ, 2558) อีกทั้งยังได้มีการสอดแทรกการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องรับผิดชอบในการวางแผน การปฏิบัติ และการประเมินผล ความก้าวหน้าของการเรียนของตนเอง ผู้เรียนสามารถถ่ายโอนการเรียนรู้และทักษะที่เกิดจากการเรียนจากสถานการณ์หนึ่งไปยังอีกสถานการณ์หนึ่งได้ (Hiemstra, 2003) และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองยังกระบวนการที่ผู้เรียนวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง ตั้งเป้าหมายในการเรียน แสวงหาผู้สนับสนุน แหล่งความรู้ สื่อการศึกษาที่ใช้ในการเรียนรู้ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งนี้ผู้เรียนอาจได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น หรืออาจจะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นก็ได้ (Knowles, 1975; Noklang, 2020) จากนั้นมีการนำแผนการสอนไปปฏิบัติให้เกิดความรู้และนำไปเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยมีการประเมินผลโปรแกรมเพื่อให้ทราบถึงผลของการจัดโปรแกรมและผลสัมฤทธิ์ของการเข้าโปรแกรมของผู้เรียน โดยมีองค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา แหล่งความรู้และสื่อการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาโปรแกรมก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน อาทิ การดำเนินงานอย่างมีทิศทางและเป้าหมาย การกระจายทรัพยากรต่าง ๆ การเข้าถึงและการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน การส่งเสริมความสามารถของผู้จัด

โปรแกรมหรือนักพัฒนาโปรแกรม การสร้างกรอบแนวคิดเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อผลิตโปรแกรมการศึกษาที่สามารถเตรียมผู้ให้บริการให้มีความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ

ท้ายสุด ผู้วิจัยมุ่งหวังที่จะพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและนำไปสู่การจัดทำคู่มือการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนรู้จักสำรวจตนเอง สำรวจโลกของอาชีพ และรู้จักการวางแผนอาชีพ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองต่อไปในอนาคต อีกทั้งยังช่วยให้นักเรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพและศึกษาต่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน งานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อตัวนักเรียนหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรม โดยเฉพาะเรื่องความสามารถในการวางแผนอาชีพที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวกและครอบคลุมความสามารถทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ในการวางแผนอาชีพ เจตคติที่ดีในการวางแผนอาชีพ และทักษะในการวางแผนอาชีพ นอกจากนี้องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยยังเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู อาจารย์แนะแนว หรือนักการศึกษาให้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความสนใจในอาชีพของนักเรียนเพื่อให้การแนะแนวหรือให้คำปรึกษาวางแผนศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ และคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จะเป็นประโยชน์แก่ ครู อาจารย์ หรือนักการศึกษา ในการนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาหรือชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในแต่ละพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลอันเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตในฐานะพลเมืองดีที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีสืบไป

คำถามการวิจัย

1. นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสามารถในการวางแผนอาชีพในระดับใด และมีความต้องการการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพอย่างไร
2. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นควรมีองค์ประกอบใดบ้าง มีลักษณะและวิธีดำเนินการอย่างไร ภายใต้ปัจจัยและเงื่อนไขใดบ้าง

3. คู่มือการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นควรมีองค์ประกอบใดบ้าง มีลักษณะวิธีการนำไปใช้ หรือข้อเสนอแนะในการจัดทำอะไรบ้าง อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
2. พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
3. พัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ขอบเขตการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. **ขอบเขตด้านประชากร** การวิจัยในครั้งนี้มีขอบเขตประชากรที่ศึกษา คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี สังกัดโรงเรียนภาครัฐและเอกชน
2. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวางแผนอาชีพเป็นกระบวนการพัฒนาการด้านอาชีพในมนุษย์ เกิดคู่ขนานกับพัฒนาการชีวิตตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ กระบวนการวางแผนอาชีพสำหรับบุคคลทั่วไป คือ การสร้างทางเลือกอาชีพจากการสำรวจตนเองและสำรวจอาชีพเพื่อตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพหรือเปลี่ยนแปลงอาชีพได้ตามที่ตนเองต้องการเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น งานวิจัยนี้ต้องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี ดังนั้นเป้าหมายของการวางแผนอาชีพจะแตกต่างจากผู้ใหญ่ การวางแผนอาชีพของเด็กจะมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความตระหนักรู้ในความรู้และความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวางแผนอาชีพ มุ่งเน้นให้เด็กเกิดความสามารถในการรู้จักบุคลิกภาพ ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ หรือค่านิยมของตน เพื่อสามารถออกแบบเส้นทางสู่การศึกษาต่อหรืออาชีพในฝันที่เหมาะสมกับตนเองในการใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไปในภายภาคหน้า

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง รายละเอียดเกี่ยวกับแนวการจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาในการจัด ทรัพยากรการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กระบวนการออกแบบและ สร้างการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยใช้ แนวคิดของ Boyle (1981) ที่มีการดำเนินการออกแบบและสร้างโปรแกรมอย่างเป็นระบบ 5 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดกลุ่มผู้รับบริการ 2) การระบุเนื้อหาวิชา 3) การกำหนดแผนการเรียนรู้ 4) การนำ แผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ และ 5) การประเมินผลโปรแกรม

การวางแผนอาชีพ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลสำรวจตนเองได้ว่ามีบุคลิกลักษณะ ความสามารถ ความถนัดและทักษะ ความสนใจ ค่านิยม จุดแข็ง หรือจุดอ่อนของตนเองว่าเป็นเช่นไร พร้อมทั้งสำรวจสภาพแวดล้อมของตนเองตลอดจนโลกของอาชีพ เพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบในการ ตัดสินใจในการเลือกอาชีพและวางแผน พร้อมตั้งเป้าหมายในอาชีพที่มุ่งหวังและระบุถึงวิธีที่จะประสบ ความสำเร็จได้

การวางแผนอาชีพ 3 Ds คือ กระบวนการวางแผนอาชีพที่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) คือ การที่บุคคลสามารถสำรวจและวิเคราะห์ตนเองได้ พร้อมทั้งสำรวจทำความเข้าใจอาชีพต่าง ๆ ที่มีในโลกปัจจุบัน 2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) คือ การที่บุคคลสามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากการได้สำรวจตนเองเพื่อเปรียบเทียบกับอาชีพในฝัน ที่ได้สำรวจ เพื่อออกแบบวางแผนวิธีการเข้าสู่อาชีพนั้นอย่างมีเป้าหมาย และ 3) ขั้นการลงมือทำตาม แผน (doing stage) คือ การที่บุคคลได้ลงมือทำตามแผนอาชีพนั้น พร้อมทั้งสามารถประเมิน ความสำเร็จของแผนด้วยตนเองหรือร่วมกับผู้อื่น เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงวิธีการเข้าสู่อาชีพนั้นต่อไป

ความสามารถในการวางแผนอาชีพ หมายถึง การแสดงออกถึงการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของ บุคคลที่แสดงออกถึงการวางแผนอาชีพที่ครอบคลุมผลการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ในการ วางแผนอาชีพ ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการวางแผนอาชีพ 2) เจตคติต่อการวางแผน อาชีพ ได้แก่ การเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการวางแผนอาชีพ มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำตาม แผน หรือยินดีปรับปรุงแก้ไขแผนหากได้รับคำแนะนำ และ 3) ทักษะในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การ ลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ สามารถประยุกต์ปรับปรุงวิธีการในแผนเพื่อเข้าสู่อาชีพในฝันทั้งใน ระยะสั้น ระยะยาว ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเรื่อง การศึกษาต่อและการใช้ชีวิต

ความต้องการการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ หมายถึง การแสดงออกซึ่งความปรารถนาในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนในการออกแบบและวางแผนชีวิตในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่การประกอบอาชีพหรือการศึกษาต่อที่สอดคล้องกับอาชีพในฝันที่ตนกำหนดไว้

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง บุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สังกัดโรงเรียนมัธยมศึกษาภาครัฐหรือเอกชน ที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี โดยประมาณ

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่มีผลต่อการดำเนินการจัดโปรแกรม อันได้แก่ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน ระยะเวลา เนื้อหาในการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลาในการจัด ทรัพยากรการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

เงื่อนไข หมายถึง ข้อตกลงพิเศษเพื่อให้การจัดโปรแกรมประสบผลสำเร็จและเกิดโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพ

คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง ชุดข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบเอกสารสิ่งพิมพ์เผยแพร่ สำหรับครู อาจารย์ นักการศึกษา ผู้ปกครอง หรือชุมชน สำหรับดำเนินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาหรือชุมชนของตนเอง เอกสารจะรวบรวมคำอธิบายอย่างละเอียดในแต่ละขั้นกิจกรรมตามกระบวนการ เพื่อกำกับให้กระบวนการนั้นดำเนินอย่างถูกต้องและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ มีองค์ประกอบ ได้แก่ ที่มาและแนวคิด วัตถุประสงค์ของโปรแกรม บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน เนื้อหาในการเรียนรู้ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ วิธีการใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้ และเทคนิคในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. องค์ความรู้ที่ได้เกี่ยวกับความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจะเป็นประโยชน์ต่อครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาในการแนะแนวหรือให้คำปรึกษาแก่นักเรียนเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ/ชีวิต หรือวางแผนพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับกลุ่มเป้าหมายในบริบทอื่น ๆ ต่อไป

2. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จะช่วยให้นักเรียนสามารถสำรวจตนเอง รวมถึงโลกของอาชีพได้อย่างถ่องแท้ วิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองเพื่อช่วยตัดสินใจวางแผนศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับตนเองและสอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน

3. คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพด้วยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จะช่วยให้ครู อาจารย์ นักการศึกษา ผู้ปกครอง หรือชุมชน ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หรือประยุกต์ใช้กับผู้เรียนในบริบทอื่น ๆ ในสถานศึกษาหรือชุมชนของตนเองในแต่ละกระบวนการได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” ดังกล่าวเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- ตอนที่ 2 แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
- ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ
- ตอนที่ 4 แนวคิดการจัดทำคู่มือ
- ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน ถือเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือโปรแกรมการศึกษาที่นอกกรอบการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนตามปกติ เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน หรือเป็นการศึกษามุ่งบริการประชากรกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้มีทักษะชีวิต ทักษะในการทำงาน และความรู้ทั่วไป เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้ดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุข (UNESCO, 2017)

เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 และพระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 (ราชกิจจานุเบกษา, 2566) จะพบว่า ได้มีการปรับปรุงและนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นกิจกรรมการศึกษาที่มีการจัด ส่งเสริม และสนับสนุนการเรียนรู้ขึ้นนอกระบบปกติ โดยให้คำนึงถึงความหลากหลายและความต้องการของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยมีโอกาสเรียนรู้และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ มุ่งส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีเป้าหมายเพื่อจัดให้มีระบบกระตุ้น ชี้นำ หรืออำนวยความสะดวกด้วยวิธีการใด ๆ ให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองในเรื่องที่ตนสนใจหรือตามความถนัดของตน สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้ในเวลาใด ๆ ที่ตนสะดวกโดยไม่มีภาระค่าใช้จ่ายเกินสมควร และเพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวาง รู้เท่าทันพัฒนาการของโลกอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้ง

นำความรู้ไปเติมเต็มชีวิตให้แก่ตนเองหรือเกิดประโยชน์ต่อสังคม อาจกล่าวได้ว่า แม้พระราชบัญญัติ ส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 จะเปลี่ยนคำว่าศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็น การส่งเสริมการเรียนรู้ ทว่าความหมาย บทบาท ภาระหน้าที่ยังคงมีความคล้ายคลึงกัน คือ การ จัดบริการการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ไม่มีการจำกัด พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์หรือความสนใจ มีวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ ผู้เรียนได้รับความรู้ในด้านพื้นฐานการ ดำรงชีวิต ความรู้ทางด้านทักษะ การประกอบอาชีพและ ความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมท่ามกลางการ เปลี่ยนแปลงของสังคม โดยหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี รูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัด และระยะเวลาเรียนที่ยืดหยุ่นและหลากหลายสอดคล้องตามสภาพ ปัญหา ความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น

นักการศึกษาไทยนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่สอดคล้องกับสิ่งที่ได้กล่าวข้างต้น ทว่า มีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป เช่น เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) เน้นถึงการศึกษานอกระบบ โรงเรียนที่ยึดหลักปรัชญา “การศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา” มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนามนุษย์ให้ รู้จักคิดตัดสินใจ รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีอิสรภาพจากสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เพื่อทำให้มนุษย์ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันนิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2551) มีจุดเน้นที่กลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการทุกเพศ ทุกวัย ที่พลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษา อาทิ เด็ก ก่อนวัยเรียนหรือเด็กในวัยเรียนซึ่งได้ศึกษาในโรงเรียนระดับหนึ่งแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ ผู้ใหญ่วัย ทำงานหรือผู้สูงอายุซึ่งพลาดโอกาสศึกษาเล่าเรียนเมื่ออยู่ในวัยเรียนด้วยสาเหตุต่าง ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ อาชญญา รัตนอุบล (2554) และมนัสวาสน์ โกวิทยา (2551) นิยามการศึกษา นอกระบบโรงเรียนคล้ายคลึงกันในประเด็นการจัดการศึกษาที่นอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบ โรงเรียน กล่าวคือ เป็นการจัดการกิจกรรมทางการศึกษาหรือมวลประสบการณ์ความรู้โดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่าง ๆ ในสังคม นอกเหนือจากกิจกรรมในโรงเรียน หรือจัดคู่ขนานไปกับ การศึกษาภาคปกติเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ของ กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ยึดถือความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับนิยาม ของ Novosadova et al. (2011) ที่ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาคู่ขนานกับ ระบบการศึกษากระแสหลัก เป็นการจัดการศึกษาที่มีการวางแผนโปรแกรม เพื่อบุคคลหรือสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเยาวชนให้มีทักษะและความสามารถที่นอกเหนือจากหลักสูตรหรือ การศึกษาในระบบโรงเรียนจะให้ได้ มิได้เน้นการได้มาซึ่งวุฒิบัตร บุคคลมีส่วนร่วมในกระบวนการ ศึกษาด้วยความสมัครใจ พร้อมทั้งมีบทบาทอย่างเต็มที่ในกระบวนการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มีระบบแต่เป็นระบบที่อยู่นอก โรงเรียน อยู่ระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถจัดคู่ขนานไปกับ

การศึกษาในระบบโรงเรียน ทว่ามีความยืดหยุ่นทั้งด้านหลักสูตร เวลา สถานที่ ไม่จำกัดสถานภาพ เพศ หรืออายุของผู้เรียน จัดขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพให้แก่ประชาชนทุกคนได้พัฒนาคุณภาพชีวิตและ สังคม หลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เปิดโอกาสให้ได้ศึกษาหา ความรู้ต่าง ๆ ฝึกทักษะและความสามารถ ปลูกฝังทัศนคติในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ เสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและมีความสุขตามควรแก่อัตภาพอย่างเหมาะสม

1.2 หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้หลักการสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ มากมาย สามารถวิเคราะห์หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) หลักความเสมอภาคทางการศึกษา คือ ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาโดยไม่มี การเลือกปฏิบัติ ไม่มีข้อจำกัดในด้านเพศ อายุ พื้นฐานการศึกษาอาชีพ ความสนใจ ฐานะทาง เศรษฐกิจ ความห่างไกล ฯลฯ เป็นการจัดบริการทางการศึกษาและการเรียนรู้แก่กลุ่มเป้าหมายทุกคน อย่างเท่าเทียมกัน โดยกระจายโอกาสทางการศึกษาด้วยวิธีการต่าง ๆ สู่กลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทั้ง ในเมืองและชนบท (Novosadova et al., 2011; UNESCO, 2017; มนัสวาทน์ โกวิทยา, 2551; สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2551; สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2546; สุมาลี สังข์ศรี, 2546)

2) หลักบูรณาการการเรียนรู้ คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจัดคู่ขนานไปกับการ ศึกษาภาคปกติหรือส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียนได้ โดยมีการวางแผนและออกแบบ หลักสูตรหรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย โดยบูรณาการเนื้อหาการเรียนรู้ หลักสูตร หรือวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สัมพันธ์กับสภาพปัญหา การทำงาน การดำเนินชีวิต วิถี ชุมชน หรือบริบทแต่ละท้องถิ่นอย่างเหมาะสม (Novosadova et al., 2011; มนัสวาทน์ โกวิทยา, 2551; สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2551; สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน, 2546; สุวัฒน์ วัฒนา วงศ์, 2542; อาชัญญา รัตนอุบล, 2550)

3) หลักการตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย คือ การมุ่งเน้นความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา และเป็นการศึกษาเพื่อประชาชนทุกคน ดังนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงประกอบไปด้วยบุคคล หลายวัย หลายพื้นฐานการศึกษา หลายอาชีพ และหลายความสนใจ ผู้จัดสามารถสำรวจความ ต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แนวทางหรือวิธีการในการจัดกิจกรรม เรียนรู้ สาระการเรียนรู้ หรือสื่อการสอน เป็นต้น (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2551; สำนักบริหารงาน การศึกษานอกโรงเรียน, 2546; สุมาลี สังข์ศรี, 2546)

4) หลักการพัฒนาตนเองและสังคม คือ การจัดเรียนการสอนและกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตน สามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต หรือปรับปรุงอาชีพได้ อีกทั้งสร้างให้เกิดการเรียนรู้และสำนึกที่จะพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีทักษะชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ เพื่อสามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุขและเท่าทันกับกระแสการ

เปลี่ยนแปลงของสังคม และเตรียมความพร้อมสู่การเป็นพลเมืองที่ดีที่จะพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไป (Novosadova et al., 2011; UNESCO, 2017; มนัสวาสน์ โกวิทยา, 2551; สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2551; สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2546; สุมาลี สังข์ศรี, 2546; สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2542; อุ๋นตา นพคุณ, 2546)

5) หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน คือ การขยายขอบเขตการจัดการศึกษาหรือการส่งเสริมการเรียนรู้ให้อยู่นอกเหนือจากสถาบันการศึกษา โดยจัดให้มีภาคีเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน สมาคม มูลนิธิ องค์กร ชุมชน ชาวบ้านผู้ที่มีความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรืออาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ สามารถเข้ามามีบทบาทหน้าที่ หรือมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา การจัดสรรทรัพยากรเป็นแหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการสนับสนุนในเรื่องอื่น ๆ เพื่อผลิตผู้เรียนที่เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนและสังคมต่อไป นอกจากนี้ผู้เรียนเองสามารถมีส่วนร่วมในการออกแบบวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ หรือวิธีดำเนินการเรียนรู้ของตนเองพร้อมกับผู้สอนได้ อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนอื่น ๆ ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Novosadova et al., 2011; มนัสวาสน์ โกวิทยา, 2551; สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2551; สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2546; สุมาลี สังข์ศรี, 2546; อาชญญา รัตนอุบล, 2550)

6) หลักความต่อเนื่อง คือ การส่งเสริมการอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมเมื่อใดก็สามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลาและหาความรู้ได้ทุกช่วงชีวิต (UNESCO, 2017; มนัสวาสน์ โกวิทยา, 2551; สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2551; สุมาลี สังข์ศรี, 2546)

7) หลักการประยุกต์ให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเอง สามารถจัดการศึกษาให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม ผู้สอนมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ สารการเรียนรู้ วิธีการเรียน และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ต้องประยุกต์และปรับใช้เครื่องมือหรือสื่อการเรียนการสอนที่เข้ากับสภาพและปัจจัยของผู้เรียน หรือบริบทในแต่ละท้องถิ่นได้ ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และไม่จำเพาะเจาะจงอยู่ที่เครื่องมือใดเครื่องมือหนึ่งเท่านั้น มีความสร้างสรรค์ ผสมผสานกับสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้เรียน (Novosadova et al., 2011; มนัสวาสน์ โกวิทยา, 2551; สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2551; สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน, 2546; อาชญญา รัตนอุบล, 2554)

สรุปได้ว่า หลักการสำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรคำนึงถึงประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความเสมอภาคทางการศึกษา การบูรณาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การตอบสนองกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาตนเองและสังคม การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การส่งเสริมการอย่างต่อเนื่อง และการประยุกต์ให้สอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

1.3 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ความหมายของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ กระบวนการวางแผนที่ครอบคลุมอย่างเป็นระบบที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างองค์กรทางการศึกษา เจ้าหน้าที่ และผู้เรียน ซึ่งการจัดโปรแกรมนั้นจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ผู้เรียนพึงประสงค์ ที่ส่งผลต่อไปยังการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อม ชุมชน และวิถีชีวิตของผู้เรียน (Boone, 1985) โปรแกรม (program) นั้นแตกต่างจากคำว่าโครงการ (project) เพราะโปรแกรม คืองานประจำที่มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องที่สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ได้จัดขึ้นในลักษณะของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (Seever & Graham, 2012; อาชัญญา รัตนอุบล, 2554; อุ่นตา นพคุณ, 2546) กระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลากหลายรูปแบบ ทว่าสิ่งที่เหมือนกัน คือ ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมที่เริ่มจากการวางแผนโปรแกรม จากนั้นนำแผนมาออกแบบและนำโปรแกรมไปใช้ และการประเมินผลโปรแกรม (Franz, Garst, & Gagnon, 2015) ทั้งนี้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้จัดโปรแกรมและผู้รับบริการในการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น การวางแผน การสอน การประชาสัมพันธ์ การประเมินผล และการรายงานผล (Boyle, 1981; Franz et al., 2015)

ความสำคัญและหลักการของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

มีนักการศึกษาได้นำเสนอความสำคัญและหลักการของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

Franz et al. (2015) ได้ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุสำคัญหลายประการของการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาที่ผู้จัดโปรแกรมพึงระลึกถึง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) การพัฒนาโปรแกรมจะช่วยพัฒนาโปรแกรมการศึกษาต่าง ๆ ให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีเป้าหมายเพื่อให้โปรแกรมการศึกษาดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความสามารถของผู้จัดโปรแกรมในการเตรียมความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลง
- 2) การพัฒนาโปรแกรมจะช่วยให้ผู้จัดโปรแกรมเข้าถึงปัญหาและความต้องการที่ซับซ้อน ปัญหาที่เกิดขึ้นถูกแก้ไขเพราะผู้ใช้โปรแกรมเกิดการเรียนรู้มากขึ้น
- 3) การพัฒนาโปรแกรมจะช่วยสร้างกรอบแนวคิดหรือหลักการเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ปฏิบัติ ผลลัพธ์ของโปรแกรมที่ได้ จะช่วยพัฒนาโปรแกรมในครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ
- 4) การพัฒนาโปรแกรมจะช่วยส่งเสริมโปรแกรมให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับทรัพยากรที่มีจำกัด โดยผู้จัดโปรแกรมสามารถจัดลำดับความสำคัญหรือกระจายทรัพยากรในโปรแกรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้โปรแกรมส่วนใหญ่

5) การพัฒนาโปรแกรมจะช่วยให้ผู้จัดโปรแกรมสามารถวางแผนจัดสรรการใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะด้านงบประมาณได้อย่างเหมาะสมและตอบสนองนโยบายขององค์กรหรือสถาบันการศึกษาได้ ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้โปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างความน่าเชื่อถือของรายงานผลการจัดโปรแกรมแก่ผู้สนับสนุนเงินทุนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโปรแกรม เช่น ชุมชน ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ นักพัฒนาโปรแกรมวิชาชีพ ฯลฯ

Boone (1985) นำเสนอความสำคัญของหลักการพัฒนาโปรแกรม 5 ข้อ ดังนี้

1) การพัฒนาโปรแกรมจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนในระดับรายบุคคล มีการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และในระดับกลุ่มหรือชุมชน กล่าวคือ จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความคาดหวัง ความต้องการ และผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

2) การพัฒนาโปรแกรมเป็นเรื่องของการตัดสินใจร่วมกัน การสร้างโปรแกรมจะต้องให้บุคคลหรือตัวแทนของบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโปรแกรม อาจเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนหรือบางขั้นตอนของโปรแกรม ตั้งแต่การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการของบุคคลและปัญหาของชุมชน ตลอดจนขั้นตอนการประเมินผลและเสนอรายงาน

3) การพัฒนาโปรแกรมมีจุดเน้นเรื่องความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของผู้เข้ามารับบริการหรือผู้ใช้โปรแกรมกับนักพัฒนาโปรแกรม ในการวิเคราะห์และกำหนดความต้องการหรือปัญหาที่ต้องการแก้ไข การเลือกทรัพยากรและวิธีปฏิบัติงาน ตลอดจนวิธีการประเมินผลที่เหมาะสมที่สุด

4) การพัฒนาโปรแกรมเป็นเรื่องของระบบและแนวความคิด กล่าวคือ การพัฒนาโปรแกรมเป็นระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยแนวความคิดต่าง ๆ ในระบบใหญ่นี้จะประกอบด้วยระบบย่อยอีก 3 ระบบที่มีแนวความคิดที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ระบบย่อย 3 ระบบสามารถจำแนกได้เป็น 1) การวางแผน 2) การออกแบบและการนำโปรแกรมไปปฏิบัติ 3) การประเมินผลและการตรวจสอบ

5) การพัฒนาโปรแกรมจะช่วยให้องค์กรได้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ทำให้องค์กรมีความตื่นตัวและทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ สามารถปรับปรุงองค์กรให้ปฏิบัติงานดีขึ้นในอนาคต

Boyle (1981) ถือว่าการพัฒนาโปรแกรมเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการปฏิบัติและตัดสินใจอย่างมีจุดมุ่งหมายร่วมกันระหว่างนักพัฒนาโปรแกรมกับผู้รับบริการ ภายใต้หลักการ ดังนี้

1) เพื่อพัฒนาโครงสร้างขององค์กรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์ ตีความและตัดสินใจว่าปัญหาหรือสถานการณ์ใดที่ควรเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ดีขึ้น

2) วิเคราะห์ความต้องการของบุคคลหรือปัญหาของชุมชน

3) กำหนดลำดับความสำคัญของปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและจัดทำแผนปฏิบัติงาน

4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการในการกำหนดผลที่พึงประสงค์จากโปรแกรม

5) กำหนดแหล่งทรัพยากรและการสนับสนุนด้านการเงินที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์และการปฏิบัติงาน

6) วางแผนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมผู้เรียนให้มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม

7) นำแผนการสอนไปปฏิบัติ โดยเลือกรูปแบบและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน

8) พัฒนาวิธีการประเมินผลที่สะท้อนให้เห็นความรับผิดชอบและความโปร่งใสเพื่อให้ ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับรู้ผลลัพธ์และคุณค่าของโปรแกรม

9) ประชาสัมพันธ์คุณค่าและประโยชน์ของโปรแกรมให้ทุกภาคส่วนทราบ

สรุปได้ว่า หลักการสำคัญของการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การวางแผนและการออกแบบโปรแกรมได้อย่างเหมาะสม โดยวิเคราะห์จากปัญหาและความต้องการจำเป็นของผู้เรียน เพราะสิ่งนี้จะส่งผลถึงการบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโปรแกรมและทรัพยากรการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการดำเนินการจัดโปรแกรมอย่างมีประสิทธิภาพ และความน่าเชื่อถือของการประเมินผล ตลอดจนสร้างคุณค่าให้โปรแกรมได้เป็นที่ยอมรับ และดำเนินการจัดบริการโปรแกรมได้อย่างต่อเนื่อง

ประเภทของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

Boyle (1981) แบ่งโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) โปรแกรมเชิงพัฒนา 2) โปรแกรมเชิงสถาบัน และ 3) โปรแกรมเชิงสารสนเทศ ดังนี้

1) โปรแกรมเชิงพัฒนา (developmental programs) เป็นโปรแกรมศึกษาที่ระบุปัญหาของกลุ่มบุคคลหรือชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมในการช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในชุมชน ผู้วางแผนโปรแกรมต้องวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อให้ได้วัตถุประสงค์ของโปรแกรม โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากโปรแกรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดโปรแกรม เพราะผู้เกี่ยวข้องสามารถตระหนักถึงปัญหาได้เป็นอย่างดี สามารถร่วมลงมือแก้ไขและพึงพอใจในผลของโปรแกรมที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาอันเป็นเป้าหมายของโปรแกรมได้ ดังนั้นการถ่ายโอนความรู้และประสบการณ์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาโปรแกรม เพราะความรู้เป็นแนวทางในการค้นพบของคำตอบในปัญหาที่เกิดขึ้น โปรแกรมนี้จะช่วยแก้ไขและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยจะเพิ่มระดับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โปรแกรมเชิงพัฒนาสามารถประยุกต์และดัดแปลงให้เกิดความเหมาะสมกับการเผชิญปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับปัจเจกบุคคล กลุ่มคน ชุมชน และสังคมได้

2) โปรแกรมเชิงสถาบัน (institutional programs) มีรูปแบบที่เป็นทางการมากกว่า โปรแกรมเชิงพัฒนาเนื่องจากเป็นโปรแกรมที่ริเริ่มจากสถาบันผู้จัด เป็นโปรแกรมที่มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาความสามารถพื้นฐานของบุคคลที่จะพัฒนาบุคคลให้ก้าวหน้า มุ่งเน้นเนื้อหาสาระของการเรียนการสอน สิ่งสำคัญต่อกระบวนการวางแผนโปรแกรมเชิงสถาบัน คือ เหตุผลและการจัดวาง

ลำดับเนื้อหาขององค์ความรู้ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีนักศึกษานอกระบบทำหน้าที่ช่วยผู้เรียนให้ได้เรียนรู้และเชี่ยวชาญในวิทยาการ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นจะมีโครงสร้างและรูปแบบตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัดและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน นักพัฒนาบุคคลหรือผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ อาจต้องเข้าร่วมโปรแกรมเชิงสถาบันเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและวิทยาการที่ทันสมัย โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทสถาบันให้ความสำคัญเรื่องการพัฒนาเชิงบุคคล จึงเน้นการวิเคราะห์ตัวผู้เรียนเป็นหลักมากกว่าการวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชน ดังนั้นในการวางแผนการเรียนรู้จำเป็นต้องเลือกเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะสม โดยจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีลำดับ และผสมผสาน

3) โปรแกรมเชิงสารสนเทศ (informational programs) มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนข่าวสารความรู้ ระหว่างนักการศึกษาหรือผู้จัดโปรแกรม เป็นการตอบสนองสถานการณ์ที่มีผลการวิจัยใหม่ การค้นพบใหม่เกิดขึ้น กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติ ประชาชน จำเป็นต้องรู้ ความสำเร็จของโปรแกรมเชิงสารสนเทศจะขึ้นอยู่กับระดับความพร้อมของการเผยแพร่เนื้อหาความรู้ และข่าวสาร รวมทั้งระดับการนำความรู้และข่าวสารที่เผยแพร่ไปใช้ จุดที่โปรแกรมเชิงสารสนเทศ แตกต่างกับโปรแกรมสองรูปแบบแรก คือ การมีกลไกการตอบกลับน้อย ซึ่งโปรแกรมเชิงสารสนเทศนี้ ใช้กรรมวิธีการเผยแพร่ ที่มีได้ติดต่อกับบุคคลเป้าหมายโดยตรง และมักเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในโปรแกรมเชิงพัฒนาและโปรแกรมเชิงสถาบัน

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบประเภทโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Boyle, 1981)

ปัจจัย (factors)	รูปแบบของโปรแกรม (program types)		
	เชิงพัฒนา (developmental)	เชิงสถาบัน (institutional)	เชิงสารสนเทศ (informational)
เป้าหมายพื้นฐาน (primary goal)	ระบุปัญหาและการ แก้ปัญหา เฉพาะตัวบุคคล กลุ่มคน หรือชุมชน	การเติบโตและการพัฒนา ความรู้ ความสามารถ ทักษะเบื้องต้น ในตัวบุคคล	การแลกเปลี่ยนข้อมูล
แหล่งที่มาของ วัตถุประสงค์ (source of objectives)	พัฒนามาจากความ ต้องการหรือปัญหาของ ผู้เรียน	พัฒนามาจากความรู้ใน ศาสตร์นั้นและจากนัก การศึกษา	จากข้อมูลใหม่ๆ ที่ได้มา จากผลการวิจัย กฎหมาย ใหม่ หรือ ข้อบังคับใหม่
วิธีใช้ความรู้ (use of knowledge)	ความรู้จะถูกใช้ในการ แก้ปัญหา และนำไปสู่ เป้าหมายในที่สุด	เน้นที่เนื้อหาความรู้ความ ชำนาญและวิธีการที่จะ ประสบความสำเร็จ	เป็นการถ่ายทอดเนื้อหา สาระไปให้ผู้เรียนเพื่อ สามารถนำไปใช้ได้ทันที
การมีส่วนร่วม ของผู้เรียน	เกี่ยวข้องในการกำหนด ความต้องการ ปัญหา	เกี่ยวข้องในการนำ ประสบ- การณ์จากการ	ส่วนมากเกี่ยวข้องในฐานะ ผู้รับสารสนเทศ

ปัจจัย (factors)	รูปแบบของโปรแกรม (program types)		
	เชิงพัฒนา (developmental)	เชิงสถาบัน (institutional)	เชิงสารสนเทศ (informational)
(involvement of the learner)	ขอบเขตและลักษณะของโปรแกรม	เรียนรู้ไปปฏิบัติ	
บทบาทของนักโปรแกรม (role of the programmer)	เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหา จนถึงการประเมินผล บทบาทอื่น ๆ เช่น ส่งเสริมให้กำลังใจ ดูแล ความเรียบร้อย และเสนอ เพื่อรายงานผล	ถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการเรียนการสอน	ให้คำตอบสำหรับคำถามเกี่ยวกับสารสนเทศต่างๆ
มาตรฐานของประสิทธิผล (standard of effectiveness)	เกณฑ์ประสิทธิผล คือ คุณภาพและระดับในการแก้ปัญหาเป็นของบุคคล กลุ่ม และชุมชน	เกณฑ์ประสิทธิผล คือ ผู้เรียนมีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระหรือสมรรถภาพในด้านต่างๆ	เกณฑ์ประสิทธิผล คือ จำนวนประชาชนที่ได้รับสารสนเทศและปริมาณของสารสนเทศที่เผยแพร่

สรุปได้ว่า ประเภทของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Boyle (1981) มี 3 ประเภทได้แก่ โปรแกรมเชิงพัฒนา โปรแกรมเชิงสถาบัน และโปรแกรมเชิงสารสนเทศ ซึ่งจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในด้านของ เป้าหมายพื้นฐาน วัตถุประสงค์ของโปรแกรม วิธีการ การมีส่วนร่วมของผู้เรียน บทบาทของนักโปรแกรม และมาตรฐานของประสิทธิผล

กระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

Boyle (1981) กล่าวว่า โดยส่วนใหญ่โปรแกรมทั้งสามประเภทที่กล่าวมาข้างต้นจะดำเนินงานภายใต้หลักพัฒนาโปรแกรมจำนวน 15 ข้อ เพื่อให้นักพัฒนาโปรแกรมใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมที่หลากหลาย ดังนี้

1) สร้างปรัชญาพื้นฐานของโปรแกรม คือ การวิเคราะห์ความเชื่อของผู้จัดโปรแกรมเป็นสิ่งสำคัญต่อรากฐานของโปรแกรมการศึกษา เพราะความเชื่อเชิงปรัชญาเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การเลือกแหล่งข้อมูลเพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ จนถึงขั้นตอนการประเมินโปรแกรมและการรายงานความสำเร็จของโปรแกรม

2) วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและความต้องการจำเป็นที่คนและสังคมมีความกังวล ขั้นตอนนี้มีความสำคัญที่จะนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโปรแกรม จุดเริ่มต้นของ

การวางแผนโปรแกรมมักเริ่มจากสถานการณ์อันคลุมเครือ มีปัญหา ไม่อาจกำหนดความต้องการอย่างชัดเจนได้ หรือแม้มีการกำหนดความต้องการได้แต่ก็มีได้เป็นความต้องการที่แท้จริง ทำให้ผู้จัดโปรแกรมจำเป็นต้องพิจารณา ศึกษา วิเคราะห์ แผลความสับสนนั้น โดยเลือกจัดลำดับความสำคัญบนพื้นฐานของความเป็นจริงและทรัพยากรที่มีอยู่

3) สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ได้รับบริการ โดยผู้จัดโปรแกรมต้องพิจารณาว่าควรมีใครเข้ามามีส่วนร่วม การตัดสินใจดังกล่าวมีผลต่อการเลือกกิจกรรมต่าง ๆ รูปแบบของโปรแกรม ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย

4) ผู้จัดโปรแกรมต้องคำนึงถึงระดับสติปัญญาและสถานภาพทางสังคมของผู้ได้รับบริการ โปรแกรม โดยผู้จัดโปรแกรมต้องให้ความสำคัญกับความหลากหลายของบุคคล ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเชิงบวกและลบ สิ่งนี้จะเป็นตัวกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ เพราะโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีจุดมุ่งหมายให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ เน้นกระบวนการเรียนรู้ในสภาพชีวิตจริงและผู้เรียนมีความรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง

5) ศึกษาแหล่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และการกำหนดวัตถุประสงค์โปรแกรม โดยผู้จัดโปรแกรมควรใช้ประโยชน์จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายในการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการ แหล่งข้อมูลที่ดีที่สุด คือ ผู้เรียนหรือผู้รับบริการโปรแกรม สภาพเศรษฐกิจและสังคมของผู้เรียน หรือความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา

6) ผู้จัดโปรแกรมต้องคำนึงถึงข้อจำกัดเกี่ยวกับสถาบันและบุคคลที่มีบทบาทในโปรแกรม โดยพยายามหลีกเลี่ยงหรือมีการจัดการที่ดีในข้อจำกัดนั้นและให้ยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดโปรแกรม

7) สร้างเกณฑ์การจัดลำดับความสำคัญ เพราะเมื่อผู้จัดโปรแกรมต้องเผชิญความต้องการจำเป็นที่หลากหลายและเป็นความต้องการจำเป็นด้วยกันทั้งสิ้น แต่อาจมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและทรัพยากร อาจยากลำบากในการตัดสินใจ การจัดลำดับความสำคัญ โดยให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินใจและจัดลำดับความสำคัญซึ่งเป็นที่ยอมรับและเหมาะสมกับสภาพการณ์จริง

8) ผู้จัดโปรแกรมคำนึงถึงระดับความยืดหยุ่นของโปรแกรม เพราะโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะเมื่อมีการประเมินอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้มีการปรับปรุงทิศทางของโปรแกรมให้สอดคล้องกับสภาพ ความเป็นจริงทั้งในด้านทรัพยากรและปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดโปรแกรม

9) ในหลายขั้นตอนของกระบวนการจัดโปรแกรมจำเป็นที่จะต้องได้รับความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากกลุ่มที่มีอำนาจอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งชุมชนและองค์กรท้องถิ่นมีบทบาทและอำนาจที่จะปฏิเสธหรือยอมรับและสนับสนุนโปรแกรมตั้งแต่เริ่มต้น

การศึกษาสภาพการณ์จนกระทั่งประเมินโปรแกรม ถือได้ว่าเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง

10) ผู้จัดโปรแกรมต้องเลือกและจัดกิจกรรมเชิงประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยการตรวจสอบความเชื่อของตนเองและองค์กร สร้างกรอบความคิดเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้และประสบการณ์เรียนรู้ ให้สอดคล้องกับความเชื่อเชิงปรัชญาในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างครบถ้วน

11) ผู้จัดโปรแกรมต้องรับผิดชอบในการเลือกรูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเลือกวิธีการ เทคนิค และอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของผู้เรียน ซึ่งผู้จัดโปรแกรมสามารถพิจารณาจากวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ความสนใจ ความถนัด คุณลักษณะประสบการณ์เดิม ความพร้อมของเครื่องมือและทรัพยากร เป็นต้น แม้ว่าในบางครั้งผู้จัดโปรแกรมต้องตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลที่มี แต่ก็ยังคงต้องพิจารณาความเชื่อเชิงปรัชญาของผู้จัดโปรแกรมประกอบกันเสมอ

12) ควรใช้ประโยชน์จากการประชาสัมพันธ์ในการสื่อสารคุณค่าของโปรแกรม เพื่อรับการสนับสนุนในทุกด้าน โดยประชาสัมพันธ์ในทุกรูปแบบอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้นโครงการ

13) ควรจัดหาการสนับสนุนทางทรัพยากรเพื่อสนับสนุนโปรแกรม โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีอิทธิพลในการตัดสินใจช่วยสนับสนุนทรัพยากร ตลอดจนเข้าร่วมในกระบวนการจัดโปรแกรมเพื่อความเข้าใจที่ดีและเพิ่มการยอมรับ

14) ผู้จัดโปรแกรมควรประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และผลกระทบที่ได้รับหลังจากจัดโปรแกรม การประเมินโปรแกรมอย่างเป็นทางการและเป็นระบบอาจเป็นการสิ้นเปลืองและใช้ทั้งเวลาและแรงกาย แต่ถือเป็นการประเมินที่เหมาะสมและน่าเชื่อถือ ในขณะที่การประเมินอย่างไม่เป็นทางการอาจสร้างปัญหาด้านความไม่น่าเชื่อถือ แต่อาจจะช่วยประหยัดทรัพยากรทั้งหลาย ดังนั้นผู้จัดโปรแกรมจำเป็นต้องตัดสินใจและพิจารณาอย่างถ่วงถ่วง

15) ผู้จัดโปรแกรมต้องประชาสัมพันธ์และรายงานผลของโปรแกรม โดยสื่อสารคุณค่าของโปรแกรมให้แก่ผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจในการจัดโปรแกรม การรายงานผลควรแสดงให้เห็นถึงความสำคัญ ofความสำเร็จ รวมทั้งความเข้าใจในอุปสรรคและข้อจำกัดของโปรแกรม

ในกระบวนการพัฒนาโปรแกรมศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) สามารถจำแนกรายละเอียดตามประเภทโปรแกรมได้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา

การพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา มีลักษณะสำคัญที่กำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมจะเริ่มต้นจากสภาพความต้องการและปัญหาในชุมชนที่อาจไม่ชัดเจนในช่วงเริ่มต้น เมื่อมีการรวบรวมข้อมูลหรือทำกิจกรรมบางอย่าง วัตถุประสงค์ของโปรแกรมอาจมีการปรับปรุง

เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นขั้นตอนอาจจะแยกออกจากกันได้ แต่ในบางขั้นตอนอาจดำเนินการในระยะเวลาใกล้เคียงกันหรืออาจสลับขั้นตอนได้ ขั้นตอนโดยรวมอาจมีการเกิดขึ้นตามลำดับ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดพื้นฐานสำหรับการพัฒนาโปรแกรม

กำหนดปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนาโปรแกรมอย่างชัดเจน พิจารณาถึงความเชื่อหรือปรัชญาของผู้จัดโปรแกรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ลักษณะของผู้เรียน ผู้สอน การพัฒนาโปรแกรม ฯลฯ รวมถึงพิจารณานโยบายและระเบียบแนวทางปฏิบัติและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่มผู้รับบริการ

รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สถานการณ์ในอดีตและปัจจุบันที่มีความเกี่ยวข้องกลุ่มเป้าหมายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงเพื่อศึกษาความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ เช่น ด้านพื้นที่ศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนลักษณะทางสังคม นอกจากนี้ควรสนทนาและศึกษาบุคคล กลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสถานการณ์ในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีผลต่อโปรแกรม จากนั้นศึกษาโปรแกรมที่ใช้ในปัจจุบันและวิเคราะห์แหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้อย่างไร เพียงพอหรือไม่ เช่น เงิน ผู้ที่จะให้ความร่วมมือหรือแรงงาน อุปกรณ์วัสดุต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางการรับมือกับปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นในโปรแกรมได้

ขั้นตอนที่ 3 ระบุผลลัพธ์ที่ต้องการจากการพัฒนาโปรแกรม

บุคคลทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมในการถกเถียงความต้องการและปัญหาเพื่อกำหนดเป็นผลที่พึงประสงค์จากการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งควรเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ หรือสิ่งแวดล้อมในบางกรณี ผู้จัดโปรแกรมสามารถวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาร่วมกับผู้รับบริการโปรแกรมได้

หลังจากกำหนดผลที่พึงประสงค์ได้แล้ว ผู้จัดโปรแกรมต้องพัฒนาไปสู่วัตถุประสงค์เฉพาะหากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผู้รับบริการ ควรให้ความรู้ขั้นต่ำ ในเรื่องใด อะไรบ้าง ระบุให้ชัดเจนว่าจะสอนอะไร และต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือความเชื่อในลักษณะใดบ้าง ตลอดจนพิจารณาระดับความรู้ที่มีอยู่ของกลุ่มผู้รับบริการก่อนเข้าร่วมโปรแกรม

จากนั้นนำเสนอหรือวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโดยจัดลำดับความสำคัญของโปรแกรมและผลลัพธ์ที่คาดหวังตามความเห็นของผู้เรียนแต่ละภาคส่วนเพื่อให้แน่ใจว่า ตรงกับสถานการณ์และความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง โดยอาจต้องพิจารณาสภาพความเป็นจริงตามเงื่อนไข งบประมาณ เวลา และทรัพยากรอื่น ๆ ควบคู่กันไป โดยผลที่พึงประสงค์ควรตอบสนองความต้องการของคนส่วนมาก ทว่ามีความยืดหยุ่นสำหรับความแตกต่างและความต้องการในระดับปัจเจกบุคคล ให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้จริง

ขั้นตอนที่ 4 ระบุแหล่งทรัพยากรและการสนับสนุน

ผู้จัดโปรแกรมจะกำหนดทรัพยากรที่จะนำมาใช้ในโปรแกรม เช่น บุคลากร การเงิน วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ ว่าสิ่งเหล่านี้มีเพียงพอหรือไม่ นอกจากนี้ควรเลือกบุคคลที่มีความชำนาญจากศาสตร์ต่าง ๆ มาช่วยดำเนินงานให้โปรแกรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตลอดจนพิจารณาบุคคลที่จะเป็นผู้นำในโปรแกรมว่า มีเวลาที่จะเข้าร่วมโปรแกรมได้จริงหรือไม่

ขั้นตอนที่ 5 ออกแบบและเขียนแผนการสอน

พิจารณาความแตกต่างของผู้เรียนรายบุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น ประสบการณ์เดิม ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ เป็นต้น เพื่อกำหนดวิธีการ กระบวนการ กิจกรรม หรือสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรม อาทิ การฝึกอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การบรรยายรายบุคคล หรือผสมผสานวิธีการต่าง ๆ เข้าด้วยกัน นอกจากนี้ นักพัฒนาโปรแกรมควรวิเคราะห์ทฤษฎีและการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรหาวิธีการใหม่ ๆ เมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย โดยกำหนดหน้าที่ของคณะเจ้าหน้าที่และวิทยากร กำหนดการพัฒนาเอกสารที่จะต้องเตรียมให้พร้อม และกำหนดเวลาที่จะใช้ในการนำเสนอ

ขั้นตอนที่ 6 นำโปรแกรมไปใช้

ผู้จัดโปรแกรมเลือกเนื้อหาและกิจกรรมที่สร้างความสนใจ สามารถทำให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่บรรลุผลตามคาด หรือติดตามผลได้ เพื่อดำเนินการเรียนการสอนให้มีความต่อเนื่อง และให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม การสร้างปฏิทินกิจกรรมเพื่อเตรียมพร้อมเรื่องเวลา การประชาสัมพันธ์ เอกสาร หน้าที่รับผิดชอบ ลำดับกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติและประเมินผล จากนั้นนำโปรแกรมไปปฏิบัติและปรับปรุงให้เหมาะสม โดยสามารถดัดแปลงเมื่อเกิดความจำเป็นและใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 7 ตรวจสอบโปรแกรม/ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร

ผู้จัดโปรแกรมจะต้องวางแผนการประเมินผลโปรแกรมทุกขั้นตอนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังจบโปรแกรม กล่าวคือ ผู้จัดโปรแกรมจะต้องประเมินแผนการสอนก่อนนำไปปฏิบัติ ประเมินความก้าวหน้าและคุณภาพของโปรแกรมขณะปฏิบัติงาน และประเมินผลหลังโปรแกรมดำเนินเสร็จสิ้น กำหนดวิธีการประเมินผลที่เหมาะสมกับแต่ละกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ระบุเกณฑ์ในการประเมินผลและหลักฐานแห่งความสำเร็จของผู้เรียนให้ชัดเจน เช่น ตัวบ่งชี้วัดข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาประกอบการประเมินผล วิธีการคัดเลือกข้อมูลหลักฐานที่จะนำมาใช้และสร้างเกณฑ์การสังเกตประกอบการประเมิน โดยออกแบบความเหมาะสมว่า จะประเมินผลกิจกรรมในช่วงเวลาใด ต้องใช้ข้อมูลหลักฐานอะไร เก็บรวบรวมด้วยวิธีการอะไร วิเคราะห์และอภิปรายข้อมูลอย่างไร นำเสนอผลการประเมินในรูปแบบใด สำหรับใคร

ขั้นตอนที่ 8 รายงานคุณค่าของโปรแกรม

ผู้จัดโปรแกรมจัดทำรายงานผลการประเมินคุณค่าของโปรแกรมสู่กลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มวิทยากร ประชาชน กลุ่มที่ปรึกษา ผู้กำหนดนโยบาย ในรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยทำเป็นเอกสารประเมินผลหรือพบปะสนทนาเพื่อนำเสนอ ซึ่งตัวรายงานควรประกอบด้วย 1) ความจำเป็นที่ต้องมีโปรแกรมหาดังกล่าว 2) รายละเอียดของโปรแกรมโดยสังเขป 3) บทบาทของผู้ให้ความรู้ 4) ผลที่คาดหวัง 5) ประโยชน์ 6) การปฏิบัติงาน 7) ปฏิกริยาของผู้เข้าร่วมโปรแกรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ผู้จัดโปรแกรมยังต้องตอบคำถามในแต่ละประเด็น หรือให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในโปรแกรมไขความกระจ่างในข้อคำถามหรือข้อสงสัยต่าง ๆ จากผู้ที่รับฟังรายงานได้อีกด้วย

2) กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบัน

โปรแกรมเชิงสถาบันมีรูปแบบที่เป็นทางการมากกว่าโปรแกรมเชิงพัฒนา เนื่องจากเป็นโปรแกรมที่ริเริ่มจากสถาบันผู้จัด การวิเคราะห์ความต้องการหรือเนื้อหาดำเนินการตามหลักวิชาการ และพื้นฐานองค์ความรู้ โปรแกรมเชิงสถาบันจำนวนมากมีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล เพื่อพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ดังนั้นองค์กรหรือสถาบันจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรปรับปรุงพัฒนาด้านปัญญา ด้านเจตคติและด้านทักษะหรือสมรรถภาพอะไรได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง นอกจากนี้โปรแกรมเชิงสถาบันให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาเชิงบุคคล จึงเน้นการวิเคราะห์ตัวผู้เรียนเป็นหลักมากกว่าการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน ดังนั้นการวางแผนความจำเป็น จึงอยู่ที่การเลือกเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะสมและมีความต่อเนื่อง (continuity) การเรียงลำดับ (sequence) และการผสมผสาน (integration) โปรแกรมเชิงสถาบันจึงถูกนำมาใช้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบประเภทที่มีประกาศนียบัตร มีการรับรองผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การฝึกอบรมระหว่างประจำการ ฯลฯ โดยขั้นตอนการวางแผนโปรแกรมเชิงสถาบันมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ

ผู้จัดโปรแกรมต้องระบุกลุ่มผู้เรียนที่เป็นผู้รับบริการ ถ้าหากกลุ่มดังกล่าวสังกัดสถาบัน องค์กรวิชาชีพ หรือกลุ่มในชุมชน การประสานงานกับองค์กรและกลุ่มดังกล่าวจะช่วยให้วัตถุประสงค์ของโปรแกรมมีความชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังต้องศึกษาและวิเคราะห์ภูมิหลังของผู้เรียนทั้งในด้านความต้องการ คุณลักษณะ ความสามารถ กิจกรรม และปัญหาต่าง ๆ และควรศึกษาว่าหน่วยงานหรือองค์กรอื่นจัดโปรแกรมที่คล้ายคลึงกันหรือไม่ เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน

ขั้นตอนที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา

ผู้จัดโปรแกรมควรเปรียบเทียบระดับความสามารถของผู้เรียนกับเนื้อหาที่สอน ซึ่งอาจใช้วิธีการทดสอบก่อนการเรียนการสอน พิจารณาธรรมชาติของผู้เรียน กล่าวคือ ศึกษาประสบการณ์ และภูมิหลังของผู้เรียน เช่น การศึกษา สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ประสบการณ์ในโปรแกรม

ต่าง ๆ ที่เคยมีมา ประสบการณ์การเรียนรู้ ศักยภาพ ฯลฯ เพื่อกำหนดและออกแบบเนื้อหาในการเรียน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวอาจหาได้จากผู้เข้าร่วมโปรแกรมก่อนการลงทะเบียน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแผนการเรียนรู้

ผู้จัดโปรแกรมควรคำนึงถึงประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะต้องมีมาก่อน และระบุประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างชัดเจน ใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลายในโปรแกรม ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการการเรียนรู้ ระบุแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ และระบุหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ

ผู้จัดโปรแกรมเตรียมการสอนที่มีคุณภาพต่อผู้เรียน ดำเนินการตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งถึงความสามารถที่ซ่อนเร้นของผู้เรียนออกมาและพัฒนาให้สูงสุดตามศักยภาพ ใช้เทคนิควิธีการ และอุปกรณ์ที่ยืดหยุ่นหลากหลายอย่างเหมาะสม เพื่อดึงดูดและกระตุ้นความสนใจ สร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ยังต้องสร้างสภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เอื้อต่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสำหรับสื่อสารต่อทุกฝ่ายให้เข้าใจกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ปัญหา อุปสรรค และการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลโปรแกรม

ผู้จัดโปรแกรมสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการวัดความรู้เดิมของผู้เรียนก่อนเข้าโปรแกรม ก็สามารถนำมาเปรียบเทียบกับความรู้ที่ก้าวหน้าได้ นอกจากนี้ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินผลทั้งก่อนและหลังสิ้นสุดโปรแกรม ประเมินผลลัพธ์ของผู้เรียน หรือผลสัมฤทธิ์ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพื่อหาแนวทางการปรับปรุง ประเมินผลการออกแบบและกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ กำหนดผลลัพธ์ที่โปรแกรมควรจะเป็นและหาแนวทางการปรับปรุงร่วมกัน

3) กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสารสนเทศ

โปรแกรมเชิงสารสนเทศให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเนื้อหาความรู้อย่างทันที และทันสมัย ดังนั้นหน้าที่หลักของนักพัฒนาโปรแกรม คือ กำหนดว่าควรจัดเนื้อหาสารสนเทศที่ทันสมัยและทันสมัยการณ์ในเรื่องใดบ้าง ควรใช้วิธีการใดที่ดีที่สุดในการนำเสนอสารสนเทศ การวางแผนโปรแกรมเชิงสารสนเทศ คือ การสำรวจและพิจารณาว่าเนื้อหาที่องค์กรมีอยู่แล้วคืออะไร มีสารสนเทศเนื้อหาอะไรใหม่ ๆ ที่ควรนำมาเพิ่มเติม ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเนื้อหา

ผู้จัดโปรแกรมจะต้องพิจารณาเนื้อหาความรู้ที่มีอยู่แล้วและความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น หรือเนื้อหาสารสนเทศที่ประชาชนร้องขอมา โดยกำหนดเนื้อหาหรือองค์ความรู้ใหม่ที่ต้องการเผยแพร่ วางแผน

ประชาสัมพันธ์หรือออกแบบแนวทางให้ประชาชนได้รับสารสนเทศ โดยเลือกใช้เทคนิคการประชาสัมพันธ์อย่างเหมาะสมที่ช่วยให้ตระหนักและเข้าใจถึงเนื้อหาหรือองค์ความรู้ใหม่เหล่านั้น

ขั้นตอนที่ 2 เผยแพร่ข้อมูล

ผู้จัดโปรแกรมเตรียมเนื้อและความรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่ม ตั้งแต่ระดับปัจเจกชน ระดับกลุ่มย่อย หรือระดับมวลชน โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมบนฐานทรัพยากรที่มีตามความสนใจของผู้เรียน และตามชนิดของเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผลการกระจายของข้อมูล

ควรจัดให้มีบันทึกจำนวนผู้ติดต่อขอใช้ข้อมูลและกำหนดสถานการณ์เฉพาะเจาะจงสำหรับการนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ เพื่อรายงานผลการกระจายข้อมูลและคุณค่าของโปรแกรม

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาโปรแกรมทั้ง 15 ข้อข้างต้น จะช่วยเป็นแนวทางในการวางแผนโปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้จัดโปรแกรมสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมตามสภาพการณ์และความสอดคล้องกับโปรแกรมทั้ง 3 ประเภท

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาโปรแกรมทั้งหลายนั้นเกิดจากพื้นฐานความเชื่อเชิงปรัชญาของผู้จัดโปรแกรมเป็นสำคัญ ทั้งนี้การพัฒนาโปรแกรมจะก่อให้เกิดประโยชน์หลากหลายด้าน อาทิ การดำเนินงานอย่างมีทิศทางและเป้าหมาย การกระจายทรัพยากรต่าง ๆ การเข้าถึงและการแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน การส่งเสริมความสามารถของผู้จัดโปรแกรมหรือนักพัฒนาโปรแกรม การสร้างกรอบแนวคิดเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ปฏิบัติ เพื่อผลิตโปรแกรมการศึกษาที่สามารถเตรียม ผู้ได้รับบริการให้มีความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จ และจากการศึกษากระบวนการการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนพบว่า กระบวนการพัฒนาโปรแกรมที่เหมาะสมสำหรับนำมาพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในครั้งนี้ คือ โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) เพราะหากเปรียบโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาหรือองค์กรแล้วนั้น นักเรียนผู้ซึ่งอยู่ในสถาบันการศึกษาเปรียบเสมือนบุคลากรขององค์กร โดยทุกองค์กรต่างมุ่งหวังที่ต้องการบุคคลในองค์กรนั้นพัฒนาและเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพในทุกด้าน การพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันจึงเหมาะสมอย่างยิ่งในการส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากเป็นโปรแกรมเชิงสถาบันเน้นการสร้างความสำเร็จ พัฒนาความสามารถ ทักษะ ความรู้ขั้นพื้นฐานของบุคคล เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงบุคคล ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เรียน โดยมีการพิจารณาภูมิหลังของผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การกำหนดเนื้อหาในการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ จากนั้นนำโปรแกรมที่ได้มาไปทดลองใช้เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนว่ามีการ

พัฒนาเช่นไร ตลอดจนประเมินผลการจัดโปรแกรมว่ามีปัจจัย เงื่อนไขใดบ้างที่จะช่วยให้การจัดโปรแกรมในครั้งต่อไปให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไป

1.4 กลยุทธ์ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ

การระบุเนื้อหาวิชาในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) นั้น เน้นกระบวนการวิเคราะห์ตัวผู้รับบริการโปรแกรมหรือตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณากระบวนการวางแผนอาชีพแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นพัฒนาการด้านอาชีพของมนุษย์ที่สามารถเกิดได้ในทุกช่วงวัย ซึ่งกระบวนการวางแผนอาชีพสำหรับบุคคลทั่วไป คือ การสร้างทางเลือกอาชีพจากการสำรวจตนเองและสำรวจอาชีพเพื่อตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพหรือเปลี่ยนแปลงอาชีพได้ตามที่ตนเองต้องการเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น (Swanson & Fouad, 2015) ในขณะที่การวางแผนอาชีพของเด็กจะมุ่งเน้นการสร้างความรู้ความตระหนักรู้ในความสำคัญ และความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวางแผนอาชีพ มุ่งเน้นให้เด็กเกิดความสามารถในการรู้จัก บุคลิกภาพ ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ หรือค่านิยมของตน (Bardick et al., 2004, 2006)

Parsons (1909) ได้นำเสนอกลยุทธ์สำหรับผู้จัดโปรแกรมเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ 7 ประการด้วยกัน ดังนี้

- 1) ผู้จัดโปรแกรมจำเป็นต้องมีบันทึกข้อมูลผู้ที่ได้รับบริการที่บันทึกความจริงของระดับการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เริ่มจนจบกระบวนการวางแผนอาชีพ
- 2) ผู้จัดโปรแกรมต้องช่วยให้ผู้ได้รับบริการวิเคราะห์ตนเองและตรวจสอบตนเอง โดยต้องบันทึกทุกแนวโน้มและความสนใจของผู้ได้รับบริการเพื่อดูผลกระทบต่อการเลือกในการวางแผนอาชีพ
- 3) ผู้จัดโปรแกรมทำหน้าที่เป็นเพียงผู้แนะนำ และไม่ควรครอบงำทางความคิดของผู้ได้รับบริการ เพราะการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งนั้นต้องมาจากตัวผู้ได้รับบริการเท่านั้น
- 4) ผู้จัดโปรแกรมทำหน้าที่ทดสอบการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพว่าสัมพันธ์กับแผนและเป้าหมายที่ผู้ได้รับบริการได้วางไว้หรือไม่
- 5) ผู้จัดโปรแกรมต้องมีความรอบรู้ในด้านข้อมูลอาชีพที่หลากหลาย หรือข้อมูลของการเลือกศึกษาต่อหรืออบรมในสาขาที่เกี่ยวข้องกับอาชีพที่ผู้ได้รับบริการสนใจ
- 6) ผู้จัดโปรแกรมต้องช่วยให้ผู้ได้รับบริการสรุปความคิดรวบยอดอย่างมีวิจารณ์ญาณในด้านต่าง ๆ เช่น การรู้จักตนเอง การรู้จักอาชีพ การตัดสินใจเลือกอาชีพ การวางแผน การตั้งเป้าหมาย และการลงมือปฏิบัติ
- 7) ผู้จัดโปรแกรมจะต้องช่วยจัดวางตัวบุคคลเพื่อให้ผู้ได้รับบริการสามารถศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพที่ตนเองเลือกได้อย่างเหมาะสม และช่วยในการสะท้อนความคิดต่อการตัดสินใจของตนเอง

Magnuson and Starr (2000) นำเสนอกลยุทธ์การจัดโปรแกรมสำหรับเด็กและกลยุทธ์สำหรับผู้จัดโปรแกรมในการดำเนินงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลยุทธ์การจัดโปรแกรมสำหรับเด็ก มุ่งเน้นกระบวนการเสริมสร้างกำลังใจ ความมานะ พยายาม การประเมินตนเอง และการวางแผน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่สลับซับซ้อนตามระดับ พัฒนาการ โดยแต่ละกิจกรรมต้องรวมทักษะที่หลากหลายและสนับสนุนให้เด็กสามารถแก้ไขปัญหาได้ ดังนี้

1) ส่งเสริมจิตสนใจใฝ่รู้ (curious spirit) โดยการจัดเตรียมสถานที่ให้เด็กสามารถเดินสำรวจ และค้นพบเรื่องราวของอาชีพต่าง ๆ อาจทำได้โดยการจัดแสดงวัสดุ อุปกรณ์ หรือเครื่องมือที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับเรื่องราวของอาชีพเหล่านั้น เด็กสามารถสัมผัสและจับต้องอุปกรณ์เหล่านั้นและได้รับการ แนะนำจากวิทยากรถึงการใช้งานได้ เช่น การจัดวางอุปกรณ์ชุดเจาะ สิว ลิ่ม และชุดทำงานที่เกี่ยวข้องกับนักโบราณคดี เด็กสามารถลองใส่ชุด หยิบจับอุปกรณ์และสมมติว่าตนเองประกอบอาชีพนั้น โดยมี ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้หรือวิทยากรคอยให้ความรู้และคำแนะนำ นอกจากนี้เสริมสร้างความเชื่อมั่นของเด็กโดยให้จินตนาการถึงอาชีพต่าง ๆ และใช้สิ่งของที่มีรอบตัวแทนอุปกรณ์ที่ใช้ในการ ประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น ใช้กล่องดินสอแทนไมโครโฟนเพื่อสวมบทบาทสมมติในการเป็นนักร้อง

2) สร้างสะพานเชื่อมโยงความรู้ โดยเริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เด็กรู้จักอยู่แล้ว จากนั้นเพิ่มระดับให้ ยากขึ้นหรือไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นเลย เช่น เมื่อรู้จักอาชีพได้อาชีพหนึ่งแล้ว เราสามารถสร้าง คำถามเพื่อให้เกิดการถกเถียงถึงอาชีพอื่นได้ ทั้งนี้ต้องมีอุปกรณ์ เครื่องมือ หรือสื่อที่ช่วยให้เข้าใจถึง อาชีพที่พวกเขายังไม่ได้ทำความรู้จัก

3) ให้กำลังใจเมื่อเด็กสนใจอาชีพหรือกิจกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนั้น เช่น เมื่อสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับสัตว์ ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้หรือวิทยากรควรสนับสนุนโดยให้ คำแนะนำในการเลี้ยงดูสัตว์เลี้ยงที่บ้าน เป็นต้น ทั้งนี้การให้กำลังใจหรือการเสริมพลังบวก จะช่วยให้ พวกเขามีความมั่นใจในตนเอง สามารถรับรู้ความถนัด ทักษะ หรือความสนใจที่ตนมีได้อย่างรวดเร็ว

4) ให้ทางเลือกในการเลือกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจอาชีพที่ตนเองสนใจ โดยดูระดับ ความยากง่ายของกิจกรรมจากพัฒนาการของเด็ก เช่น การเล่น การอ่าน การทำโครงการ หรือ กิจกรรมอิสระที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ

5) พัฒนาความเข้าใจทางสังคมที่รวมถึงการสร้างความตระหนักรู้ที่จะต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้พบเจอและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่มาจากสายอาชีพต่าง ๆ

6) การเชิญบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้ได้มาพบเจอกับเด็ก ซึ่งสามารถสร้างการ ตระหนักรู้ถึงโลกที่รายล้อมพวกเขา สร้างบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนั้น และขยายความรู้ด้าน อาชีพอีกด้วย

7) ช่วยให้เกิดพัฒนาความเข้าใจถึงเกณฑ์ความสำเร็จผ่านการประเมินตนเองและการสะท้อน คิดด้วยตนเอง โดยการตั้งคำถาม เช่น “อาชีพที่ฉันไม่ชอบคืออะไรและทำไม?” ซึ่งเด็กสามารถ แลกเปลี่ยนความคิดและตีความหมายด้วยประสบการณ์ตนเอง

8) ฝึกการวางแผนอาชีพโดยให้เด็กสามารถเปิดเผยความรู้สึกหรือสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับอาชีพผ่านการวาดรูป การเขียน การพูดคุยเป็นกลุ่มหรือเป็นคู่ ให้กำลังใจผ่านบทสนทนาและอนุทินที่บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพที่ใฝ่ฝัน

9) ฝึกการวางแผนอาชีพโดยให้เด็กได้ทดลองปฏิบัติอาชีพต่าง ๆ ผ่านการแสดงบทบาทสมมติในหลากหลายบทบาท และให้พวกเขาได้สะท้อนบทบาทของตน หรือรับฟังผลสะท้อนกลับ จากกลุ่มเพื่อนและผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้หรือวิทยากร เพื่อที่พวกเขาสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของอาชีพนั้นได้

กลยุทธ์สำหรับผู้จัดโปรแกรม Magnuson and Starr (2000) นำเสนอ จุดเน้นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้แก่เด็กมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม จะช่วยให้เกิดทักษะในการวางแผนอาชีพและชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) หมั่นสังเกตเด็กสม่ำเสมอ โดยการเฝ้ามองกระบวนการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนผ่านผลงานของเด็กและรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล เฝ้ามองการเลือกกิจกรรมที่เด็กแต่ละคนได้ลงมือปฏิบัติ เช่น ระดับความยากง่ายของกิจกรรม กิจกรรมรายบุคคลหรือกิจกรรมกลุ่ม การเป็นผู้นำหรือผู้ตาม ความคิดแรกเริ่มที่เป็นคุณลักษณะส่งผลต่อความสำเร็จ ฯลฯ เพื่อที่จะนำข้อมูลเหล่านี้ประกอบการให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือพวกเขาในการวางแผนอาชีพ นอกจากนี้ควรเฝ้าติดตามและรับฟังเด็กโดยปราศจากอคติ จดบันทึกการตัดสินใจเลือกอาชีพของเด็กแต่ละคน และสะท้อนคิดการสังเกตด้วยตนเองหรือจะทำร่วมกับเด็กก็ย่อมได้ รูปแบบของการตัดสินใจเลือกที่ได้จากการสะท้อนคิดจะช่วยสร้างแนวคิดของเด็กที่มีต่อตนเองและอาชีพได้

2) ให้ความสำคัญกับกระบวนการของกิจกรรมและผลสะท้อนกลับ โดยการช่วยเด็กให้ค้นพบการตระหนักรู้ในอาชีพและการสำรวจโลกของอาชีพ ผ่านการสะท้อนคิดด้วยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การอภิปรายกลุ่ม หรือการเขียน ด้วยข้อคำถาม เช่น “พวกเขาทำอะไร?” “อะไรคือสิ่งที่พวกเขาพอใจในความพากเพียรพยายามของตนเอง?” “พวกเขาจะทำอะไร จะทำเหมือนเดิมหรือแตกต่างไปจากกิจกรรมที่เคยได้ทำมา?” เป็นต้น เพื่อที่เด็กสามารถแสดงความเชื่อในตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพที่หลากหลาย อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือและเน้นผลสะท้อนกลับในเด็กที่มากเกินไปจนเกินไปจะทำให้เด็กขาดความพยายามในการคิดลงมือทำด้วยตนเอง หรือรู้สึกด้อยค่าในความสามารถของตนเอง

สรุปได้ว่า กลยุทธ์ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพนั้น ต้องพิจารณาตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น มีกลุ่มเป้าหมาย คือเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี ดังนั้นเป้าหมายของการวางแผนอาชีพจะแตกต่างไปจากผู้ใหญ่โดยสิ้นเชิง โดยมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือทำและการนำตนเองมาประยุกต์ให้ผู้เรียนสามารถ

ออกแบบเส้นทางสู่อาชีพในฝัน และเตรียมตนเองให้พร้อมเมื่อสามารถตัดสินใจเลือกที่จะประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งแล้วจึงหาแนวทางในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ การวางแผนอาชีพในเด็กมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการของเด็กที่เชื่อว่า เด็กจะพัฒนาการรับรู้และความเข้าใจในเรื่องราวของโลกของอาชีพตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพที่เชื่อว่า เด็กในแต่ละช่วงอายุจะมีพัฒนาการด้านความคิดและการรับรู้ด้านอาชีพที่แตกต่างกันไป ดังที่ Magnuson and Starr (2000) กล่าวว่า รากฐานสำคัญในการวางแผนอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การปลูกฝังการตระหนักรู้ในอาชีพและการสำรวจอาชีพต่าง ๆ ตั้งแต่วัยเยาว์ นอกจากนี้เด็กมองหาบุคคลที่สามารถเป็นที่พึ่งในการได้รับคำแนะนำและคำปรึกษา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ใหญ่ เช่น ผู้ปกครอง ครู นักการศึกษา หรือผู้จัดโปรแกรม ต้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยวางแผนอาชีพแก่เด็กและเยาวชน ให้พวกเขาสามารถพัฒนาความเข้าใจและตระหนักรู้ในตนเองและโลกภายนอกได้อย่างเหมาะสม

ตอนที่ 2 แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

2.1 แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning)

ความหมายของการเรียนรู้เชิงรุก

การเรียนรู้เชิงรุก (active learning) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำลงไป (Bonwell & Eison, 1991) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ภายใต้สมมติฐานพื้นฐาน 2 ประการคือ 1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ และ 2) แต่ละบุคคลมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน (Meyers & Jones, 1993) โดยผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ (Felder & Brent, 1996)

การเรียนรู้เชิงรุกทำเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างสรรค์ทางปัญญา (constructivism) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าเนื้อหาวิชา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ หรือสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นในตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงผ่านสื่อหรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีครูผู้สอนเป็นผู้แนะนำ กระตุ้น หรืออำนวยความสะดวก ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยกระบวนการคิดขั้นสูง กล่าวคือ ผู้เรียนมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าจากสิ่งที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีความหมายและนำไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สถาพร พงษ์พิบูล, 2558)

Shenker, Goss, and Bernstein (1996) นิยามการจัดการเรียนรู้เชิงรุกไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทบาทการเรียนรู้ของตนเองมากกว่าการรับความรู้หรือทักษะใหม่ ๆ มาใช้โดยเป็นผู้รับฝ่ายเดียว การที่ผู้เรียนได้กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองจะนำไปสู่การคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองกำลังทำอยู่ เป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่า น่าตื่นเต้น สนุกสนาน สอดคล้องกับความรู้ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ในขณะเดียวกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

นียมการเรียนรู้เชิงรุกว่าเป็นการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับการเรียนการสอน กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง (higher-order thinking) ด้วยการวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่า ไม่เพียงแต่เป็นผู้ฟัง ผู้เรียนต้องอ่าน เขียน ตั้งคำถาม และอภิปรายร่วมกัน ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง โดยต้องคำนึงถึงความรู้เดิมและความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ มีส่วนร่วมในชั้นเรียน เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) สร้างแรงบันดาลใจ ให้คำปรึกษา ดูแลแนะนำ ทำหน้าที่เป็นโค้ชและพี่เลี้ยง (coach and mentor) แสวงหาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ มีความเข้าใจในตนเอง ใช้สติปัญญา คิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ผลงาน นวัตกรรมที่บ่งบอกถึงการมีสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 มีทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะวิชาชีพ บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ตามระดับช่วงวัย

อาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้เชิงรุกส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง เกิดภาวะผู้นำ มีทักษะในการนำการเปลี่ยนแปลง (change agent) เน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นหาวิธีการบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนเชื่อมโยงและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ภายใต้กิจกรรม วิธีการ และกระบวนการที่หลากหลาย สนุกสนาน กระตือรือร้น มีชีวิตชีวา ไม่น่าเบื่อ มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เนื่องจากมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้ฝึกทักษะการคิดในระดับสูง โดยผู้สอนมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีแรงบันดาลใจให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดทักษะการเรียนรู้และทักษะการดำรงชีวิตอย่างถาวร (นนทลี พรธาดาวิทย์, 2559)

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้เชิงรุก

Lee and Reeves (2007) ได้ศึกษากรวยประสบการณ์ (the cone of experience) ของ Edgar Dale ที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้เชิงรุกจะทำให้ผู้เรียนรักษามลการเรียนรู้ได้คงทนและยาวนานกว่ากระบวนการเรียนรู้แบบตั้งรับ (passive learning) เพราะการเรียนรู้เชิงรุก คือการเรียนรู้แบบลงมือทำสอดคล้องกับการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับความจำ ซึ่งสมองสามารถจดจำประสบการณ์จากการเรียนรู้ที่ได้ผ่านการปฏิบัติจริง โดยสามารถเก็บเป็นความจำระยะยาว

การสอนแบบเดิมด้วยการ “พูด บอก เล่า” ไม่สามารถจะพัฒนาให้ผู้เรียนให้นำความรู้ที่ได้จากการเรียนในชั้นเรียนไปปฏิบัติได้ดี ดังนั้นอาจารย์จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และการเรียนรู้ของนักเรียน จากผู้สอนคือผู้ถ่ายทอด ปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ชี้แนะวิธีการค้นคว้าหาความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้และประยุกต์ใช้ทักษะต่างๆ สร้างความเข้าใจด้วยตนเองจนเกิดเป็นการเรียนรู้อย่างมี

ความหมาย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552; จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์, 2558; ทิศนา ขัมมณี, 2551; นนทลี พรธาดาวิทย์, 2559; บัณฑิต ทิพากร, 2550)

แนวคิดพื้นฐานของ Dale (1969) เชื่อว่าสมองประมวลความรู้ผ่านประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติของ ซึ่งตามกรวยประสบการณ์จะเห็นได้ว่ายอดสุดของกรวยกว่าจะเป็นการเรียนรู้แบบตั้งรับ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานทั่วไปจากการอ่านและฟังเนื้อหาวิชาการ (traditional lecture-based) โดยการอ่านท่องจำจะทำให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนได้เพียงร้อยละ 10 การเรียนรู้โดยการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียวโดยที่ผู้เรียนไม่มีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมอื่นในขณะที่อาจารย์สอนเมื่อเวลาผ่านไปผู้เรียนจดจำเนื้อหาได้เพียงร้อยละ 20 ในขณะเดียวกันถ้าผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นภาพประกอบด้วยก็จะทำให้ผลการเรียนรู้คงอยู่ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 และหากเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพิ่มขึ้นโดยได้เห็นและฟังไปพร้อมกัน เช่น การให้ดูภาพยนตร์การสาธิต ให้ผู้เรียนชมนิทรรศการ ผู้เรียนไปทัศนศึกษาหรือดูงาน เป็นต้น จะทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50

รูปภาพที่ 1 กรวยประสบการณ์ (Dale, 1969)

การเรียนรู้เชิงรุกเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้นั้นจนเกิดความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าหรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และพัฒนาตนเองได้เต็มความสามารถ ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมอภิปราย ส่งผลให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกทักษะการสื่อสารที่นำไปสู่ผลการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 70 นอกจากนี้ การนำเสนอผลงานทางวิชาการ การเรียนรู้ในสถานการณ์จำลอง การฝึกปฏิบัติในสภาพจริง สามารถช่วยผู้เรียนเชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่าง ๆ กับการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผลการเรียนรู้เกิดขึ้นได้มากถึงร้อยละ 90

Morable (2000) กล่าวว่า แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้เชิงรุกมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จากข้อสมมติฐาน 4 ข้อ ดังนี้

- 1) นัยสำคัญของการเรียนรู้ คือ เนื้อหาที่ผู้เรียนจะเข้าใจและยอมรับต้องมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของผู้เรียน
- 2) สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการเรียนรู้ คือ ต้องเรียนผ่านการกระทำ
- 3) การเรียนรู้ คือ การอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนโดยผู้เรียนมีส่วนร่วมและตอบสนองต่อกระบวนการเรียนรู้
- 4) การเรียนรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในตนเองและเกี่ยวโยงไปสู่ผู้เรียนคนอื่น ๆ ทั้งด้านความรู้สึก อารมณ์ และสติปัญญา

จากสมมติฐานดังกล่าว จึงเป็นแนวคิดสนับสนุนสิ่งที่ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีที่สุด คือ การได้มีส่วนร่วมในกระบวนการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนั้นการเรียนรู้เชิงรุก คือ ผู้สอนเป็นผู้นำ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กลยุทธ์การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การทำกิจกรรมด้วยตนเอง ที่เป็นจุดเด่นและสร้างสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้เสนอแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกว่า มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ใน 4 ด้าน ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการมีอิสระทางด้านความคิดและการกระทำของผู้เรียน การมีวิจารณญาณ และการคิดสร้างสรรค์ ผู้เรียนจะมีโอกาส มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริงและมีการใช้วิจารณญาณในการคิด และตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมนั้น มุ่งสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้กำกับทิศทางการเรียนรู้ ค้นหาแนวทางการเรียนรู้ของตนเอง สู่การเป็นผู้รู้คิด รู้ตัดสินใจด้วยตนเอง (metacognition) ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดขั้นสูงในการมีวิจารณญาณ การวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การประเมิน ตัดสินใจ และการสร้างสรรค์

- 2) สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งความร่วมมือในการปฏิบัติงานกลุ่มจะนำไปสู่ความสำเร็จในภาพรวม

- 3) ทำให้ผู้เรียนทุ่มเทในการเรียน มีแรงจูงใจในการเรียน และทำให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความรู้ความสามารถเมื่อผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างกระตือรือร้นในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ผ่านกิจกรรมที่ครูจัดเตรียมไว้ให้อย่างหลากหลาย ผู้เรียนเลือกเรียนรู้กิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจและความถนัดของตนเอง เกิดความรับผิดชอบและทุ่มเทเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ

- 4) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาเชิงบวกทั้งตัวผู้เรียนและตัวครู เป็นการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน ผู้เรียนจะมีโอกาสได้เลือกใช้ความถนัด ความสนใจ ความสามารถที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคล สอดรับกับแนวคิดพหุปัญญา (multiple intelligence) ที่แสดงออกถึงตัวตนและศักยภาพของตนเอง ส่วนครูผู้สอนต้องมีความตระหนักที่จะปรับเปลี่ยนบทบาท แสวงหา

วิธีการ กิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ครูเกิดทักษะในการสอนและมีความเชี่ยวชาญในบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ เป็นการพัฒนาตน พัฒนางาน และพัฒนาผู้เรียนไปพร้อมกัน

สรุปได้ว่า การเรียนรู้เชิงรุก มีพื้นฐานมาจาก 2 แนวคิด ได้แก่ 1) แนวคิดทฤษฎีประสบการณ์ที่ว่าด้วยเรื่อง การรักษาผลการเรียนรู้ที่มาจากความจริงที่ว่าสมองสามารถจดจำเรื่องราวได้ยาวนาน หรือมีประสิทธิภาพเมื่อผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ มากกว่าการเรียนรู้แบบตั้งรับ อาจกล่าวได้ว่า ยิ่งได้ลงมือทำ ยิ่งสามารถเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และ 2) แนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่ว่าด้วยเรื่อง การที่ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความหมายของการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง สู่การเป็นผู้รู้คิด รู้ตัดสินใจด้วยตนเอง ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดขั้นสูงในการมีวิจารณ์ญาณ การวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การประเมิน ตัดสินใจ และการสร้างสรรค์ นอกจากนี้การเรียนรู้แบบลงมือทำเน้นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ มีบทบาทในแผนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีแรงบันดาลใจให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต เกิดทักษะการเรียนรู้และทักษะการดำรงชีวิต และนำไปสู่การส่งเสริมปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

หลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

Meyers and Jones (1993) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นรูปแบบหรือวิธีการเรียนรู้ที่มีคุณลักษณะที่เน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกจำเป็นต้องมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอยู่ 3 ส่วน ได้แก่

- 1) ปัจจัยพื้นฐานประกอบด้วย การพูดและการฟัง การเขียน การอ่าน และการสะท้อนความคิด
- 2) กลยุทธ์ในการเรียนรู้ ประกอบด้วย วิธีการเรียนรู้แบบกลุ่มเล็ก การร่วมมือในการทำงาน การใช้กรณีศึกษา การใช้สถานการณ์จำลอง การอภิปราย การแก้ปัญหาและการเขียนบันทึกประจำวัน
- 3) ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย การอ่าน การมอบหมายการบ้าน การใช้วิทยากรภายนอก การใช้เทคโนโลยีในการสอน การเตรียมอุปกรณ์ทางการศึกษา และการใช้โทรทัศน์ทางการศึกษา

หลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดย ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2553) มีดังนี้

- 1) เป็นการเรียนการสอนที่พัฒนาศักยภาพทางสมอง ได้แก่ การคิด การแก้ปัญหา และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
- 2) เป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้สูงสุด

- 3) ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน การร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน
 - 5) ผู้เรียนเรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกัน การมีวินัยในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
 - 6) เป็นกระบวนการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนอ่าน พูด ฟัง คิดอย่างลุ่มลึก ผู้เรียนจะเป็นผู้จัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง
 - 7) เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง
 - 8) กิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถบูรณาการข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และหลักการความคิดรวบยอดเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้ของตนเอง
 - 9) ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง
 - 10) ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การสร้างองค์ความรู้ และการสรุปบทวนของผู้เรียน
- ณัชชน แก้วชัยเจริญกิจ (2550) นำเสนอหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และบทบาทของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องสะท้อนความต้องการในการพัฒนาผู้เรียนและเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน ดังนี้
- 1) สร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมและการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน
 - 2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นพลวัต ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้
 - 3) จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน
 - 4) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทายและหลากหลาย
 - 5) วางแผนเวลาในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจนทั้งในส่วนของเนื้อหาและกิจกรรม
 - 6) ครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับความกล้าในการแสดงออกและความคิดเห็นของผู้เรียน
- นนทลี พรธาดาวิทย์ (2559) เสนอหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้
- 1) ผู้สอนควรกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ให้สัมพันธ์กับกิจกรรมเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เน้นการพัฒนาทักษะผู้เรียนมากกว่าการจดจำเนื้อหา เน้นการสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - 2) ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิด การวางแผนการเรียนรู้ การยอมรับการประเมินผล และการนำเสนอผลงาน

3) วิธีการจัดการเรียนรู้สามารถสะท้อนสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรม และผู้เรียนสามารถรับข้อมูลสะท้อนกลับจากผู้สอนทันทีระหว่างหรือหลังกิจกรรมเรียนรู้

4) ควรมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

5) ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนวิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ผู้เรียนชื่นชอบและไม่ชอบในกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนเนื้อหาในการเรียนรู้

6) ผู้สอนต้องออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน ในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง แก้ปัญหาได้ตามสภาพจริงได้

7) มีการจัดการเรียนรู้ที่มีการสร้างสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดในระดับสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์นั้น

8) มีการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริงหรือสถานการณ์จริง รวมถึงการบูรณาการวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

9) มีการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสนุกสนาน จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น ใช้กระบวนการกลุ่มและมีการประเมินผลที่หลากหลายทั้งตัวผู้เรียนและผู้สอน

10) มีการจัดการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดเฉพาะการเรียนรู้ภายในห้องเรียน สามารถเรียนรู้ได้ทุกสถานการณ์ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ที่บ้าน และสามารถเรียนรู้ได้จากบุคคลทุกคนที่เกี่ยวข้อง ทำให้ความรู้ไม่มีขอบเขตจำกัด

ทวิวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ (2552) ได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

1) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงกับการแก้ปัญหามาตามสภาพจริง

2) จัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้กำหนดแนวคิด การวางแผน การยอมรับ การประเมินผล และการนำเสนอผลงาน

3) บูรณาการเนื้อหารายวิชาเพื่อเชื่อมโยงความเข้าใจในวิชาต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน

4) จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

5) ใช้กลวิธีของกระบวนการกลุ่ม

6) จัดให้มีการประเมินผลโดยกลุ่มเพื่อน (peer assessment)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (2565) กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

1) จัดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน กิจกรรมต้องสะท้อนความต้องการในการพัฒนา ผู้เรียนและเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน

2) สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วมและการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน

3) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นพลวัต ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม รวมทั้ง กระตุ้นให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้

4) จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน

5) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ท้าทาย และให้โอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการสอนที่หลากหลาย วางแผนเกี่ยวกับเวลาในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของเนื้อหา และกิจกรรมครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออก และความคิดของผู้เรียน

6) จัดทำหน่วยและแผนการจัดการเรียนรู้และนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนตาม แนวทางการนิเทศโดยใช้พื้นที่เป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่การนิเทศภายในโรงเรียนโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน อาทิ การมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การมุ่งให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้ที่มีความหมาย (meaningful learning) การสร้างองค์ความรู้ได้ การมีความเข้าใจในตนเอง การใช้สติปัญญาในการคิด วิเคราะห์ การสร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่สอดคล้องกับสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 การมีทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต และทักษะวิชาชีพ ในการเรียนรู้ตามระดับช่วงวัย เป็นต้น

7) บันทึกผลหลังการจัดการเรียนรู้ และนำผลไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนานักเรียนหรือใช้ประกอบการวิจัยในชั้นเรียน

ในขณะเดียวกัน นนทลี พรธาดาวิทย์ (2559) ได้กล่าวถึง บทบาทผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกว่า ผู้เรียนไม่ได้เป็นผู้นั่งฟังผู้สอนบรรยายอย่างเดียว แต่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) มีความรับผิดชอบ เตรียมตัวล่วงหน้าให้พร้อมที่จะเรียนรู้ศึกษาและปฏิบัติงานในสิ่งที่ผู้สอนมอบหมายให้ศึกษาล่วงหน้า

2) ให้ความร่วมมือกับผู้สอนในการจัดการเรียนรู้เริ่มจากการวางแผนจัดการเรียนรู้ออกมาดำเนินการกิจกรรม และการประเมินผล

3) มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น

4) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ การทำงานเป็นทีม และการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5) มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติในสถานการณ์จริงด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

6) มีการใช้ความคิดเชิงระบบ ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงเหตุผล การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดเชื่อมโยง และการคิดอย่างสร้างสรรค์

7) มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้เพราะการเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องที่น่าเบื่อ แต่เป็นการเรียนแบบสนุกสนานและมีชีวิตชีวา

กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก

ได้มีนักการศึกษาที่สนใจการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยได้เสนอขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

Baldwin and Williams (1988) นำเสนอกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นเตรียมความพร้อม เป็นขั้นที่ผู้สอนนำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหาโดยการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน เกิดความกระตือรือร้นและอยากที่จะเรียนรู้ต่อไป

2) ขั้นปฏิบัติงานกลุ่ม เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ผู้เรียนเข้ากลุ่มย่อย เพื่อทำงานร่วมกันและสรุปความคิดเห็นของกลุ่ม ทั้งนี้จะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มอื่นๆโดยที่ผู้สอนต้องคอยเสริมข้อมูลหรือ ความรู้ที่สำคัญให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3) ขั้นประยุกต์ใช้ เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัดหรือทำแบบทดสอบหลังเรียน

4) ขั้นติดตามผล เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าอิสระเพิ่มเติมโดยจัดทำเป็นรายงาน หรือให้ผู้เรียนเขียนบันทึกประจำวัน รวมถึงให้ผู้เรียนเขียนสรุปความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในคาบเรียนนั้น ๆ

Johnson, Johnson, and Smith (1991) เสนอขั้นตอนการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

1) ขั้นนำจะใช้เวลา 3 - 5 นาที โดยผู้สอนแสดงให้ผู้เรียนเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาที่จะสอนกับสิ่งที่ผู้เรียนมีพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว พร้อมทั้งระบุโครงร่างเนื้อหา แนวคิด ประเด็นหลักในการสอนเพื่อทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและเกิด ความอยากรู้และอยากเรียนรู้เรื่องนั้นมากยิ่งขึ้น

2) ขั้นสอน ใช้เวลา 10 - 15 นาที โดยผู้สอนจะสอนเนื้อหาแล้วตามด้วยกิจกรรมอื่น จากการวิจัยพบว่าสมาธิหรือความสนใจของผู้เรียนจะลดลงอย่างรวดเร็วภายในเวลา 15 นาที ดังนั้น ผู้สอนจึงควรใช้เวลาในการแนะนำเนื้อหา 10 - 15 นาที แล้ว ตามด้วยกิจกรรมอื่นในเวลา 3 - 4 นาที เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศและให้โอกาสที่ผู้เรียนจะสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน เช่น ตั้งคำถามให้ตอบให้ผู้เรียนช่วยกันคิดเป็นกลุ่ม เพื่อผู้เรียนจะได้จำเนื้อหาที่เรียนได้นานกว่าการอภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียน ในขั้นนี้ผู้สอนจะทำซ้ำกันไปเนื้อหาที่แบ่งไว้เป็นตอน ๆ จนครบเนื้อหาที่จะสอน

3) ขั้นสรุป ใช้เวลา 4 - 6 นาที ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องสรุปเนื้อหาที่ได้ เรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการสรุปตามความเข้าใจของตนเอง โดยเขียนใจความสำคัญของเนื้อหาลงในแผ่นกระดาษแล้วแลกเปลี่ยนกันอ่านกับผู้เรียนคนอื่น หรือผู้สอนอาจสุ่มให้ผู้เรียนออกมาอ่านให้ผู้เรียนคนอื่นฟังหน้าชั้นเรียน

กมล โพธิเย็น (2564) สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 5 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นกระตุ้นความสนใจ 2) ขั้นให้เห็นสถานการณ์ท้าทาย 3) ขั้นอภิปรายสะท้อนคิด 4) ขั้นร่วมผลิตองค์ความรู้ และ

5) ขั้นช่วยกันดูสะท้อนเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกจะเริ่มจากการที่ผู้สอนกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเพื่อให้เกิดความรู้สึกรักอยากเรียนรู้ให้มากที่สุด จากนั้นผู้สอนนำเสนอสถานการณ์ตัวอย่างที่มีความหลากหลายและน่าสนใจให้แก่ผู้เรียนได้รับทราบ ต่อด้วยการให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนเพื่อสะท้อนความคิดของตน ต่อมาผู้เรียนและผู้สอนร่วมกันสร้างองค์ความรู้ที่ได้จากการสะท้อนคิดร่วมกัน และท้ายสุดผู้เรียนจะสะท้อนสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ในครั้งนั้นด้วยการเขียนบันทึก แลกเปลี่ยนกันอ่าน และครูผู้สอนเติมเต็มองค์ความรู้ที่เกิดจากการช่วยกันสะท้อนจากผู้เรียนให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การเรียนรู้เชิงรุกที่ใช้ในการกำหนดแผนการเรียนรู้สำหรับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นได้จากการที่ผู้วิจัยสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกของ Baldwin and Williams (1988) Johnson et al. (1991) และ กมล โพธิเย็น (2564) จนได้ขั้นตอน 4 ขั้น ดังตารางที่ 2 นี้

ตารางที่ 2 สรุปการสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก

กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่ได้จากการสังเคราะห์งานของ Baldwin and Williams (1988) Johnson et al. (1991) และกมล โพธิเย็น (2564)	Baldwin and Williams (1988)	Johnson et al. (1991)	กมล โพธิเย็น (2564)
1) ขั้นนำเพื่อเตรียมความพร้อม คือ ขั้นตอนที่ผู้สอนกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนด้วยการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ หรือ สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของกิจกรรมการเรียนรู้และ ผลสัมฤทธิ์ที่จะเกิดหลังจบการเรียนรู้	✓	✓	✓
2) ขั้นปฏิบัติงานกลุ่ม คือ ขั้นตอนที่ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ ทำงานร่วมกันเป็น ทีม/กลุ่มย่อย และอภิปรายกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหัวข้อหรือ เนื้อหาวิชาต่าง ๆ	✓	✓	✓
3) ขั้นสะท้อนคิด คือ ขั้นตอนที่ผู้เรียนผลิตองค์ความรู้ที่ได้จากการ ปฏิบัติงานกลุ่มด้วยการบันทึกและการแลกเปลี่ยนการสะท้อนคิดจาก ผู้เรียนคนอื่น ๆ	✓		✓
4) ขั้นสะท้อนการเรียนรู้ คือ ขั้นตอนที่ผู้สอนสรุปองค์ความรู้ของผู้เรียน ทั้งหลาย และเสริมองค์ความรู้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นตรงกับวัตถุประสงค์ ของแผนการเรียนรู้	✓	✓	✓

เทคนิคในกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

ปภาวรา ประเสริฐ (2562) นำเสนอเทคนิคการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนี้

1) การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (experiential learning) เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจเชิงนามธรรม เหมาะกับรายวิชาที่เน้นปฏิบัติหรือเน้นการฝึกทักษะ สามารถใช้จัดการเรียนการสอนได้ทั้งเป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล หลักการสอนคือ ผู้สอนวางแผนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนมีประสบการณ์จำเป็นต่อการเรียนรู้กระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อน ความคิด อภิปราย สิ่งที่ได้รับจากสถานการณ์ ตัวอย่างเทคนิคการสอนที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบเน้น ประสบการณ์ ได้แก่ เทคนิคการสาธิต และเทคนิคเน้นการฝึกปฏิบัติ ดังนี้

- เทคนิคการสอนแบบการสาธิต ผู้สอนวางแผนการสอนและออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ โดยแบ่ง สัดส่วนเวลาสำหรับการบรรยายเนื้อหาและการสาธิต พร้อมกับคัดเลือกวิธีการที่จะลงมือปฏิบัติให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยถ้าเป็นกิจกรรมกลุ่มจะต้องมีการวางแผนโครงสร้างการทำงานกลุ่ม การแบ่งหน้าที่ และมีการสลับหมุนเวียนกัน จากนั้นดำเนินการบรรยายเนื้อหาและสาธิต โดยขณะสาธิตจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม ผู้สอนแนะนำเทคนิคปฏิกิริยา จากนั้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและผู้สอนประเมินผู้เรียนโดยการสังเกตพร้อมกับให้คำแนะนำในจุดที่บกพร่องเป็นรายบุคคลหรือเป็นรายกลุ่ม เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติกิจกรรม ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันอภิปราย สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

- เทคนิคการสอนแบบเน้นฝึกปฏิบัติผู้สอนวางแผนและออกแบบกิจกรรมที่เน้นการฝึกทักษะ เช่น การฝึกทักษะทางภาษา โดยจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะซ้ำ ๆ อาจเป็นในลักษณะใช้โปรแกรมช่วยสอนสำหรับการฝึก โดยผู้สอนมีบทบาทให้คำแนะนำอำนวยความสะดวกกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

2) การสอนแบบโครงงาน (project-based learning) โดยการสอนแบบโครงงานสามารถจัดเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมเดี่ยวก็ได้ ให้พิจารณาจากความยากง่ายและความเหมาะสมของ โจทย์งานและคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนา วางแผนและกำหนดเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ แล้วให้นักเรียนวางแผนดำเนินการ ศึกษา ค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเองโดยผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา จากนั้นให้นักเรียนนำเสนอแนวคิด การออกแบบชิ้นงาน พร้อมให้เหตุผลประกอบจากการค้นคว้าให้ผู้สอนพิจารณา ร่วมกับการอภิปรายในชั้นเรียน จากนั้นผู้เรียนลงมือปฏิบัติทำชิ้นงานและส่งความคืบหน้าตามกำหนด การประเมินผลจะประเมินตามสภาพจริง โดยมีเกณฑ์การประเมินกำหนดไว้ล่วงหน้าและแจ้งให้ผู้เรียนทราบก่อนลงมือทำโครงการและมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมประเมินผล

3) การสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based learning) เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์จากการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยการศึกษาปัญหาที่สมมุติขึ้น จากความจริง แล้วผู้สอนกับผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา เสนอวิธีแก้ปัญหา หลักของการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน คือ การเลือกปัญหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาการสอนและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดคำถาม วิเคราะห์ วางแผนกำหนดวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยผู้สอนมีบทบาทให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนขณะลง

มือแก้ปัญหา เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการแก้ปัญหา ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลการแก้ปัญหาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงสิ่งที่ได้จากการลงมือแก้ปัญหา

4) การสอนที่เน้นทักษะกระบวนการคิด (thinking-based learning) เป็นกระบวนการสอนที่ผู้สอนใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเป็นลำดับขั้นแล้วขยายความคิดต่อเนื่องจากความคิดเดิมพิจารณาแยกแยะอย่างรอบด้านด้วยให้เหตุผลและเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่มีจนสามารถสร้างสิ่งใหม่หรือตัดสินใจประเมินหาข้อสรุปแล้วนำไปแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ มีการสอนที่เน้นกระบวนการคิดแบ่งออกเป็นการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการคิดคำนวณและการสอนที่เน้นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ดังนี้

- การสอนที่เน้นกระบวนการคิดคำนวณ เริ่มจากผู้สอนทบทวนเนื้อหาเดิม โดยแสดงวิธีการคิดคำนวณเป็นลำดับขั้น จากนั้นกำหนดโจทย์ให้ผู้เรียนฝึกคิดวิเคราะห์เป็นลำดับขั้น เน้นการฝึกคำนวณซ้ำกับโจทย์ใหม่ และท้ายสุดผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปขั้นตอนการคิด การประเมินผลการเรียนรู้ประเมินจากขั้นตอนกระบวนการคิดเป็นลำดับขั้นที่ผู้เรียนแสดงไว้ในการแก้โจทย์คำนวณ

- การสอนที่เน้นกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การอภิปรายและการแสดงความคิดเห็นเป็นหัวใจสำคัญของการสอนของกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยผู้สอนกระตุ้นผู้เรียนเกิดคำถามหรือตั้งคำถาม จากนั้นผู้สอนโน้มน้าวหรือสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนขยายความคิดและเชื่อมโยงองค์ความรู้ จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นและอภิปรายในชั้นเรียน โดยผู้สอนมีบทบาทช่วยชี้แนะและสรุปความตามหลักการ ท้ายสุดให้ผู้เรียนพัฒนาชิ้นงานหรือทำแบบฝึกหัดเพื่อประเมินผลการเรียนรู้

Mckinney (2008) ได้เสนอ เทคนิคการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เชิงรุก โดยสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน รวมทั้งสามารถใช้ได้กับนักเรียนทุกระดับ ทั้งการเรียนรู้เป็นรายบุคคล การเรียนรู้แบบกลุ่มเล็ก และการเรียนรู้แบบกลุ่มใหญ่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) การเรียนรู้แบบแลกเปลี่ยนความคิด (think-pair-share) คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนคิดเกี่ยวกับประเด็นที่กำหนดแต่ละคน ประมาณ 2-3 นาที จากนั้นให้แลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนอีกคน 3-5 นาที และนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด

- 2) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning group) คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยจัดเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3-6 คน

- 3) การเรียนรู้แบบทบทวนโดยผู้เรียน (student-led review sessions) คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทบทวนความรู้และพิจารณาข้อสงสัยต่าง ๆ ในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครูจะคอยช่วยเหลือกรณีที่มีปัญหา

4) การเรียนรู้แบบใช้เกม คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนนำเกมเข้าบูรณาการในการเรียนการสอน ซึ่งใช้ได้ทั้งในขั้นการนำเข้าสู่บทเรียน การสอน การมอบหมายงาน และหรือขั้นการประเมินผล

5) การเรียนรู้แบบวิเคราะห์วิดีโอ (analysis or reactions to videos) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ดูวิดีโอ 5-20 นาที แล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น หรือสะท้อนความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ดู อาจโดยวิธีการพูดโต้ตอบกัน การเขียน หรือ การร่วมกันสรุปเป็นรายการกลุ่ม

6) การเรียนรู้แบบโต้วาที (student debates) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนได้นำเสนอข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์และการเรียนรู้ เพื่อยืนยันแนวคิดของตนเองหรือกลุ่ม

7) การเรียนรู้แบบผู้เรียนสร้างแบบทดสอบ (student generated exam questions) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสร้างแบบทดสอบจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว

8) การเรียนรู้แบบกระบวนการวิจัย (mini-research proposals or project) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่อิงกระบวนการวิจัย โดยให้ผู้เรียนกำหนดหัวข้อที่ต้องการเรียนรู้ วางแผนการเรียน เรียนรู้ตามแผน สรุปความรู้หรือสร้างผลงาน และสะท้อนความคิดในสิ่งที่ได้เรียนรู้ หรืออาจเรียกว่าการสอนแบบใช้โครงงานเป็นฐานหรือการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นฐานก็ได้

9) การเรียนรู้แบบกรณีศึกษา (analyze case studies) คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้อ่านกรณีตัวอย่างที่ต้องการศึกษา จากนั้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทางแก้ปัญหาภายในกลุ่ม แล้วนำเสนอความคิดเห็นต่อผู้เรียนทั้งหมด

10) การเรียนรู้แบบการเขียนบันทึก (keeping journals or logs) คือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจดบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ที่ได้พบเห็น หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน รวมทั้งเสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับบันทึกที่เขียน

11) การเรียนรู้แบบเขียนจดหมายข่าว (write and produce a newsletter) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนร่วมกันผลิตจดหมายข่าว อันประกอบด้วย บทความ ข้อมูลสารสนเทศ ข่าวสาร และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วแจกจ่ายไปยังบุคคลอื่น

12) การเรียนรู้แบบแผนผังความคิด (concept mapping) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนออกแบบแผนผังความคิด เพื่อนำเสนอความคิดรวบยอด และความเชื่อมโยงกันของกรอบความคิด โดยการใช้เส้นเป็นตัวเชื่อมโยง อาจจัดทำเป็นรายบุคคลหรืองานกลุ่ม แล้วนำเสนอผลงานต่อผู้เรียนอื่น ๆ จากนั้นเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคนอื่นได้ซักถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

สรุปได้ว่า การเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญจากการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้ผู้เรียนผ่านการลงปฏิบัติ ให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเรียนรู้เกือบทุกขั้นตอน เน้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านกระบวนการคิดขั้นสูง สะท้อนความคิดในสิ่งที่ทำเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ สามารถจัดการเรียนรู้จะผ่านการอ่าน การ เขียน การพูด และการฟัง ตลอดจนการสะท้อนความคิด ผู้เรียนจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนคนอื่นในชั้นเรียนและครูผู้สอน เน้นกระบวนการ

การทำงานกลุ่ม การอภิปรายในชั้นเรียน ผู้สอนจะลดบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในชั้นเรียนลงไป กลายเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะหรือผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเพื่อสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้ในที่สุด และองค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้เชิงรุกนั้นจะเป็นความรู้ที่ติดตัวผู้เรียนตลอดไป เพราะเป็นองค์ความรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือสกัดด้วยตนเอง ซึ่งผ่านการตรวจสอบและสะท้อนกลับในเรื่องของความถูกต้องสมบูรณ์จากผู้สอนเป็นอย่างดี

2.2 แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning)

ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การนำตนเอง (self-directed) คือ การที่บุคคลมีความสามารถในการสร้างกรอบแนวคิด เมื่อต้องเผชิญกับความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นในขณะปัจจุบันกับสิ่งที่ต้องการในอนาคตของตน และมุ่งหมายที่จะลงมือทำเพื่อให้เกิดผลที่ใกล้เคียงกับอุดมคติของตน (Kolb & Boyatzis, 1970) และการเรียนรู้ได้ก็ตามที่สร้างจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่า หากบุคคลใดสามารถควบคุมกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพหรือสถานการณ์ของตนได้ บุคคลนั้นย่อมที่จะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Boyatzis, 1995)

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning: SDL) มิได้เป็นศาสตร์และศิลป์ที่จำกัดเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น ทว่าการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสามารถเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในเด็กได้เช่นกัน (Knowles, 1975) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างจากการเรียนรู้แบบดั้งเดิมที่ผู้สอนคอยเป็นผู้ป้อนความรู้ (lecture-based learning) เพราะเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือทำด้วยตนเอง (Boyer, Edmondson, Artis, & Fleming, 2014) หรือที่รู้จักกันดีในนามว่า “active learning” ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำและได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เรียนได้กระทำลงไป และผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในกระบวนการเรียนรู้ (Bonwell & Eison, 1991) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองส่งผลสัมพันธ์เชิงบวกให้แก่ตัวนักเรียนในด้านการศึกษา เช่น ความสามารถทางวิชาการ ความปรารถนาในการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ความสนใจใฝ่รู้ ความพึงพอใจในชีวิต เป็นต้น (Edmondson, Boyer, & Artis, 2012)

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ (Guglielmino, 1978; Knowles, 1975; อาชัญญา รัตนอุบล, 2551) มองเห็นอุปสรรคเป็นสิ่งท้าทาย มีความอยากรู้อยากเห็น มีความปรารถนาและมั่นใจที่จะเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงตนเอง มีความสามารถในการใช้เครื่องมือพื้นฐานในการเรียนรู้ได้ สามารถศึกษาวินัยในการเรียนรู้ เช่น การใช้เวลา การรักษาระดับการเรียนรู้ และพัฒนาแผนเพื่อทำให้การเรียนรู้นั้นสมบูรณ์ อีกทั้งผู้เรียนยังสนุกสนานและมีจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ (Guglielmino, 1978) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกขอบเขตของสถาบันการศึกษาในระบบทั้งหลาย (Ellinger, 2004) ผู้ที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะรับผิดชอบการเรียนรู้ของตน โดยวินิจฉัยและกำหนดความ

ต้องการในการเรียนรู้ของตน กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เป้าหมายและทรัพยากรต่าง ๆ ที่ใช้การเรียนรู้ เลือกใช้กลยุทธ์การเรียนรู้และออกแบบแผนการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินผลการเรียนด้วยตนเองได้ (Knowles, 1975; อาชัญญา รัตนอุบล, 2551) การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ด้วยตนเองตามลำพัง เพราะผู้เรียนสามารถมองหาแหล่งทรัพยากรเรียนรู้ที่เป็นบุคคลคอยช่วยเหลือให้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ (Ellinger, 2004) มีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (facilitators) กับผู้เรียนมากกว่าที่จะเป็นครูผู้สอนโดยตรง โดยมีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อย่างแท้จริง (อาชัญญา รัตนอุบล, 2551)

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความต้องการ และความถนัด ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แสวงหาแหล่งทรัพยากรของการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนประเมินความก้าวหน้าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถดำเนินกระบวนการทั้งสิ้นด้วยตนเองหรือได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่น

แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นหนึ่งรูปแบบการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (andragogy) ซึ่งมีความแตกต่างจากการเรียนรู้ของเด็ก (pedagogy) เพราะการเรียนรู้ของเด็กให้ความสำคัญกับการวางแผนเนื้อหาการเรียนรู้ มุ่งเน้นการออกแบบและจัดลำดับเนื้อหาการเรียนรู้ ระเบียบวิธีการเรียนการสอนทั้งในด้านการถ่ายทอดความรู้และการประเมินผลการเรียนรู้ ทว่ารูปแบบการเรียนรู้ของผู้ใหญ่มุ่งเน้นการออกแบบกระบวนการที่ช่วยอำนวยความสะดวกผู้เรียนในการเรียนรู้ (Knowles, 1975) หลักการพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง 6 ประการของ Knowles (1984) มีดังนี้

1) ความต้องการที่จะรู้ (need to know) ผู้เรียนรู้ถึงสาเหตุหรือความจำเป็นในสิ่งที่เรียน เพราะผู้เรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนจะเรียนนั้นสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ได้จริง

2) มโนทัศน์ของผู้เรียน (self-concept) ผู้เรียนที่เป็นเด็กต้องพึ่งพิงผู้สอน เพราะผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและสื่อการเรียนการสอน ในขณะที่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะมีอิสระและตระหนักถึงบทบาทในการนำตนเอง ตั้งแต่การกำหนดทิศทางการเรียนรู้โดยการวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ของตนเอง มีส่วนร่วมวางแผนการเรียนรู้ของตน รับผิดชอบต่อการปฏิบัติตามทิศทางนั้น และมีการประเมินติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้นั้น ผู้ให้ความรู้มีหน้าที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้ใหญ่สามารถชี้นำตนเองได้ตามความต้องการของแต่ละบุคคล

3) ประสบการณ์ของผู้เรียน (experience) การเรียนรู้ของเด็กไม่คำนึงถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้เรียน ทว่าประสบการณ์และความรู้ของผู้สอนนั้นสำคัญยิ่งนัก เนื่องจากผู้สอนต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้เรียน ในทางกลับกันการเรียนรู้ของผู้ใหญ่อำศัยถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาของผู้เรียนแต่ละคนว่ามีความแตกต่างกัน และส่งผลให้แผนการเรียนรู้และเทคนิคการเรียนรู้แตกต่างกันไปในรายบุคคล ประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ ผู้เรียนจะสะสมประสบการณ์ตั้งแต่วัยเยาว์และ

เพิ่มขึ้นตามสิ่งที่ตนเองประสบพบเจอและตามบทบาทที่ตนเองครองอยู่ ผู้เรียนจะเข้าใจและสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้มากกว่าการได้รับคำบอกกล่าวจากผู้สอน

4) ความพร้อมที่จะเรียนรู้ (readiness to learn) ผู้เรียนที่เป็นเด็กมีความพร้อมในการเรียนตามหลักสูตรที่สถาบันการศึกษากำหนดให้ ในขณะที่ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะเรียนรู้เมื่อรู้สึกว่าคุณต้องการที่จะเรียน เรียนรู้เพื่อต้องการนำไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตจริงและต้องสอดคล้องกับระดับความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ผู้เรียนจะเรียนรู้เมื่อรู้สึกว่าคุณต้องการที่จะเรียน การจัดการเรียนรู้ควรตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการนำไปใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตจริง สอดคล้องกับระดับความสามารถ และความพร้อมที่จะเรียนของผู้เรียนแต่ละคน จึงจะสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้ประโยชน์อย่างทันทีทันใด

5) การนำไปสู่การเรียนรู้ (orientation to learning) สิ่งที่จะนำผู้เรียนแต่ละคนไปสู่การเรียนรู้ที่ต่างกัน เช่น เด็กมีแนวโน้มที่จะยึดเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ในขณะที่ผู้ใหญ่ยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้ใหญ่มองเห็นถึงความจำเป็นในการเรียนรู้ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้สิ่งนั้นในบริบทชีวิตจริง (real-life context) ได้ทันที

6) สิ่งจูงใจในการเรียนรู้ (motivation to learn) การเรียนรู้ส่วนใหญ่โดยเฉพาะการเรียนรู้ของเด็กมักมีสิ่งเร้าภายนอกเป็นตัวกระตุ้น (external motivators) เช่น ผลการเรียน เกรดเฉลี่ย การแข่งขัน ฯลฯ แม้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่บางคนก็มีสิ่งเร้าจากภายนอกเป็นตัวกระตุ้น เช่น แรงกดดันจากสภาพแวดล้อม การเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น ทว่าการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเกิดจากสิ่งเร้าภายในบุคคล (internal motivators) เช่น ความปรารถนาที่จะเรียน การบรรลุในสิ่งที่ตนมุ่งหวังไว้ ความพึงพอใจ เป็นต้น ซึ่งหลายครั้งสิ่งเหล่านี้ถูกปิดกั้นจากมโนทัศน์ด้านลบของผู้เรียน ช่วงเวลาที่จำกัด หรือการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในการเรียนรู้

นอกจากนี้ Garrison (1997) เชื่อว่าแรงจูงใจ คือ สิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพราะแรงจูงใจคือสิ่งที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มที่จะเรียนรู้และสามารถรักษาความต่อเนื่องของการเรียนจนประสบความสำเร็จในสิ่งที่เรียนรู้ได้ แรงจูงใจสร้างปัจจัยส่งผลไปยังการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) แรงจูงใจ (motivation) ถือเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดริเริ่มและการดำรงไว้ซึ่งความเพียรพยายามในการเรียนรู้จนนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายการเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยแรงจูงใจสามารถจำแนกได้อย่างชัดเจน คือ แรงจูงใจตั้งต้นซึ่งเป็นขั้นตอนในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมสู่การเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง และแรงจูงใจที่เกิดจากงานซึ่งเป็นเพียรพยายามที่จะดำรงรักษาการเรียนรู้ไว้

2) การกำกับตนเอง (self-monitoring) คือ กระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบต่องานภายในของแต่ละบุคคล เช่น การตระหนักถึงความรู้ความสามารถหรือกระบวนการคิดของตนเอง การกำกับตนเองจะช่วยให้ผู้เรียนรู้ว่าจะต้องจัดการเรียนรู้ให้กับตนเองเช่นไรได้อย่างเหมาะสม

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ ทั้งนี้การกำกับตนเองยังสัมพันธ์กับการจัดการตนเองที่กล่าวต่อไป

3) การจัดการตนเอง (self-management) คือ การสร้างบริบทที่เป็นเงื่อนไขต่อการปฏิบัติได้ตามเป้าหมายการเรียนรู้ เป็นปัจจัยภายนอกที่ผู้เรียนสามารถควบคุมบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งการจัดการตนเองนี้ ผู้เรียนจะต้องควบคุมหรือจัดการงาน การเรียนรู้ที่ได้รับมอบหมายได้ การจัดการตนเองมีได้หมายถึงผู้เรียนไม่สามารถพึ่งพาใครหรือเรียนรู้อย่างลำพัง ทว่าเป็นการสร้างสมดุลในการแสวงหาประโยชน์ที่ได้จากการเรียนรู้ ทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

สรุปได้ว่า แนวคิดพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ การมองผู้เรียนเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถรับผิดชอบตนเองได้และมองผู้เรียนในระดับปัจเจกชน เพราะความต้องการ ความพึงพอใจ และความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกัน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้ดีต่อเมื่อมีแรงจูงใจ ทั้งนี้ผู้เรียนที่รู้จักตนเองอย่างดี สามารถชี้นำตนเองและการกำหนดทิศทางได้ สามารถวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ของตนเองได้ มีส่วนร่วมวางแผนการเรียนรู้ของตน รับผิดชอบต่อสิ่งที่ต้องปฏิบัติในการเรียนรู้ ประเมินติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ได้ ก็สามารถประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมายการเรียนรู้ตั้งไว้ได้

หลักการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545) นำเสนอหลักการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยมุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถในการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ เจตคติ ฯลฯ การจัดการเรียนรู้จึงต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความสามารถในการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ โดยจัดการเรียนรู้เนื้อหา และสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้รายบุคคล รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเอาประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในการเรียนรู้ด้วย

2) จัดให้ผู้เรียนมีส่วนรับผิดชอบในการเรียน การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง การจัดการเรียนรู้จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทในเรื่องต่าง ๆ เช่น การวางแผน การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของตนหรือกลุ่ม การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ การเลือกใช้วิธีการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ การใช้แหล่งข้อมูล ตลอดจนถึงการประเมินผลการเรียนของตน

3) พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการฝึกให้มีทักษะและยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น การบันทึกข้อความ การจัดประเภทหมวดหมู่ การสังเกต การแสวงหาและใช้แหล่งความรู้ เทคโนโลยีและสื่อที่สนับสนุนการเรียน รวมทั้ง

เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา กำหนดแนวทางการเรียนรู้และเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง

4) พัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น โดยทั่วไปแล้ว การเรียนรู้ด้วยตนเองไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนต้องเรียนคนเดียวโดยไม่มีชั้นเรียนหรือเพื่อนเรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองร่วมกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องได้ นำไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นเพื่อให้รู้จักการทำงานเป็นทีม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกับเพื่อนที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะเจตคติที่แตกต่างกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในกระบวนการเรียนรู้

5) พัฒนาทักษะการประเมินตนเองและการประเมินร่วมกับผู้อื่น ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการประเมินการเรียนรู้ของตนเอง เพราะการประเมินตนเองเป็นส่วนหนึ่งของระบบประเมินผลตลอดจนการยอมรับผลการประเมินจากผู้อื่นด้วย ผู้เรียนควรได้รับประสบการณ์การประเมินผลหลากหลายรูปแบบ

6) ปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น บริเวณในโรงเรียนจึงต้องจัดให้เป็นแหล่งความรู้ที่นักเรียนจะค้นคว้าด้วยตนเองได้ เช่น ศูนย์วิทยากร บทเรียนสำเร็จรูป ชุดการสอน บุคลากร ฯลฯ

Grow (1991) ชี้ให้เห็นว่า ความเข้าใจเรื่องระดับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (stage of autonomy) ของผู้เรียนมีประโยชน์ต่อการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการวางบทบาทระหว่างผู้เรียนและผู้สอนให้มีความเหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน โดยระดับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมี 4 ขั้น ดังนี้

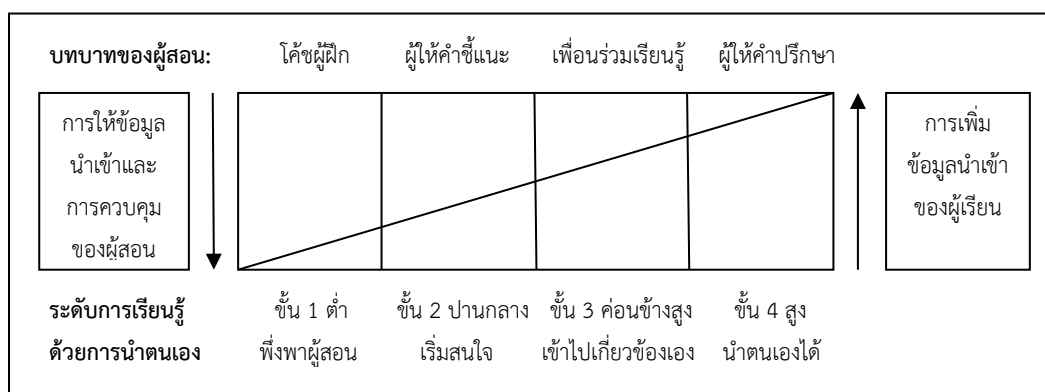
1) ขั้นที่ผู้เรียนต้องพึ่งพาผู้สอน (dependent) ผู้สอนต้องนำโดยการสอนบรรยาย ฝึก ให้ความรู้ ช่วยให้ตั้งเป้าหมายในการเรียน กระตุ้นให้ค้นพบตนเอง

2) ขั้นที่ผู้เรียนเริ่มมีความสนใจในการเรียนรู้ด้วยตนเองเพิ่มขึ้น (interested) โดยมีผู้สอนเป็นผู้จูงใจ มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในระดับปานกลาง ผู้เรียนสามารถเพิ่มการนำตนเองเมื่อมีการยกย่อง การกระตุ้นจากผู้สอน

3) ขั้นที่ผู้เรียนเริ่มเข้าไปเกี่ยวข้องกับบทเรียน (involved) สามารถเรียนได้ด้วยตนเองในระดับค่อนข้างสูง มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนแต่ยังคงต้องการแนะนำจากผู้สอนในการช่วยอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียน โดยจัดหาแหล่งความรู้ให้หรือสอนวิธีใช้แหล่งความรู้ ร่วมกันตั้งเป้าหมายของการเรียน และการประเมินผลกิจกรรมการเรียน ทำโครงการโดยกำหนดเกณฑ์ในการประเมิน เช่น การตรวจสอบรายการ เกณฑ์ประเมินปลายเปิด การทำโครงการโดยไม่มีการนิเทศอย่างใกล้ชิด เป็นต้น

4) ขั้นที่ผู้เรียนสามารถในการเรียนได้ด้วยตนเอง (self-directed) ในระดับสูง มีการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ มีความสามารถและความตั้งใจรับผิดชอบในการเรียนของตน กำหนดทิศทาง และกำหนด

ผลที่ได้รับจากการเรียน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การฝึกงาน การศึกษาโดยอิสระ และการทำวิทยานิพนธ์

รูปภาพที่ 2 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Grow, 1991)

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเน้นผู้เรียนเป็นหลัก คำนึงถึงความหลากหลายของผู้เรียนแต่ละคน ทั้งในด้านความสามารถในการเรียนรู้ เจตคติ พื้นฐานความรู้ ความสนใจ ฯลฯ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสามารถฝึกฝนและสอนได้ โดยผู้สอนต้องรู้จักผู้เรียนและสามารถปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับผู้เรียน ฝึกให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบงาน ออกแบบและดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง จนถึงการประเมินตนเองได้ นอกจากนี้ผู้สอนอาจทำหน้าที่กระตุ้นหรือจัดหาทรัพยากรในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่มีระดับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่ำและค่อย ๆ ถอยออกมาเป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ ผู้อำนวยความสะดวก หรือผู้ให้คำปรึกษา และให้อิสระผู้เรียนเพิ่มขึ้นจนกระทั่งผู้เรียนดำเนินการกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้อย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อผู้สอนสามารถประเมินความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้ด้วย การนำตนเองของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง จะสามารถวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม เป็นการพัฒนาต่อยอดจากประสบการณ์และความสามารถของผู้เรียนที่มีอยู่เดิม และเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

กระบวนการการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

Knowels (1985) เสนอกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง 8 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้สอนเตรียมความพร้อมของผู้เรียนด้วยการแจ้งผู้เรียนเกี่ยวกับเนื้อหาการเรียนรู้ ลักษณะของประสบการณ์การเรียนรู้ และแนวทางในการช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ตรงตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 2 ผู้สอนสร้างสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกถึงประสบการณ์ร่วม ความไว้วางใจ ความอบอุ่น ความเป็นมิตร เพราะสิ่งนี้จะช่วยให้ผู้เรียนไม่ปิดกั้นกระบวนการคิดของตน ช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และกล้าที่จะเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 ผู้สอนดำเนินการร่วมวางแผนการเรียนรู้กับผู้เรียน ผู้สอนสามารถเสนอทางเลือกเพื่อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ เนื้อหา วิธีการเรียน ทรัพยากร หรือวิธีการประเมินอย่างไรให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดประสิทธิผลมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ผู้สอนศึกษาความต้องการจำเป็นของผู้เรียน เพื่อทำความเข้าใจว่าผู้เรียนจำเป็นต้องเรียนรู้สิ่งนั้นเพราะอะไร เพื่อนำไปสู่การออกแบบวัตถุประสงค์และกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามผู้สอนสามารถวินิจฉัยความต้องการของผู้เรียนได้ ผู้สอนจะต้องทำให้ผู้เรียนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วม (ownership) ในความต้องการที่จะเรียนรู้สิ่งนั้นโดยที่ผู้เรียนไม่ได้รู้สึกถูกบังคับ หรือทำให้ผู้เรียนเห็นชอบถึงช่องว่างระหว่างความสามารถที่ผู้เรียนมีในปัจจุบันกับสิ่งที่ผู้เรียนสามารถพัฒนาต่อไปได้หากได้เรียนรู้สิ่งนั้น

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้เมื่อวินิจฉัยความต้องการจำเป็นของผู้เรียนได้แล้ว จำเป็นจะต้องแปลความต้องการจำเป็นนั้นให้เป็นวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนที่มาจากการตกลงร่วมกันจากทั้งผู้สอนและผู้เรียน มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมกับผู้เรียน และสามารถวัดประเมินความสำเร็จได้

ขั้นตอนที่ 6 ผู้สอนช่วยผู้เรียนออกแบบแผนการเรียนรู้ที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพมากที่สุดแก่ผู้เรียนโดยใช้สัญญาการเรียนรู้ (learning contract) จัดลำดับความสำคัญของแต่ละกิจกรรมตามความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อสร้างกลวิธีในการเรียนรู้และออกแบบการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้สอนสามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แบบรายบุคคลหรือกลุ่ม หรือให้ผู้เรียนช่วยเหลือกันเองในการออกแบบแผนการเรียนรู้ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 7 ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อตอบวัตถุประสงค์การเรียนรู้และแผนการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนมีบทบาทในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนทุกคน และทำให้ผู้เรียนเชื่อมั่นว่ากิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ โครงงาน การศึกษาส่วนบุคคล การเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยเทคนิคต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 8 ประเมินผลการเรียนรู้ (evaluating learning outcomes) เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนมองเห็นความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการในผู้เรียนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ ผู้เรียนมีหลักฐานความสำเร็จในการเรียนรู้หรือไม่ หลักฐานการเรียนรู้คือผลการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทศนคติ และค่านิยมของผู้เรียน ผู้สอนต้องประเมินโดยปราศจากอคติและให้คำติชมเชิงบวกที่จะช่วยให้ผู้เรียนอยากพัฒนาอัตมโนทัศน์ในการเรียนรู้ของตนให้เป็นผู้ที่เรียนรู้ด้วย

การนำตนเองอย่างสมบูรณ์ การประเมินผลการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึง การวิพากษ์และผลการประเมินโดยตรงจากเพื่อนร่วมเรียนรู้หรือผู้เชี่ยวชาญ ผู้เรียนสามารถจับกลุ่ม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์และผลสะท้อนกลับที่ได้จากเพื่อนร่วมเรียนรู้และผู้สอนนั้นสามารถ นำมาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไปในอนาคตได้

Knowles (1975) กล่าวว่า สัญญาการเรียนรู้ (learning contract) มิได้เป็นข้อบังคับตายตัว สำหรับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ทว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งที่ถูกนำมาใช้ใน โปรแกรมการศึกษาต่าง ๆ สัญญาการเรียนรู้สามารถออกแบบได้ในหลากหลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ควรประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน คือ 1) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ 2) กลยุทธ์ในการเรียนรู้และการ เข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ 3) หลักฐานแห่งความสำเร็จตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และ 4) เกณฑ์และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้สัญญาการเรียนรู้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตาม ความเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ Langenbach (1988) เชื่อว่าทั้งผู้สอนและผู้เรียนสามารถใช้สัญญาการเรียนรู้เพื่อก่อประโยชน์ให้เกิดการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพสูงสุด ผู้เรียนสามารถกำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ กลวิธีในการเรียนรู้ การประเมินผล การเรียนรู้ ผู้สอนก็สามารถใช้สัญญาการเรียนรู้เพื่อบันทึกและติดตามประสบการณ์เรียนรู้ที่ผ่านมา ของผู้เรียน ข้อมูลความสำเร็จ และแผนกิจกรรมการเรียนรู้ในอนาคตอีกด้วย องค์ประกอบสัญญา การเรียนรู้ มีดังนี้

1) วัตถุประสงค์การเรียนรู้ ผู้เรียนระบุความมุ่งหวังที่ต้องการได้จากการเรียนรู้ การศึกษา หรือการทำงานนั้น เป็นข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ผู้เรียนพึงพอใจที่จะเรียนรู้และพัฒนาการ เรียนรู้นั้น วัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนจะเป็นรากฐานที่ดีในการสร้างสัญญาการเรียนรู้ต่อไป

2) กลยุทธ์ในการเรียนรู้และการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ ผู้เรียนอธิบายถึงกิจกรรม การเรียนรู้ที่สอดคล้องและสามารถบรรลุให้สำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถ เลือกใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง เช่น การอ่านตำรา การทบทวนบทเรียน สัมภาษณ์ บุคคล ฟังบรรยาย ชมภาพยนตร์ ทัศนศึกษา ฯลฯ จากนั้นกำหนดทรัพยากรในการเรียนรู้ที่สามารถ เข้าถึงได้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ห้องสมุด ภาพยนตร์ สถานที่ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

3) หลักฐานแห่งความสำเร็จตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ผู้เรียนนำเสนอหลักฐานการเรียนรู้ ที่เป็นรูปธรรม เช่น รายงาน การนำเสนอในชั้นเรียน เป็นต้น ทั้งนี้หลักฐานแห่งความสำเร็จจะต้อง บรรลุตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนตกลงร่วมกับผู้สอน เช่น ผู้เรียนสามารถนำเสนอผลงาน ตามกำหนดระยะเวลาในการเรียนรู้ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้และเข้าถึงทรัพยากรในการเรียนรู้ได้ ตามที่กำหนดถือเป็นหลักฐานแห่งความสำเร็จ

4) เกณฑ์และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ผู้เรียนกำหนดวิธีการและกระบวนการ ประเมินผลว่าควรทำเช่นไร โดยตกลงร่วมกับผู้สอนถึงวิธีการและเกณฑ์ในการประเมินผลการเรียนรู้ที่

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ทั้งนี้การประเมินผลการเรียนรู้สามารถทำได้โดยการให้ผู้เรียนประเมินตนเอง ผู้เรียนประเมินร่วมกันเป็นกลุ่มกับเพื่อนร่วมเรียนรู้ รวมถึงการประเมินโดยผู้สอนหรือผู้เชี่ยวชาญ ผลสะท้อนกลับที่ได้จากการประเมินผลการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนได้นำไปพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองต่อไปในอนาคต

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบที่ผู้เรียนกำหนดด้วยตนเอง มีการจัดการด้านเวลาและทรัพยากรที่ใช้ในการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ผู้เรียนเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนด้วยการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ออกแบบแผนการเรียนรู้ กลยุทธ์วิธีในการเรียน ตลอดจนรู้จักใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป แม้ว่าการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเป็นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แต่ก็เหมาะสมที่จะประยุกต์ใช้ในเด็กและเยาวชนได้ เพราะเป็นการส่งเสริมการรับผิดชอบต่อตนเองตั้งแต่วัยเยาว์ โดยมองเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้ใหญ่ที่สามารถรับผิดชอบตนเองได้ ความสำเร็จของการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น มีเงื่อนไขและปัจจัยหลักอยู่ที่ตัวผู้เรียนที่ต้องมีแรงจูงใจ ความใฝ่เรียนรู้ มีความมุ่งมั่น และมีวินัย จึงถือเป็นกระบวนการเรียนรู้หนึ่งที่จะช่วยเด็กและเยาวชนให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

2.3 การเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning)

การเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning) เกิดจากการที่ผู้วิจัยบูรณาการกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds เข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งการออกแบบกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกนี้จะอยู่ในขั้นของการออกแบบโปรแกรมเพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโปรแกรม

กระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกมีฐานมาจากกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง 2) ขั้นการออกแบบชีวิต และ 3) ขั้นการลงมือทำตาม โดยในแต่ละขั้น คือ 1 แผนการเรียนรู้² ซึ่งการวางแผนอาชีพ 3 Ds เป็นกระบวนการวางแผนอาชีพที่ผู้วิจัยออกแบบมาเพื่อนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยจึงเชื่อมั่นในแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เหมาะสมกับผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนวัยเรียน เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผ่านการลงมือปฏิบัติและฝึกการคิดขั้นสูง สะท้อนความคิดในสิ่งที่ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่สร้างความหมายต่อตัวผู้เรียน ผู้เรียนปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนคนอื่นในชั้นเรียนและผู้สอนผ่านการทำงานเป็นกลุ่ม การอภิปรายกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความ

² ดูรูปภาพที่ 3 หน้า 55 และรายละเอียดกระบวนการสังเคราะห์การวางแผนอาชีพ 3 Ds หน้า 77

คิดเห็นหรือผลสะท้อนกลับ เป็นต้น โดยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น³ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นนำเพื่อเตรียมความพร้อม 2) ขั้นปฏิบัติงานกลุ่ม 3) ขั้นสะท้อนคิด และ 4) ขั้นสะท้อนการเรียนรู้ แม้ว่าการเรียนรู้เชิงรุกสามารถช่วยดึงดูดความสนใจและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้เยาวชนวัยเรียนเข้าใจเนื้อหาในการเรียนรู้ที่ซับซ้อนและยากได้ ทว่าผู้วิจัยเล็งเห็นว่า การเรียนรู้เชิงรุกยังไม่เพียงพอที่จะทำให้การเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพนั้นสมบูรณ์ กล่าวคือ การเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นการลงมือทำตามแผน ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างให้ผู้เรียนสามารถวางแผนและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองได้ ผู้วิจัยจึงได้ผนวกกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Knowles (1984) ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียน 2) สร้างบรรยากาศ 3) วางแผนร่วมกัน 4) วินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ 5) กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 6) ออกแบบแผนการเรียนรู้ 7) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 8) ประเมินผลการเรียนรู้ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมตามแผนอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

³ ดูกระบวนการสังเคราะห์การเรียนรู้เชิงรุก หน้า 41

รูปภาพที่ 3 การสังเคราะห์การเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก

จากรูปภาพที่ 3 จะเห็นภาพการสังเคราะห์การบูรณาการการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก ที่ผู้วิจัยนำการเรียนรู้ทั้ง 2 รูปแบบมาเชื่อมโยงกับแผนการเรียนรู้ทั้ง 3 แผนที่มาจากระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds โดยในทุกขั้นตอนของการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกมีการผสมผสานของของการเรียนรู้ทั้ง 2 รูปแบบ โดยแผนการเรียนรู้ 1-2 มีจุดเน้นในการเรียนรู้เชิงรุกที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้แบบกลุ่มและเรียนรู้พร้อมเพื่อน และแผนการเรียนรู้ที่ 3 มีจุดเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และสามารถลำดับขั้นตอน 8 ขั้น ดังตารางที่ 3 นี้

ตารางที่ 3 สรุปขั้นตอนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก

การเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	การเรียนรู้เชิงรุก	การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
แผนการเรียนรู้ 1		
1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนและสร้างบรรยากาศกระตุ้นการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ	✓	✓
2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม	✓	
แผนการเรียนรู้ 2		
3) วิเคราะห์ตนเองและอาชีพที่ตนเองสนใจเข้าด้วยกัน	✓	✓
4) สร้างทางเลือกอาชีพ แลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่น/ผู้สอน	✓	✓
5) ตัดสินใจเลือกอาชีพ เพื่อออกแบบแผนระยะสั้น/ยาว		✓
6) พุดคุยปรึกษากับผู้เรียนอื่น/ผู้สอนเพื่อปรับปรุงแผน	✓	✓
แผนการเรียนรู้ 3		
7) นำแผนอาชีพไปปฏิบัติ เขียนสะท้อนคิดด้วยการจดบันทึก		✓
8) ประเมินผลการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดด้วยตนเอง และให้ผู้อื่นร่วมประเมิน	✓	✓

ผู้วิจัยสามารถสรุปกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวออกเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ผู้สอนเตรียมความพร้อมผู้เรียนในการเรียนรู้กระบวนการวางแผนอาชีพโดยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และกระตุ้นความสนใจด้วยสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน เช่น การพุดคุย ขวนแลกเปลี่ยนความคิด การชมวิดิทัศน์ การฟังเพลง การวาดรูปขีดเขียน หรือการจัดสภาพแวดล้อมให้เกี่ยวข้องกับอาชีพที่อยู่ในความสนใจหรือได้รับความนิยม เป็นต้น
- 2) ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกลุ่ม ผู้เรียนสามารถปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกิจกรรมผู้เรียนอื่นและผู้สอนได้
- 3) ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพที่ตนเองสนใจเข้าด้วยกัน อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เรียนอื่นและผู้สอนได้
- 4) ผู้สอนช่วยผู้เรียนหรือผู้เรียนสามารถช่วยผู้เรียนอื่นสร้างทางเลือกอาชีพ 2-3 อาชีพ โดยการปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อวางแผนอาชีพเข้าสู่อาชีพที่ผู้เรียนกำหนด
- 5) ผู้เรียนตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถกำหนดเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน รายปี รายเทอมหรือปีการศึกษา โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในแผนอาชีพ ระบุแนวทางหรือวิธีการในการลงมือทำตามแผนอาชีพ กำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการทำให้แผน

อาชีพนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และระบุตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการประเมินแผนอาชีพว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

6) ผู้เรียนร่วมพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผลสะท้อนกลับหรือความคิดเห็นจากผู้สอน หรือผู้เรียนคนอื่นเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขแผนอาชีพที่ได้ออกแบบไว้

7) ผู้เรียนนำแผนไปปฏิบัติตามระยะเวลาที่ระบุในแผน

8) ผู้เรียนประเมินผลแผนอาชีพ นำเสนอแก่ผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผลสะท้อนกลับและสะท้อนคิด ผู้เรียนสามารถคงแผนอาชีพเดิมไว้ได้เมื่อรู้สึกพึงพอใจกับแผนอาชีพ หรือสามารถปรับเปลี่ยนแผนอาชีพได้ใหม่เสมอเมื่อผู้เรียนมีความสนใจในอาชีพอื่น ๆ

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการออกแบบแผนการเรียนรู้ของโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เกิดจากการบูรณาการกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเข้าไว้ด้วยกัน มี 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว 6) พูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน

ตอนที่ 3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ

3.1 ความหมายของการวางแผนอาชีพ

การวางแผนอาชีพ (career planning) คือ กระบวนการพัฒนาการด้านอาชีพ (career development) ที่เกิดขึ้นหมุนวนตลอดชีวิตและสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ในวัยเด็ก การตระหนักรู้ในตนเองถึงทักษะต่าง ๆ ที่ตนเองมี การตระหนักรู้ในอาชีพเป็นรากฐานสำคัญในการวางแผนอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ และปัจจัยของแต่ละบุคคลจะเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจเลือกอาชีพเหล่านั้น (Magnuson & Starr, 2000) การวางแผนอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนจะสัมพันธ์กับช่วงวัยเรียน (school-aged) หรือช่วงอายุ (lifespan) โดยที่เด็กและเยาวชนในแต่ละช่วงอายุจะมีพัฒนาการด้านความคิด การรับรู้ และความเข้าใจในเรื่องโลกของอาชีพตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยแตกต่างกันไป (Ginzberg et al., 1951; Gottfredson, 2002; Osipow, 1973; D. E. Super, 1957)

นอกจากนี้ การวางแผนอาชีพเป็นกระบวนการที่บุคคลวางเป้าหมายอนาคต ออกแบบ และประเมินแผนที่วางไว้ (Kaye, 1997; Lindahl et al., 2002; Lock, 2000; NOICC, 2017; Otte & Kahnweiler, 1995; กระทรวงแรงงาน, 2565) สามารถทำได้ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว (Coetzee & Schreuder, 2006; Lindahl et al., 2002) การวางแผนอาชีพเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความ

พร้อมทางอาชีพ (Xiao et al., 2016; กัลยาณี กองปิ่น และคณะ, 2559) สามารถสะท้อนให้เห็นจากการที่บุคคลสามารถสำรวจตนเอง (self-exploration) วิเคราะห์ตนเอง (self-analysis) หรือวินิจฉัยตนเองได้ (self-diagnosis) กล่าวคือ บุคคลสามารถทราบหรือรับรู้ว่าคุณสมบัติความสามารถ ความถนัด ทักษะ ความสนใจ บุคลิกภาพ ค่านิยม ฯลฯ ยิ่งบุคคลรู้จักตนเองดีเท่าไร บุคคลนั้นย่อมเกิดความเชื่อมั่นในการตัดสินใจเลือกแนวทางในชีวิต การศึกษา และแนวทางในการประกอบอาชีพในอนาคตที่สอดคล้องกับตนเองได้ (Alberta Advance Education and Technology, 2009; Astuti et al., 2022; Lindahl et al., 2002; Lock, 2000; NOICC, 2017; Nordin & Seng, 2021; Wang, 2013; กมลชนก วงวาฬ, 2562; ณีฐรัฐชุต สุธาพจน์, 2564) นอกจากนี้ การตระหนักรู้ในอาชีพ (career awareness) ยังเป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญของการวางแผนอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ (Magnuson & Starr, 2000) กล่าวคือ บุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารหรือเสาะแสวงหาข้อมูลจากแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อเข้าใจตลาดแรงงาน กระแสนิยมของอาชีพ คุณลักษณะอาชีพ ได้รับการอบรม หรือการศึกษาที่เกี่ยวกับอาชีพ ได้รับคำปรึกษาจากนักแนะแนวอาชีพ บุคคลที่ประกอบอาชีพนั้น หรือสำนักงานจัดหางาน เป็นต้น (Alberta Advance Education and Technology, 2009; Lindahl et al., 2002; Lock, 2000; NOICC, 2017; Otte & Kahnweiler, 1995; Parsons, 1909; Xiao et al., 2016; กระทรวงแรงงาน, 2565)

การวางแผนอาชีพควรเริ่มตั้งแต่ในสถานศึกษา (จิตติมา คงปาน, 2551) และสามารถเริ่มได้ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับอุดมศึกษา การวางแผนอาชีพสามารถเป็นกิจกรรมในรูปแบบวิชาการหรือไม่ก็ย่อมได้ เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมยามว่าง การมีส่วนร่วม ภาคประชาชน หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้ปกครอง ครู และนักเรียนต่างมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้ (Trusty, Niles, & Carney, 2005) นอกจากนี้การวางแผนอาชีพที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนมักอยู่ในบริบทของการได้พูดคุยหรือกับผู้ปกครอง เพื่อนฝูง ครู อาจารย์ หรือที่ปรึกษา ในเรื่องของการเตรียมตัว การวางแผนและลงมือในแต่ละขั้นตอน เพื่อสร้างความมั่นใจในการที่จะประสบความสำเร็จในเส้นทางที่พวกเขาใฝ่ฝันได้ (Xiao et al., 2016)

สรุปได้ว่า การวางแผนอาชีพ เป็นกระบวนการพัฒนาทางด้านอาชีพที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และตลอดชีวิต ถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งการวางแผนอาชีพเกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากการรู้จักตนเอง การรู้จักโลกของอาชีพ การกำหนดเป้าหมายชีวิต การวางแผน ลงมือปฏิบัติ ตลอดจนการประเมินแผน ทั้งนี้ผลลัพธ์ของการวางแผนอาชีพจะช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถออกแบบและวางแผนอนาคตของตนในเรื่องของการเลือกศึกษาต่อในสาขาที่สอดคล้องกับอาชีพหรือวางแผนเข้าสู่อาชีพในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

3.2 ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานของการวางแผนอาชีพ

Magnuson and Starr (2000) กล่าวว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การปลูกฝังและส่งเสริมวางแผนอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น สามารถเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับประถมศึกษาไปจนกระทั่งถึงมัธยมศึกษาได้ ด้วยแนวคิดพื้นฐาน 5 ประการและการนำหลักการสู่การปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1) การวางแผนอาชีพเป็นพัฒนาการด้านอาชีพ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหมุนวนตลอดชีวิต โดยอ้างอิงจากทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ (career development theory) ของ Ginzberg et al., Linda Gottfredson, Ann Roe, Donald Super, และ David Tideman แนวคิดนี้เชื่อว่าพัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาอย่างเป็นลำดับขั้นตอน และได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเฉพาะของแต่ละบุคคล อาจกล่าวได้ว่า พัฒนาการด้านอาชีพ คือ ผลที่สะสม จากการตระหนักรู้ และการสำรวจตนเองที่นำไปสู่การตระหนักรู้อาชีพของแต่ละบุคคล บุคคลรับรู้ถึงเจตนาต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ และกระบวนการนี้จะฉายภาพอย่างชัดเจนขึ้นเมื่อพัฒนาการด้านอาชีพเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับของช่วงวัยหนึ่งไปสู่อีกช่วงวัยหนึ่ง

2) การวางแผนอาชีพต้องอาศัยทักษะต่าง ๆ เช่น การสร้างทางเลือก การประเมินทางเลือก การตัดสินใจ การลงมือทำตามแผน การประเมินกระบวนการและผลลัพธ์ของแผน ทักษะที่กล่าวมานี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล การได้มาและการประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านี้จำเป็นต้องเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็ก

3) รากฐานสำคัญในการการวางแผนอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การตระหนักรู้ในอาชีพ (career awareness) และการสำรวจอาชีพ (career exploration) กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังความตระหนักรู้ของการมีอยู่ในอาชีพต่าง ๆ ตั้งแต่วัยเยาว์ พวกเขาจะเพิ่มความสนใจและพัฒนาไปสู่ความชื่นชอบในอาชีพนั้น ๆ และต่อมาเมื่อบุคคลได้พัฒนาความชื่นชอบไปสู่การสำรวจโลกของอาชีพนั่นอย่างจริงจัง กระบวนการสำรวจประสบการณ์จะก่อรูปขึ้นและช่วยให้พวกเขาเข้าใจตนเอง รับรู้ถึงทักษะและความถนัดต่าง ๆ ที่ตนมี ซึ่งขั้นตอนนี้นับว่ามีความซับซ้อนสำหรับเด็ก ดังนั้นพวกเขาจำเป็นต้องได้รับการศึกษาเรียนรู้หรือได้รับการปรึกษาผ่านกิจกรรมหรือโปรแกรมเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ กลยุทธ์สำคัญที่จะสร้างรากฐานอันเข้มแข็งในโปรแกรมการวางแผนอาชีพ คือ การให้ความรู้ด้านอาชีพเป็นฐาน และจัดทำทางเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับช่วงวัย

4) ปัจจัยเฉพาะส่วนบุคคล (idiosyncratic factors) จะส่งอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลในการวางแผนอาชีพ ซึ่งปัจจัยเฉพาะส่วนบุคคลนั้นเกิดจากการที่บุคคลสามารถมองเห็นคุณลักษณะของตนเองที่มี เช่น จุดแข็ง ทักษะ ความถนัด ความสนใจ ความชื่นชอบ เป็นต้น อีกทั้งยังมองเห็นคุณลักษณะโลกของอาชีพต่าง ๆ อย่างไรก็ตามสิ่งที่กล่าวมานี้อาจดูเป็นเรื่องที่ยู่งยากและซับซ้อนสำหรับเด็กและเยาวชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ใหญ่ เช่น ผู้ปกครอง ครู นักการศึกษา หรือ

ผู้จัดโปรแกรม ต้องเข้ามามีบทบาทในการช่วยวางแผนอาชีพแก่เด็กและเยาวชน ให้พวกเขาสามารถพัฒนาความเข้าใจและตระหนักรู้ในตนเองและโลกภายนอกได้อย่างถ่องแท้

5) ทฤษฎีพัฒนาการเด็ก (child development theory) และทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ (career development theory) มีบทบาทต่อการวางแผนอาชีพของเด็กและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ประสบการณ์ในการวางแผนอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชน สัมพันธ์กับช่วงวัยเรียน (school-aged) หรือช่วงอายุ (lifespan) ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของเด็ก ซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญที่ก่อร่างพัฒนาการด้านอาชีพของเด็ก ดังทฤษฎีพัฒนาการของเด็กของ Erik Erikson, Jean Piaget, และ Lev Vygotsky ที่ชี้ให้เห็นว่าเด็กจะพัฒนาการรับรู้และความเข้าใจในเรื่องโลกของอาชีพตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Linda Gottfredson และ Donald Super ที่เชื่อว่าเด็กแต่ละช่วงอายุจะมีพัฒนาการด้านความคิดและการรับรู้ด้านอาชีพที่แตกต่างกันไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพในงานวิจัยนี้สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1) ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ (career development) ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาในการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision-making) และ 2) ทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบ (trait-factor) ที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลถึงการเลือกอาชีพ (personalities and career choices) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ (career development theory)

ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ คือ ทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องของกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในแต่ละช่วงวัย ที่กำหนดและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ ผู้วิจัยได้ขอค้นพบที่ว่าพัฒนาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่จะเป็นประชากรของงานวิจัยนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1.1 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Ginzberg et al. (1951) แบ่งช่วง

พัฒนาการด้านอาชีพของบุคคลเป็น 3 ระยะ คือ

1) ระยะเพ้อฝัน (fantasy period) คือ ระยะเด็กอายุ 6-11 ปี เป็นระยะที่เด็กคิดฝันและจินตนาการถึงอาชีพในฝัน โดยความคิดอาจได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น โทรทัศน์ การเลี้ยงดูของผู้ปกครอง และสื่อต่าง ๆ เด็กอาจเพ้อฝันอยากมีอาชีพ เช่น ทหาร ตำรวจ แพทย์ พยาบาล วิศวกร นักดับเพลิง ฯลฯ โดยที่มิได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงว่าจะเป็นไปได้หรือไม่

2) ระยะพิจารณาเลือกอาชีพ (tentative period) คือ ระยะเด็กอายุ 11-17 ปี เป็นระยะเวลาการเลือกอาชีพแต่ไม่สามารถตัดสินใจอย่างแน่อน เด็กเริ่มค้นพบกิจกรรมบางชนิดที่สนใจชอบมากกว่ากิจกรรมอื่น และรู้สึกได้ว่าสามารถทำกิจกรรมที่สนใจได้ดีกว่ากิจกรรมชนิดอื่น การเลือกอาชีพในระยะนี้จะคำนึงถึงความสนใจ ความสามารถ ความถนัด ค่านิยมของตนเอง สามารถ

แบ่งระยะการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 4 ขั้นย่อยคือ (1) ขั้นความสนใจ (interest stage) ช่วงอายุ 11–12 ปี เด็กจะเลือกอาชีพตามความสนใจ ส่วนมากยังคงสัมพันธ์กับความปรารถนาในระยะเพื่อฝันเกี่ยวกับอาชีพ เด็กเริ่มตั้งคำถามกับตนเองว่าสนใจอาชีพอะไร หรืออยากทำงานอะไร (2) ขั้นคำนึงถึงความสามารถ (capacity stage) ช่วงอายุ 13–14 ปี เด็กจะเลือกอาชีพโดยคำนึงถึงความสามารถ โดยประเมินความสามารถตนเองว่าสามารถทำอะไรได้ดีกว่าผู้อื่นบ้าง (3) ขั้นคำนึงถึงค่านิยม (value stage) ช่วงอายุ 15–16 ปี เด็กเริ่มคำนึงถึงค่านิยม สามารถรับรู้ได้ว่าตนเองต้องการอะไรและสิ่งใดสำคัญสำหรับตนเอง (4) ขั้นหัวเลี้ยวหัวต่อ (transition stage) เป็นช่วงอายุ 17 ปี เด็กสามารถพิจารณาข้อเท็จจริง มีการประเมินความสนใจ ความสามารถ และค่านิยมของตนเองมาประกอบการเลือกอาชีพ อาจมีการวางแผนบ้าง แต่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพอย่างแน่นอนได้

3) ระยะพิจารณาเลือกอาชีพอย่างถึถ้วนตามความเป็นจริง (realistic period) คือ ระยะเด็กอายุ 17–20 ปี พวกเขาสามารถพิจารณาตนเองและอาชีพประกอบกัน เพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพ โดยพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงจากข้อมูลต่าง ๆ หรือคำนึงถึงโอกาสและข้อจำกัด เป็นต้น แบ่งออกเป็น 2 ขั้นย่อย ได้แก่ (1) ขั้นสำรวจอาชีพ (exploration) เป็นขั้นที่บุคคลจะสำรวจและประเมินได้ว่าอาชีพใดจะเหมาะสมกับตนเองได้อย่างใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น (2) ขั้นรวมตัวของความคิดที่จะเลือกอาชีพ (specification) พวกเขาสามารถเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น เช่น การที่มีความสนใจทางวิทยาศาสตร์ (แบบกว้าง) แต่สามารถระบุได้ว่าสนใจด้านเคมี (เจาะจง) เป็นต้น

นอกจากนี้ Ginzberg et al. (1951) ได้เสนอแนวคิดสำคัญในการเลือกอาชีพ 4 ประการ คือ 1) สภาพความเป็นจริงของบุคคลเป็นการตอบสนองของบุคคลต่อสภาพความเป็นจริงของสภาพแวดล้อม ได้แก่ ความสามารถ ความถนัด และโอกาสทางสังคม 2) การศึกษาของบุคคลจะเป็นตัวกำหนดการเลือกอาชีพ หากได้รับการศึกษาสูงก็ย่อมมีทางเลือกในการเลือกประกอบอาชีพได้มาก 3) ปัจจัยด้านอารมณ์เป็นสิ่งที่ตอบสนองสภาพแวดล้อมของบุคคล ซึ่งบุคลิกภาพและอารมณ์นั้นจะสอดคล้องต่ออาชีพที่ได้เลือก และ 4) ค่านิยมของบุคคลจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะช่วยตัดสินใจในการเลือกอาชีพของบุคคล

สรุปได้ว่าทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Ginzberg et al. (1951) จะเริ่มตั้งแต่วัยเด็กไปจนกระทั่งถึงวัยรุ่น มีพัฒนาการตามลำดับช่วงอายุและพัฒนาการในแต่ละช่วงอายุจะมีการพัฒนาย่อยลงไป อีกทั้งยังมองว่าสิ่งแวดล้อมและการศึกษาจะเป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกหรือตัดสินใจการประกอบอาชีพต่อไป

3.2.1.2 ทฤษฎีพัฒนาการพฤติกรรมอาชีพของ D. E. Super (1957) ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีอัตมโนทัศน์ (self-concept) ของ Carl Rogers ที่ว่าด้วยเรื่องของตัวตน (the self) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของบุคลิกภาพ เป็นส่วนของการรับรู้และค่านิยมเกี่ยวกับตนเอง ตัวตนของแต่ละ

ละบุคคลพัฒนามาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและเป็นประสบการณ์เฉพาะตน บุคคลจะพบว่ามีส่วนที่คล้ายและบางส่วนที่แตกต่างไปจากผู้อื่น โดยกระบวนการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องตามช่วงชีวิตของบุคคล สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ

- 1) ขั้นการเจริญเติบโต (growth stage) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 14 ปี
- 2) ขั้นสำรวจ (exploration stage) ช่วงอายุ 14–25 ปี คือ ช่วงที่บุคคลพยายามทำความเข้าใจตนเอง ทดลองทำงานชั่วคราว ทดลองสวมบทบาทของผู้ใหญ่ เช่น การหาคู่ การหาอาชีพ หรือการมีตัวตนในสังคม
- 3) ขั้นการลงหลักปักฐาน (establishment stage) ช่วงอายุ 25–45 ปี คือ ช่วงที่บุคคลคิดมีครอบครัว มีบทบาทในสังคม เลือกประกอบอาชีพที่ตนถนัดเหมาะสมกับตนเอง และมองหาความมั่นคงในชีวิต
- 4) ขั้นชีวิตมั่นคง (maintenance stage) ช่วงอายุ 45–65 ปี คือ ช่วงที่บุคคลเห็นความสำคัญของครอบครัว ต้องการมีตัวตนในสังคมและมุ่งหาความก้าวหน้าในการทำงาน อาจถือได้ว่าเป็นการค้นพบโลกของงานอย่างแท้จริง บุคคลจะพยายามรักษาความมั่นคงในการทำงานไว้และไม่ต้องการความเปลี่ยนแปลง
- 5) ขั้นอายุถดถอย (decline stage) เริ่มตั้งแต่อายุ 65 ปีขึ้นไป บุคคลจะทำงานน้อยลงหรือเกษียณอายุ ไม่ต้องการทำงานหนักเนื่องจากสุขภาพไม่เอื้ออำนวย มีความรับผิดชอบและบทบาททางสังคมน้อยลง

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางอาชีพของ Super (1957) ตั้งแต่ขั้นแรกจบจนถึงขั้นอายุถดถอย จะสัมพันธ์กับความพึงพอใจในอาชีพ ความสามารถและความถนัด และอัตมโนทัศน์ของแต่ละบุคคลที่จะก่อรูปชัดเจนเมื่อช่วงอายุเพิ่มขึ้น หากพิจารณาเฉพาะช่วงอายุของเด็กและเยาวชน จะพบว่าอยู่ในขั้นการเจริญเติบโตและขั้นสำรวจ ดังนั้นการเลือกประกอบอาชีพ ระยะเวลาหรือความถี่ในการทดลองประกอบอาชีพ จะได้รับอิทธิพลโดยตรงจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจของผู้ปกครอง คุณลักษณะเฉพาะบุคคล วุฒิภาวะทางอาชีพ (career maturity) และโอกาสต่าง ๆ ในชีวิต ลำดับการพัฒนาในแต่ละขั้นเปรียบเสมือนแนวทางในการเลือกอาชีพของบุคคล กระบวนการเรียนรู้เกิดจากผลสะท้อนกลับในการเข้าใจอัตมโนทัศน์ด้านอาชีพของตนกับโลกแห่งความเป็นจริงและปัจจัยทางสังคม ยังมีช่วงอายุเพิ่มขึ้น การพัฒนาอัตมโนทัศน์ด้านอาชีพของบุคคลจะชัดเจนขึ้น

3.2.1.3 ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Miller and Form (1951) จำแนกพัฒนาการด้านอาชีพออกเป็น 5 ระยะตลอดช่วงอายุขัยชีวิตมนุษย์ และมี 2 ช่วงชีวิตที่สอดคล้องกับผู้เข้าร่วมโปรแกรม คือ 1) ช่วง 0–15 ปี ถือเป็นการเตรียมตัวเข้าสู่การทำงาน บุคคลมีอายุไม่เกิน 15 ปี การปฏิสัมพันธ์ของบุคคลช่วงวัยนี้จะอยู่ในครอบครัวและโรงเรียน ดังนั้นผู้ปกครอง ครู และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเพื่อนเพื่อนในสังคม (peers and social cliques) จะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อ

การคิดและการดำรงชีวิต เป็นช่วงเริ่มพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญา บุคคลเริ่มก่อทัศนคติ ต่องานที่ได้รับมอบหมาย ยังไม่ให้ความสนใจในการเลือกอาชีพมากนักเพียงแต่มองไว้อย่างผิวเผิน ค่านิยมที่ยึดถือค่อนข้างอิงขนบธรรมเนียม สังคม หรือเน้นวัตถุนิยมของ เช่น การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานต้องประกอบด้วยความเพียรพยายามและประหยัคอดออม สิ่งชีวิตในความสำเร็จคือ รายได้และทรัพย์สินที่มี เป็นต้น และ 2) ช่วง 15–18 ปี ถือเป็นขั้นต้นของการทำงาน บุคคลเป็นวัยรุ่น และกำลังจะก้าวไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ตอนต้น เป็นช่วงที่บุคคลเริ่มแสวงหางานนอกเวลา งานรับจ้าง ชั่วโมงเพื่อหาเงินใช้จ่ายส่วนตัวและเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความการพึ่งพาตนเอง สิ่งสำคัญ เป็นช่วงของการเตรียมตัวเข้าสู่การทำงานโดยเริ่มแสวงหาความชำนาญในวิชาชีพ หากบุคคลใดที่รู้สึก ไม่พึงพอใจในงานที่ทำ เป็นผลจากค่านิยมส่วนบุคคลไม่สัมพันธ์กับสถานะทางสังคมที่บุคคลได้รับความล้มเหลวในการศึกษา การไร้ซึ่งความวิริยะอุตสาหะและเพียรพยายาม หรือรายได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของมิลเลอร์และฟอร์มันในสองช่วงวัยนี้ มองเรื่องการเตรียมพร้อมเข้าสู่อาชีพนั้นเริ่มจากที่บ้านและโรงเรียน ซึ่งจะช่วยปูทางให้บุคคลเติบโตและเข้าสู่การทำงานต่อไปในภายภาคหน้า

3.2.1.4 ทฤษฎีการประมวลองค์รวมของบุคคล Gottfredson (2002)

ได้อธิบายว่า การเลือกอาชีพ (career choice) เป็นทางเลือกและความรับผิดชอบส่วนบุคคลในวิถี สังคมประชาธิปไตย บุคคลให้ความสำคัญกับการวางแผนอาชีพเพราะเป็นการตอบสนอง ความต้องการทางจิตใจของตนเอง โดยทฤษฎีกล่าวถึงองค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกอาชีพ จาก 3 คำที่เป็นหัวใจหลัก ได้แก่ ขอบเขตที่สร้างขึ้นโดยบุคคล (circumscription) การประนีประนอม ของบุคคล (compromise) และตัวตนของบุคคลที่สร้างขึ้น (self-creation) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เมื่อบุคคลสั่งสมประสบการณ์ บุคคลจะสร้างและมีแรงปรารถนาในการประกอบอาชีพ (career aspiration) โดยมีสมมติฐานเบื้องต้น 4 ข้อ คือ 1) พัฒนาการด้านอาชีพเริ่มขึ้นได้ในวัยเด็ก 2) แรงปรารถนาในการประกอบอาชีพ คือ ความพยายามในการแสดงอัตมโนทัศน์ด้านอาชีพ ของบุคคล 3) ความพึงพอใจในอาชีพได้รับอิทธิพลจากความสอดคล้องระหว่างอาชีพและการรับรู้ เกี่ยวกับตนเอง และ 4) บุคคลพัฒนาทัศนคติตายตัวด้านอาชีพ นำไปสู่การเลือกอาชีพที่มาจากอัตมโน ทัศน์ของบุคคล ซึ่งเปรียบเสมือนการรับรู้ในตัวตนและสะท้อนออกมาในรูปของบุคลิกภาพและ พฤติกรรม นอกจากนี้ ภาพลักษณ์ที่บุคคลมีต่ออาชีพ (image of occupations) หรือทัศนคติตายตัว ด้านอาชีพ (occupational stereotype) จะมีแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล บางอาชีพมีภาพลักษณ์ที่ เป็นเหมือนกระแจะเงาสะท้อนระดับสติปัญญา ความน่าเชื่อถือ และการได้รับการยอมรับจากสังคม บางอาชีพมีการกำหนดภาพลักษณ์ของเพศในมิติของอาชีพที่เหมาะสมกับเพศสภาพ (sex type: masculinity–femininity) บุคคลจะคำนึงถึงความเข้ากันได้ในการเลือกอาชีพว่าสอดคล้องเหมาะสม กับคุณลักษณะส่วนบุคคลหรือไม่ การประนีประนอมของบุคคลต่อความปรารถนาในการประกอบ

อาชีพ จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลไม่สามารถยอมรับทางเลือกในการประกอบอาชีพกับขอบเขตที่พวกเขาได้ตั้งเกณฑ์ไว้ โดยตัดทางเลือกที่ชอบ และปรับความปรารถนาในการประกอบอาชีพให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นและการยอมรับได้ ซึ่งแรงปรารถนาในการประกอบอาชีพมีพัฒนาการตามลำดับ ดังนี้

1) การเพิ่มขึ้นของความสามารถในการคิดเชิงนามธรรมเป็นพัฒนาการที่เริ่มในช่วงวัยเด็ก ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาและประสบการณ์ที่ได้รับจากการเลี้ยงดู

2) พัฒนาการปฏิสัมพันธ์ภายในตัวบุคคลที่ก่อความปรารถนาในการประกอบอาชีพ เกิดจากอัตมโนทัศน์ด้านอาชีพและความพึงพอใจในอาชีพ

3) บุคคลสามารถบูรณาการข้อมูลด้านอาชีพกับความเป็นตนเองในแง่มุมที่ซับซ้อนมากขึ้นได้

4) บุคคลสามารถตัดทางเลือกอาชีพบางอาชีพที่ไม่เหมาะสมออกได้

5) บุคคลสามารถวาดภาพตัวเองประกอบอาชีพที่ได้เลือก โดยมีสิ่งกระตุ้นภายนอกครอบเอาไว้ เช่น เพื่อนฝูงในวัยเดียวกันอาจส่งอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของบุคคล

สรุปได้ว่าพัฒนาการด้านอาชีพของ Gottfredson (2002) เริ่มเกิดขึ้นในสมัยวัยเยาว์ ความเชื่อของเด็กที่มีต่ออาชีพใดอาชีพหนึ่งนั้น เกิดมาจากการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (self-perception) ต่อข้อมูลที่เป็นจริง กล่าวคือ โครงสร้างความรู้ของเด็กที่มีต่ออาชีพในขณะนั้นถูกกำหนดด้วยธรรมชาติของเนื้อหาที่สอดคล้องกับเพศสภาพ ทั้งเพศชายและเพศหญิง จากนั้นเด็กจะเริ่มพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่าง การรับรู้ตัวตนกับแผนที่ความรู้ด้านอาชีพจะถูกพัฒนาขึ้นตามลำดับ เมื่อเด็กมีความปรารถนาในการประกอบอาชีพไม่สอดคล้องกับบุคลิกภาพ ความสามารถ ความถนัด หรือทัศนคติ เด็กสามารถปรับลดหรือตัดตัวเลือกของอาชีพบางอย่างได้

จาก 4 ทฤษฎีข้างต้น ได้บรรยายคุณลักษณะของประชากรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา กล่าวคือ เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี และเมื่อพิจารณาตามทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพ (career development) ของ Ginzberg et al. (1951) Gottfredson (2002) Miller and Form (1951) และ D. E. Super (1957) จะพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจะอยู่ในช่วงของการพิจารณาอาชีพอย่างคร่าว ๆ หรือเดิโตและสนใจที่จะค้นหาตัวตน เริ่มค้นพบกิจกรรมบางประเภทที่สนใจ และรู้สึกได้ว่าทำกิจกรรมที่สนใจได้ดีกว่ากิจกรรมอื่น เริ่มพิจารณาเลือกอาชีพใน โดยคำนึงถึงความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ทักษะ และค่านิยมของตนเอง เริ่มพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่างการรับรู้ในตัวตนกับแผนที่ความรู้ด้านอาชีพที่ถูกพัฒนาขึ้นตามลำดับ แต่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างแน่นอน การปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจะอยู่ในครอบครัวและโรงเรียน ดังนั้นผู้ปกครอง ครู และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเพื่อนเพื่อนในสังคม จะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการคิดและการดำรงชีวิต อยู่ในระยะ จึงถือได้ว่าเป็นตัวอย่างที่เหมาะสมแก่การส่งเสริมการให้พวกเขาารู้จักตนเองว่าสนใจ หรือมีความรู้ ความสามารถ

ความกดดันใด เพื่อที่พวกเขาสามารถวางแผนอาชีพเตรียมตัวให้พร้อมในการเลือกการศึกษาต่อให้สอดคล้องกับการประกอบอาชีพหรือมีแนวทางเข้าสู่อาชีพที่กำหนดไว้ได้

3.2.2 ทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบ (trait-factor theory) ทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบ คือ ทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องของบุคลิกภาพและปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ (personalities and career choices) บุคลิกภาพและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ คือสิ่งสำคัญที่สามารถกำหนดทิศทางของการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลได้ อีกทั้งสาระของทฤษฎียังสามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับกิจกรรมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการสำรวจตนเอง (self-exploration) ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.2.1 ทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบ Parsons (1909) บิดาแห่งการแนะแนวอาชีพ ได้สร้างทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบเพื่อวิเคราะห์การตัดสินใจเลือกอาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาแบบทดสอบความถนัด ทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบเป็นทฤษฎีที่เก่าแก่และเป็นรากฐานแก่ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ถือเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ (trait) และองค์ประกอบ (factor) กล่าวคือ บุคคลจะพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความสนใจ ความต้องการ ความถนัด ความสามารถ ฯลฯ ตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ (career decision-making) ทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบมีหลักการที่ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาเครื่องมือต่าง ๆ เช่น แบบทดสอบความถนัด แบบวัดความสนใจหรือความพึงพอใจในอาชีพ (vocational inventories) เป็นต้น

หลักสำคัญของทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุคคล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ตนเอง คือ การทำความเข้าใจว่าตนเองมีคุณสมบัติที่เป็นข้อดีและข้อด้อยของตนเองว่าเป็นเช่นใดบ้าง เช่น ระดับสติปัญญา ความรู้ความสามารถ ความถนัด บุคลิกภาพ ค่านิยมต่อตนเอง ค่านิยมต่ออาชีพ ครอบครัวหรือบุคคลแวดล้อม ถิ่นที่อยู่และค่านิยมในชุมชน เป็นต้น 2) การวิเคราะห์อาชีพ คือ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะอาชีพ ผลประโยชน์หรือรายได้ โอกาสและความก้าวหน้าในอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นต้น และ 3) การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจเลือกอาชีพ คือการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพประกอบกันเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพต่อไป หลักการสำคัญนี้ยังคงได้รับความนิยมและนำมาประยุกต์ใช้สืบต่อกันมาถึงปัจจุบัน ทั้งสถาบันการศึกษาและองค์กรที่ต้องการเตรียมความพร้อมบุคคลให้เข้าสู่ตลาดแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ

กระทรวงแรงงาน (2565) นำเสนอเรื่อง “การตัดสินใจเลือกอาชีพ” โดยนำหลักสำคัญของทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบมาประยุกต์ใช้ การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจเลือกอาชีพสามารถจำแนกเพิ่มได้ตามแนวทางของการวางแผนอาชีพ ดังนี้ คือ 1) บุคคลต้องรู้จักตนเอง โดยทำ

ความเข้าใจปัจจัยภายในตนเองไม่ว่าจะเป็น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม บุคลิกภาพ ฯลฯ 2) บุคคลต้องรู้จักแสวงหาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลข่าวสารจากตลาดแรงงาน จากการศึกษา จากแหล่งอบรมอาชีพ เป็นต้น 3) บุคคลสามารถผนวกการวิเคราะห์ตนเองร่วมกับการวิเคราะห์อาชีพ และสร้างทางเลือกอาชีพโดยเรียงลำดับความสำคัญ 4) ตัดสินใจในทางเลือกโดยดูจากความเป็นไปได้และตอบสนองความต้องการของบุคคลมากที่สุดเพื่อวางแผนการเข้าสู่วิทยาลัยที่สอดคล้องกับอาชีพหรือการเข้าสู่อาชีพ และ 5) บุคคลต้องทบทวนและประเมินในแผนว่าสิ่งที่ได้ตัดสินใจไปนั้นส่งผลเป็นเช่นไร สร้างความพึงพอใจให้กับบุคคลได้หรือไม่

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีองค์คุณลักษณะและองค์ประกอบดำเนินการภายใต้สมมติฐานที่ว่า ความถนัด ความสามารถ และคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลที่มีในแต่ละอาชีพสามารถวัดประเมินได้ โดยบุคคลสามารถเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับคุณสมบัติและคุณลักษณะที่ตนเองมี บุคคลสามารถปฏิบัติงานได้ดีและสร้างสรรค์งานได้อย่างมากมาย เมื่องานนั้นเหมาะสมกับความสามารถ ความถนัด ทักษะ รวมถึงบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคลมี

3.2.2.2 ทฤษฎีบุคลิกภาพและพฤติกรรมอาชีพของ Holland (1973) John Holland ได้สร้างทฤษฎีอาชีพและการเลือกอาชีพ (Theory of Careers: Vocational Choices) ที่เชื่อว่า บุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องจะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสม และเป็นองค์ประกอบสำคัญในการช่วยให้บุคคลสามารถวางแผนอาชีพในขั้นตอนของการสำรวจและค้นหาตนเอง ทฤษฎีอาชีพและการเลือกอาชีพวิเคราะห์บุคลิกภาพและความสนใจของบุคคลเป็น 6 ประเภท คือ ด้านจักรกล ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านบริการสังคม ด้านสารบรรณ ด้านธุรกิจ และด้านศิลปะ

ตารางที่ 4 การจำแนกประเภทอาชีพตามลักษณะบุคลิกภาพ 6 ประเภท (Holland, 1973)

ประเภทบุคลิกภาพ	บุคลิกลักษณะ	ศักยภาพและความสามารถ	งานหรือกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่สอดคล้อง
จริงจัง (realistic)	อารมณ์มั่นคง ไวใจได้ ซื่อสัตย์เข้มแข็ง ถ่อมตัว ไม่ชอบเข้าสังคม พูดไม่เก่ง	มีความสามารถในงานช่างและกีฬา มีความแข็งแรง สามารถแก้ปัญหา ด้วยเครื่องมือ	งานที่จับต้องได้ สามารถใช้ เครื่องมือ/จักรกลได้ ไม่ชอบ งานบริการ
ใช้เชาวน์ปัญญา (investigative)	ใฝ่รู้ รักอิสระ ฉลาด เกือบตัว มีหลักการ อดทน เนียบขาด มีเหตุผล ไร้อำนาจ	มีทักษะด้านคิด – วิเคราะห์ การเขียน คำนวณ วิทยาศาสตร์ การจัดระบบ	งานวิทยาศาสตร์ คำนวณและ เทคนิค งานวิชาการ-วิเคราะห์ ข้อมูล
ศิลปิน (artist)	รู้จักจักจิบ ไร้ระเบียบ เพื่อฝัน เจ้าอารมณ์ ไม่จริงจัง ใจร้อน รักอิสระ สร้างสรรค์ ยึดอุดมคติและ จินตนาการสูง	ชอบแสดงออก มีความคิดริเริ่ม มีพรสวรรค์ มีความสามารถ ทางด้านภาษา ดนตรี ศิลปะ เข้าใจ ในนามธรรมเป็นอย่างดี	งานศิลปะ ดนตรี การแสดง และวรรณกรรม ทำงานอย่าง อิสระ และแสดงความเป็น ตัวตนออกมา
เข้าสังคม (social)	จิตใจดี มองโลกในแง่ดี ชอบ ช่วยเหลือผู้อื่น ความเข้าใจเพื่อน มนุษย์ จูงใจคนเก่ง รู้จักกาลเทศะ ชอบเข้าสังคม	มีทักษะในการเข้าสังคม ด้านการ ใช้ภาษา สามารถสอนผู้อื่นได้ สามารถเข้าใจและเข้าถึงผู้อื่นได้	การสอน การแนะแนว งานที่ ปรึกษาเกี่ยวกับการแก้ปัญหา งานด้านการศึกษา ด้านสังคม สงเคราะห์

ประเภทบุคลิกภาพ	บุคลิกลักษณะ	ศักยภาพและความสามารถ	งานหรือกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่สอดคล้อง
กล้าคิดกล้าทำ (enterprising)	ทะเยอทะยาน ห่วงภาพลักษณ์ ชอบเข้าสังคม พูดเก่ง มองโลกในแง่ดี ชอบความท้าทาย โผผาง	มีความเป็นผู้นำ สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ มีวาทศิลป์ในการจูงใจ มีพลังกายพลังใจเต็มเปี่ยม	การบริหารจัดการ รับราชการทำงานในองค์กร สถาบันการเงิน งานขาย งานจัดซื้อจัดจ้าง
ยึดมั่นระเบียบ แบบแผน (conventional)	เจ้าระเบียบ ยุติธรรม ไม่ยืดหยุ่น ยึดเหตุผล มีตรรกะ เรียบร้อย พากเพียร คล่องแคล่ว เือกเย็น ไม่มีจินตนาการ	มีความสามารถในการทำงานเป็นระบบ บริหารจัดการข้อมูล ทักษะคำนวณ สามารถเก็บรายละเอียดได้อย่างดี	งานที่เกี่ยวกับโครงสร้าง ชัดเจนเป็นรูปธรรม งานจัดข้อมูลและงานเกี่ยวกับตัวเลข งานที่รื้อรับคำสั่ง

บุคลิกภาพของบุคคลทั่วไปของ Holland (1973) สามารถจำแนกออกเป็น 6 ประเภทด้วยกัน คือ บุคลิกภาพแบบจริงจัง (realistic) บุคลิกภาพแบบใช้เชาวน์ปัญญา (investigative) บุคลิกภาพแบบศิลปิน (artist) บุคลิกภาพแบบชอบเข้าสังคม (social) บุคลิกภาพแบบกล้าคิดกล้าทำ (enterprising) และบุคลิกภาพที่ยึดมั่นระเบียบแบบแผน (conventional) บุคลิกภาพเหล่านี้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ กับแรงผลักดันส่วนบุคคล เช่น พื้นภูมิหลังของครอบครัว สถานะทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ประสบการณ์เหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ จนนำไปสู่ความสนใจที่จะก่อให้เกิดความสามารถเฉพาะ ท้ายที่สุดความสนใจและความสามารถเฉพาะจะก่อให้เกิดอัตมโนทัศน์ของบุคคล บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ความคิดและการรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าการมีบุคลิกภาพแต่ละประเภทรุนั้นต้องผ่านขั้นตอนพัฒนาต่าง ๆ โดยมีสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนด กล่าวคือ การพัฒนาประเภทของบุคลิกภาพตนเองได้นั้นจะเกิดจากการที่บุคคลมีประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมใดสภาพแวดล้อมหนึ่งเป็นเวลานาน สภาพแวดล้อมของบุคคล สามารถแบ่งออกเป็น 6 ประเภทด้วยกัน คือ สภาพแวดล้อมแบบจริงจัง (realistic) สภาพแวดล้อมแบบใช้เชาวน์ปัญญา (investigative) สภาพแวดล้อมแบบศิลปิน (artist) สภาพแวดล้อมแบบชอบเข้าสังคม (social) สภาพแวดล้อมแบบกล้าคิดกล้าทำ (enterprising) และสภาพแวดล้อมที่ยึดมั่นระเบียบแบบแผน (conventional) โดยสภาพแวดล้อมแต่ละอย่างนี้ถูกครอบงำโดยบุคลิกภาพ ดังนั้นบุคคลจะหันเข้าหาสิ่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของตนเอง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการเลือกอาชีพ ของ Holland (1973) เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ ความสำเร็จในอาชีพ ความสามารถเฉพาะ และพฤติกรรมทางการศึกษาและสังคม โดยบุคคลจะค้นหาสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เขาได้ฝึกทักษะและใช้ความสามารถของตน ทั้งยังเปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงทัศนคติ ค่านิยม และบทบาทของตนเอง

3.2.2.3 ทฤษฎีการชี้วัดประเภทบุคลิกภาพ Myers-Briggs Myers (1962)

สร้างแบบวัดบุคลิกภาพที่เรียกว่า Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) ภายใต้หลักการที่ว่า บุคคล

มีการสะสมบุคลิกภาพที่นำไปสู่การเลือกรูปแบบของการปรับตัวตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลจะเป็นผลจากการกระทำของแรงภายใน (inner forces) ที่กระทำต่อแรงภายนอก (outer forces) โดยจำแนกประเภทของบุคคลจากการใช้ความรู้สึก (feeling) ใช้ความคิด (thinking) ใช้การหยั่งรู้ภายในจิตใจของตน (introvert intuition) หรือใช้ประสบการณ์สัมผัสจากโลกภายนอก (extrovert sensing) ที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ (career choices) โดยบุคลิกภาพ 4 ด้าน 2 ขั้ว ใน 16 รูปแบบของ Myers และ Briggs เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีความแตกต่างกันโดยกำเนิด ทั้งในเรื่องของการมองโลก การรับรู้สิ่งต่าง ๆ การตัดสินใจ ตลอดจนบุคลิกภาพและอุปนิสัยใจคอ ล้วนมีอิทธิพลต่อคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ มีรายละเอียดดังตารางที่ 5 นี้

ตารางที่ 5 อาชีพตามลักษณะบุคลิกภาพ 16 ประเภทของ Myers และ Briggs (Myers, 1962)

ประเภท บุคลิกภาพ		บุคลิกภาพ 16 แบบ และการเลือกอาชีพตามบุคลิกลักษณะ			
		Sensing Type (S)		Intuition Type (N)	
		Thinking (T)	Feeling (F)	Thinking (T)	Feeling (F)
I N T R O V E R T	การรับรู้ (perceiving)	ISTP: อุดหนุน ยึดหยุ่น ช่างสังเกตจนกว่าจะพบปัญหาแล้วแก้ไขอย่างรวดเร็ววิเคราะห์ข้อมูล คิดเป็นระบบ ใช้เหตุผล ยึดถือค่านิยม มีประสิทธิภาพ อาชีพ: งานสำนักงาน นักสถิติ นักบัญชี งานบริการ ช่างก่อสร้าง	ISFP: เจียบ จิตใจดี ไวต่อความรู้สึก มีความสุขกับสิ่งต่างๆ รอบตัว ชอบความเป็นส่วนตัว ไม่ชอบขัดแย้งเป็นผู้ตามที่ดี ไม่ฝันความคิดเห็นหรือค่านิยมของผู้อื่น อาชีพ: เสมียน ช่างก่อสร้าง นักดนตรี ช่างทาสี คนเช็คสต็อกสินค้า อาชีพอิสระ	INTP: ชอบค้นหา/พัฒนาอธิบายด้วยเหตุผล ชอบทฤษฎี/นามธรรม สนใจความคิดมากกว่ามนุษย์สัมพันธ์ เจียบ ยึดหยุ่น ชอบวิเคราะห์และวิจารณ์ อาชีพ: โปรแกรมเมอร์ ศิลปิน วิศวกร นักเขียน นักวิทยาศาสตร์	INFP: จิตนิยม เชื้อมนั่นในผู้อื่น ต้องการชีวิตที่มีความสมดุลกลมกลืน ช่วยเหลือและเข้าใจผู้อื่นเป็นอย่างดีปรับตัว ยอมรับในตัวเองเว้นแต่ค่านิยมจะถูกคุกคาม อาชีพ: นักแสดง ศิลปิน บรรณาธิการ นักเขียน นักจิตวิทยา ครูแนะแนว
		ISTJ: เจียบ จริ่งจั่นค้นหาความสำเร็จโดยรู้จริงฟังพาคณอื่นบ้าง ตัดสินด้วยเหตุผล เด็ดเดี่ยวโดยไม่คำนึงถึงความร้ายฉานตักตวงทุกสิ่งทุกอย่างเป็นระบบรวบรวมเป็นความรู้ อาชีพ: นักบัญชี วิศวกร ผจก.ตลาดหลักทรัพย์ ตำรวจ ช่างเทคนิคต่างๆ	ISFJ: เจียบ จิตใจดี สุขุมรับผิดชอบ มีคุณธรรม กักตักจดจำสิ่งเกี่ยวกับผู้คนที่มีความสำคัญกับพวกเขา มุ่งมั่น สร้างสรรค์ กลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมที่บ้านและที่ทำงาน อาชีพ: เจ้าหน้าที่ด้านสุขภาพ บรรณารักษ์ ครู อาจารย์ พนักงานบริการ	INTJ: จิตใจดีงาม มีแรงผลักดันยิ่งใหญ่ที่จะทำตามความคิดให้บรรลุเป้าหมายของตัวเอง ช่างสงสัย มีมาตรฐานในการทำงานสูงเป็นอิสระ มีอำนาจ อาชีพ: โปรแกรมเมอร์ วิศวกร ผู้พิพากษา นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย นักรัฐศาสตร์/สังคมวิทยา	INFJ: ค้นหาความหมายเชื่อมโยงของแนวคิด มีความสัมพันธ์ มีความเป็นเจ้าของในวัตถุที่ต้องการหยั่งรู้และเข้าใจผู้อื่น ยุติธรรม ยึดมั่นในคุณค่า ชอบการพัฒนาวิสัยทัศน์ อาชีพ: พระ ศิลปิน นักดนตรี นักสังคมสงเคราะห์ นักเขียน

ประเภท บุคลิกภาพ		บุคลิกภาพ 16 แบบ และการเลือกอาชีพตามบุคลิกลักษณะ			
		Sensing Type (S)		Intuition Type (N)	
		Thinking (T)	Feeling (F)	Thinking (T)	Feeling (F)
E X T R O V E R T	การรับรู้ (perceiving)	ESTP: อดทน ยึดหยุ่น มุ่ง ผลสำเร็จ ชอบความคิด รวบยอด กระตือรือร้นใน การทำงาน ทำงานเป็น ระบบ ใช้อำนาจเพื่อ ส่งเสริมงานของตน อาชีพ: ผู้ตรวจสอบบัญชี นักการตลาด พนักงาน บริการ/งานขาย ช่างไม้	ESFP: จิตใจดี มีความรักใน ผู้คน รักความสบาย วัตถุ นิยม มีความสุขในการ ทำงานร่วมกับผู้อื่น ปรับตัว ได้เร็ว เข้ากับเพื่อนใหม่และ สิ่งแวดล้อมได้ อาชีพ: เลขาณการ พนักงานดูแลเด็ก พนักงาน ออฟฟิศ วิศวกรต่าง ๆ	ENTP: คล่องแคล่ว ฉลาด ตื่นตัว พุดจาเปิดเผย ชอบ ความท้าทาย ต้องการเป็นที่ ยอมรับของคนอื่น อ่านใจ คนอื่นเก่ง ไม่ชอบความ ซ้ำซาก อาชีพ: นักแสดง นักเขียน นักการตลาดช่างภาพ ตัวแทนจำหน่าย	ENFP: อบอุ่น ยึดหยุ่น กระตือรือร้น ช่วยเหลือ และสนับสนุน มีทักษะและ ความสามารถด้านภาษา เป็นธรรมชาติ ต้องการเป็น ที่ยอมรับของผู้อื่น อาชีพ: นักแสดง นักดนตรี นักเขียน พระ เสมียน นักประชาสัมพันธ์ ที่ปรึกษา
E X T R O V E R T	การตัดสิน (judging)	ESTJ: ฝึกปฏิบัติ ยอมรับ สิ่งที่เป็นรูปธรรม ใช อำนาจเพื่อส่งเสริมงาน ของเขา ทำงานเป็นระบบ และให้คนอื่นทำตาม รวดเร็วในการตัดสินใจ มี มาตรฐาน อาชีพ: นักบริหาร ผู้จัดการ ผจก.การเงิน ผู้อำนวยการ พนักงานขาย	ESFJ: อบอุ่น ยุติธรรม ต้องการความกลมกลืนกับ สิ่งแวดล้อม ชอบความ สมบูรณ์ สังเกตความต้อง การของคนอื่น ต้องการท ให้ผู้อื่นพึงพอใจเพื่อให้ได้ ความช่วยเหลือ อาชีพ: ช่างเสริมสวย พนักงานเกี่ยวกับสุขภาพ ผู้จัดการ ครู เลขาณการ	ENTJ: เป็นผู้นำที่เปิดเผย จริงใจ มีความสุขในการ วางแผนระยะยาวและวาง เป้าหมาย มีความสุขในการ ขยายความรู้และส่งผลต่อให้ ผู้อื่น มีพลังที่จะเสนอแนว คิดต่าง ๆ อาชีพ: ผู้บริหาร ผู้จัดการ นักกฎหมาย นักการตลาด นักวิจัย	ENFJ: อบอุ่น เข้าใจ ความรู้สึก มีพลัง มีแรงจูงใจ ช่วยคนอื่นให้เต็มเต็ม ศักยภาพ เป็นเพื่อนที่ดี ชอบอำนวยความสะดวกให้ ผู้อื่น รับผิดชอบ ผิดคนดล ใจคนให้มีความเป็นผู้นำ อาชีพ: นักแสดง เสมียน นักดนตรี ผู้ให้คำปรึกษา นักเศรษฐศาสตร์ พระ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบ คือ ทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องของบุคลิกภาพและปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ บุคลิกภาพและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ คือสิ่งสำคัญที่สามารถกำหนดทิศทางของการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลได้ และการจำแนกประเภทบุคคลของ Holland (1973) และ Myers (1962) สามารถทำให้บุคคลเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง นำไปสู่การพัฒนาตนเองที่เฉพาะเจาะจงและส่งผลต่อการเลือกประกอบอาชีพที่สะท้อนการดำรงชีวิตของแต่ละบุคคล

ผู้วิจัยเล็งเห็นว่าสาระความรู้จากแนวคิดคุณลักษณะและองค์ประกอบ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถรู้จัก สำรวจ และค้นพบตนเอง สามารถวิเคราะห์สิ่งเหล่านี้ร่วมกับทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการวางแผนอาชีพ ทั้งทฤษฎีและแนวคิดข้างต้น ได้สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยสามารถนำเนื้อหาสาระมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สาระการเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นวินิจัยที่ต้องการให้ผู้เรียนสำรวจตนเองตลอดจนสำรวจโลกของอาชีพได้

3.3 กระบวนการวางแผนอาชีพ

ผู้วิจัยทบทวนแนวคิดกระบวนการวางแผนอาชีพจากนักวิชาการต่างประเทศที่ทรงอิทธิพลในประวัติศาสตร์ของวงการแนะแนวและให้คำปรึกษาด้านอาชีพ และนักการศึกษาด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น Parsons (1909); Endicott (1961); Hoppock (1967); R. A. Noe et al. (1994) และพบว่าแนวคิดกระบวนการวางแผนอาชีพมี 4 ประการหลัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การรู้จักตนเอง (knowing one's self) คือ การที่บุคคลสามารถเข้าใจตนเองได้ทุกแง่มุม Parsons (1909) และ Endicott (1961) ได้กล่าวว่า บุคคลต้องวิเคราะห์ตนเอง (self-analysis) หรือ R. A. Noe et al. (1994) เรียกสิ่งนี้ว่าการประเมินตนเอง (self-assessment) คือ การที่บุคคลสามารถพิจารณาตนเองได้ว่าตนเองมีความสามารถ ความสนใจ ความถนัด ทักษะ บุคลิกภาพ หรือคุณสมบัติที่เป็นข้อดีและข้อด้อยของตนเองว่าเป็นเช่นใดบ้าง Hoppock (1967) เชื่อว่า บุคคลจำเป็นต้องรู้จักความต้องการของตนเอง มองตนเองอย่างเข้าใจถ่องแท้ว่าศักยภาพและความสามารถของตนเองอยู่ในจุดใด เพื่อที่จะเติมเต็มอัตมันท์ (self-concept) ของตนได้อย่างชัดเจน ซึ่งการรู้จักตนเองสามารถจำแนกได้ดังนี้

1.1) รู้จักค่านิยมของตนเอง (value) ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งลำดับต้น ๆ ในการรู้จักตนเอง เพราะค่านิยมจะกำหนดแนวทางชีวิตและอาชีพของบุคคลไว้ได้อย่างค่อนข้างชัดเจน การรู้จักค่านิยมของตนเองอย่างแท้จริงจะช่วยในการวางแผนชีวิตล่วงหน้าได้ บุคคลจะรู้ว่าตนเองเหมาะกับอาชีพใด และอาชีพใดจะช่วยให้ตนเองมีความสุข ซึ่งแต่ละบุคคลเองนั้นก็มีความแตกต่างกันไป เช่น หากบุคคลใดมีค่านิยมในเรื่องเงินหรือความร่ำรวย บุคคลนั้นย่อมต้องการประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้อย่างสูงให้แก่เขาได้ หรือหากบุคคลใดมีค่านิยมของการช่วยเหลือสังคม บุคคลนั้นย่อมต้องการทำงานที่ช่วยเหลือสังคมโดยไม่สนใจว่าจะได้ค่าตอบแทนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น นอกจากนี้ นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2532) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ค่านิยมของบุคคลนั้นมีความแตกต่างกันและการทำงานร่วมกันในองค์กรทำให้บุคคลได้พบเจอกับค่านิยมที่หลากหลาย บุคคลต้องเรียนรู้ที่จะยอมรับและเคารพในค่านิยมของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตนเองได้

1.2) ความถนัดของตนเอง (general ability) ความถนัดมีอยู่ในตัวบุคคลทุกคน ซึ่งแต่ละบุคคลมีความถนัดที่แตกต่างกันออกไป เช่น ความสามารถในการเรียนโดยทั่วไป ความถนัดทางด้านภาษา ความถนัดทางด้านตัวเลข ความถนัดในเรื่องของการเคลื่อนไหวของมือและลำตัว ความถนัดในการแก้ปัญหา ความถนัดในการรับรู้โดยใช้ผัสสะ เป็นต้น

1.3) ความสนใจ (interest) ความสนใจถือเป็นแรงจูงใจในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี ความสนใจของบุคคลมีได้หลากหลายประเภท เช่น ความสนใจที่แสดงออกอย่างชัดเจน คือ บุคคลรู้ว่าตนเองสนใจอะไร ความสนใจแฝงที่จะแสดงออกยามที่บุคคลทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ความสนใจที่ได้มาจากทำแบบทดสอบหรือแบบสำรวจความสนใจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม Hoppock

(1967) กล่าวว่า บุคคลที่ต้องการวางแผนอาชีพจำเป็นต้องพึงระลึกเสมอว่าความสนใจอาจไม่สอดคล้องกับความสามารถหรือความถนัดของตน

1.4) บุคลิกภาพ (personality) คนส่วนใหญ่มองเรื่องของบุคลิกภาพในเชิงจิตวิทยา ที่เกี่ยวกับการแสดงออกถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ในมุมมองของการวางแผนอาชีพสามารถมองถึงแบบแผนของบุคคลที่มักจะแสดงออกบ่อยครั้งในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง จนเป็นสิ่งที่เราสามารถทำนายได้ว่าในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกันนั้นบุคคลจะมีการแสดงออกถึงพฤติกรรมอย่างไร สอดคล้องกับแนวคิดของ Holland (1973) และ Myers (1962) ได้นำเสนอว่าบุคลิกภาพของบุคคลนั้นส่งผลและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ

1.5) ปัจจัยด้านร่างกาย (physical conditions) อาชีพแต่ละประเภทจะกำหนดเงื่อนไขความพร้อมของร่างกายที่แตกต่างกันออกไป เช่น อาชีพพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินมีการกำหนดส่วนสูง หรือสัดส่วนของร่างกาย อาชีพช่างก่อสร้างต้องอาศัยรูปร่างสมบุคลิกสมบั้นสามารถทำงานกลางแจ้งได้ เป็นต้น

2) การรู้จักอาชีพ (knowing world of career) นอกจากการรู้จักตนเองแล้ว การรู้จักโลกของอาชีพต่าง ๆ การรู้ข้อมูลอาชีพ (career information) ด้านต่าง ๆ ถือเป็นหลักสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถวางแผนอาชีพได้ เช่น ความต้องการของตลาดอาชีพ อัตราการเข้าออก (turnover rate) ของอาชีพนั้น คุณสมบัติและเงื่อนไขใดบ้างที่อาชีพนั้นต้องการ อาชีพนั้นให้ค่าตอบแทนหรือสวัสดิการเป็นเช่นไร ความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพนั้นเป็นเช่นไร เป็นต้น (Endicott, 1961; Hoppock, 1967; Parsons, 1909) บุคคลต้องสามารถตรวจสอบความเป็นจริง (reality check) ได้ กล่าวคือ บุคคลจำเป็นต้องทราบข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ องค์กร ตำแหน่งในทุกระดับ เช่น การประเมินผลทักษะและความรู้ของพนักงานในองค์กรเป็นเช่นไร โอกาสและความก้าวหน้าในอาชีพหรือตำแหน่งงานนั้น เป็นต้น (R. A. Noe et al., 1994) บุคคลสามารถเลือกเรียนวิชาอาชีพ (career education) หรือสามารถปรึกษาผู้ที่ให้คำปรึกษาหรือนักการแนะแนวอาชีพ เพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติมก่อนวางแผนอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการวิเคราะห์ตัวงาน เช่น อาชีพเลขานุการขององค์กรหนึ่งอาจหมายถึง เลขานุการต้องมีความรู้เรื่องการพิมพ์ การตอบจดหมาย การเป็นผู้ช่วยของหัวหน้า ในขณะที่อีกองค์กรหนึ่ง เลขานุการต้องมีความรู้เรื่องภาษาต่างประเทศ ตัดสินใจแทนหัวหน้าได้ในบางเรื่อง เป็นต้น นอกจากนี้สิ่งที่บุคคลต้องคำนึงอีกอย่างหนึ่งคือ ค่านิยมของอาชีพหรือองค์กร สามารถตอบสนองค่านิยมและอัตมโนทัศน์ของตนเองได้ (นิรันดร์ จุลทรัพย์, 2558)

3) การตัดสินใจเลือกอาชีพและวางแผนทางเลือก Parsons (1909) อธิบายว่า ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่บุคคลต้องนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ตนเองและการวิเคราะห์อาชีพมาประกอบกันในการวางแผนอาชีพ สิ่งสำคัญที่บุคคลจะต้องคำนึงถึง ได้แก่ บุคคลย่อมมีทางเลือกให้กับชีวิตเสมอ และทางเลือกนั้นสามารถมีได้หลากหลายตามลำดับความสำคัญที่บุคคลได้ตั้งไว้ บุคคลต้องประเมิน

ทางเลือกได้ว่ามีข้อดีข้อเสียอย่างไร จากนั้นตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพตามที่วางแผนไว้ อย่างไรก็ตาม Parsons (1909) ไม่ได้เน้นย้ำว่ากระบวนการวางแผนอาชีพสามารถทบทวนหรือปรับเปลี่ยนแผนได้ ในขณะที่ Endicott (1961) เชื่อว่าบุคคลสามารถพิจารณาการวางแผนอาชีพได้อีกครั้ง สอดคล้องกับ Hoppock (1967) ที่ว่าเมื่อบุคคลเลือกอาชีพแล้ว เขาสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ถ้าเขารู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงจะทำให้เขาได้รับการตอบสนองที่ดีกว่าอาชีพเก่า

4) การตั้งเป้าและลงมือทำ R. A. Noe et al. (1994) มีแนวคิดในการวางแผนอาชีพที่แตกย่อยมาจาก Parsons (1909) Endicott (1961) และ Hoppock (1967) ในหลักการที่ 3 โดยได้เพิ่มการตั้งเป้าหมาย (goal setting) ซึ่งเป็นได้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้บุคคลมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง และการวางแผนปฏิบัติ (action planning) และกำหนดถึงวิธีการที่บุคคลจะก้าวไปสู่เป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาวด้วยความสำเร็จ

กระทรวงแรงงาน (2565) นำเสนอการวางแผนอาชีพในรูปแบบการตัดสินใจเลือกอาชีพ (career decision making model) มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) บุคคลต้องรู้จักตนเอง โดยทำความเข้าใจปัจจัยภายในตนเองไม่ว่าจะเป็น ความรู้ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม บุคลิกภาพ ฯลฯ ผสมรวมกับการรู้จักอาชีพที่บุคคลต้องเสาะแสวงหาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลข่าวสารจากตลาดแรงงาน จากการศึกษา จากแหล่งอบรมอาชีพ เป็นต้น

2) สร้างทางเลือกโดยเรียงลำดับความสำคัญ

3) ตัดสินใจเลือกโดยดูความเป็นไปได้และตอบสนองความต้องการของบุคคลมากที่สุด

4) วางแผนการเข้าสู่การศึกษาที่สอดคล้องกับอาชีพหรือการเข้าสู่อาชีพ

5) บุคคลต้องทบทวนและประเมินในแผนว่าสิ่งที่ได้ตัดสินใจไปนั้นส่งผลเป็นเช่นไร สร้างความพึงพอใจให้กับบุคคลได้หรือไม่

Alberta Advance Education and Technology (2009) เสนอ กระบวนการวางแผนอาชีพในโปรแกรมแนะแนวการศึกษาต่อและอาชีพศึกษาที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1) การทำความเข้าใจตนเอง (getting to know yourself) บุคคลสามารถระบุคุณลักษณะ ค่านิยม ความสนใจ และทักษะของตน ที่สัมพันธ์กับศักยภาพในโอกาสทางอาชีพ ตลอดจนการระบุเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ต่ออนาคตของตนเอง

2) การสำรวจความเป็นไปได้ (exploring possibilities) สำรวจอาชีพที่มีในโลกปัจจุบันจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ พิจารณาความเป็นไปได้ของศักยภาพส่วนบุคคลและโอกาสทางอาชีพร่วมกัน จากนั้นเลือกทางเลือกที่เป็นไปได้ 2-3 อาชีพเพื่อวางแผน ในขั้นตอนนี้ไม่ได้หมายความว่าบุคคลจะต้องยึดติดกับอาชีพที่ได้ตัดสินใจเลือก เพราะแผนอาชีพนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อบุคคลมีประสบการณ์ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความสนใจ หรือค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

3) กำหนดทิศทาง (choosing a direction) บุคคลหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา เพื่อเลือกแผนการศึกษาต่อที่เชื่อมโยงกับสายอาชีพของตน เช่น สายอาชีพ สายสามัญ เป็นต้น

4) ลงมือทำให้เกิดขึ้นจริง (making it happen) บุคคลวางแผนการศึกษาต่อที่เชื่อมโยงกับการเข้าสู่สายอาชีพที่ได้กำหนดเลือกไว้ โดยออกแบบแผนที่สามารถลงมือปฏิบัติให้เกิดขึ้นได้จริง

แม้ว่าในกระบวนการวางแผนอาชีพของ Alberta Advance Education and Technology (2009) จะไม่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงแผนอย่างชัดเจน แต่ได้มีการแนะนำบุคคลในกรณีไม่พร้อมในการเข้าสู่อาชีพตามแผนอาชีพที่วางไว้ บุคคลสามารถหาประสบการณ์จากการทดลองงาน การทำงานจ้างชนิดไม่เต็มเวลา (part-time) ทำงานอาสาสมัคร หรือการท่องเที่ยวเพื่อการประสบการณ์ชีวิต

Coetzee and Schreuder (2006) นำเสนอ การวางแผนอาชีพในรูปแบบการทดลองงาน (invention model) กล่าวคือ บุคคลค้นหาตนเองจากการทดลองงานเพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงาน ความสามารถ ความต้องการส่วนตน ว่าคุณสมบัติหรือสิ่งที่อาชีพนั้นต้องการคืออะไร โดยวางแผนอาชีพระยะสั้น (short-term career plan) และทำตามขั้นตอนของแผนอย่างเป็นลำดับ การวางแผนอาชีพโดยขาดการทดลองทำงานในอาชีพนั้น อาจทำให้บุคคลพลาดโอกาสในการทำความรู้จักตนเอง การทดลองทำงานก่อนนั้นไม่ได้ผูกมัดบุคคลเท่ากับการวางแผนแล้วลงมือเลือกทำงานอย่างจริงจัง การวางแผนอาชีพแบบทดลองงานประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) การสำรวจตัวเอง (self-exploration) บุคคลสามารถกำหนดบทบาทในหน้าที่การงานได้ประเมินความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะพิเศษ บุคลิกภาพ ค่านิยมส่วนตน ค่านิยมที่มีต่ออาชีพ ความสนใจในอาชีพของตนเองได้ เป็นต้น รู้ว่าตนเองต้องการหรือปรารถนาสิ่งใด มีความใฝ่ฝันหรือเป้าหมายชีวิตเช่นไร

2) การสำรวจความเป็นไปได้ (exploration of possibilities) บุคคลสำรวจความเป็นไปได้และทางเลือกของอาชีพที่สอดคล้องกับตนเอง โดยจัดลำดับความสำคัญของความเป็นไปได้ในอาชีพที่เลือกไว้เพื่อวางแผนอาชีพทั้งระยะสั้นและระยะยาวได้ โดยเขียนแผนที่สามารถลงมือปฏิบัติได้เพื่อการสำรวจและทดลองงาน

3) การทดลองงาน (experimentation) บุคคลลงมือปฏิบัติโดยสมัครงาน (เบื้องต้นก่อนที่บุคคลจะได้รับการบรรจุเข้าทำงาน บุคคลจะต้องผ่านช่วงของการทดลองงาน) จากนั้นทดลองงานจนเสร็จสิ้นตามระยะเวลา สะท้อนผลการทดลองงานและเรียนรู้จากประสบการณ์ว่าสำเร็จหรือล้มเหลว เพื่อปรับปรุงแก้ไขเป้าหมาย ความเป็นไปได้ และทัศนคติที่มีต่อทักษะและความสามารถของตนเอง นอกจากนี้บุคคลอาจต้องอยู่ในภาวะไม่มีงาน หากไม่พึงพอใจในการทดลองงาน บุคคลสามารถคว้าโอกาสทำงานใหม่เสมอ โดยเริ่มขั้นตอนที่ 1 ถึง 3 ใหม่อีกครั้ง

Lindahl et al. (2002) เสนอกระบวนการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโปรแกรมการเรียนรู้อาชีพและชีวิต (career life plan) 5 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ระบุความสนใจ ทักษะ ความสามารถ จุดแข็ง จุดอ่อน ของตนเอง ตลอดจนอิทธิพลที่มีต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของตนเอง
- 2) เข้าใจของกระบวนการวางแผนอาชีพและชีวิตที่มีต่ออาชีพและชีวิตของตนเอง
- 3) ระบุความสามารถของตนเองที่มี และจำเป็นต้องมีต่ออาชีพที่กำหนดได้ พร้อมทั้งระบุการเข้าถึงแหล่งข้อมูลของอาชีพ
- 4) สร้างทางเลือกอาชีพอาชีพที่ยืดจากการประเมินแบบทางการและไม่เป็นทางการ
- 5) พัฒนาแผนอาชีพและชีวิต โดยตั้งเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว เพื่อกำหนดศักยภาพ อุปสรรค และแหล่งทรัพยากรเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ

Lock (2000) ได้นำเสนอกระบวนการวางแผนอาชีพ 8 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) มีการตระหนักและยึดมั่น (become aware and committed) บุคคลต้องตระหนักแล้วว่าสิ่งที่พวกเขาสนใจคืออะไร ต้องการก้าวไปยังจุดไหนในอนาคต ยึดมั่นในแผนที่วางไว้มุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดขึ้นได้จริง หากบุคคลไม่สามารถค้นหาตนเองได้จะทำให้เกิดอุปสรรคในการวางแผนอาชีพและแผนชีวิตในอนาคต
- 2) ศึกษาสภาพแวดล้อม (study your environment) เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมต่างมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของเศรษฐกิจที่เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกอาชีพ และแสวงหาข้อมูลของอาชีพในมิติต่าง ๆ ได้
- 3) สำรวจตนเอง (study yourself) บุคคลต้องสำรวจความสนใจ ความต้องการ ความถนัด ความสามารถ ศักยภาพในตนเอง รวมไปถึงสามารถวิเคราะห์บุคลิก ลักษณะนิสัยและค่านิยมของตนเองได้
- 4) สร้างทางเลือก (generate alternatives) บุคคลสามารถออกแบบทางเลือกให้กับตนเองได้ โดยเลือกอาชีพที่สนใจมากที่สุดมา 2 – 3 อาชีพจากนั้นวางแผนและขั้นตอนไปยังอาชีพนั้น โดยคำนึงถึงความสนใจและความสามารถของตนเป็นหลัก
- 5) รวบรวมข้อมูล (gather information) บุคคลศึกษาข้อมูลอาชีพต่าง ๆ หลากหลายด้านเพื่อประกอบการตัดสินใจ ซึ่งสามารถรับคำปรึกษาได้โดยตรงจากนักแนะแนวอาชีพ หรือผู้ที่ประกอบอาชีพนั้น นอกจากนี้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารล่าสุดของอาชีพผ่านอินเทอร์เน็ตได้ ผ่านหนังสือคู่มืออาชีพ เป็นต้น
- 6) ตัดสินใจ (make the decision) บุคคลพึงระลึกเสมอว่าเขาสามารถเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจเลือกอาชีพได้ในทุกครั้งที่เขาได้รับข้อมูลใหม่ ๆ การจัดลำดับอาชีพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ หากมีเขามีบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไป จำเป็นต้องตรวจสอบทางเลือกอาชีพใหม่ด้วยเช่นกัน

7) ลงมือทำในสิ่งที่ได้ตัดสินใจเลือก (implement the decision) ได้แก่ (1) การเลือกแผนการเรียน เลือกวิชาเอก หรือการเลือกฝึกอบรมในวิชาชีพต่าง ๆ (2) การเลือกฝึกงานหรือทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราวเพื่อเก็บประสบการณ์ (3) การหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การติดต่อกับบุคคลที่ประกอบอาชีพนั้น นักแนะแนวการศึกษา หรือสำนักงานจัดหางาน (4) การฝึกทักษะการเขียน ทักษะการพูด ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ และ (5) พัฒนาและปรับปรุงทักษะและทัศนคติที่จะช่วยส่งเสริมอาชีพที่เราได้ตัดสินใจเลือก เป็นต้น

8) ดูผลสะท้อนกลับ (get feedback) ขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้ตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพได้ในระยะหนึ่ง ซึ่งการตัดสินใจส่วนใหญ่จะเป็นไปในทางบวก ทว่าหากบุคคลผิดหวังและคับข้องใจในอาชีพที่ได้ทำอยู่ บุคคลย่อมสามารถเริ่มกระบวนการวางแผนอาชีพได้อีกครั้ง Lock ได้ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการด้านอาชีพของคนเราไม่มีวันสิ้นสุด สามารถเริ่มใหม่ได้ทุกเมื่อ

Nordin and Seng (2021) อธิบายถึงวงจรกระบวนการวางแผนอาชีพของเด็กเพื่อพัฒนาการแนะแนวอาชีพในโรงเรียนตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1) การให้คุณค่าตนเอง (value self-worth) ในขั้นตอนแรกจะต้องเตรียมให้ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเชื่อมั่นในตนเอง เพราะสิ่งนี้จะนำไปสู่การเลือกอาชีพอย่างเหมาะสม

2) การระบุความสามารถของตนเอง (identify self-ability) ทำความรู้จักและเข้าใจตนเองให้ดีกว่าตนเองมีความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ ความสนใจ จุดแข็ง จุดอ่อน ฯลฯ ของตนเองเป็นเช่นไร โดยที่พวกเขาสามารถเชื่อมโยงกับอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ได้

3) การเลือกทักษะของตนเองที่เหมาะสมและสอดคล้อง (pick out skills you owned) ผู้เรียนต้องวิเคราะห์ว่าทักษะที่ตนเองมีนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับอาชีพที่เลือกไว้อย่างไร

4) สสำรวจประเภทอาชีพ (spot your career category) ผู้เรียนศึกษาข้อมูลอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ว่าต้องอาศัยปัจจัยใดบ้างในการเข้าสู่อาชีพนั้น

5) ระบุปัจจัยของอาชีพที่ได้เลือกไว้ (point out factors of career selection) เมื่อผู้เรียนเห็นภาพรวมจากการศึกษาข้อมูลของอาชีพที่ได้เลือกไว้แล้ว ผู้เรียนระบุปัจจัยสำคัญของอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ที่ผู้เรียนคิดว่าสัมพันธ์กับความสามารถหรือทักษะที่ผู้เรียนมี เพื่อสร้างความมั่นใจว่าตัวเลือกอาชีพที่ผู้เรียนกำหนดเป็นแผนนั้นสามารถประยุกต์ลงมือปฏิบัติได้

6) ประเมินแผน (appraisal) ผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์ที่ได้ลงมือทำตามแผนเพื่อประเมินความสำเร็จ หรือสามารถปรึกษาเพื่อให้ได้มุมมองและแนวคิดที่ผ่านประสบการณ์จากผู้ใหญ่

Otte and Kahnweiler (1995) เสนอการวางแผนอาชีพสำหรับบุคคลในศตวรรษที่ 21 ที่มองหาความสมดุลในการใช้ชีวิตและการทำงาน มิใช่ประกอบอาชีพเพื่อยรายได้เพียงอย่างเดียว ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) สำรวจและค้นหาการพัฒนาตนเอง (quest for personal development) ถือเป็นขั้นตอนหลักสำคัญที่คล้ายกับรูปแบบการวางแผนอาชีพอื่น ๆ คือต้องทำความรู้จักตนเองได้อย่างดี และลึกซึ้งในทุกแง่มุม นอกจากนี้การแสดงออกของบุคคลผ่านศิลปะ ดนตรี งานประดิษฐ์ต่าง ๆ จะช่วยส่งเสริมให้บุคคลเข้าใจตนเองได้มากยิ่งขึ้น

2) ยอมรับและเข้าใจในอุปสรรค (honour resistance) การจะประสบความสำเร็จในอาชีพ บุคคลต้องเข้าใจว่าอุปสรรคที่ขัดขวางอยู่เบื้องหน้าคืออะไร เช่น ความเกียจคร้าน การขาดพลังในตนเอง เป็นต้น เมื่อรู้ถึงปัญหาที่แท้จริงจะทำให้บุคคลวางแผนอาชีพได้อย่างเหมาะสม

3) กำหนดอนาคตที่ใฝ่ฝัน (clarify ideal future) บุคคลควรกำหนดอนาคตภายใน 3-5 ปี ภาพฝันที่ต้องการเห็นจะเป็นเช่นไร สิ่งนี้จะช่วยให้มีแรงจูงใจ มีความปรารถนาในการพัฒนาตนเอง

4) ศึกษาตนเอง (study self) บุคคลทำความเข้าใจตนเอง ประเมินปัจจัยภายในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นอุปนิสัย คุณลักษณะต่าง ๆ โดยศึกษาจากประสบการณ์ในอดีตว่าสิ่งใดทำแล้วเกิดความสุข

5) วิเคราะห์ความสามารถที่เคยมี (analyze past competencies) ความสามารถบางอย่างที่เกิดขึ้นในอดีตสามารถรื้อฟื้นและนำมาใช้ในอาชีพใหม่ได้

6) วิเคราะห์ความสามารถที่ต้องมีในอนาคต (analyze competencies needed in ideal future) บุคคลจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลอาชีพว่าคุณสมบัติและสิ่งที่อาชีพนั้นต้องการคืออะไร จากนั้นตั้งเป้าและเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะหรือความสามารถนั้น

7) ร่างแผนชั่วคราว (draft tentative plan) กำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลา ทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการบรรลุเป้าหมายของแผน

8) สำรวจแผนร่วมกับผู้อื่น (explore plan with others) ให้ผู้ที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ร่วมตรวจสอบว่าแผนที่วางไว้ เพื่อวิเคราะห์แผนหรือให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงแผนที่ได้ร่างไว้

9) นำแผนไปปฏิบัติและสะท้อนการเรียนรู้ (execute plan incrementally and reflect on learning) เพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถของตนอย่างเต็มที่

10) ประเมินและปรับแผน (evaluate and reformulate plan) บุคคลควรประเมินผลการวางแผนอาชีพของตนอย่างน้อยปีละครั้ง บันทึกผลเป็นระยะ เพื่อตรวจสอบดูว่าในขั้นตอนใดที่ต้องปรับปรุงหรือปรึกษาผู้ที่เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้มาซึ่งคำแนะนำ และสะท้อนผลไปสู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

จากกระบวนการวางแผนอาชีพของ Alberta Advance Education and Technology (2009); (Coetzee & Schreuder, 2006; Endicott, 1961; Hoppock, 1967; Lindahl et al., 2002; Lock, 2000; Nordin & Seng, 2021; Otte & Kahnweiler, 1995; Parsons, 1909; R. A. Noe et al.,

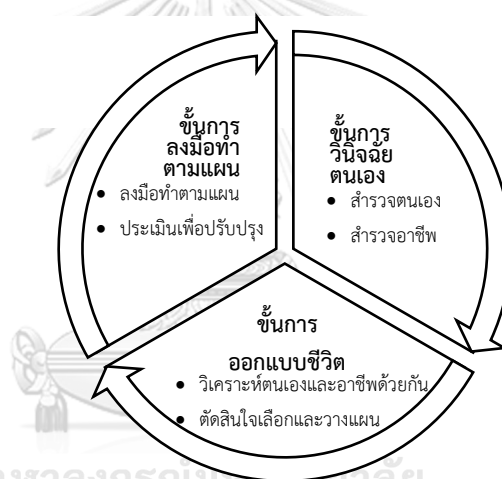
1994; กระทรวงแรงงาน, 2565) ทำให้ผู้วิจัยสังเคราะห์ออกมาเป็นกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ซึ่งแต่ละ “D” จะแทนแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวางแผนอาชีพอันประกอบด้วย “Diagnose” หรือการวินิจฉัย “Design” หรือการออกแบบ และ “Do” หรือการลงมือทำ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวางแผนอาชีพรูปแบบต่าง ๆ จะมีเหลื่อมซ้อนกันบ้างหรืออาจไม่มีในบางรูปแบบ โดยผู้วิจัยสกัดขั้นตอนได้ ดังตารางสังเคราะห์ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงการสังเคราะห์กระบวนการวางแผนอาชีพ 3Ds

กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds	D1 = Diagnose วินิจฉัย	D2 = Design ออกแบบ	D3 = Do ลงมือทำ	การหมุนเวียนแผน
การวางแผนอาชีพ 3Ds (3Ds Career Planning)	ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing Stage) <ul style="list-style-type: none"> สำรวจตนเอง สำรวจโลกของอาชีพ 	ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) <ul style="list-style-type: none"> วิเคราะห์ตนเองและอาชีพด้วยกัน ตัดสินใจเลือกและวางแผน 	ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) <ul style="list-style-type: none"> นำแผนมาปฏิบัติ ประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนให้ดีขึ้น 	✓
กระทรวงแรงงาน (2565)	1) รู้จักตนเอง รู้จักอาชีพ	2) สร้างทางเลือกเรียงลำดับสำคัญ 3) ตัดสินใจเลือก ดูความเป็นไปได้ 4) วางแผนเข้าสู่อาชีพ	5) ทบทวนและประเมินแผน	X
Alberta Advance Education and Technology (2009)	1) การทำความรู้จักตนเอง 2) การสำรวจความเป็นไปได้	2) การสำรวจความเป็นไปได้ 3) กำหนดทิศทางเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝัน	4) ลงมือทำให้เกิดขึ้นจริง	✓
Coetzee and Schreuder (2006)	1) สำรวจตัวเอง	2) สำรวจความเป็นไปได้	3) ทดลองงาน ประเมินผลปรับปรุงเป้าหมาย	✓
Endicott (1961)	1) วิเคราะห์ตนเอง 2) สำรวจโลกของอาชีพทุกด้าน	3) วิเคราะห์ตนเองและอาชีพประกอบกันเพื่อตัดสินใจเลือก	(ไม่ปรากฏ)	✓
Hoppock (1967)	1) รู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ 2) รู้จักอาชีพในมิติต่าง ๆ	3) วิเคราะห์ตนเองและอาชีพและสร้างทางเลือกอาชีพ	(ไม่ปรากฏ)	✓
Lindahl et al. (2002)	1) ระบุความสนใจ ทักษะ ความสามารถของตนเอง 2) เข้าใจของกระบวนการ 3) ระบุความสามารถของตนเองที่มี และจำเป็นต้องมี สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลของอาชีพ	4) สร้างทางเลือกอาชีพ 5) พัฒนาแผนระยะสั้นหรือยาว กำหนดแนวทางเข้าสู่อาชีพ	(ไม่ปรากฏ)	X
Lock (2000)	1) ตระหนักว่าตนเองสนใจอะไร 2) ศึกษาสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ 3) สำรวจตนเองด้านต่าง ๆ	4) สร้างทางเลือกอาชีพ 5) รวบรวมข้อมูลด้านอาชีพประกอบการตัดสินใจ 6) ตัดสินใจเลือกอาชีพ	7) ลงมือทำตามแผนเพื่อเข้าสู่อาชีพที่ตัดสินใจเลือก 8) ดูผลสะท้อนกลับ ทบทวนแผน ปรับปรุงแผนได้ทุกเมื่อ	✓
R. A. Noe et al. (1994)	1) ประเมินตนเอง	2) ตรวจสอบความเป็นจริง 3) การตั้งเป้าหมาย 4) การวางแผนปฏิบัติและลงมือทำ	4) การวางแผนปฏิบัติและลงมือทำ	X
Nordin and Seng (2021)	1) การให้คุณค่าตนเอง 2) ระบุความสามารถของตนเอง 4) สำรวจประเภทอาชีพ	3) การเลือกทักษะของตนเองที่เหมาะสมและสอดคล้องกับอาชีพที่ใฝ่ฝัน 5) ระบุปัจจัยของอาชีพที่ได้เลือกไว้ 6) ประเมินแผน	6) ประเมินแผน	
Otte and Kahnweiler (1995)	1) สำรวจและค้นหาตนเอง 2) ยอมรับและเข้าใจในอุปสรรค	6) วิเคราะห์ความสามารถที่ต้องมีในการประกอบอาชีพนั้น	9) นำแผนไปปฏิบัติ 10) ประเมินและปรับปรุง	✓

กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds	D1 = Diagnose วินิจฉัย	D2 = Design ออกแบบ	D3 = Do ลงมือทำ	การหมุนเวียนแผน
การวางแผนอาชีพ 3Ds (3Ds Career Planning)	ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing Stage) <ul style="list-style-type: none"> สำรวจตนเอง สำรวจโลกของอาชีพ 	ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) <ul style="list-style-type: none"> วิเคราะห์ตนเองและอาชีพด้วยกัน ตัดสินใจเลือกและวางแผน 	ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) <ul style="list-style-type: none"> นำแผนมาปฏิบัติ ประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนให้ดีขึ้น 	✓
	3) กำหนดอนาคตที่ใฝ่ฝัน 4) ศึกษาตนเอง 5) วิเคราะห์ความสามารถที่ตนมี	7) ร่างแผนชั่วคราว 8) สำรวจแผนและปรับปรุงแผน		
Parsons (1909)	1) วิเคราะห์ตนเอง 2) วิเคราะห์อาชีพ	3) ใช้วิจารณ์ฐานในการเลือกอาชีพและวางแผน	(ไม่ปรากฏ)	X

จากตารางสังเคราะห์ข้างต้น ผู้วิจัยสร้างแผนภูมิภาพที่แสดงถึงกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3Ds Career Planning) มี 3 ขั้นตอน หมุนวนไปตามความต้องการ ประสบการณ์ และการค้นพบตัวตนและโลกของอาชีพอย่างเป็นพลวัตร ดังนี้

รูปภาพที่ 4 กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3Ds Career Planning Process)

1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) มีจุดเน้นที่ต้องการให้เด็กและเยาวชนสามารถวินิจฉัย (diagnose) ตนเองได้ กล่าวคือ เด็กและเยาวชนสำรวจตัวเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเอง เพื่อที่จะตระหนักว่าตนเองชอบหรือสนใจ มีความต้องการ มีความใฝ่ฝันปรารถนาอยากจะทำอะไรและมีเป้าหมายชีวิตเช่นไรในอนาคต นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนสามารถสำรวจโลกของอาชีพต่าง ๆ ที่มีในปัจจุบัน โดยรวบรวมข้อมูลอาชีพต่าง ๆ หลายหลายด้าน เช่น ประเภทของอาชีพ ลักษณะการทำงานของอาชีพ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ หรือค่านิยมที่ต้องมีในอาชีพ ผลประโยชน์หรือรายได้ โอกาสและความก้าวหน้าในอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นต้น

2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) เป็นขั้นที่เด็กและเยาวชนสามารถออกแบบ (design) แผนชีวิต กล่าวคือ เด็กและเยาวชนจะนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพ ในขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างทางเลือกอาชีพให้กับตนเอง โดยพิจารณาจาก ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเอง เหมาะสม หรือสอดคล้องที่จะประกอบอาชีพใด และเลือกอาชีพโดยคำนึงจากความสนใจ ความสามารถของ ตนเองที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้มา 2-3 อาชีพ เพื่อออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพ ในระยะสั้นหรือระยะยาว มีการกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลาหรือทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องการ ใช้ในการบรรลุเป้าหมายของแผน เช่น เด็กและเยาวชนอาจเป็นการวางแผนเข้าสู่การศึกษาที่ สอดคล้องกับอาชีพที่เลือกไว้ โดยเลือกสถานศึกษาที่คำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น คะแนนสอบ ความรู้ ความสามารถ ค่าใช้จ่าย การแข่งขัน ฯลฯ โดยสามารถสำรวจแผนร่วมกับบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว เป็นต้น เพื่อขอคำแนะนำเพื่อแก้ไขปรับปรุงแผนที่ได้ร่างไว้

3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) เป็นขั้นที่เด็กและเยาวชนได้ลงมือทำในสิ่งที่ เขียนไว้ในแผน (put plans into action) ที่ได้จากขั้นการออกแบบชีวิต เช่น การติดต่อกับบุคคลที่ ประกอบอาชีพนั้นเพื่อขอคำแนะนำในการเข้าสู่อาชีพ การหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการ จะเป็น การเลือกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติม การทดลองงาน การฝึกงาน การเลือกแผนการเรียนที่ สอดคล้องกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การพัฒนาทักษะ ความรู้ และ ความสามารถเพิ่มเติมเพื่อ ส่งเสริมในอาชีพที่ตนเองสนใจหรือตัดสินใจเลือก เป็นต้น เนื่องจากกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 ดี เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตร ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม บุคลิกภาพ ตลอดจนความสนใจ หรือความต้องการของเด็กและเยาวชนสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและพัฒนาการชีวิตในแต่ละช่วงวัย หรือเมื่อสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้นย่อมส่งผลให้เด็กและเยาวชนสามารถ สามารถทบทวนและปรับเปลี่ยนแผนได้ตลอดเวลา トラバドพวกเขาค้นพบว่าสิ่งที่ตนเองต้องการที่ แท้จริงเป็นเช่นไร ต้องการจะอยู่ในสายอาชีพนั้นหรือต้องการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในสายอาชีพอื่น ซึ่ง พวกเขาจะต้องประเมินว่าสิ่งที่ได้ลงมือทำไปแล้วตามแผนไปแล้วนั้นสร้างความพึงพอใจต่อพวกเขา ได้มากน้อยเพียงใด อยากจะดำเนินต่อไปตามแผนหรือปรับปรุงแผนในส่วนใดบ้าง พวกเขาสามารถ ปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว ตลอดจนบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อที่จะได้มาซึ่งคำแนะนำและสะท้อนผลไปสู่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds สำหรับเด็กและเยาวชน เป็นกระบวนการที่ เกิดขึ้นเมื่อเด็กและเยาวชนคำนึงถึงการดำรงชีพในอนาคตของตนเองว่าควรดำเนินไปในลักษณะใด และมองเห็นว่าการวางแผนอาชีพนั้นเป็นสิ่งสำคัญและควรลงมือทำตั้งแต่นั้น ซึ่งกระบวนการการ วางแผนอาชีพ 3 Ds ประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง 2) ขั้นการออกแบบ

ชีวิต และ 3) ขั้นการลงมือทำตามแผน นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการที่หมุนวนไปและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตลอดเวลาเมื่อปัจจัยต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ผลลัพธ์ของการวางแผนอาชีพจะช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถออกแบบและวางแผนอนาคตของตนเองในเรื่องของการเลือกศึกษาต่อในสาขาที่สอดคล้องกับอาชีพหรือวางแผนเข้าสู่อาชีพในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จต่อไป

3.4 ความสามารถในการวางแผนอาชีพ

ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom, Engelhart, Furst, Hill, & Krathwohl, 1959) ได้แสดงให้เห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่บุคคลเรียนรู้แล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากพฤติกรรมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ถาวร ซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการฝึกฝน มิได้เกิดจากสัญชาตญาณ ความบังเอิญ หรือการตอบสนองทางธรรมชาติ และเมื่อใดก็ตามที่บุคคลเกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ด้าน คือ 1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (cognitive domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง 2) การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทักษะคติ ค่านิยม (affective domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ และ 3) ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (psychomotor domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจด้วยแล้ว ได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น

นโยบายด้านการศึกษาของไทยยังมิได้ระบุถึงความสามารถในการวางแผนอาชีพที่นักเรียนพึงมีอย่างละเอียดมากนัก ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (และแก้ไขเพิ่มเติม 2545, 2553) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กำหนดไว้เพียงว่าการจัดการเรียนรู้ให้แก่แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจัดอยู่ในช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) จะต้องช่วยให้ผู้เรียนสามารถค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจ และพัฒนาศักยภาพของตน และการทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจการศึกษาสู่โลกของการทำงานตามความต้องการท้องถิ่นและสังคมได้

ความสามารถในการวางแผนอาชีพในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” จะล่อไปตามกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ได้แก่ 1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) 2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) และ 3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) ซึ่งในแต่ละขั้นตอนบุคคลจะเกิดกระบวนการเรียนรู้และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความสามารถใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ (knowledge) ในการวางแผนอาชีพ 2) ด้านเจตคติ (attitude) เชิงบวกในการวางแผนอาชีพ และ 3) ด้านทักษะหรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องชำนาญ (skill) ในการวางแผนอาชีพ ความสามารถในการวางแผนอาชีพตามกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ

- การสำรวจตนเอง (explore one's self) ผู้เรียนสามารถตระหนักและเห็นความสำคัญของการวางแผนอาชีพ มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพ มองเห็นเป้าหมายระบุและอธิบายอาชีพที่ปรารถนาหรือใฝ่ฝันที่อยากจะทำในอนาคตได้ ระบุความชอบ ความสนใจ ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองได้
- สำรวจโลกของอาชีพ (explore world of career) ผู้เรียนสามารถหาความรู้และความเข้าใจในอาชีพต่าง ๆ บนโลกใบนี้ได้เป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความถนัด ความรู้ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ ได้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ ได้ ตลอดจนระบุและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ในการหาข้อมูลของอาชีพที่สนใจหรือข้อมูลในการศึกษาต่อได้

2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ

- วิเคราะห์ตนเองและอาชีพประกอบกัน (analyze self and career together) ผู้เรียนสามารถพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองร่วมกับข้อมูลที่ได้จากสำรวจโลกของอาชีพได้ ตลอดจนเข้าใจและอธิบายถึงความสัมพันธ์ของความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองที่มีต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ได้
- ตัดสินใจเลือกและวางแผน (make decision and plan) ผู้เรียนสามารถอธิบายถึงทางเลือกอาชีพที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและสัมพันธ์กับข้อมูลที่ได้พิจารณาได้ จากนั้นกำหนดทางเลือกอาชีพของตนเองเพื่อทำแผนได้ โดยการออกแบบแผนระยะสั้นหรือระยะยาว (รายเดือน/รายเทอม/รายปี) เพื่อพัฒนาตนเองให้เข้าสู่อาชีพที่ตนเองกำหนดไว้ ตลอดจนสำรวจแผนร่วมกับผู้อื่นหรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขได้

3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ

- นำแผนมาปฏิบัติ (put plans into action) ผู้เรียนสามารถดำเนินกิจกรรมที่ได้ตามแผนเพื่อเข้าสู่เส้นทางอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดได้
- ประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนให้ดีขึ้น (assess to make it better) ผู้เรียนสามารถประเมินผลการดำเนินงานตามแผนด้วยตนเอง หรือนำเสนอผลการดำเนินงานตามแผนให้ผู้อื่นร่วมประเมินผลว่าตรงตามเป้าหมายหรือไม่ จากนั้นผู้เรียนทบทวนแผนของตนและนำผลสะท้อนกลับ (feedback) จากผู้อื่นมาพิจารณาและทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือวางแผนใหม่ได้

ตารางที่ 7 ตารางความสามารถด้านต่าง ๆ ในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3Ds

กระบวนการวางแผนอาชีพ 3Ds	ความสามารถในการวางแผนอาชีพด้าน		
	ความรู้	เจตคติ	ทักษะ
<p>ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> สำรวจตนเอง (explore one's self) ผู้เรียนสามารถ <ul style="list-style-type: none"> ตระหนักและเห็นความสำคัญของการวางแผนอาชีพ มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพ มองเห็นเป้าหมาย ระบุและอธิบายอาชีพที่ปรารถนาหรือใฝ่ฝันที่อยากจะทำในอนาคตได้ ระบุความชอบ ความสนใจ ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองได้ สำรวจโลกของอาชีพ (explore world of career) ผู้เรียนสามารถ <ul style="list-style-type: none"> มีความรู้ความเข้าใจในอาชีพต่าง ๆ บนโลกใบนี้ได้เป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ ได้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ ได้ ระบุและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ในการหาข้อมูลของอาชีพที่สนใจ หรือข้อมูลในการศึกษาต่อได้ 	<p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p>
<p>ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> วิเคราะห์ตนเองและอาชีพประกอบกัน (analyze self and career together) ผู้เรียนสามารถ <ul style="list-style-type: none"> พิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองร่วมกับข้อมูลที่ได้จากสำรวจโลกของอาชีพได้ เข้าใจและอธิบายถึงความสัมพันธ์ของความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองที่มีต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ได้ ตัดสินใจเลือกและวางแผน (make decision and plan) ผู้เรียนสามารถ <ul style="list-style-type: none"> อธิบายถึงทางเลือกอาชีพที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและสัมพันธ์กับข้อมูลที่ได้พิจารณาได้ กำหนดทางเลือกอาชีพของตนเองเพื่อทำแผนได้ ออกแบบแผนระยะสั้นหรือระยะยาว (รายเดือน/รายเทอม/รายปี) เพื่อพัฒนาตนเองให้เข้าสู่อาชีพที่ตนเองกำหนดไว้ สำรวจแผนร่วมกับผู้อื่นหรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขได้ 	<p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p> <p>✓</p>
<p>ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> นำแผนมาปฏิบัติ (put plans into action) ผู้เรียนสามารถ <ul style="list-style-type: none"> ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเข้าสู่อาชีพที่กำหนดไว้ตามแผน ประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนให้ดีขึ้น (assess to make it better) ผู้เรียนสามารถ <ul style="list-style-type: none"> พิจารณาแผนและผลลัพธ์ว่าตรงตามเป้าหมายหรือไม่ นำผลสะท้อนกลับ (feedback) จากบุคคลอื่นมาพิจารณาและทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือวางแผนใหม่ได้ 	<p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p>	<p>✓</p> <p>✓</p>

สรุปได้ว่า ความสามารถในการกระบวนการวางแผนอาชีพที่ครอบคลุมด้านความรู้ (knowledge) ด้านเจตคติ (attitude) และด้านทักษะหรือพฤติกรรมที่เชี่ยวชาญ (skill) จะช่วยกำหนดแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในเรื่องของวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

3.5 กิจกรรมส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ

นิรันดร์ จุลทรัพย์ (2558) เสนอกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการวางแผนอาชีพ ดังต่อไปนี้

1) การใช้แบบทดสอบและแบบสำรวจถือเป็นเครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมของบุคคลที่มีความเป็นปรัญญ์ กล่าวคือ การให้คะแนนและการแปลความหมายคะแนนในแบบทดสอบวัดพฤติกรรมจะไม่มีอารมณ์ ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวพัน นักวิชาการด้านการวางแผนอาชีพหลายคนไม่ว่าจะเป็น Parsons, Endicott, Holland หรือ Myers-Briggs ได้พัฒนาเครื่องมือวัดบุคลิกภาพ ความสนใจ ค่านิยม ความต้องการ ทักษะ ความสามารถ สมรรถภาพต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลแก่บุคคลในการวางแผนอาชีพ เครื่องมือที่เป็นที่นิยมและใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ แบบทดสอบความสนใจในอาชีพของ Holland (Holland's career code interest) แบบทดสอบความสนใจของ Strong (Strong Campbell Interest Inventory: SCII) แบบสำรวจบุคลิกภาพของ Holland (Self-Directed Search: SDS) แบบสำรวจบุคลิกภาพของ Myers-Briggs (Myers-Briggs Type Indicator: MBTI) ซึ่งมีเผยแพร่ทั่วไป

2) การเขียนที่ช่วยให้บุคคลสามารถสะท้อนตนเอง (self-reflection) เข้าใจตนเองได้อย่างลึกซึ้งผ่านตัวอักษร ได้แก่ 1) การเขียนอัตชีวประวัติ บุคคลจะเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้งจากเรื่องราวและประสบการณ์ชีวิต 2) การเขียนเรียงความ ซึ่งคล้ายกับการเขียนอัตชีวประวัติ แต่จะให้ข้อมูลเฉพาะบางส่วน บางตอน บางเหตุการณ์ 3) การเขียนบันทึกประจำวัน เป็นการบันทึกข้อมูลของบุคคลทำให้บุคคลได้ทราบถึงความรู้สึกนึกคิดต่อเหตุการณ์นั้น บุคคลสามารถมองย้อนกลับและทบทวนการใช้ชีวิตของตนได้ และ 4) การเขียนอนุทิน คล้ายกับการเขียนบันทึกประจำวัน แต่อนุทินจะเป็นที่ระบายความรู้สึกของบุคคลได้เป็นอย่างดี

3) การให้คำปรึกษาและบริการสนเทศ บุคคลสามารถรับการช่วยเหลือจากการตอบคำถามและข้อสงสัยที่มีโดยอาศัยหลักวิชาการ เป็นกระบวนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้คำปรึกษาที่เป็นวิชาชีพกับผู้รับบริการหรือนักเรียนนักศึกษา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นจะช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเองดีขึ้น สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง การให้คำปรึกษาและบริการสนเทศมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม การปฐมนิเทศ และการจัดกิจกรรมโฮมรูม อย่างไรก็ตามผู้ให้คำปรึกษาอาจให้ข้อมูลที่ชักนำความคิดและทำให้เกิดความไขว้เขวในจุดยืน ดังนั้นผู้ให้คำปรึกษาและแนะแนวอาชีพจะกระตุ้นให้

ผู้เรียนบุคคลพึงแสวงหาข้อมูลจากแหล่งข้อมูลเบื้องต้น เช่น จากสื่อต่าง ๆ จากหนังสือ จากคู่มือ หรือจากบุคคลที่มีประสบการณ์ในอาชีพนั้น ๆ

4) แสวงหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพจากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นิตยสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนโลกอินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมอย่างยิ่ง เพราะสะดวก รวดเร็ว เข้าถึงสถานประกอบการได้โดยตรงและออนไลน์ได้ตลอดเวลา ไม่ว่าหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนต่างใช้เว็บไซต์ในการเป็นสื่อกลาง ในการลงประกาศหาพนักงานที่ตรงตามความต้องการของหน่วยงาน เพราะบุคคลสามารถส่งข้อมูลส่วนตัวและประวัติย่อผ่านระบบออนไลน์ เช่น lmi.doe.go.th overseas.doe.go.th JobTopGun.com JobD.B.com JobThai.com เป็นต้น

5) ติดต่อหน่วยจัดหางาน หน้าที่หลักของหน่วยจัดหางาน คือ เป็นตัวกลางระหว่างนายจ้างและผู้สมัครงาน ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน นอกจากนี้ยังมีหน่วยจัดหางานของมหาวิทยาลัยที่มีหน้าที่บริการจัดหางานที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานของกองกิจการนิสิตนักศึกษา เพื่อบริการข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน และร่วมกันในการประสานงานป้อนบุคลากรเข้าสู่ตลาดงาน

6) กิจกรรมการให้ข้อมูลด้านอาชีพ บุคคลสามารถสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพจากกิจกรรมการให้ข้อมูลด้านอาชีพ เช่น วันอาชีพ สัปดาห์อาชีพ ทักษะศึกษาเยี่ยมสถานประกอบการ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้จะทำให้บุคคลสามารถเห็นและได้สัมผัสกับสถานที่ บรรยากาศ และสภาพการทำงานอย่างใกล้ชิด และเป็นประสบการณ์ตรงที่บุคคลใช้ประกอบการตัดสินใจและวางแผนอาชีพ

สรุปได้ว่า ความสามารถในการวางแผนอาชีพ คือ คุณลักษณะที่ผู้วิจัยมุ่งส่งเสริมให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเป็นประชากรที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา การวางแผนอาชีพถือเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดพัฒนาการด้านอาชีพที่คู่ขนานไปกับพัฒนาการชีวิต ทั้งนี้การวางแผนอาชีพเป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แล้ว กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ที่มี 3 ขั้นตอนหมุนวนไปตามความต้องการและการค้นพบตัวตนและโลกของอาชีพอย่างเป็นพลวัตร อันได้แก่ ขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ขั้นตอนการออกแบบชีวิต (designing stage) และขั้นตอนการลงมือทำตามแผน (doing stage) การวิจัยครั้งนี้จะพัฒนาตัวผู้เรียนครอบคลุม 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ในการวางแผนอาชีพ 2) ทักษะเชิงบวกในการวางแผนอาชีพ และ 3) ทักษะในการวางแผนอาชีพ ที่จะเกิดขึ้นหลังเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ตอนที่ 4 การจัดทำคู่มือ

เพื่อให้การนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้จัดทำคู่มือในการปฏิบัติ ที่เปรียบเสมือนแผนที่บอกเส้นทางกระบวนการทำงานที่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ระบุถึงขั้นตอนและรายละเอียดของกระบวนการและวิธีควบคุมกระบวนการ ดังต่อไปนี้

4.1 ความหมายของคู่มือ

กฤษฎี พลไทย (2561) กล่าวว่า คู่มือ คือ การอธิบายหรือให้รายละเอียดการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ โดยผ่านขั้นตอนหรือกระบวนการต่าง ๆ คู่มือเป็นหนังสือหรือเอกสารที่ใช้ควบคู่กับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเอกสารที่ให้แนวทางการปฏิบัติแก่ผู้ใช้คู่มือ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม

เสถียร คามิศักดิ์ (2556) นิยามคู่มือว่า เป็นเอกสารที่ใช้ประกอบการปฏิบัติงานใดงานหนึ่งที่กำหนดไว้อย่างมีมาตรฐาน มีการกำหนดตำแหน่ง คำอธิบายที่ปฏิบัติ มีประวัติความเป็นมา มีแผนกลยุทธ์การปฏิบัติงาน กำหนดตัวชี้วัดและการประเมิน ในแต่ละบท เรื่อง หัวข้อ ต้องมีหลักความคิด วัตถุประสงค์ และเนื้อหาสาระที่สมบูรณ์ เนื้อหาในแต่ละเรื่อง มีกฎ ระเบียบ พระราชบัญญัติ หนังสือเวียน มติต่าง ๆ เอกสารที่เกี่ยวข้อง หลักเกณฑ์และวิธีการ เทคนิคหรือแนวทางในการปฏิบัติงาน รวมถึงปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ต้องใช้ประกอบการปฏิบัติงานมาแล้วและต้องจัดทำเป็นรูปเล่ม

Galinsky, Fraser, Day, and Richman (2012) กล่าวว่า คู่มือเปรียบเสมือนหลักการที่แนะนำการดำเนินงานในแต่ละรูปแบบสำหรับนักปฏิบัติการ คู่มือจะประกอบไปด้วยลำดับกิจกรรมที่ออกแบบอย่างเป็นขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่ง หรือเนื้อหาสาระภายใต้การปฏิบัติการตามหลักฐานเชิงประจักษ์ที่รวบรวมไว้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น ๆ เป็นต้น

Hamza (2012) กล่าวว่า คู่มือเปรียบดังเครื่องมือที่ถูกออกแบบและพัฒนาขึ้นมาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานหรือเพื่อการปฏิบัติการที่ดี ที่มีวัตถุประสงค์ในการช่วยผู้จัดอบรมหรือนักการศึกษาสามารถวางแผนและดำเนินการอบรมได้ คู่มือจะรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการในการอบรมอย่างเป็นลำดับ

Tonge (2010) นิยาม คู่มือว่า เป็นหนังสือข้อมูลหรือหนังสือคำสอนที่ส่วนใหญ่จะได้รับการตีพิมพ์และมีเนื้อความสั้นกว่าหนังสือทั่วไป สามารถเป็นได้ในรูปแบบ คู่มืออบรม คู่มือปฏิบัติงานของพนักงาน คู่มือนโยบายและแนวทางปฏิบัติ คู่มือการใช้ทั่วไป คู่มืออ้างอิง คู่มือการปฏิบัติเฉพาะทาง คู่มือแนะนำการใช้ เป็นต้น

สรุปได้ว่า คู่มือการปฏิบัติการ คือ เอกสารหรือสื่อต่าง ๆ ที่อธิบายหรือให้รายละเอียดของกระบวนการในการปฏิบัติงานสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อกำกับให้กระบวนการนั้นดำเนินอย่างถูกต้องและ

เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ คู่มือการปฏิบัติประกอบไปด้วย แนวคิด วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธี เนื้อหาสาระ วิธีดำเนินงาน แนวทางในการวัดประเมินผล ข้อเสนอ หรือแนวทางแก้ไขหากประสบปัญหาในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

4.2 ประเภทและประโยชน์ของคู่มือ

สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2561) ได้นำเสนอประเภทของการเขียนคู่มือ ดังนี้

1) คู่มือคุณภาพ (quality manual) คือ คู่มือที่ระบุนรายละเอียดขององค์กรด้านต่าง ๆ ได้แก่ นโยบาย วิสัยทัศน์ ภารกิจขององค์กร ประกอบด้วยกระบวนการที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กร อ้างอิงถึงระเบียบปฏิบัติที่สนับสนุนนโยบายขององค์กรและกระบวนการ และอธิบายปฏิสัมพันธ์ของแต่ละกระบวนการภายในองค์กร ประโยชน์ของคู่มือคุณภาพจะเป็นแนวทางให้กับเจ้าหน้าที่ทราบถึงนโยบาย วิสัยทัศน์ภารกิจขององค์กร เพื่อใช้อธิบายวัตถุประสงค์และโครงสร้างองค์กร อธิบายรายละเอียดของกระบวนการ ตลอดจนเป็นแนวทางให้ผู้บริหารทบทวนและติดตามระบบบริหารคุณภาพภายใน

2) ระเบียบปฏิบัติ/คู่มือการปฏิบัติงาน (procedure/ work manual) คือ เอกสารที่ใช้กำหนดตำแหน่งเพื่อปฏิบัติงานให้ตรงตามมาตรฐาน มีการระบุขั้นตอน รายละเอียดของกระบวนการต่าง ๆ ขององค์กร และวิธีควบคุมกระบวนการที่ลักษณะงานซับซ้อน มีหลายขั้นตอน เกี่ยวข้องกับคนหลายคน สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงาน ระเบียบปฏิบัติ/คู่มือการปฏิบัติงานจะช่วยให้การปฏิบัติงานในปัจจุบันเป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยผู้ปฏิบัติงานสามารถทำความเข้าใจว่าควรทำอะไรก่อนและหลัง ควรปฏิบัติงานอย่างไร เมื่อใด กับใคร ส่งผลให้ปฏิบัติงานสอดคล้องกับนโยบาย วิสัยทัศน์ภารกิจ และเป้าหมายขององค์กร นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้บริหารติดตามงานได้ทุกขั้นตอน สามารถประยุกต์เป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม เอกสารอ้างอิงในการทำงาน หรือสื่อในการประสานงาน

3) คู่มือวิธีปฏิบัติงานหรือวิธีการทำงาน (work instruction) คือ เอกสารกำกับปฏิบัติงานที่มีรายละเอียดวิธีการทำงานเฉพาะในแต่ละขั้นตอนย่อยของกระบวนการเป็นข้อมูลเฉพาะ คำแนะนำในการทำงานและรวมถึงวิธีที่องค์กรใช้ในการปฏิบัติงานโดยละเอียด เอกสารวิธีปฏิบัติงานจะเกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติงาน เช่น ทราบรายละเอียดของงานเพื่อทำงานได้อย่างถูกต้อง ทราบถึงตำแหน่งงานที่รับผิดชอบ ทราบถึงเทคนิควิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

4) แบบฟอร์มบันทึกและเอกสารสนับสนุน คือ เอกสารที่ใช้ในการทำงานเพื่อให้งานนั้นมีความสมบูรณ์ อาจเป็นในรูปแบบต่าง ๆ คือ 1) แบบฟอร์ม (forms) ที่ใช้สำหรับลงบันทึกผลการทำงานและผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงาน 2) แบบบันทึก (record) ที่ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลเพื่อการเรียกนำมาใช้และควรมีการควบคุมตามกระบวนการควบคุมบันทึก และ 3) เอกสารสนับสนุน (support document) เป็นเอกสารที่ใช้อ้างอิงหรืออธิบายรายละเอียดในการทำงานในรูปแบบที่องค์กรมีอยู่

เช่น พระราชบัญญัติพระราชกำหนด กฎหมาย หนังสือชี้แจงมาตรฐานต่าง ๆ เป็นต้น ประโยชน์ของแบบฟอร์มและเอกสารสนับสนุน ได้แก่ การช่วยให้การทำงานสมบูรณ์ครบถ้วนและไม่ผิดขั้นตอน การใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการทำงาน ตลอดจนช่วยป้องกันอุบัติเหตุและทำงานได้อย่างปลอดภัย

Tonge (2010) กล่าวว่า คู่มือ มีหลากหลายประเภท ได้แก่ คู่มือฝึกอบรม (training manuals) คู่มือปฏิบัติงานพนักงาน (staff instruction manuals) คู่มือนโยบายและและแนวทางปฏิบัติ (policy and procedure manuals) คู่มือการใช้ทั่วไป (general 'how to' manuals) คู่มืออ้างอิง (reference manuals) คู่มือการปฏิบัติเฉพาะทาง (technical manuals) คู่มือปฏิบัติการ (operation manuals) คู่มือแนะนำการใช้ (user guides)

สรุปได้ว่า คู่มือ (manuals) มีหลากหลายประเภททั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้จัดทำว่าต้องการให้คู่มือตอบสนองการทำงานในด้านไหน เพราะแต่ละประเภทคู่มือมีเอกลักษณ์ของเนื้อหา กระบวนการองค์ประกอบ หรือวิธีการจัดทำที่แตกต่างกัน

4.3 หลักการและแนวทางในการจัดทำคู่มือ

เสถียร คามิศักดิ์ (2556) เสนอแนวทางในการเขียนคู่มือ ดังต่อไปนี้

1) เลือกเรื่องที่จะเขียนให้ตรงกับความรู้ ความสามารถ และความสนใจ เพื่อการค้นคว้าได้ทั้งแนวลึกหรือแนวตั้งและแนวกว้างหรือแนบราบ การเขียนแนวลึก คือ การเขียนแบบเจาะลึกในเรื่องอย่างละเอียดลึกซึ้ง ส่วนการเขียนแนวกว้าง คือ การเขียนครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด แต่ไม่ลึกซึ้ง เช่น หลักการบริหารทั่วไป หรือความรู้เบื้องต้น เป็นต้น โดยผู้เขียนควรหลีกเลี่ยงเนื้อหาซ้ำกับผู้อื่น เว้นแต่มีคุณภาพเด่นกว่าหรือทันสมัยกว่า

2) รู้จักบริหารเวลา เพราะเวลาเป็นทรัพยากรที่แตกต่างไปจากทรัพยากรอย่างอื่น เวลาเป็นทรัพยากรที่ไม่ต้องหา แต่เมื่อใช้หมดหรือไม่ได้ใช้จะหาทดแทนไม่ได้ จึงต้องรู้จักบริหารเวลาให้เป็น ต้องแบ่งเวลาเพื่อการเขียนผลงาน ตั้งใจและกำหนดว่าในแต่ละวันนั้นจะเขียนให้ได้กี่หน้า เป็นต้น

3) เพิ่มประสบการณ์ให้ตัวเอง การเขียนผลงานต้องอาศัยประสบการณ์ ศึกษาผลงานของผู้อื่น หรือเข้ารับการฝึกอบรมในการเขียนผลงาน ไม่ควรหมกมุ่นกับการเขียนจนเกินไป เพราะอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตได้ ควรตั้งใจจริงและความพยายามอย่างต่อเนื่อง

4) วางแผนการเขียนและทำโครงร่างของเนื้อหาที่จะเขียน โดยแบ่งบทตอนเป็นหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อยที่จะเขียนในแต่ละบท หาเอกสารสนับสนุนและอ้างอิงสิ่งที่เขียน

5) อ่าน จัดบันทึก ถ่ายสำเนาเอกสาร เก็บรวบรวม ว่าได้ข้อมูลมาจากที่ใด ใครเป็นคนเขียน เขียนเมื่อใด ปีใด เพื่อใช้เป็นบรรณานุกรม และเชิงอรรถ การอ้างอิงเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะทำให้เกิดความเชื่อถือ พิจารณาให้รอบคอบ ว่าหลักการ ทฤษฎี ตลอดจนแนวคิดของบุคคลที่เรานำมาอ้างอิงนั้นก่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในผลงานของเราหรือไม่

6) การเรียบเรียง เป็นวิธีการหรือเทคนิคการเขียน อ่าน คั่นคว่ำเขียนเป็นตอน ๆ แล้วนำมาปะติดปะต่อให้ได้ข้อมูลจนครบแล้วเขียน ช่วงนี้ไม่ควรกังวลเรื่องความสละสลวยทางภาษา หรือการเชื่อมโยงเนื้อหา ควรลงมือเขียนก่อนแล้วจึงมาเรียบเรียง ไม่จำเป็นต้องเขียนเรียงลำดับจากบทที่ 1 ไปหาบทสุดท้าย เมื่อหาข้อมูลในบทใด ตอนใด พร้อมทั้งสามารถเขียนบทนั้นหรือตอนนั้นไปก่อนได้ สิ่งนี้จะทำให้ผู้เขียนมีกำลังใจว่าผลงานมีความก้าวหน้า

7) ความสมดุลทางวิชาการ (balance of knowledge) ในแต่ละประเด็นหลักที่เขียน ควรมีน้ำหนัก ความละเอียดลึกซึ้ง ความยาว ที่ใกล้เคียงกัน มีความสมดุลของเนื้อหาในแต่ละบท และต้องเขียนผสมผสานกันระหว่างสิ่งที่ค้นคว้ามากับประสบการณ์ที่ปฏิบัติจริง ไม่ควรให้หนักไปทางใดทางหนึ่ง และหนึ่งย่อหน้าควรมีเนื้อหาเพียงเรื่องเดียว ไม่ควรเกิน 20 บรรทัด หากยาวมากควรขึ้นย่อหน้าใหม่ ประโยคแรกและประโยคสุดท้ายจะเป็นความหลัก

8) ภาษาและเนื้อหาสาระ ควรตอบสนองความต้องการและความสนใจของคนอ่าน ควรคำนึงภาษาเขียนที่ให้อ่าน ควรเป็นภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ หากต้องแปลภาษา ควรเขียนเป็นสำนวนภาษาไทย ไม่ควรเขียนเป็นสำนวนฝรั่ง การใช้ศัพท์ต้องมีความสม่ำเสมอ ยกตัวอย่างให้สอดคล้องหรือสะท้อนบริบทสังคมไทย เนื้อหาสาระมีตามหลักวิชาการ เนื้อหาทันสมัย ถูกต้อง และครอบคลุมประเด็นที่เขียน รูปแบบที่ดีของการพิมพ์ต้องมีลักษณะเป็นวิชาการ แบ่งหัวข้อบท หรือตอนอย่างชัดเจน

9) ควรความเชื่อมั่นในตนเองและความจริงจังในการทำงาน หากมีข้อสงสัยควรปรึกษาบุคคลที่มีประสบการณ์มากกว่า ควรเขียนงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตาม หากมีความจำเป็นต้องหยุดเขียนไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ควรเขียนแนวทางย่อ ๆ ว่าจะเสนอแนวคิดอะไรต่อไปอีก เมื่อกลับมาเขียนใหม่สามารถเขียนได้อย่างต่อเนื่อง

10) ควรมีคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในการเขียน ไม่ควรนำผลงานของคนอื่นมาเป็นผลงานของตนเอง ไม่ควรลอกผลงานโดยไม่ได้อ้างอิง ควรเขียนแหล่งที่มาให้ชัดเจน เพราะการลอกเลียนผลงานคนอื่นถือเป็นการโจรกรรมทางวิชาการ

11) เมื่อเรียบเรียงต้นฉบับแล้ว ควรทดลองใช้ปฏิบัติจริง เมื่อมีการเพิ่มหรือลดเนื้อหา ควรรีบแก้ไขทันทีแล้วทำการทดลองปฏิบัติซ้ำ เพื่อหาข้อบกพร่องแก้ไขปรับปรุงจนเป็นที่พอใจ

12) รวบรวมเนื้อหาที่แก้ไขใหม่ อ่านทบทวน เพื่อทำการผสมผสานเชื่อมโยงให้เกิดความกลมกลืน มิให้เกิดความซ้ำซ้อน และเพิ่มเติมให้คู่มือการปฏิบัติสมบูรณ์

13) ให้ผู้มีประสบการณ์ช่วยอ่านตรวจทานเพื่อให้ข้อเสนอแนะหรือหาข้อบกพร่อง แล้วนำกลับมาใคร่ครวญอย่างรอบคอบ อาจจะต้องมีปรับปรุงโดยการการเพิ่ม/ลด หรือสลับบท/ตอนใหม่ เพื่อให้การเสนอแนวคิดราบรื่นก่อนตีพิมพ์ต้นฉบับ

14) แก้ไขต้นฉบับ ตรวจสอบความถูกต้องในการสะกดคำ ข้อความ หรือรูปแบบของคู่มือ การปฏิบัติ และควรทำต้นฉบับ 2-3 เล่มสำรองไว้เพื่อป้องกันเหตุสุดวิสัย

Hamza (2012) เสนอหลักการ 4 Cs ในการจัดทำคู่มือ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ความชัดเจน (clarity) ในการจัดทำคู่มือควรใช้เวลาที่ทีมงานได้ทำความเข้าใจและเห็นด้วยในกระบวนการออกแบบหลักสูตรอบรมต่าง ๆ แต่ละขั้นตอน ทั้งนี้เพื่อทีมงานจะได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของหลักสูตรอบรม กลุ่มเป้าหมาย เป้าประสงค์ ผลลัพธ์การเรียนรู้ แผนขั้นตอน ความรับผิดชอบ การทดลองนำร่องและการทดสอบ การประเมินผล ฯลฯ ได้อย่างชัดเจน ยิ่งสิ่งเหล่านี้มีความชัดเจนเท่าไร ยิ่งทำให้การออกแบบและพัฒนาคู่มือง่ายขึ้นเท่านั้น

2) ความสามารถในการรองรับทรัพยากร (capacity) ทีมงานจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ในการออกแบบและพัฒนาคู่มือ สืบเนื่องจากในแต่ละหลักสูตร การอบรมอาศัยทักษะและความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันไป การวางแผนเรื่องทรัพยากร เช่น บุคลากร อุปกรณ์ หรือเครื่องมือที่จะใช้ในการอบรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ

3) ความสม่ำเสมอ (consistency) ของการเห็นพ้องกันจะช่วยให้ออกแบบและพัฒนาคู่มือมีคุณภาพ ซึ่งทีมงานจะต้องพึงระลึกว่าในแต่ละขั้นตอนของการออกแบบและพัฒนาคู่มือ นั้นจะต้องตอบวัตถุประสงค์หลัก มีความสอดคล้อง เหมาะสม และสม่ำเสมอตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ

4) การตั้งมั่น (commitment) เห็นคุณค่าและตระหนักในความสำคัญ ถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้จัดทำคู่มือ ทีมงาน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการออกแบบและพัฒนาคู่มือ พึงระลึกถึง เพราะสิ่งนี้จะเป็นตัวชี้วัดการจัดทำคู่มือที่ประสบผลสำเร็จหรือคู่มือที่ล้มเหลวได้

Tonge (2010) เสนอหลักการพื้นฐานที่เป็นแนวทางในการจัดทำคู่มือ โดยยึดตัวผู้ใช้คู่มือที่แท้จริง (end-user) เป็นหลัก และคำนึงว่าพวกเขาเหล่านั้นจะต้องอ่านข้อมูล เข้าใจข้อมูล ประยุกต์ใช้ข้อมูล และจดจำข้อมูลที่มีในคู่มือนั้นได้ ดังนั้นผู้จัดทำจะต้องเขียนคู่มือเพื่อผู้ใช้ที่แท้จริง (write for the end-user) เขียนข้อมูลที่ง่ายต่อการเข้าใจ (keep it simple) และเขียนข้อมูลที่กระชับและไม่เยิ่นเย้อ (keep it concise)

สรุปได้ว่า หลักการและแนวทางในการจัดทำคู่มือนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับประเภทของคู่มือ สิ่งสำคัญคือคู่มือจะต้องตอบวัตถุประสงค์หลักของโครงการ/หลักสูตรอบรม/โปรแกรม ควรมีการร่วมมือระหว่างผู้จัดทำ ทีมงาน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อทำการตกลงร่วมกันหรือเห็นพ้องกัน และเข้าใจในกระบวนการออกแบบและพัฒนาคู่มืออย่างชัดเจน นอกจากนี้จะต้องคำนึงถึงผู้ใช้คู่มือที่แท้จริง (end-user) เสมอ โดยการทำให้คู่มือง่ายต่อการเข้าใจ การจดจำ และการนำข้อมูลในคู่มือเหล่านั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

4.4 องค์ประกอบในการจัดทำคู่มือ

สรยุทธ จินตภวัต (2557) นำเสนอว่าองค์ประกอบในการจัดทำคู่มือมี ดังนี้

1) ปกและประวัติการแก้ไขเนื้อหา เป็นองค์ประกอบส่วนแรกที่จะต้องทำให้ทราบว่า คู่มือนี้มีรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเรื่องใด และมีประวัติการแก้ไขรายละเอียดเมื่อไหร่ อย่างไร และมีฉบับใช้ตั้งแต่เมื่อไร

2) วัตถุประสงค์ (objectives) เป็นการชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้ใช้งานคู่มือได้ทราบว่าจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานขึ้นมาเพื่ออะไร

3) ขอบเขต (scope) คือ การชี้แจงคู่มือปฏิบัติงานว่ามีรายละเอียดครอบคลุมการปฏิบัติงานขั้นตอนใด เกี่ยวข้องกับส่วนงานใด บางกรณีอาจจะระบุถึง ขอบเขตด้านพื้นที่และเวลาด้วย

4) คำจำกัดความ (definition) เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึงคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในคู่มือปฏิบัติงาน ซึ่งอาจจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ หรือในบางกรณีอาจจะมีคำย่อที่ควรทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการอ้างอิงคู่มือนี้ในการปฏิบัติงาน

5) หน้าที่ความรับผิดชอบ (responsibilities) เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานนั้น โดยระบุหน้าที่ที่รับผิดชอบเรียงตามลำดับตำแหน่งตามสายบังคับบัญชาลงมา และจะระบุหน้าที่ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้องแยกจากกันอย่างชัดเจน

6) ระเบียบปฏิบัติ/ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน (procedure) เป็นรายละเอียดการปฏิบัติงานอย่างละเอียด จากจุดเริ่มต้นจนถึงจุดสิ้นสุดของกระบวนการ รวมถึงระยะเวลา การปฏิบัติงาน ผู้รับผิดชอบ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการควบคุมคุณภาพ ซึ่งการแสดงรายละเอียดดังกล่าวสามารถนำเสนอในลักษณะของการบรรยายรายละเอียดการใช้ ตาราง การใช้แผนภูมิ และการใช้แผนภาพก็ได้

7) มาตรฐานคุณภาพงาน (quality control) เป็นการกำหนดวิธีการควบคุมคุณภาพงาน โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมในแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยปกติแล้วจะกำหนดเป็นตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่ใช้วัดผล การกำหนดตัวชี้วัดมีหลักการที่เรียกว่า “SMART” กล่าวคือ ตัวชี้วัดจะต้องเฉพาะเจาะจง (specific) สามารถวัดค่าได้ (measurable) มีความเป็นไปได้ (attainable) มีเหตุผลในการชี้วัด (reasonable) และ สามารถดำเนินการได้ภายในกรอบเวลาที่กำหนด (time-based) ได้

8) เอกสารอ้างอิง (reference document) เป็นรายการที่แจ้งรายละเอียดให้ผู้รู้ทราบว่า มีเอกสารอื่นใดที่ต้องใช้ประกอบคู่กันหรือใช้อ้างอิงถึงเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพและสมบูรณ์

9) แบบฟอร์มที่ใช้ (forms) ในการปฏิบัติงานบางขั้นตอนอาจจะมีแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องที่ต้องใช้ ดังนั้นจำเป็นต้องมีตัวอย่างของแบบฟอร์มที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอยู่ในคู่มือปฏิบัติงานอย่างครบถ้วนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานใช้อ้างอิงได้

10) การควบคุมเอกสาร (record of documents) เป็นการกำหนดวิธีการจัดเก็บและการเข้าถึงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในคู่มือการปฏิบัติงาน เนื่องจากเอกสารอาจมีปริมาณมาก หากไม่กำหนดวิธีการจัดเก็บและการเข้าถึงเอกสารไว้แล้ว อาจทำให้เอกสารที่เกี่ยวข้องสูญหายและขาดตกบกพร่องได้ รวมถึงการกำหนดรายชื่อผู้มีสิทธิ์เข้าถึงเอกสารอีกด้วย

11) ข้อมูลสารสนเทศ/ ฐานข้อมูลที่ใช้ในการปฏิบัติงาน (information system) เป็นการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศ/ฐานข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงแหล่งข้อมูล รายการข้อมูล และรูปแบบรายงานที่ต้องการจากข้อมูล/ฐานข้อมูล

12) ข้อเสนอแนะ/เทคนิคในการปฏิบัติงาน/ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข และพัฒนางาน เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบว่า มีข้อเสนอแนะ เทคนิคในการปฏิบัติงาน ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขกรณีเกิดปัญหา หรือแนวทางการพัฒนางาน ซึ่งเป็นการจัดการความรู้ และการเรียนรู้ตามเกณฑ์คุณภาพ

13) ภาคผนวก เป็นการแสดงรายการข้อมูล เอกสาร แบบฟอร์ม กฎหมาย ระเบียบ หรือสิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน และรวบรวมไว้ในท้ายเล่มคู่มือการปฏิบัติงาน

องค์ประกอบของคู่มือแนะแนวการวางแผนอาชีพและการศึกษาของ Alberta Advance Education and Technology (2009) มีดังนี้

- 1) บทนำเกริ่นถึงที่มาของการจัดทำคู่มือ โครงสร้างหลักสูตร และโครงสร้างองค์กร
- 2) แนวคิดหรือหลักการที่ใช้ในการจัดทำคู่มือที่ประกอบด้วย ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพและกระบวนการวางแผนอาชีพ
- 3) ขั้นตอนตามลำดับในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการวางแผนอาชีพประกอบด้วย วัตถุประสงค์การเรียนรู้ (learning objects) ที่มา (background) ของสาระการเรียนรู้ วิธีการ (procedure) การประเมินผล (assessment) และการสรุปผล (closure)
- 4) ข้อเสนอแนะ ข้อคิด หรือคำแนะนำที่สอดคล้องกับกิจกรรมเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการประยุกต์ใช้งาน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคู่มือขึ้นอยู่กับประเภทของคู่มือและลักษณะการใช้งาน ทั้งนี้ การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะยึดองค์ประกอบของการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งจะทำให้คู่มือการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ประกอบไปด้วย 1) แนวคิด 2) วัตถุประสงค์ 3) กลุ่มเป้าหมาย 4) บทบาทหน้าที่ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) สาระการเรียนรู้ 7) ผลที่คาดว่าจะได้รับ 8) การวัดและประเมินผล และ 9) ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้จัด

4.5 กระบวนการพัฒนาคู่มือ

การวางแผนจัดทำคู่มือจะช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน เช่น ช่วยให้รู้วิธีดำเนินงาน ช่วยประหยัดเวลา ทำให้กระบวนการเขียนคู่มือง่ายขึ้น ลดความผิดพลาดของข้อมูล ลดอุปสรรคในกระบวนการจัดทำคู่มือ กระบวนการพัฒนาคู่มือมีรายละเอียด ดังนี้

Tonge (2010) นำเสนอขั้นตอนในการเขียนคู่มือ 9 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) ระบุหัวข้อ หรือเนื้อหาที่ต้องการจะเขียน
- 2) กำหนดพาดหัวในแต่ละบท เพื่อให้เข้าใจความหมายหรือเนื้อหาโดยรวม
- 3) จัดเรียงหัวข้อ เนื้อหา บท ตามลำดับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
- 4) พัฒนาหัวข้อในแต่ละบท เพื่อให้ได้ข้อมูลในแต่ละตอนอย่างครบถ้วน
- 5) จัดเรียงหัวข้อในแต่ละบทตามลำดับและสมเหตุผล
- 6) จัดเรียงแหล่งอ้างอิง/บรรณานุกรม ที่ใช้ในการจัดทำคู่มือ
- 7) เลือกชื่อเรื่องหลัก (working title) และชื่อเรื่องรอง (sub-title) เพื่อบรรยายข้อมูลสาระการเรียนรู้ที่จะได้รับในแต่ละบท โดยมีการใช้อักษรขนาดแตกต่างกันหรือใช้สัญลักษณ์ เช่น เมื่อผู้ใหญ่เรียนรู้ - จากการเรียนรู้ของเด็กสู่การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เป็นต้น
- 8) ตั้งเป้าหมายในการเขียนในแต่ละวัน ซึ่งส่วนใหญ่ควรอยู่ที่ 500-700 คำต่อวัน
- 9) ขอจดแจ้งเลขหนังสือ (International Standard Book Number: ISBN) เพื่อให้หนังสืออยู่ในฐานข้อมูล ISBN และง่ายต่อการค้นหาเมื่อผู้ใช้ต้องการใช้งาน

Galinsky et al. (2012) นำเสนอกระบวนการในการพัฒนาคู่มือการปฏิบัติ (practice manuals) สำหรับชุดการเรียนรู้การสอน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นตอนการสร้าง (formulation stage) คือการกำหนดปัญหาและเป้าหมายที่จะใช้คู่มือนี้ ผู้จัดทำคู่มือต้องทบทวนวรรณกรรม พร้อมกับศึกษาเป้าหมายของหลักสูตร โปรแกรม ระบุโครงสร้างต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องมีในหลักสูตรหรือโปรแกรม ร่างโครงเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ คำนึงถึงข้อจำกัดจากนั้นนำร่างคู่มือไปทดลองนำร่อง
- 2) ขั้นตอนการปรับปรุง (revision stage) คือ การนำข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการทดสอบมาปรึกษานักปฏิบัติและทบทวนผลสะท้อนกลับ จากนั้นปรับปรุงและทดลองคู่มือนั้นอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความแม่นยำ สามารถปรับเพิ่มหรือลดองค์ประกอบในคู่มือได้ ทว่าต้องคำนึงถึงเนื้อหาหลักหรือข้อกำหนดที่ให้มาของหลักสูตรหรือโปรแกรม
- 3) ขั้นตอนการสร้างความแตกต่าง (differentiation stage) นำคู่มือที่ได้จากการแก้ไขทดลองใช้ในกลุ่มเป้าหมายที่ใกล้เคียงกับผู้ใช้ที่แท้จริง จากนั้นพัฒนาแนวทางในการใช้คู่มือกับบริบทกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ หากพบข้อผิดพลาด สามารถย้อนกลับไปขั้นตอนแรกเพื่อสร้างเนื้อหาใหม่ให้กับหลักสูตรหรือโปรแกรม

4) ขั้นตอนการแปลงข้อมูลสู่การปฏิบัติ (translation stage) อธิบายการนำข้อค้นพบที่ได้แปลงเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ โดยคำนึงถึงเนื้อหาหลักเป็นสำคัญ และหากค้นพบว่าสิ่งที่ได้แก้ไขไปยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ ผู้จัดทำคู่มือสามารถย้อนกลับไปขั้นตอนแรกเพื่อปรับปรุงและทดลองนำร่องเนื้อหาใหม่

Lanigan (2010) กล่าวถึง 3 ขั้นตอนของการพัฒนาคู่มือ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) วิเคราะห์กระบวนการทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรมอย่างสมบูรณ์ เพื่อกำหนดรายการต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องปรากฏในคู่มือ เช่น วัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงาน ชิ้นงาน รวมถึงรายการสิ่งของหรือทักษะที่จำเป็นต้องมีในการฝึกอบรม เป็นต้น นอกจากนี้ควรนำเสนออุปสรรค ปัจจัย หรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้เมื่อใช้คู่มือ พร้อมทั้งคำแนะนำเมื่อต้องเผชิญอุปสรรคเหล่านั้น

2) แบ่งเนื้อหาการฝึกอบรมออกเป็นตอน หรือแยกเป็นบทและง่ายต่อการทำโครงสร้างในแต่ละบทเรียน

3) เลือกรูปแบบของคู่มือและจัดเตรียมลักษณะของคู่มือให้สม่ำเสมอตลอดทั้งเล่มในเรื่องของการนำเสนอเนื้อหา การอ้างอิงและลิขสิทธิ์ ไวยากรณ์ การสะกดคำ ชื่อ ตัวเลข ภาษาต่างประเทศ คำพูด ภาพประกอบ ตาราง คำย่อ บรรณานุกรม หรือภาคผนวก เป็นต้น นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงการใช้อักษรที่อ่านง่าย ปรับตัวเล็กหรือตัวใหญ่ให้เหมาะสมกับรูปแบบของคู่มือ

สรุปได้ว่า การจัดทำคู่มือ เป็นกระบวนการออกแบบพัฒนาเอกสารหรือสื่อต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นคู่มือการปฏิบัติงาน เปรียบเสมือนแผนที่ในการดำเนินงาน ที่อธิบายหรือให้รายละเอียดของกระบวนการในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพื่อกำกับให้กระบวนการนั้นดำเนินอย่างถูกต้องและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ คู่มือมีองค์ประกอบมากมายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของคู่มือ โดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบหลัก เช่น แนวคิด วัตถุประสงค์ ระเบียบวิธี เนื้อหาสาระ วิธีดำเนินงาน แนวทางในการวัดประเมินผล ข้อเสนอแนะ หรือแนวทางแก้ไขหากประสบปัญหาในการปฏิบัติงาน เป็นต้น ซึ่งควรเขียนด้วยภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจและกระชับชัดเจนเพื่อลดความสับสนและปัญหาระหว่างดำเนินงาน ควรทดลองตามคู่มือที่ได้จัดทำ และปรึกษาผู้ที่มีประสบการณ์ในการตรวจสอบหรือให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขก่อนได้รับการเผยแพร่ แนวคิดการจัดทำคู่มือจะเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยในการจัดทำคู่มือการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นได้ เพื่อให้ครู อาจารย์ นักการศึกษา ผู้ปกครอง หรือชุมชน สามารถนำคู่มือนี้ประยุกต์ใช้ในการจัดโปรแกรมในสถานศึกษาหรือชุมชนของตนได้

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศเพื่อวางกรอบแนวคิดในการวิจัยและเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้วิจัยเองในการดำเนินงานวิจัย ทั้งนี้แนวคิดในงานวิจัยต่าง ๆ จะเป็นองค์ประกอบในกระบวนการพัฒนางานวิจัย เป็นเนื้อหาสาระในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นแนวทางในการสร้าง

และตรวจสอบความเที่ยงและความตรงของเครื่องมือที่จะใช้ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 งานวิจัยในประเทศ

กัลยาณี กองปิ่น และคณะ (2559) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่แสดงถึงความพร้อมทางอาชีพ (career readiness) ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอรรณพวิทย์ กรุงเทพมหานคร โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ ด้วยการให้นักเรียนตอบแบบสอบถามความพร้อมทางอาชีพที่พัฒนามาจาก ทฤษฎีการเลือกอาชีพ หรือบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมทางอาชีพของ John Holland ที่แสดงถึง บุคลิกภาพ 6 ประเภท ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า คุณลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความพร้อมทางอาชีพของ นักเรียน คือ การกระทำที่สะท้อนให้เห็นถึงแรงจูงใจ ความรู้ บุคลิกภาพ และความสามารถของบุคคล โดยนักเรียนที่อยู่ในช่วงอายุ 14-17 ปี จะมีความสนใจในอาชีพด้วยตนเอง มีการนำข้อมูลของอาชีพ มาพิจารณาเพื่อตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในสาขาที่เกี่ยวกับอาชีพหรือประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับ บุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมของตนเองต่อไปในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่แสดงถึงความ พร้อมทางอาชีพของนักเรียนส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการขอปรึกษาถาม ใฝ่รู้ และใช้ความคิดแก้ปัญหา จัดอยู่ในบุคลิกภาพแบบใช้เชาวน์ปัญญา (investigative) ซึ่งผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดกระบวนการ เรียนรู้ที่เหมาะสมอย่างยิ่ง คือ การจัดให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์อย่างมีจุดหมาย ผ่านทาง ประสบการณ์สัมผัส และช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ เช่น ได้สังเกต อ่าน ฟัง คิด ซักถาม ตอบคำถาม อภิปราย ทดลองเขียนและปฏิบัติจริง ในทางกลับกันคุณลักษณะที่แสดงถึงความพร้อมทางอาชีพที่ น้อยที่สุด คือ การทำอะไรตามระเบียบแบบแผน หรือบุคลิกภาพที่ยึดมั่นระเบียบแบบแผน (conventional) รองลงมาคือคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความทะเยอทะยานและชอบหา ประสบการณ์แปลกใหม่ หรือบุคลิกภาพแบบกล้าคิดกล้าทำ (enterprising) ซึ่งผู้วิจัยอภิปรายผลวิจัย นี้ว่า เป็นผลมาจากนักเรียนไทยยังขาดทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะในการใช้ชีวิตประจำวัน ทักษะ ชีวิต ทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการทำงานเป็นทีม เป็นต้น ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้วิจัยเสนอแนวทางว่าควรมีการจัดทำหลักสูตรพิเศษ (extracurricular) เพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง ฝึกทักษะชีวิต และมีความรู้ทางอาชีพติดตัว ที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อเข้าสู่ชีวิตจริง และทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเน้นถึงความสำคัญของการแนะแนวอาชีพ เพราะสิ่งนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนและตัดสินใจเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสภาพร่างกายของตน

จิตติมา คงปาน (2551) ได้พัฒนาแบบสำรวจความสนใจในอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายพร้อมนำเสนอคู่มือการใช้แบบสำรวจที่อิงทฤษฎีการเลือกอาชีพของ John Holland โดยแบบสำรวจความสนใจในอาชีพได้นำเสนอกลุ่มอาชีพ 6 กลุ่มที่สัมพันธ์ตามบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมทางอาชีพ 6 ประเภท ได้แก่ อาชีพงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง (realistic) อาชีพเกี่ยวกับงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค (investigative) อาชีพเกี่ยวกับศิลปะ ดนตรี และวรรณกรรม (artistic) อาชีพเกี่ยวกับงานบริการและสังคม (social) อาชีพที่เกี่ยวกับการค้าขายและการจัดการ (enterprising) และอาชีพประจำสำนักงานและข้าราชการ (conventional) สิ่งที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้จะคล้ายคลึงกับการวิจัยและพัฒนา โดยมีลำดับการพัฒนาแบบสำรวจหลายขั้นตอน ดังนี้ (1) ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อร่างแบบสำรวจ (2) ตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) ของแบบสำรวจว่า มีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการของแต่ละกลุ่มอาชีพตามกรอบทฤษฎีของ John Holland โดยผู้เชี่ยวชาญ (3) ปรับปรุงแบบสำรวจตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ (4) ทดสอบครั้งที่ 1 กับตัวอย่างกลุ่มที่ 1 จำนวน 392 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) ของนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 1,000 คน เพื่อหาความเที่ยง (reliability) และความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการวัด (standard error of measurement) และปรับปรุงแบบสำรวจ (5) ทดสอบครั้งที่ 2 กับตัวอย่างกลุ่มที่ 2 จำนวน 608 คน เพื่อสร้างเกณฑ์ปกติ (norms) ของแบบสำรวจ และ (6) จัดทำคู่มือการใช้แบบสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า แบบสำรวจที่พัฒนาขึ้นมาจะประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 222 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 เป็นแบบบันทึกข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ตอนที่ 2 เป็นแบบสำรวจว่าสนใจหรือไม่สนใจอาชีพในรายชื่อ 6 กลุ่มอาชีพ และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามด้านข้อมูลอาชีพ 6 กลุ่มอาชีพ ที่นักเรียนจะต้องประเมินตนเองควบคู่ไปด้วย ได้แก่ หมวดบุคลิกภาพ หมวดความสามารถ หมวดกิจกรรมที่สนใจและต้องการทำ เป็นต้น โดยผลตอบแบบสำรวจแสดงให้เห็นว่านักเรียนรู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น อีกทั้งสามารถตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพหรือวางแผนศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่อาชีพที่นักเรียนสนใจและมีความถนัดในอนาคตต่อไปได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อขยายผลของการนำแบบสำรวจไปใช้ประกอบการวางแผนอาชีพให้กับนักเรียน โดยควรมีการปรับปรุงแบบสำรวจทุก 5-10 ปี เพื่อปรับปรุงข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพที่มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจให้เป็นปัจจุบันและทันสมัยอยู่เสมอ

ชุตีระ ระบอบ (2549) ได้พัฒนาโปรแกรมเพิ่มคุณลักษณะด้านจิตพิสัยเพื่อเข้าสู่อาชีพสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ดำเนินการวิจัยเชิงผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ศึกษาและวิเคราะห์คุณลักษณะด้านจิตพิสัยเพื่อเข้าสู่อาชีพ แบ่งเป็นวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับคุณลักษณะบัณฑิต 61 เรื่อง และสัมภาษณ์

ผู้ทรงคุณวุฒิ 24 คน โดยใช้สถิติค่าร้อยละ ความถี่ และการวิเคราะห์เนื้อหา (2) พัฒนาโปรแกรมเพิ่มพูนคุณลักษณะด้านจิตพิสัยเพื่อเข้าสู่อาชีพ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญจิตพิสัยและกิจกรรมพัฒนาคุณภาพบัณฑิต 24 คน โดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้คือ ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยควอไทล์ และ (3) ตรวจสอบและนำเสนอโปรแกรมแก่กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับกิจการนักศึกษาในสถาบันการศึกษาของรัฐและเอกชน 30 คน โดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะด้านจิตพิสัยเพื่อเข้าสู่อาชีพที่สำคัญมากที่สุด ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความอดทน และการทำงานเป็นทีม ซึ่งผลที่ค้นพบนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมเพิ่มพูนจิตพิสัย 27 กิจกรรม ซึ่งกิจกรรมที่ผู้เชี่ยวชาญลงความเห็นว่าจะสามารถเพิ่มพูนจิตพิสัยให้ครบทุกด้าน ได้แก่ การฝึกงานระยะสั้นภาคฤดูร้อน โครงการบัณฑิตอุดมคติไทย การจัดตั้งหน่วยงานบ่มเพาะวิสาหกิจในสถาบันอุดมศึกษา และการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม และการตรวจสอบกิจกรรมด้วยผู้บริหารสถาบันการศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันในระดับมากที่สุด จากการศึกษาเรื่องดังกล่าวจะค้นพบว่า สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอเกี่ยวกับการประกอบอาชีพในอนาคตของบัณฑิตนั้นต้องผ่านกระบวนการเตรียมความพร้อม เนื่องจากคุณลักษณะที่สถานประกอบการหรือหน่วยงานต้องการมิใช่เพียงแค่ความรู้ความสามารถเพียงอย่างเดียว ทว่าด้านบุคลิกภาพ ทักษะคิด อุปนิสัยใจคอ ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกอบอาชีพ สิ่งที่น่าสนใจในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ การจัดโปรแกรมที่ประกอบไปด้วย 27 กิจกรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะด้านจิตพิสัยเพื่อเข้าสู่อาชีพ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำไปใช้ ได้แก่ ความเหมาะสมของช่วงเวลา ความเข้มข้นของหลักสูตร สารการเรียนรู้ในโปรแกรม วัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมเป็นต้น ซึ่งทางผู้วิจัยได้ชี้แนะว่า การจัดกิจกรรมในโปรแกรมควรบูรณาการและทำเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรและประยุกต์ตามความต้องการจำเป็น และกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเหลือนักเรียนและนักศึกษาในการวางแผนเพื่อประกอบอาชีพ ให้พวกเขาสามารถเลือกอาชีพได้เหมาะสมกับตน โดยคำนึงถึงความถนัด ความสามารถ สติปัญญา หรือความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นต้น ท้ายสุดกระบวนการในการพัฒนาโปรแกรมของงานวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นได้

ปรารธนา พลอภิชาติ (2553) ได้สำรวจความลังเลใจในการประกอบอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 900 คน โดยความลังเลใจในการประกอบอาชีพประกอบด้วยตัวแปรที่ส่งผลต่อความลังเลใจ 5 ตัวแปร คือ การรับรู้ความสามารถของตนเอง ความวิตกกังวลในการเลือกอาชีพ อิทธิพลภายนอกที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ การไม่เห็นคุณค่าของอาชีพ และความไม่เพียงพอของข้อมูล ซึ่งผลการวิจัยพบว่านักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพ (career indecision) อยู่ในระดับสูง โดยความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยด้านการไม่เห็นคุณค่าของอาชีพ และการรับรู้ความสามารถของ

ตนเองในการเลือกอาชีพ และความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพได้รับอิทธิพลทางตรงอ้อมจาก ปัจจัยด้านอิทธิพลภายนอกที่ส่งผลต่อการประกอบอาชีพโดยส่งผ่านปัจจัยด้านการรับรู้ความสามารถ ของตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อาจกล่าวได้ว่านักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือก ประกอบอาชีพที่ตนเองสนใจได้หรืออาจกล่าวได้ว่านักเรียนยังไม่มีความมั่นใจในตนเองว่าอาชีพที่ตน เลือกจะเหมาะสมหรือไม่ และความลังเลใจในการเลือกอาชีพ เกิดจากการรับรู้ความสามารถของ ตนเองที่มีอยู่ในระดับต่ำ ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากงานวิจัยนี้ได้สร้างแรงบันดาลใจในการทำ วิทยานิพนธ์การพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ถือได้ว่าเกิดจาก การขาดทักษะในการวางแผนอาชีพและการตั้งเป้าหมายในชีวิต ผลของความลังเลใจในการเลือก ประกอบอาชีพเป็นผลมาจากปัจจัยการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเลือกอาชีพที่มีในระดับต่ำ และปัจจัยด้านการไม่เห็นคุณค่าของอาชีพเป็นสำคัญ ดังนั้นการศึกษาต่อจากงานวิจัยนี้จึงควรส่งเสริม กระบวนการที่จะช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนอาชีพ โดยสามารถรู้จักและสำรวจตนเองรวมถึงโลก ของอาชีพได้ รู้จักวางแผน ตั้งเป้าหมาย และลงมือปฏิบัติได้ นอกจากนี้กระบวนการวางแผนอาชีพ ควรเริ่มส่งเสริมในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อเป็นการปูพื้นฐานและเตรียมความพร้อมให้ พวกเขาสามารถเลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Bardick et al. (2004) สำรวจการรับรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ด้านอาชีพ และความต้องการการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 3,562 คน รัฐอัลเบอร์ตา ประเทศแคนาดา โดยใช้แบบสอบถามความเข้าใจและความต้องการในอาชีพ ผลงานวิจัยพบว่า การวางแผนอาชีพมีความสำคัญต่อนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติ โดยนักเรียนได้รับอิทธิพลจากผู้ปกครองและเพื่อนมากกว่าครูอาจารย์ทั่วไปหรือครูแนะแนว นักเรียนต้องการความช่วยเหลือในเรื่องของการตัดสินใจเลือกอาชีพ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้าน อาชีพ และการแนะแนวศึกษาต่อ ผู้วิจัยชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่ขัดขวางกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพของ นักเรียน ได้แก่ (1) ไม่มีความพร้อม (2) ขาดข้อมูล (3) ไม่สามารถเข้าถึงบุคคลที่เป็นข้อมูลได้ (4) ขาด ความมั่นใจในตนเอง (5) ไม่มีทักษะในการสื่อสาร และ (6) ความขัดแย้งภายในและภายนอกของตัว เด็กเอง นอกจากนี้การที่นักเรียนเลือกเข้าหาคนใกล้ชิดตัวพวกเขามากที่สุด คือ ผู้ปกครองและเพื่อน ๆ อย่างไรก็ตามสัมพันธ์เหล่านี้จะส่งผลทั้งทางบวกและทางลบ ในแง่บวกคือ นักเรียนได้รับอิทธิพลใน การตัดสินใจได้อย่างง่ายดาย ในแง่ลบคือ การตัดสินใจเหล่านี้อาจตัดโอกาสหรือความเป็นไปได้บางอย่าง ในอาชีพเพราะไม่เคยได้สำรวจตัวเอง (self-inquiry) อย่างแท้จริง สิ่งที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้คือ ข้อ ค้นพบที่ว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมักมองหาที่พึ่งในการวางแผนอาชีพ กล่าวคือ ครอบครัวและ เพื่อนเป็นปัจจัยที่ส่งอิทธิพลต่อการวางแผนอาชีพของพวกเขา ซึ่งข้อสรุปที่กล่าวมาข้างต้นสามารถ

นำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เช่น การดึงผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการช่วยนักเรียนวางแผนอาชีพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มเพื่อนนักเรียนในวัยเดียวกัน (peer learning) เพื่อเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพร่วมกัน และการมีผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่สามารถเป็นที่พึ่งให้กับนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการได้รับข้อมูลต่าง ๆ ของอาชีพที่หลากหลาย (career options) ที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ (career-decision making) ของพวกเขาเหล่านั้นต่อไปในอนาคต

Bardick et al. (2006) ศึกษาการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น 3,562 คน ในรัฐอัลเบอร์ตา ประเทศแคนาดา โดยใช้แบบสอบถามความเข้าใจและความต้องการในอาชีพข้อคำถามที่ใช้ในการถามนักเรียน คือ 1) นักเรียนวางแผนว่าจะทำอะไรหลังจบมัธยมศึกษาตอนต้น 2) นักเรียนมีความมั่นใจในระดับใดในการมองหาอาชีพที่ตนเองสนใจ 3) การทำงานในชุมชนที่ตนเองทำอยู่สำคัญอย่างไร และ 4) นักเรียนคาดหวังจะทำงานที่ใด ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความมุ่งมั่นที่จะศึกษาต่อและมีทัศนคติเชิงบวกว่าจะสามารถประสบความสำเร็จในอาชีพตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ร้อยละ 90 ต่างมีความมั่นใจในการมองหาอาชีพที่ตนเองสนใจได้ โดยนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กกว่าจะมีความมั่นใจมากกว่านักเรียนจากโรงเรียนขนาดใหญ่เพียงเล็กน้อยกว่าร้อยละ 65 มีความมั่นใจในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่ตนเองสนใจได้ และนักเรียนกว่าร้อยละ 70 ต้องการเข้าร่วมอบรมหรือหลักสูตรที่ช่วยให้พวกเขาสามารถวางแผนอาชีพได้ โดยนักเรียนในโรงเรียนขนาดกลางมีความมั่นใจ มากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่ นอกจากนี้นักเรียนเห็นความสำคัญของการทำงานในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่กว่าร้อยละ 60 แต่ก็ได้ปฏิเสธการทำงานต่างพื้นที่ต่างจังหวัด หรือต่างประเทศ ซึ่งตรงกับผลวิจัยในภาพรวมนักเรียนส่วนใหญ่ต้องการที่จะทำงานในต่างพื้นที่ในองค์กรระดับชาติ หรือระหว่างประเทศ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ตัวเลือก 3 อันดับที่นักเรียนเลือกมากที่สุดถึงการวางแผนหลังจบมัธยมศึกษาตอนต้น คือ 1) เรียนต่อแบบเต็มเวลา 2) ทำงานชั่วคราว และ 3) เรียนต่อแบบไม่เต็มเวลา (part-time studies) นอกจากนี้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการไม่เลือกเรียนต่อ ได้แก่ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงความคาดหวังของครอบครัว ผลการวิจัยได้ให้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนอาชีพควรเริ่มต้นตั้งแต่มัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนจะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนอาชีพและประเมินความต้องการจำเป็นของตนเองที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สิ่งที่น่าสนใจในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ การสร้างข้อคำถามที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเรื่องที่ต้องการศึกษาในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้กับบริบทประเทศไทยได้

Korkut-Owen, Demirtas-Zorbaz, and Mutlu-Sural (2010) ได้ศึกษาและพัฒนารูปแบบการวางแผนอาชีพรูปแบบเรือใบ (career sailboat model: CSM) เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจาก

ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพและทฤษฎีการเลือกอาชีพโดยใช้วิธีการอุปมาเปรียบเทียบ (metaphorical) การวางแผนอาชีพกับเรือใบ (sailboat) การตัดสินใจเลือกอาชีพและการค้นหาตัวเอง เปรียบเสมือนการที่บุคคลออกแล่นเรือใบ (sailing journey) บุคคลจะมองเป้าหมายอาชีพ (career goal) เสมือนจุดหมายปลายทาง (destination) หรือท่าเรือ (port) ที่เรือใบจอดเทียบฝั่ง Korkut-Owen et al. (2010) ค้นพบว่าการอุปมาเปรียบเทียบช่วยให้บุคคลทุกคนสามารถเข้าใจเรื่องการวางแผนอาชีพได้ง่ายจากรูปเรือใบแล่นอยู่ในทะเลเพียงรูปเดียว การวางแผนอาชีพโดยใช้วิธีการอุปมาเปรียบเทียบเป็นวิธีการเชิงคุณภาพที่จะช่วยเพิ่มโอกาสให้บุคคลรู้สึกผ่อนคลายและสนุกสนานไปกับการค้นหาตนเอง การใช้วิธีการเชิงคุณภาพช่วยเสริมสร้างและอธิบายความลึกซึ้งให้กับตัวแปรที่วิธีการเชิงปริมาณและตัวเลขไม่สามารถอธิบายได้ การใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่น เปิดกว้าง ไม่มีการตัดสินว่าถูกหรือผิด มององค์รวมของปัจจัยอย่างลึกซึ้ง และช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้คำปรึกษาหรือแนะแนวอาชีพและตัวบุคคลเพื่อให้เขามีส่วนร่วมในการวางแผนอาชีพอย่างเต็มที่ สิ่งที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้และเหมาะนำมาประยุกต์ใช้ คือ กิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพที่ให้กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยได้สำรวจและรู้จักตนเองผ่านการสะท้อนคิด (reflection) เช่น กิจกรรมบัตรอาชีพ (card sorts) กิจกรรมจำลองบทบาทอาชีพ (role play) กิจกรรมสำรวจครอบครัวตนเองรอบโดยใช้แผนผังครอบครัว (family tree) กิจกรรมอาชีพในจินตนาการ (career fantasy) กิจกรรมเส้นเวลา/ชีวิต (time/life line) กิจกรรมถ่วงน้ำหนักจำเป็นต้องเลือก (forced-choice activities) กิจกรรมอุปมาเปรียบเทียบอาชีพ (career metaphors) เป็นต้น

Mey (2002) พัฒนาโปรแกรมการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในประเทศมาเลเซียภายใต้ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ John Holland ที่แบ่งประเภทบุคลิกภาพของบุคคลออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ บุคลิกภาพแบบจริงจัง (realistic) แบบใช้เชาวน์ปัญญา (investigative) แบบศิลปิน (artist) แบบชอบเข้าสังคม (social) แบบกล้าคิดกล้าทำ (enterprising) และแบบยึดมั่นระเบียบแบบแผน (conventional) หรือ RIASEC บุคลิกภาพทั้ง 6 แบบจะสัมพันธ์กับการเลือกอาชีพใน 4 ด้าน ได้แก่ บุคลิกภาพ ความสนใจ ความถนัด/ความสามารถ และค่านิยม เมื่อนักเรียนได้รับการทดสอบจากแบบวัดความพึงพอใจในอาชีพโดยการค้นหาด้วยตนเอง (Vocational Preference Inventory and Self-Directed Search) นักเรียนสามารถนำผลที่ได้ดำเนินการวางแผนอาชีพมารับบริการแนะแนวหรือให้คำปรึกษาด้านการวางแผนอาชีพจากครูแนะแนวหรืออาจารย์ที่ปรึกษาต่อไป สิ่งที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้ คือ การพัฒนาแบบวัดความพึงพอใจในอาชีพโดยการค้นหาด้วยตนเองที่ได้ปรับปรุงจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาพื้นเมืองมาเลเซีย (Bahasa Malaysia) โดยผ่านกระบวนการวิจัยแบบผสมวิธีหลายขั้นตอน (multi-stage approach) 5 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ทบทวนวรรณกรรมพร้อมร่างแบบวัดความพึงพอใจในอาชีพโดยการค้นหาด้วยตนเองเป็นภาษาพื้นเมืองมาเลเซียพร้อมปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่านด้วยการสัมภาษณ์กลุ่ม (focus group) (2) นำแบบ

วัดที่ได้ทดสอบนำร่อง (pilot test) ในนักเรียน 100 คนที่สุ่มจากโรงเรียนมัธยมในรัฐปีนัง 2 แห่ง จากนั้นคัดเลือกเพียง 40 คน ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยและพัฒนาแบบวัดในส่วน of ประเภทของอาชีพที่สอดคล้องกับตลาดงานในมาเลเซีย (3) ทดลอง (trial) โปรแกรมการวางแผนอาชีพ เพื่อวัดความตรง (validate) ของแบบวัด RIASEC และโปรแกรมกับนักเรียนมัธยมศึกษา จำนวน 460 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา 5 แห่งในรัฐปีนัง (4) ทดลองการใช้งานในอาจารย์แนะแนว หรืออาจารย์ที่ปรึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐปีนัง 12 แห่ง โดยผ่านการอบรม (workshop) เพื่อปรับปรุงเครื่องมือแบบวัด RIASEC และโปรแกรมวางแผนอาชีพ และ (5) ทดลองโปรแกรมการวางแผนอาชีพ เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นหรือวัดความเที่ยง (reliability) ของแบบวัด RIASEC และโปรแกรมกับนักเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 253 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา 9 แห่งในรัฐปีนัง ผลผลิต ของงานวิจัยขั้นสุดท้ายคือ แบบวัด RIASEC ที่ใช้ควบคู่กับโปรแกรมวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียน มัธยมศึกษาที่สามารถประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบริบทของรัฐปีนังประเทศมาเลเซียที่มีความแตกต่างทาง ชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม

Xiao et al. (2016) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพ (career preparation) ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในประเทศจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และ สหรัฐอเมริกา โดยอิงทฤษฎีชีวนิเวศวิทยา (bioecological theory) ในการสร้างกรอบการศึกษา ได้แก่ บุคคล กระบวนการ และปัจจัยด้านบริบท ที่เกี่ยวข้องในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพของ วัยรุ่น โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (grade 10-12) ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลวิจัย อิงรูปแบบการเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพ PPCT— กระบวนการ (process) – บุคคล (personal) – บริบท (context) – เวลา (time) ซึ่งผลวิจัยชี้ให้เห็นว่าแง่มุมในการวางแผนอาชีพและการวางแผน ศึกษาต่อของนักเรียนในแต่ละประเทศค่อนข้างแตกต่างอย่างชัดเจน ในขณะที่ตัวแปรด้าน กระบวนการที่รวมถึงการมีบทบาทของผู้ปกครองและการคิดถึงอนาคตของนักเรียนมีความเหมือนกัน ทั้ง 4 ประเทศ ส่วนเรื่องการวางแผนอาชีพจะแตกต่างกันอย่างชัดเจนในด้านตัวบุคคลและปัจจัย ด้านบริบทของแต่ละประเทศ ประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ มีการกำหนดการศึกษาภาคบังคับถึง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเช่นเดียวกับประเทศไทย ในขณะที่ประเทศสหรัฐอเมริกามีการศึกษาภาค บังคับจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (grade 12) หลังจากจบมัธยมศึกษาตอนปลายเยาวชนใน ประเทศสหรัฐอเมริกาเข้าสู่ตลาดแรงงานมากที่สุด ในขณะที่เยาวชนจากประเทศเกาหลีศึกษาต่อใน ระดับอุดมศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ญี่ปุ่น และจีน ตามลำดับ ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายระดับอุดมศึกษาใน ประเทศญี่ปุ่นสูงที่สุด งานวิจัยนี้ได้สำรวจกระแสของอาชีพในเยาวชนแต่ละประเทศได้ เยาวชนใน ประเทศสหรัฐอเมริกานิยมทำงานเป็นบริการร้านอาหาร พนักงานขายในห้างสรรพสินค้า หรือลูกจ้าง ชั่วโมงในสำนักงาน ในขณะที่เยาวชนจากประเทศจีนนิยมทำงานค้าขาย งานบริการตามร้านอาหาร และโรงแรม หรืองานขนส่ง นอกจากนี้เยาวชนจากประเทศญี่ปุ่นที่ศึกษาระดับมัธยมปลายจะเข้าสู่

ตลาดแรงงานมากกว่าเยาวชนที่จบระดับอุดมศึกษา ในขณะที่เยาวชนจากประเทศเกาหลีเลือกที่จะศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อแม้ว่าจะจบอาชีวศึกษาแล้วก็ตาม ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกาหลีไม่ได้รับรองและสนับสนุนเยาวชนที่มีการศึกษาในระดับต่ำและทักษะอาชีพต่ำ (low education and low vocational skills) ข้อค้นพบที่น่าสนใจในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ บทบาทของผู้ปกครองทุกประเทศมีผลต่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพของเยาวชน อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมเชิงบวกไม่ว่าจะเป็นในครอบครัว เพื่อน อาจารย์ในโรงเรียน ต่างส่งอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพของเยาวชน สังเกตได้จากผลวิจัยที่ผู้ปกครองทั้งสี่ประเทศต่างมีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพของเยาวชน นอกจากนี้การมีครูแนะแนวอาชีพสัมพันธ์กับการวางแผนอาชีพ แต่ไม่ได้สัมพันธ์กับการวางแผนศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมระหว่างอาจารย์แนะแนวหรืออาจารย์ที่ปรึกษาและครอบครัวของนักเรียนในการร่วมมีบทบาท (engaged role) ที่ช่วยสนับสนุนการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนได้

จากงานวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นถือได้ว่าสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้วิจัยในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านปัจจัยที่ส่งผลการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ด้านความสำคัญ หลักการ และกระบวนการวางแผนอาชีพ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพในนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ด้านการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ด้านกระบวนการในการดำเนินวิจัยและการตรวจสอบความตรงและความเที่ยงของเครื่องมือไม่ว่าจะเป็นแบบสัมภาษณ์ กิจกรรมการเรียนรู้ แบบวัดประเมินการวางแผนอาชีพ เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยมองเห็นประโยชน์ของคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากงานวิจัยมาประยุกต์ปฏิบัติเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในแบบฉบับของผู้วิจัยต่อไป

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การวางแผนอาชีพ ตลอดจนแนวคิดการจัดทำคู่มือ สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

6.1 ปัจจัยนำเข้า

ผู้วิจัยทำการรวบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารมาเป็นพื้นฐานเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ดังนี้

6.1.1 ศึกษาข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) เป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เน้นการพัฒนาความสามารถ ทักษะ ความรู้ ขึ้นพื้นฐานของบุคคล เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงบุคคลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทักษะของผู้เรียน การพัฒนาโปรแกรมมีการดำเนินการ 5 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดกลุ่มผู้รับบริการ 2) การระบุเนื้อหาวิชา 3) การกำหนดแผนการเรียนรู้ 4) การนำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ และ 5) การประเมินผลโปรแกรม

- กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ผู้วิจัยสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกของ Baldwin and Williams (1988) Johnson et al. (1991) และ กมล โพธิเย็น (2564) จนได้ขั้นตอน 4 ขั้นตอน 1) ขั้นนำเพื่อเตรียมความพร้อม 2) ขั้นปฏิบัติงานกลุ่ม 3) ขั้นสะท้อนคิด และ 4) ขั้นสะท้อนการเรียนรู้ โดยทั้ง 4 ขั้นตอนของการเรียนรู้เชิงรุกนี้จะปรากฏในแผนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพขั้นการวินิจฉัยตนเอง และขั้นการออกแบบชีวิต

- กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning) ขั้นตอนของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Knowles (1984) ประกอบด้วย 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียน 2) สร้างบรรยากาศ 3) วางแผนร่วมกัน 4) วินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ 5) กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 6) ออกแบบแผนการเรียนรู้ 7) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 8) ประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะปรากฏในแผนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพในขั้นการออกแบบชีวิตและขั้นการลงมือทำตามแผน โดยมี “แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน” ที่เป็นเหมือนสัญญาการเรียนรู้ (learning contract) และเป็นเครื่องมือบันทึกกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนตลอดระยะเวลาในการรับบริการโปรแกรม

- การวางแผนอาชีพ คือ กระบวนการที่บุคคลสำรวจตนเองได้ว่ามีบุคลิกลักษณะ ความสามารถ ความถนัดและทักษะ ความสนใจ ค่านิยม จุดแข็ง หรือจุดอ่อนของตนเองว่าเป็นเช่นไร พร้อมทั้งสำรวจสภาพแวดล้อมของตนเองตลอดจนโลกของอาชีพ เพื่อนำมาวิเคราะห์ประกอบในการตัดสินใจในการเลือกอาชีพและวางแผน พร้อมทั้งเป้าหมายในอาชีพที่มุ่งหวังและระบุถึงวิธีที่จะประสบความสำเร็จได้ โดยการวางแผนอาชีพในงานวิจัยนี้ใช้ชื่อว่า “การวางแผนอาชีพ 3 Ds” ที่มี 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการวินิจฉัยตน (diagnosing stage) 2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) และ 3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) โดยมีจุดมุ่งหมายว่า ผลสัมฤทธิ์ที่เกี่ยวกับความสามารถในการวางแผนอาชีพหลังจากการได้รับบริการโปรแกรมที่จะเกิดครอบคลุมการพัฒนาตัวผู้เรียน 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ในการวางแผนอาชีพ 2) ทักษะเชิงบวกในการวางแผนอาชีพ และ 3) ทักษะในการวางแผนอาชีพ

การพัฒนาคู่มือ ศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขเพื่อนำไปสู่การพัฒนา “คู่มือการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียน

มัธยมศึกษาตอนต้น” ที่อยู่ในรูปเอกสารสิ่งพิมพ์เผยแพร่ สำหรับครูหรือนักการศึกษา เพื่อดำเนินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาหรือชุมชนของตนเอง ที่มีการอธิบายอย่างละเอียดในแต่ละกระบวนการ เพื่อกำกับให้กระบวนการนั้นดำเนินอย่างถูกต้องและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ มีองค์ประกอบ ได้แก่ ที่มาและแนวคิด วัตถุประสงค์ของโปรแกรม บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน เนื้อหาในการเรียนรู้ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ วิธีการใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้ และเทคนิคในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้

6.1.2 ศึกษารวบรวมข้อมูลความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้ เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อระบุเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องและสัมพันธ์กับระดับความสามารถในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนอาชีพ และกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนในการเข้าร่วมโปรแกรม

6.2 กระบวนการ

นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารงานวิจัยทั้งหมดมากำหนดเป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ

กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ (ประชากรที่ใช้ในการศึกษา) ซึ่งเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 สังกัดโรงเรียนภาครัฐและเอกชน ที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี

ขั้นตอนที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเกี่ยวกับระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพของผู้เรียนที่อยู่ในเกณฑ์ปานกลางลงไปหรือที่ผู้วิจัยเล็งเห็นว่ามีความจำเป็น หรือผู้เรียนมีความต้องการในการเรียนรู้ในระดับสูงจะถูกนำมาพิจารณาในระบุเนื้อหาวิชาและกำหนดแผนการเรียนรู้ โดยเนื้อหาความรู้ในการวางแผนอาชีพ 3 Ds คือ 1) ขั้นการวินิจฉัยตน (diagnosing stage) ได้แก่ การสำรวจตนเอง และการสำรวจโลกของอาชีพ 2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) ได้แก่ การวิเคราะห์ตนเองและอาชีพประกอบกัน และการตัดสินใจเลือกและวางแผน 3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) ได้แก่ การนำแผนมาปฏิบัติ และการประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนให้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแผนการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning)

1) พัฒนาเนื้อหาการวางแผนอาชีพ 3 Ds ซึ่งประกอบด้วย

- ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage)
- ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage)
- ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage)

โดยกระเนื่อหาการวางแผนอาชีพทั้ง 3 ขั้นตอนจะถูกสอดแทรกในกระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning) 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว 6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน

2) สร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก ซึ่งได้รับการบูรณาการ จากแนวคิดการวางแผนอาชีพ การเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยแบ่งเป็น 3 แผนการเรียนรู้ ประกอบด้วย 19 กิจกรรม ที่ดำเนินอย่างเป็นลำดับและต่อเนื่อง

3) พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีดังนี้

- แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ
- แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน
- แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้การวางแผนอาชีพ
- แบบบันทึกสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้
- แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

- ประเด็นอภิปรายกลุ่ม (group discussion) เกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

4) ประชาสัมพันธ์โปรแกรม

5) จัดตั้งทีมงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4 นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ

- 1) คัดเลือกคุณสมบัติของอาสาสมัครที่ประสงค์เข้าร่วมโปรแกรมมาเป็นกลุ่มผู้เรียน
- 2) เตรียมเนื้อหาสาระ กิจกรรม สถานที่ (online/onsite) วิทยากรและสื่อการสอน
- 3) ผู้เรียนทุกคนทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม

4) ดำเนินการฝึกอบรมตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก 19 กิจกรรม ระยะเวลารวมโดยประมาณ 136 ชั่วโมง โดยผู้เรียนบันทึกการเรียนรู้ของตนในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันและแบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตระหว่างการจัดโปรแกรมในแบบบันทึกสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้

5) ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโปรแกรมและการศึกษด้วยตนเองไปปฏิบัติจริงในสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อพัฒนาให้เกิดความสามารถในออกแบบและพัฒนาการวางแผนอาชีพของตนเองได้

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลโปรแกรม

1) ผู้เรียนทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds ก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม เพื่อดูผลลัพธ์การเรียนรู้โดยเฉพาะด้านความรู้และด้านเจตคติว่ามีการเปลี่ยนแปลงเช่นไร

2) ผู้เรียนทำแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันและแบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้การวางแผนอาชีพระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม เพื่อดูผลลัพธ์การเรียนรู้โดยเฉพาะด้านทักษะว่าผู้เรียนแต่ละคนดำเนินแผนอาชีพด้วยวิธีการอะไร อย่างไร

3) ผู้เรียนทำแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

4) ผู้เรียนร่วมอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษา ปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมไปใช้ โดยผู้วิจัยบันทึกข้อมูลในแบบบันทึกภาคสนาม

6.3 ผลลัพธ์

1) หลังจากจัดกิจกรรมด้วยโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามความคิดเห็น ประเด็นคำถามที่ใช้ในการอภิปรายกลุ่ม เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น รวมทั้งศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาในการนำโปรแกรมไปใช้

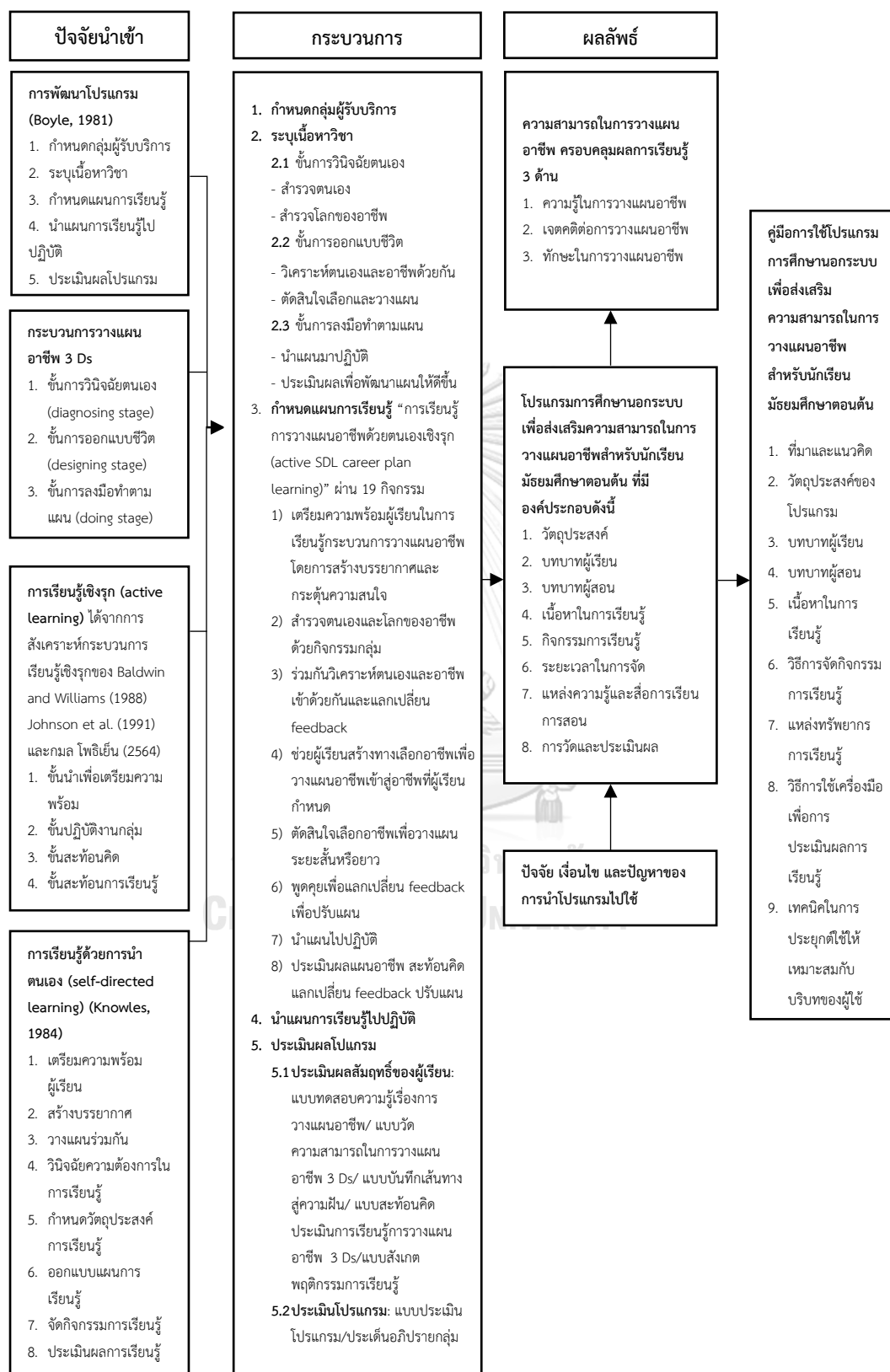
2) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาผลลัพธ์และศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาที่เกี่ยวข้องในการนำโปรแกรมไปใช้ และพัฒนาแบบสัมภาษณ์สำหรับสนทนากลุ่ม เพื่อพัฒนาปรับปรุงโปรแกรมให้มีความสมบูรณ์และถูกต้องมากยิ่งขึ้น นำไปสู่การจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในรูปแบบเอกสารสิ่งพิมพ์เผยแพร่หรือเอกสารอิเล็กทรอนิกส์สำหรับครูหรือนักการศึกษา เพื่อดำเนินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาหรือชุมชนของตนเอง ที่มีการอธิบายอย่างละเอียดในแต่ละ

กระบวนการ เพื่อกำกับให้กระบวนการนั้นดำเนินอย่างถูกต้องและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ได้แก่ ที่มาและแนวคิด วัตถุประสงค์ของโปรแกรม บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน เนื้อหาในการเรียนรู้ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ วิธีการใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้ และเทคนิคในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถนำเสนอกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

รูปภาพที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

“การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น การดำเนินการวิจัยตามกรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบเชิงสถาบันของ Boyle (1981) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดกลุ่มผู้รับบริการ 2) การระบุเนื้อหาวิชา 3) การกำหนดแผนการเรียนรู้ 4) การนำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ และ 5) การประเมินผลโปรแกรมเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่

1. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

3. เพื่อพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

โดยมีรายละเอียดแต่ละระยะ ดังนี้

1) **ขั้นการวิจัย 1 (R1)** คือ ขั้นที่ 1) กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ เป็นขั้นการวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

2) **ขั้นการพัฒนา 1 (D1)** คือ ขั้นที่ 2) ระบุเนื้อหาวิชา และขั้นที่ 3) กำหนดแผนการเรียนรู้ เป็นขั้นการออกแบบแผนการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

3) **ขั้นการวิจัย 2 (R2)** คือ ขั้นที่ 4) นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ และขั้นที่ 5) ประเมินผลโปรแกรมที่เป็นขั้นการทดลองโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

4) **ขั้นการพัฒนา 2 (D2)** คือ ขั้นการพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ภายหลังจากที่พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเสร็จสิ้น

ตารางที่ 8 กรอบวิธีดำเนินการวิจัย

ระยะ	วิธีดำเนินการวิจัย	ผลผลิตจากขั้นตอนการวิจัย
1) ขั้นการวิจัย 1 (R1)		
ขั้นที่ 1) กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ	<ul style="list-style-type: none"> ศึกษาเอกสารและงานวิจัย และสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล 	<ul style="list-style-type: none"> แบบสอบถามวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิเคราะห์ระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
2) ขั้นการพัฒนา 1 (D1)		
ขั้นที่ 2) ระบุเนื้อหาวิชา ขั้นที่ 3) กำหนดแผนการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> พิจารณาผลขั้นการวิจัย 1 (R1) นำมากำหนดรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบของ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ ประเมินคุณภาพของ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพที่พัฒนาขึ้น ปรับปรุง (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพที่พัฒนาขึ้นก่อนนำไปใช้ทดลอง 	<ul style="list-style-type: none"> ผลการประเมินคุณภาพ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
3) ขั้นการวิจัย 2 (R2)		
ขั้นที่ 4) นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาเครื่องมือสำหรับการติดตามและประเมินการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> ผลการประเมินการเรียนรู้ก่อนและหลังเรียน
ขั้นที่ 5) ประเมินผลโปรแกรม	<ul style="list-style-type: none"> Pre-test ทดลองโปรแกรม Posttest อภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น วิเคราะห์ข้อมูล 	<ul style="list-style-type: none"> ผลการกำกับและติดตามการเรียนรู้ ผลการประเมินความพึงพอใจโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ระยะ	วิธีดำเนินการวิจัย	ผลผลิตจากขั้นตอนการวิจัย
4) ขั้นการพัฒนา 2 (D2)		
การจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษา	● นำผลการวิจัยที่ผ่านมาทั้งหมดมาพัฒนาเป็นคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอก	● ข้อมูลการให้ข้อเสนอแนะจากการประชุม
นอกระบบเพื่อส่งเสริม	ระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถ	● คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบ
ความสามารถในการ	ในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียน	โรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการ
วางแผนอาชีพ	มัธยมศึกษาตอนต้น	วางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา
	● สทนากลุ่ม Focus Group	ตอนต้น
	● การปรับปรุงคู่มือฯ	

1) ขั้นการวิจัย 1 (R1)

ขั้นที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ประชากรและตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดโรงเรียนภาครัฐและเอกชนทั่วประเทศไทย ที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี จำนวนทั้งสิ้น 1.85 ล้านคน (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ดำเนินการสุ่มตัวอย่างโดยใช้การกำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan ซึ่งเป็นตารางสำเร็จรูปที่นิยมใช้ในการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ร้อยละ 5 และระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 (ธีรวิทย์ เอกะกุล, 2543; มารยาท โยทองยศ และปราณี สวัสดิ์สรรพ, ม.ป.ป) จากตารางจะได้ตัวอย่างจำนวน 400 คน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage random sampling) เพื่อหา

กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมงานวิจัยนี้ รายละเอียดตามตารางที่ 9

กำหนดตัวอย่างนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (อายุ 12-15 ปี) จากประชากรจำนวน 1.85 ล้านคน n=480					
ภูมิภาค	จังหวัด	โรงเรียนสังกัดรัฐ	จำนวน (คน)	โรงเรียนสังกัดเอกชน	จำนวน (คน)
ภาคเหนือ	เชียงราย	จุฬารัตน์ราชวิทยาลัย	30	เชียงรายวิทยาคม	30
	พิษณุโลก	พิษณุโลกพิทยาคม	30	เซนต์นิโกลาส	30
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	สกลนคร	ธาตุราชวิทยาคม	30	เซนต์ยอแซฟสกลนคร	30
	อุบลราชธานี	เบ็ญจมะมหาราช	30	อัสสัมชัญอุบลราชธานี	30
ภาคกลาง	อ่างทอง	อ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม	30	อมรวิทยากร	30
	สระแก้ว	เทศบาลมิตรสัมพันธ์วิทยา	30	สุภวิทย	30
ภาคใต้	พัทลุง	พัทลุงพิทยาคม	30	วีรนาทศึกษามูลนิธิ	30
	สงขลา	วรรณโรเฉลิม	30	อิดานุเคราะห์	30
รวมทั้งสิ้น 480 คน		รวม	240	รวม	240

- ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างตามการแบ่งภูมิภาคโดยใช้เกณฑ์การแบ่งตามเขตการปกครอง 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ 17 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 จังหวัด ภาคกลาง 26 จังหวัด และภาคใต้ 14 จังหวัด จากนั้นใช้การสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) เพื่อสุ่มจังหวัดในแต่ละภูมิภาค โดยแบ่งออกเป็นภูมิภาคละ 2 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 8 จังหวัด

- ขั้นตอนที่ 2 เมื่อสุ่มได้ครบ 8 จังหวัดแล้ว ผู้วิจัยสุ่มโรงเรียนสังกัดรัฐและเอกชนที่ในแต่ละจังหวัดที่เปิดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้การสุ่มอย่างง่าย จังหวัดละ 2 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 16 โรงเรียน โรงเรียนละ 30 คน รวมทั้งสิ้น 480 คน เพื่อเป็นตัวแทนในการให้ข้อมูล ซึ่งมากกว่าตัวอย่างที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ 80 คน กระนั้นถือเป็นจำนวนที่สามารถชดเชยกรณีที่อัตราการตอบแบบสอบถามไม่ครบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัยออกแบบเครื่องมือ “แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” (ดูภาคผนวก ค) จำนวน 10 หน้า แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ 1) ข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ความสามารถในการวางแผนอาชีพ และ 3) ความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ

- แบบสอบถามตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้ออกแบบข้อคำถามที่มีลักษณะแบบเลือกตอบและเติมคำอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล

- แบบสอบถามตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้ออกแบบข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) 5 ระดับ เพื่อวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพ และออกแบบข้อคำถามที่มีลักษณะแบบเลือกตอบและเติมคำอธิบายในช่องว่างเกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพในด้านสาเหตุ ความต้องการ และข้อเสนอแนะในการจัดโปรแกรมการเรียนรู้ โดยระดับความสามารถมีความหมาย ดังนี้

5	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นมากที่สุด
4	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นมาก
3	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นปานกลาง
2	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นน้อย
1	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นน้อยที่สุด

2) ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ดูภาคผนวก ค) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ที่ผ่านหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านมีคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญในด้านที่กำหนดไว้ และ 2) ผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญ

ด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) โดยผู้เชี่ยวชาญจะตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเทียบเท่ากับ 0.6 ถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) ผลค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับ 0.81 (ดูภาคผนวก ง) ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพได้

3) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามทดลองนำร่องกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคเท่ากับ 0.84 (ดูภาคผนวก ง) หมายถึง เครื่องมือที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความเชื่อมั่นและเหมาะสมในการนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ตามที่ จักรพงษ์ แผ่นทอง (2563) กล่าวว่าเครื่องมือที่มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคมากกว่า 0.7 คือค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีและผู้วิจัยสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสอบถามเป็นรายบุคคลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลวิจัยที่ออกโดยกลุ่มภารกิจบริการการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและวิชาชีพ ฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้ประสานงานกับคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ประจำแต่ละโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือและช่วยอำนวยความสะดวกในการขอลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล โดยอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย คุณสมบัติของตัวอย่างและวิธีการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูล 2 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2563 ถึงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วยวิธีการสถิติเชิงบรรยาย ดังนี้

- แบบสอบถามตอนที่ 1 ใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ และค่าเฉลี่ย
- แบบสอบถามตอนที่ 2 ใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

(S.D.) และมาตราส่วนประมาณค่าตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert's rating scale) 5 ระดับ เกณฑ์พิจารณาแปลผลค่าเฉลี่ยระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพ มีดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00	หมายถึง	ระดับสูงมาก
ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49	หมายถึง	ระดับสูง
ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49	หมายถึง	ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49	หมายถึง	ระดับต่ำ
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49	หมายถึง	ระดับต่ำมาก

- แบบสอบถามตอนที่ 3 ใช้สถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าร้อยละและค่าความถี่

ผู้วิจัยจัดลำดับข้อมูลเพื่อบ่งบอกนัยยะสำคัญของข้อมูล บรรยายด้วยตารางประกอบความเรียง เพื่อสรุปเป็นข้อมูลระดับความสามารถการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และนำผลที่ได้ไปใช้ในการออกแบบโปรแกรมซึ่งเป็นการวิจัยขั้นการพัฒนา 1 (D1) เพื่อช่วยในการระบุเนื้อหาวิชาและกำหนดแผนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับบริการ

2) ขั้นการพัฒนา 1 (D1)

ในขั้นการพัฒนา 1 (D1) นี้ ประกอบด้วยขั้นที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา และขั้นที่ 3 กำหนดแผนการเรียนรู้ มีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยขั้นนี้ คือ ผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้การคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (รายนามในภาคผนวก ก) หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านมีคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญในด้านที่กำหนดไว้ และ 2) ผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยออกแบบเครื่องมือการวิจัย 2 ชุด ได้แก่

1) (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) คุณสมบัติผู้เรียน 3) คุณสมบัติผู้สอน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การประเมินผลการเรียนรู้ (ดูภาคผนวก ค)

2) แบบประเมินคุณภาพ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ดูภาคผนวก ค) ซึ่งเป็นการ

ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (content validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) มีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

+1	หมายถึง	มีความสอดคล้องสามารถนำไปใช้ได้
0	หมายถึง	ไม่มีความเห็นหรือไม่แน่ใจ
-1	หมายถึง	ไม่มีความสอดคล้องและต้องปรับปรุงแก้ไข

วิธีดำเนินงาน

1) ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากชั้น R1 มาเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบในการเขียนข้อมูลรายละเอียดในแต่ละองค์ประกอบของ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) คุณสมบัติผู้สอน 3) คุณสมบัติผู้เรียน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การประเมินผลการเรียนรู้

2) ผู้วิจัยเสนอข้อมูลจากการจัดทำองค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาความถูกต้องครบถ้วนก่อนส่งผู้เชี่ยวชาญ

3) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลในแต่ละองค์ประกอบที่พัฒนาขึ้น จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ที่ผ่านหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านมีคุณวุฒิและความเชี่ยวชาญในด้านที่กำหนดไว้ และ 2) ผู้เชี่ยวชาญมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) โดยผู้เชี่ยวชาญจะตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ตรวจสอบคุณภาพของ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในภาพรวม และในรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบของโปรแกรม (ดูภาคผนวก ง)

4) ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้กลับมาพิจารณาและปรับแก้ไข เพื่อให้ได้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่สมบูรณ์และนำไปทดลองใช้ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) นำเสนอข้อมูลการกำหนดรายละเอียดขององค์ประกอบ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) คุณสมบัติผู้สอน 3) คุณสมบัติผู้เรียน 4)

เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การประเมินผลการเรียนรู้ ด้วยวิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

2) นำเสนอข้อมูลการตรวจสอบคุณภาพของ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยวิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา เกณฑ์พิจารณาผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) มีดังนี้

ค่าดัชนีความสอดคล้องมากกว่า 0.6 หมายถึง ผ่านและนำไปใช้ได้
ค่าดัชนีความสอดคล้องน้อยกว่า 0.6 หมายถึง ไม่ผ่านและต้องปรับแก้

3) ขั้นการวิจัย 2 (R2)

ประกอบด้วย ขั้นที่ 4 นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ และขั้นที่ 5 ประเมินผลโปรแกรม มีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

กลุ่มตัวอย่างในการทดลอง

ผู้วิจัยกำหนดตัวอย่างในการทดลอง โดยใช้การคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

- 1) เป็นนักเรียนจากโรงเรียนที่อยู่ในกลุ่มของผู้ให้ข้อมูลจากแบบสอบถามในชั้น R1
- 2) เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อายุระหว่าง 12-15 ปี
- 3) เป็นนักเรียนมีระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพในระดับน้อยถึงปานกลาง
- 4) เป็นนักเรียนมีความพร้อมและเต็มใจในการเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมโปรแกรม
- 5) เป็นนักเรียนที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มจนจบทุกขั้นตอนโปรแกรม

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัย

1) (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากชั้น D1 (ดูภาคผนวก ค) ประกอบด้วย 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) คุณสมบัติผู้เรียน 2) คุณสมบัติผู้สอน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การประเมินผลการเรียนรู้

2) แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ รายละเอียดการพัฒนาเครื่องมือ มีดังนี้

2.1 ผู้วิจัยพัฒนาแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพจำนวน 20 ข้อ เพื่อใช้ประเมินผู้เรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม (ขั้นที่ 5) โดยผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดด้านการวางแผนอาชีพ วิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิดเพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นตั้งคำถาม จากนั้นสร้างแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับความเข้าใจในภาพรวมกระบวนการวางแผนอาชีพและใน

รายละเอียดแต่ละขั้นตอน ผู้วิจัยออกแบบแบบทดสอบเป็นคำถามแบบปรนัย 4 ตัวเลือก โดยเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุด มีหลักการคิดคะแนน คือ ตอบถูกได้ 1 คะแนน และตอบผิดได้ 0 คะแนน มีรายละเอียด ดังนี้

- ความรู้ความเข้าใจทั่วไปเรื่องการวางแผนอาชีพ ได้แก่ข้อที่ 1-7 จำนวน 7 ข้อ
- ความรู้ความเข้าใจขั้นการวินิจฉัยตนเอง ได้แก่ข้อที่ 8-11 จำนวน 4 ข้อ
- ความรู้ความเข้าใจขั้นการออกแบบชีวิต ได้แก่ข้อที่ 12-16 จำนวน 5 ข้อ
- ความรู้ความเข้าใจขั้นการลงมือทำตามแผน ได้แก่ข้อที่ 17-20 จำนวน 4 ข้อ

2.2 ผู้วิจัยพัฒนาแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ (ดูภาคผนวก ค) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ (จากชั้น D1) ตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาจากระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเทียบเท่ากับ 0.6 ถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 0.94 (ดูผนวก ง) แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพมีความเหมาะสมสามารถนำไปทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

2.3 ผู้วิจัยทดสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยเพื่อหาค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนก โดยนำแบบทดสอบนี้ทดลองใช้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน จากนั้นวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) แบบ Kuder-Richardson โดยใช้สูตร KR-20 ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยมีเกณฑ์ที่ยอมรับได้ต้องมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่า KR-20 ของแบบทดสอบนี้มีค่าเท่ากับ 0.75 ค่าความยากง่ายมีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้นั้น ควรมีค่าอยู่ระหว่าง .20 ถึง .80 และค่าอำนาจจำแนกที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้มีค่าอยู่ระหว่าง .20 ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) โดยการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปพบว่าค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบนี้มีค่าตั้งแต่ .27 - .65 (ดูภาคผนวก ง) ถือว่าเป็นแบบทดสอบที่มีความเชื่อมั่นในเกณฑ์ที่เหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้

3) แบบวัดความสามารถเรื่องการวางแผนอาชีพ 3 Ds การพัฒนาเครื่องมือ มีดังนี้

3.1 ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดความสามารถเรื่องการวางแผนอาชีพ 3 Ds เพื่อใช้ประเมินผู้เรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม (ขั้นที่ 5) โดยผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดด้านการวางแผน

อาชีพ วิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิดเพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นข้อคำถาม ผู้วิจัยสร้างแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds ที่ครอบคลุมกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง 2) ขั้นตอนการออกแบบชีวิต และ 3) ขั้นตอนการลงมือทำตามแผน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 ข้อ จำแนกตามขั้นของกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ดังนี้

1. ขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) จำนวน 10 ข้อ
 - สำรวจตนเอง ได้แก่วิธีที่ 1.1-1.5 จำนวน 5 ข้อ
 - สำรวจโลกของอาชีพ ได้แก่วิธีที่ 1.6-1.10 จำนวน 5 ข้อ
2. ขั้นตอนการออกแบบชีวิต (designing stage) จำนวน 10 ข้อ
 - วิเคราะห์ตนเองและอาชีพประกอบ ได้แก่วิธีที่ 2.1-2.6 จำนวน 6 ข้อ
 - ตัดสินใจเลือกและวางแผน ได้แก่วิธีที่ 2.7-2.10 จำนวน 4 ข้อ
3. ขั้นตอนการลงมือทำตามแผน (doing stage) จำนวน 10 ข้อ
 - นำแผนมาปฏิบัติ ได้แก่วิธีที่ 3.1-3.4 จำนวน 4 ข้อ
 - ประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนให้ดีขึ้น ได้แก่วิธีที่ 3.5-3.10 จำนวน 6 ข้อ

โดยข้อคำถามแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่าลิเคิร์ท (Linkert's scale type) 5 ระดับ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นคำถามต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด โดยมีความหมาย คือ

5	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นมากที่สุด
4	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นมาก
3	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นปานกลาง
2	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นน้อย
1	หมายถึง	ผู้ตอบเห็นด้วยในประเด็นคำถามนั้นน้อยที่สุด

3.1 ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds (ดูภาคผนวก ค) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ (จากชั้น D1) ตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเทียบเท่ากับ 0.6 ถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ค่าความสอดคล้องในระดับ .95 (ดูภาคผนวก ง) ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ

ส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds มีความเหมาะสมและสามารถนำไปวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพของผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้

3.2 ผู้วิจัยนำแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds ทดลองนำร่องกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 คน เพื่อวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ในโปรแกรมสำเร็จรูป และผลการวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคของแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 (ดูภาคผนวก ง) ซึ่งหมายถึงเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นนั้นมีความเชื่อมั่นและเหมาะสมในการนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ตามที่จักรพงษ์ แผ่นทอง (2563) กล่าวว่า เครื่องมือที่มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคมากกว่า 0.7 คือค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีและผู้ใช้สามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้

4) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ รายละเอียดการพัฒนาเครื่องมือ มีดังนี้

4.1 ผู้วิจัยศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิดการด้านกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ในโปรแกรมเพื่อเป็นประเด็นการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของเรียนขณะเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรมของโปรแกรม (ขั้นที่ 4) โดยสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ครอบคลุมประเด็น ได้แก่ บรรยากาศการเรียนรู้ อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้ ลักษณะของผู้เรียน และอุปสรรคที่พบเจอ

4.2 ผู้วิจัยพัฒนาแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ (ดูภาคผนวก ค) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ (จากขั้น D1) ตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเทียบเท่ากับ 0.6 ถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) การวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 0.88 (ดูภาคผนวก ง) แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ประเมินการเรียนรู้การวางแผนอาชีพของผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้

5) แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น รายละเอียดการพัฒนาเครื่องมือ มีดังนี้

5.1 ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและตำราเกี่ยวกับองค์ประกอบของโปรแกรมโดย Zinser (1995) และรูปแบบของการจัดทำแบบประเมินผลของล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538) เพื่อพัฒนาแบบประเมินโปรแกรมที่เหมาะสม

5.2 สร้างแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) บทบาทผู้เรียน 3) บทบาทผู้สอน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การประเมินผลการเรียนรู้ รวมข้อคำถามทั้งสิ้น 27 ข้อ และมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าระดับของลิเคิร์ต (Linkert's scale type) 5 ระดับ โดยมีความหมาย คือ

5	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมมากที่สุด
4	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมมาก
3	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมปานกลาง
2	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมน้อย และ
1	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมน้อยที่สุด

5.3 ผู้วิจัยพัฒนาแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ดูภาคผนวก ค) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ (จากชั้น D1) ตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.6 ถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 0.98 (ดูภาคผนวก ง) แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ประเมินโปรแกรมได้

6) ประเด็นในการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรม การศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้นไปใช้ รายละเอียดการพัฒนาเครื่องมือ มีดังนี้

6.1 ผู้วิจัยพัฒนาประเด็นในการอภิปรายกลุ่มในประเด็นองค์ประกอบของโปรแกรม 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) บทบาทผู้เรียน 3) บทบาทผู้สอน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การประเมินผลการ เรียนรู้ ข้อดี ข้อควรปรับปรุง และข้อเสนอแนะ สำหรับการอภิปรายกลุ่ม (group discussion) หลังการทดลองโปรแกรมเสร็จสิ้น (ขั้นที่ 5)

6.2 ผู้วิจัยพัฒนาประเด็นในการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของ การนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้ (ดูภาคผนวก ค) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ (จากชั้น D1) ตรวจสอบ คุณภาพของแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการ วางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและ อาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือ เทียบเท่ากับ 0.6 ถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและ บริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความ สอดคล้องในระดับ 1.0 (ดูภาคผนวก ง) แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าประเด็นเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความเหมาะสมและสามารถ นำไปใช้อภิปรายกลุ่มได้

วิธีดำเนินการวิจัย

1) ผู้วิจัยประสานงานไปยังโรงเรียนที่ตรงกับหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ เจาะจง (purposive sampling) โรงเรียนที่ตรงตามเกณฑ์ คือ โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง ซึ่งทางโรงเรียนได้ประชาสัมพันธ์และประสานงานในการส่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 20 คน

2) ผู้วิจัยจัดตั้งทีมงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรม โดยแบ่งทีมงานออกเป็น 3 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วย วิทยากรด้านการวางแผนการศึกษาและอาชีพ 2) ฝ่ายดูแลและดำเนิน ความสะดวกในการทำกิจกรรม และ 3) ฝ่ายจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ รวมทั้งสิ้น 5 คน โดยมีผู้วิจัยเป็น

หัวหน้าโครงการ เป็น 1 ในวิทยากรของแผนการเรียนรู้ทั้ง 3 แผน ตลอดจนช่วยดูแลและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม

3) ผู้วิจัยประสานงานร่วมกับทีมวิจัยเพื่อจัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน สำหรับดำเนินการทดลองใช้โปรแกรม

4) ผู้วิจัยวัดความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพของผู้เรียนก่อนเข้าร่วมโปรแกรมด้วยแบบวัดความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds

5) ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินแผนการจัดกิจกรรม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (active self-directed career plan learning) 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย 19 กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย การจัดโปรแกรมใช้เวลาทั้งสิ้น ใช้เวลาจัดทั้งสิ้นโดยประมาณ 136 ชั่วโมง แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

5.1) ระยะการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมกลุ่มเชิงรุก กล่าวคือ วันที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินแผนการเรียนรู้ 1 ประกอบด้วย 8 กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย รวมทั้งสิ้น 7 ชั่วโมง และวันที่ 2 ผู้วิจัยดำเนินแผนการเรียนรู้ 2 ประกอบด้วย 9 กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย รวมทั้งสิ้น 6 ชั่วโมง

5.2) ระยะการลงมือทำตามแผนอาชีพด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนจะต้องดำเนินกิจกรรมที่ได้กำหนดไว้ตามแผนของแผนการเรียนรู้ 3 ด้วยตนเองตามกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.1 รวมทั้งสิ้น 120 ชั่วโมง จากนั้น (โดยประมาณ 2 สัปดาห์) กลับมาประเมินผลในกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.2 ด้วยตนเองและประเมินร่วมกับผู้เรียนอื่น รวมทั้งสิ้น 3 ชั่วโมง

6) ผู้วิจัยบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมโปรแกรมด้วยแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้

7) ผู้วิจัยวัดความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพของผู้เรียนหลังเข้าร่วมโปรแกรมด้วยแบบวัดความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds

8) เมื่อผู้วิจัยการดำเนิน 3 แผนการเรียนรู้เสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยให้ผู้เรียนร่วมประเมินความโปรแกรมด้วยแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

9) ผู้วิจัยดำเนินการอภิปรายกลุ่ม (group discussion) ร่วมกับผู้เรียนและครูแนะแนวที่ร่วมสังเกตการและอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ เช่น ปัจจัย เจือใจ และปัญหา ระหว่างการดำเนินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วยวิธีการสถิติเชิงบรรยาย ดังนี้

- แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ วิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้จากแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ด้วยค่าทดสอบ t (t-test) และค่าเฉลี่ย (\bar{X}) คะแนนแบบทดสอบ ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม

- แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds วิเคราะห์ผลความสามารถในการวางแผนอาชีพ โดยเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความสามารถก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม ด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และมาตราส่วนประมาณค่าตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert's rating scale) 5 ระดับ พิจารณาแปลผลค่าเฉลี่ยความสามารถในการวางแผนอาชีพ มีดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00	หมายถึง	ระดับสูงมาก
ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49	หมายถึง	ระดับสูง
ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49	หมายถึง	ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49	หมายถึง	ระดับต่ำ
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49	หมายถึง	ระดับต่ำมาก

2) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

3) ผู้วิจัยนำข้อมูลประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมโปรแกรมที่ได้จากแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ด้วยวิธีการสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และมาตราส่วนประมาณค่าตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert's rating scale) 5 ระดับ เกณฑ์พิจารณาแปลผลค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการเข้าร่วมโปรแกรม มีดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50–5.00	หมายถึง	ระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50–4.49	หมายถึง	ระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50–3.49	หมายถึง	ระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50–2.49	หมายถึง	ระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00–1.49	หมายถึง	ระดับน้อยที่สุด

4) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากประเด็นในการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้ด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยมีการนำเสนอคำพูดหรือบางประโยคจากบทสนทนาของผู้ให้ความคิดเห็นที่เชื่อมโยงกับประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบ

4) ขั้นการพัฒนา 2 (D2)

การพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากขั้นการวิจัย R2 มาดำเนินการพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยการจัดสนทนากลุ่ม (focus group) ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายในการจัดสนทนากลุ่ม (focus group)

ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 6 คน (ดูภาคผนวก ก) ครูมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 คน และทีมวิทยากร จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

- 1) ผู้เชี่ยวชาญต่างมีคุณวุฒิในสาขาการศึกษานอกระบบ หรือด้านการเรียนการสอน
- 2) ผู้เชี่ยวชาญจะต้องมีประสบการณ์การทำงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป
- 3) ครูผู้มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนสังกัดภาครัฐหรือภาคเอกชน
- 4) ทีมวิทยากรที่เคยร่วมจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

การพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) ผู้วิจัยนำข้อมูลผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้จากขั้นการวิจัย 2 (R2) ได้แก่ ผลการประเมินการเรียนรู้ก่อนและหลังเรียน ผลการกำกับและติดตามการเรียนรู้ ผลการประเมินความพึงพอใจโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มาพัฒนาประเด็นในการสนทนากลุ่ม

2) ผู้วิจัยพัฒนาแบบสัมภาษณ์โดยสร้างประเด็นคำถาม 4 ประเภทของ Creswell and Plano-Clark (2011) ประกอบด้วย 1) คำถามนำ (introduction question) 1 คำถาม สำหรับเริ่มเปิดประเด็นสนทนาทั่วไป 2) คำถามเริ่มต้น (ice-breaking question) 1-2 คำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นและนำไปสู่คำถามสำคัญต่อไป 3) คำถามหลัก (sub-question) 5-7 คำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลในการวิจัย และ 4) คำถามปิด (closing question) 1 คำถาม

3) ผู้วิจัยพัฒนาแบบสัมภาษณ์ในการสนทนากลุ่ม (ดูภาคผนวก ค) จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญ (จากชั้น D1) ตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน (ดูภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้เชี่ยวชาญ ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (item objective congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.6 ถือว่าเป็นเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่าแบบสัมภาษณ์ในการสนทนากลุ่มมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ในการจัดสนทนากลุ่มสำหรับพัฒนาคู่มือการใช้ในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มประเด็นการพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยมีการนำเสนอคำพูดหรือบางประโยคจากบทสนทนาของผู้ให้ความคิดเห็นที่เชื่อมโยงกับประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพสำหรับเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถแบ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่

1. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

โดยมีรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละตอน ดังนี้

ตอนที่ 1) ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยขั้นการวิจัย 1 (R1) เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ทำการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจาก 16 โรงเรียน สังกัดรัฐ 8 โรง เอกชน 8 โรง ใน 8 จังหวัด โรงเรียนละ 30 ชุด รวมทั้งสิ้น 480 ชุด และได้ข้อมูลตอบกลับจำนวน 469 ชุด คิดเป็นร้อยละ 97.7 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตัวแปร		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	180	38.4
	หญิง	289	61.6
	รวม	469	100
อายุ	12 ปี	31	6.6
	13 ปี	110	23.4
	14 ปี	156	33.3

ตัวแปร		จำนวน	ร้อยละ
	15 ปี	166	35.4
	16 ปี	6	1.3
	รวม	469	100
$\bar{x} = 14.01$ และ $S.D. = 0.95$			
ระดับชั้น	มัธยมศึกษาปีที่ 1	111	23.7
	มัธยมศึกษาปีที่ 2	161	34.3
	มัธยมศึกษาปีที่ 3	197	42
	รวม	469	100
แผนหลังจากจบ	เรียนต่อสายสามัญระดับมัธยมศึกษา	370	78.9
การศึกษาในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น	ตอนปลาย (ม.4-ม.6)		
	เรียนต่อสายอาชีพ (ปวช.-ปวส.)	72	15.4
	เรียนต่อเตรียมทหาร/นายร้อย	17	3.6
	ประกอบอาชีพ	2	0.4
	ไม่มีแผนเรียนต่อ	2	0.4
	อื่น ๆ	6	1.3
	รวม	469	100

จากตารางที่ 10 แสดงข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม เรื่อง “ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” ดังต่อไปนี้ มีนักเรียนที่เป็นเพศชายจำนวน 180 คน และเพศหญิงจำนวน 289 คน คิดเป็นร้อยละ 38.4 และร้อยละ 61.6 ตามลำดับ โดยนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามอายุตั้งแต่ 12-16 ปี อายุเฉลี่ยของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามอยู่ที่ 14.01 ปี ($\bar{x} = 14.01$ $S.D. = 0.95$) อายุของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามจำนวนเยอะที่สุดคือ อายุ 15 ปี จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาคือ อายุ 14 ปี จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 ตามมาด้วยนักเรียนอายุ 13 ปี จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 23.4 อายุของนักเรียนที่ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุดได้แก่ อายุ 16 ปี และ 12 ปี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 และจำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 ตามลำดับ เมื่อจำแนกนักเรียนตามระดับชั้นปีการศึกษาพบว่า มีนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 23.7 นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 161 คน คิดเป็นร้อยละ 34.3 และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตอบแบบสอบถามมากที่สุดคิดเป็นจำนวน 197 คน คิดเป็นร้อยละ 42

ในเรื่องของแผนการหลังจากจบมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องการศึกษต่อสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุดจำนวน 370 คน คิดเป็นร้อยละ 78.9 รองลงมา คือ ศึกษาต่อสายอาชีพ จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 15.4 ศึกษาต่อเตรียมทหาร จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 3.6 ในขณะที่นักเรียนแสดงความจำนงต้องการทำงานหลังจากจบมัธยมศึกษาตอนต้นมีจำนวน 2 คน เท่ากับนักเรียนที่ไม่มีแผนใด ๆ หลังจากจบมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 2 คนซึ่งคิดเป็นร้อยละ 0.4 และนักเรียนที่แสดงความจำนงในด้านอื่น ๆ มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 ซึ่งแผนหลังจากจบมัธยมศึกษาตอนต้นอื่น ๆ ได้แก่ การเป็นนักกีฬาเต็มตัว การศึกษาต่อโรงเรียนกีฬา การศึกษาต่อต่างประเทศ การศึกษานอกระบบโรงเรียน (กศน.) เป็นต้น

1.2 ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพ

ผลวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

ตารางที่ 11 ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพ

ข้อคำถามรายขั้นตอน	\bar{X}	SD	ระดับ
ขั้นที่ 1 การวินิจฉัยตนเอง			
1.1 ฉันเชื่อว่าสักวันจะได้เป็นหรือทำในสิ่งที่ชอบ	4.37	0.75	สูง
1.2 ฉันรู้แล้วว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไรและมองเห็นอนาคตของตัวเอง 5-10 ปีต่อจากนี้	3.46	0.90	ปานกลาง
1.3 ฉันเชื่อมั่นว่าตนเองมีความรู้ความถนัด ความสามารถ ทักษะ พรสวรรค์ต่าง ๆ	3.74	0.91	สูง
1.4 ฉันรู้จักตนเองในเรื่องบุคลิกภาพ ความต้องการ และความสนใจของตนเอง	4.12	0.85	สูง
1.5 ฉันเชื่อว่าบุคลิกภาพ ทักษะ ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยมของตนเอง ส่งผลต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพ	4.11	0.84	สูง
1.6 ฉันเห็นว่าในโลกนี้มีอาชีพอีกมากมายที่ยังไม่ได้รู้จัก	4.51	0.69	สูงมาก
1.7 ฉันเชื่อว่าได้เจออาชีพที่อยากทำแล้ว	3.82	1.02	สูง
1.8 ฉันรู้จักและให้ความสนใจในอาชีพที่อยากจะทำในอนาคต	4.10	0.88	สูง
1.9 ฉันรู้จักว่าอาชีพที่ฉันสนใจต้องมีความรู้หรือใช้ทักษะใดบ้าง	3.91	0.89	สูง
รวม	4.02	0.92	สูง
ขั้นที่ 2 การออกแบบชีวิต			
2.1 ฉันเห็นว่าตนเองสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพในอนาคตได้	4.02	0.92	สูง
2.2 ฉันรู้จักอาชีพที่ตัดสินใจเลือกเป็นอย่างดี	3.76	0.84	สูง
2.3 ฉันตัดสินใจเลือกอาชีพด้วยความสนใจของตนเอง	4.39	0.78	สูง
2.4 ฉันเห็นว่าค่านิยมส่วนบุคคลส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	3.80	0.98	สูง
2.5 ฉันเห็นว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	3.56	1.20	สูง

ข้อคำถามรายขั้นตอน	\bar{x}	SD	ระดับ
2.6 ฉันเห็นว่าความรู้ความสามารถ และทักษะส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	4.22	0.84	สูง
2.7 ฉันเห็นว่าผลการเรียนส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	3.94	1.00	สูง
2.8 ฉันเห็นว่าการวางแผนอาชีพมีความจำเป็นและควรทำแต่เนิ่น ๆ	4.29	0.89	สูง
2.9 ฉันสามารถวางแผนให้ตนเองทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ตนเองสนใจได้	3.89	0.88	สูง
2.10 ฉันสามารถวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวเพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพให้ตนเองได้	3.43	0.92	ปานกลาง
2.11 ฉันเห็นว่าการได้รับคำแนะนำหรือคำปรึกษาในการวางแผนในเรื่องการเรียนและอาชีพกับบุคคลอื่น เช่น เพื่อน ครอบครัว ครูอาจารย์ ฯลฯ จะช่วยให้ฉันสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ง่ายยิ่งขึ้น	4.37	0.86	สูง
รวม	3.96	0.97	สูง
ขั้นที่ 3 การลงมือทำตามแผน			
3.1 ฉันลงมือทำตามแผนที่วางไว้และเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี	4.03	0.84	สูง
3.2 การติดต่อกับบุคคลที่ประกอบอาชีพนั้น เพื่อขอคำแนะนำในการเข้าสู่อาชีพ จะพัฒนาฉันให้ก้าวเข้าสู่สายอาชีพที่ฉันสนใจได้	4.19	0.87	สูง
3.3 ฉันเชื่อว่าการเลือกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติม การทดลองงาน การฝึกงาน การดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ จะพัฒนาตนเองให้ก้าวเข้าสู่สายอาชีพที่ฉันสนใจได้	4.29	0.81	สูง
3.4 ฉันรู้จักค้นคว้าและเข้าถึงข้อมูลของอาชีพอื่น ๆ ที่ตนเองสนใจได้	3.98	0.82	สูง
3.5 ฉันตั้งใจเรียนเพื่อจะประกอบอาชีพที่ใฝ่ฝันได้	4.13	0.87	สูง
3.6 ฉันเห็นว่าการประเมินแผนที่ได้วางไว้เป็นสิ่งจำเป็น	4.22	0.79	สูง
3.7 ฉันสามารถประเมินแผนด้วยตนเองได้	3.75	0.90	สูง
3.8 บุคคลอื่นสามารถช่วยประเมินแผนของฉันได้	3.46	1.06	ปานกลาง
3.9 การนำเสนอเรื่องแผนเรียนต่อหรือแผนอาชีพแก่บุคคลอื่น เช่น เพื่อน ครอบครัว ครูอาจารย์ ฯลฯ สามารถช่วยฉันพัฒนาแผนได้	4.05	0.90	สูง
3.10 อาชีพที่ฉันตัดสินใจเลือกสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกในอนาคต	4.50	0.65	สูงมาก
3.11 ฉันศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองสนใจหรืออาชีพอื่นที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม	4.11	0.82	สูง
3.12 ฉันมุ่งมั่นที่จะเข้าสู่อาชีพที่เลือกไว้	4.20	0.82	สูง
3.13 ฉันสามารถทบทวน ปรับปรุง หรือวางแผนอาชีพใหม่เมื่อได้รับคำแนะนำหรือคำติชมด้วยความเต็มใจและไว้วางใจ	4.17	0.84	สูง
รวม	4.08	0.88	สูง

จากตารางที่ 11 ระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.02$ S.D. = 0.92) ในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนอาชีพ ขั้นตอนที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ขั้นตอนการลงมือทำตามแผน ($\bar{X} = 4.08$ S.D. = 0.88) ตามมาด้วยขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง ($\bar{X} = 4.0$ S.D. = 0.92) และขั้นตอนการออกแบบชีวิต ($\bar{X} = 3.96$ S.D. = 0.97)

จากข้อคำถามทั้งสิ้นจำนวน 33 ข้อ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ข้อคำถามที่ได้ค่าเฉลี่ยระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพในระดับสูงมีถึง 29 ข้อ ระดับสูงมาก 2 ข้อ คือ การที่นักเรียนเห็นว่าเห็นว่าในโลกนี้มีอาชีพอีกมากมายที่ยังไม่ได้รู้จัก ($\bar{X} = 4.51$ S.D. = 0.69) ของขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง และการที่นักเรียนเห็นว่าอาชีพที่นักเรียนตัดสินใจเลือกสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกในอนาคต ($\bar{X} = 4.50$ S.D. = 0.65) ของขั้นตอนการลงมือทำตามแผน และระดับปานกลาง 3 ข้อ คือ นักเรียนรู้ว่าเมื่อโตขึ้นอยากเป็นอะไรและสามารถมองเห็นอนาคตของตัวเอง 5-10 ปีต่อจากนี้ ของขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง ($\bar{X} = 3.46$ S.D. = 0.90) นักเรียนสามารถวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวเพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพให้ตนเองได้ ($\bar{X} = 3.43$ S.D. = 0.92) ของขั้นตอนการออกแบบชีวิต และนักเรียนสามารถให้บุคคลอื่นประเมินแผนอาชีพของตนเองได้ ($\bar{X} = 3.46$ S.D. = 1.06) ของขั้นตอนการลงมือทำตามแผน อย่างไรก็ตามในขั้นตอนการออกแบบชีวิต ไม่มีข้อคำถามใดที่แสดงถึงความสามารถในการวางแผนอาชีพระดับสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับขั้นตอนการวินิจฉัยตนเองและขั้นตอนการลงมือทำตามแผน

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรายด้านในแต่ละขั้นตอนของการวางแผนอาชีพ พบว่า ขั้นตอนการออกแบบชีวิตเป็นขั้นที่ได้คะแนนเฉลี่ยน้อยสุด ($\bar{X} = 3.96$ S.D. = 0.97) นอกจากค่าเฉลี่ยข้อคำถามที่เกี่ยวกับการวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวน้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.46$ S.D. = 0.90) ยังมีข้อคำถามที่ได้ค่าเฉลี่ยไม่ถึง 4 ได้แก่ การวางแผนให้ตนเองทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ตนเองสนใจได้ ($\bar{X} = 3.89$ S.D. = 0.88) การเชื่อว่าค่านิยมส่วนบุคคลส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ ($\bar{X} = 3.80$ S.D. = 0.98) การรู้จักอาชีพที่ตัดสินใจเลือกเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.76$ S.D. = 0.84) การเชื่อว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ ($\bar{X} = 3.56$ S.D. = 1.20) ตามลำดับ

นอกจากนี้ ในขั้นวินิจฉัยตนเอง ข้อคำถามที่ได้ค่าเฉลี่ยไม่ถึง 4 ได้แก่ การรู้จักว่าอาชีพที่สนใจต้องมีความรู้หรือใช้ทักษะใดบ้าง ($\bar{X} = 3.91$ S.D. = 0.89) การได้ค้นพบอาชีพที่ใฝ่ฝัน ($\bar{X} = 3.82$ S.D. = 1.02) การรู้จักว่าตนเองมีความรู้ความถนัด ความสามารถ ทักษะพรสวรรค์ใดบ้าง ($\bar{X} = 3.74$ S.D. = 0.91) และการมองเห็นอนาคตของตัวเอง 5-10 ปี ($\bar{X} = 3.46$ S.D. = 0.90) และในขั้นตอนการลงมือทำตามแผน ข้อคำถามที่ได้ค่าเฉลี่ยไม่ถึง 4 ได้แก่ การประเมินแผนด้วยตนเอง ($\bar{X} = 3.75$ S.D. = 0.90) สามารถช่วยประเมินแผนของตนได้ ($\bar{X} = 3.46$ S.D. = 1.06) ตามลำดับ

1.3 ผลการวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามในประเด็นที่แสดงถึงความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยการหาร้อยละ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ

รายละเอียด		จำนวน	ร้อยละ	รายละเอียด		จำนวน	ร้อยละ
การได้รับการ	เคย	429	91.5	การได้รับการ	เคย	410	87.4
แนะนำ	ไม่เคย	40	8.5	แนะนำ	ไม่เคย	59	12.6
เกี่ยวกับการ				เกี่ยวกับการ			
วางแผน	รวม	469	100	วางแผน	รวม	469	100
เรียนต่อ				อาชีพ			
ช่องทางใน	คาบแนะแนว	257	54.8	ช่องทางใน	คาบแนะ	204	43.5
การรู้จักการ				การรู้จักการ	แนว		
วางแผนการ	คาบโฮมรูม	73	15.6	วางแผน	คาบโฮมรูม	58	12.4
เรียนต่อของ	ปรึกษาคุณครู	180	38.4	อาชีพของ	ปรึกษา	163	34.8
นักเรียน	ปรึกษาพ่อแม่	384	81.9	นักเรียน	คุณครู		
					ปรึกษาพ่อ	350	74.6
					แม่		
	ปรึกษาเพื่อน	307	65.5		ปรึกษาเพื่อน	252	53.7
	นิทรรศการ	86	18.3		นิทรรศการ	83	17.7
	ทัศนศึกษา	98	20.9		ทัศนศึกษา	75	16.0
	การเข้าค่าย	74	15.8		การเข้าค่าย	63	13.4
	การอบรมโดย	160	34.1		การอบรม	135	28.8
	วิทยากร				โดยวิทยากร		
	รายการ	107	22.9		รายการ	127	27.0
	โทรทัศน์				โทรทัศน์		
	หนังสือ	158	33.7		หนังสือ	128	27.3
	เว็บไซต์	271	57.8		เว็บไซต์	229	48.8
	โซเชียลมีเดีย	290	61.8		โซเชียลมีเดีย	267	57.0
	Live/Talk	81	17.3		Live/Talk	71	15.1
	Show				Show		
	อื่น ๆ	13	2.8		อื่น ๆ	8	1.7

รายละเอียด		จำนวน	ร้อยละ	รายละเอียด		จำนวน	ร้อยละ
ความพึงพอใจต่อ	คาบแนะแนว	187	39.9	ความพึงพอใจต่อ	คาบแนะแนว	160	34.1
ช่องทางในการรู้จักการวางแผนการเรียนรู้ของนักเรียน	คาบโฮมรูม	44	9.4	ช่องทางในการรู้จักการวางแผนการเรียนรู้ของนักเรียน	คาบโฮมรูม	38	8.1
	ปรึกษาคุณครู	168	35.8		ปรึกษา	146	31.1
	ปรึกษาพ่อแม่	329	70.1		คุณครู		
	ปรึกษาเพื่อน	259	55.2		อาชีพของนักเรียน	295	62.9
	นิทรรศการ	76	16.2		แม่		
					ปรึกษาเพื่อน	229	48.8
	ทัศนศึกษา	89	19.0		นิทรรศการ	72	15.4
	การเข้าค่าย	66	14.0		ทัศนศึกษา	77	16.4
	การอบรมโดยวิทยากร	116	24.7		การเข้าค่าย	60	12.8
	รายการโทรทัศน์	90	19.2		การอบรมโดยวิทยากร	114	24.3
	หนังสือ	123	26.2		รายการโทรทัศน์	100	21.3
	เว็บไซต์	215	45.8		หนังสือ	108	23.0
	โซเชียลมีเดีย	243	51.8		เว็บไซต์	227	48.4
	Live/Talk Show	187	39.9		โซเชียลมีเดีย	266	56.7
	อื่น ๆ	44	9.4		Live/Talk Show	67	14.3
ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในการวางแผนอาชีพ	ต้องการ	449	95.7	การเห็น	จำเป็น	456	97.2
	ไม่ต้องการ	20	4.3	ความจำเป็นในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในการวางแผนอาชีพ	ไม่จำเป็น	13	2.8
	รวม	469	100		รวม	469	100
ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม						จำนวน	ร้อยละ
ก่อนเริ่มเรียน (คาบโฮมรูม)						52	11.0
หลังเลิกเรียน						10	2.2
สุดสัปดาห์						136	29.0
ช่วงปิดเทอม						258	55.0
อื่น ๆ (ดูตามความเหมาะสมและความ)						13	2.8

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ	รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
สะดวก)					
รวม		469	100		
กิจกรรมที่นักเรียนอยากเห็นในโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ		จำนวน	ร้อยละ		
ช่วยให้นักเรียนค้นพบตัวเองและตามหาอาชีพในฝัน		244	52.0		
ช่วยให้นักเรียนรู้จักวิธีที่จะทำให้อาชีพในฝันกลายเป็นจริง		91	19.4		
ช่วยให้กำลังใจนักเรียนที่กำลังพยายามพัฒนาตนเอง		55	11.7		
ช่วยคุยกับผู้ปกครองให้ยอมรับในสิ่งที่นักเรียนอยากเป็น/อยากทำ		16	3.4		
ทุกข้อที่กล่าวมา		63	13.5		
รวม		469	100		
นักเรียนคิดว่าสาระการเรียนรู้ใดที่นักเรียนคาดหวังให้มีในโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อ		จำนวน	ร้อยละ		
การวางแผนอาชีพ ($n = 469$)					
วิธีการรู้จักตนเองว่ามีความสามารถและทักษะอะไร		380	81.0		
วิธีการรู้จักตนเองว่ามีความชอบ ความสนใจ และจุดแข็งอะไรบ้าง		352	76.0		
วิธีการวิเคราะห์ตนเองว่าให้ความสำคัญกับเรื่องใดบ้าง		289	61.6		
วิธีการค้นหาแรงบันดาลใจให้ตนเอง		297	62.3		
การรู้จักอาชีพต่าง ๆ ทั่วโลกในปัจจุบันที่น่าสนใจ		231	49.3		
วิธีการเข้าถึงแหล่ง/ข้อมูลอาชีพต่าง ๆ ที่ตนเองสนใจ		269	57.4		
การรู้จักว่าการวางแผนอาชีพมีขั้นตอนอะไรบ้าง และทำอย่างไร		421	89.8		
การรู้จักประเมินแผนอาชีพของตนเองว่าจะมีโอกาสประสบความสำเร็จหรือไม่		301	64.2		
วิธีการที่จะทำให้ตนเองมีความมุ่งมั่นและพยายามทำให้แผนสำเร็จได้		320	68.2		
วิธีการพัฒนาตนเองให้ได้ตามแผนอาชีพของตน		323	68.8		
การเรียนรู้แบบใดที่น่าจะเหมาะสมกับโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพที่		จำนวน	ร้อยละ		
นักเรียนอยากให้มี ($n = 469$)					
เรียนรู้ด้วยตนเอง		347	74.0		
เรียนรู้ผ่านสื่อ/แอปพลิเคชันออนไลน์		397	84.6		
เรียนรู้จากเจ้าของอาชีพ		321	68.4		
เรียนรู้จากการทัศนศึกษา		150	32.0		
เรียนรู้จากการได้ลองทำอาชีพนั้นจริง		283	60.3		
เรียนรู้กับเพื่อน ๆ		452	96.4		
เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเล่น		430	91.7		
เรียนรู้จากคุณครู/วิทยากร		240	51.2		
เรียนรู้จากการเข้าค่าย		130	27.8		
เรียนรู้กับผู้ปกครองหรือพ่อแม่		342	72.9		

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ	รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
ประเด็นสำคัญที่จะทำให้ให้นักเรียนตัดสินใจเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ (n = 469)			จำนวน ร้อยละ		
เนื้อหาสาระ/ความรู้	330	70.4			
กิจกรรมการเรียนรู้	380	81.0			
สื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์	279	59.5			
เพื่อน	392	83.6			
ผู้ปกครอง /คุณพ่อคุณแม่	289	61.6			
เจ้าหน้าที่/วิทยากร	182	38.8			
ระยะเวลาที่จัด	250	53.3			
สถานที่	180	38.4			
ความสะดวกในการเดินทาง	210	44.8			
อาหารและเครื่องดื่ม	242	51.6			
ค่าใช้จ่าย	182	38.8			

ตารางที่ 12 แสดงให้เห็นว่า นักเรียนได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนการเรียนรู้ต่อ (ร้อยละ 91.5) มากกว่าการวางแผนอาชีพ (ร้อยละ 87.4) นอกจากนี้ นักเรียนมากกว่าร้อยละ 95 ที่มีความต้องการ และเห็นความจำเป็นในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในการวางแผนอาชีพ

เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า 5 อันดับสูงสุดของช่องทางในการรู้จักการวางแผนการเรียนรู้ของนักเรียนและความพึงพอใจต่อช่องทางในการรู้จักการวางแผนการเรียนรู้ของนักเรียน ได้แก่ การปรึกษาพ่อแม่ (ร้อยละ 81.9 และ 70.1) การปรึกษาเพื่อน (ร้อยละ 65.5 และ 55.2) การใช้โซเชียลมีเดีย (ร้อยละ 61.8 และ 51.8) เว็บไซต์ (ร้อยละ 57.8 และ 45.8) และคาบแนะแนว (ร้อยละ 54.8 และ 39.9) ตามลำดับ โดยลำดับที่ 5 ของความพึงพอใจต่อช่องทางในการรู้จักการวางแผนการเรียนรู้ของนักเรียน คือ คาบแนะแนวมีคะแนนเท่ากับกับไลฟ์/ทอล์คโชว์ (ร้อยละ 39.9) ในขณะเดียวกัน 5 อันดับสูงสุดของช่องทางในการรู้จักการวางแผนอาชีพของนักเรียนและความพึงพอใจต่อช่องทางในการรู้จักการวางแผนอาชีพของนักเรียน ได้แก่ การปรึกษาพ่อแม่ (ร้อยละ 74.6 และ 62.9) การใช้โซเชียลมีเดีย (ร้อยละ 57.0 และ 56.7) การปรึกษาเพื่อน (ร้อยละ 53.7 และ 48.8) เว็บไซต์ (ร้อยละ 48.8 และ 48.4) และคาบแนะแนว (ร้อยละ 43.5 และ 34.1) ตามลำดับ

โดยช่วงเวลาที่นักเรียนมีความว่าเหมาะสมแก่การเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้มากที่สุด 3 ลำดับ ได้แก่ ช่วงปิดเทอม (ร้อยละ 55) ช่วงสุดสัปดาห์ (ร้อยละ 29) และคาบโฮมรูม (ร้อยละ 11) ซึ่งคำตอบในด้านอื่น ๆ นักเรียนจะพิจารณาตามความสะดวกและความพร้อมของตนเองในการเข้าร่วม (ร้อยละ 2.8) ในส่วนของกิจกรรมที่นักเรียนอยากเห็นในโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพนั้น ควรเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนค้นพบตัวเองและตามหาอาชีพในฝันได้นั้นมีมากที่สุด (ร้อยละ 52)

ตามด้วยกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนรู้จักวิธีที่จะทำให้อาชีพในฝันกลายเป็นจริง (ร้อยละ 19.4) กิจกรรมที่ช่วยให้กำลังใจนักเรียนที่กำลังพยายามพัฒนาตนเอง (ร้อยละ 11.7) กิจกรรมที่ช่วยคุยกับผู้ปกครองให้ยอมรับในสิ่งที่นักเรียนอยากเป็นหรืออยากทำ (ร้อยละ 3.4) ในขณะเดียวกันมีนักเรียน (ร้อยละ 13.5) ต้องการเห็นกิจกรรมทุกข้อที่กล่าวมาในโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ

ผลวิจัยยังแสดงให้เห็นความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพประเด็นสาระการเรียนรู้ที่นักเรียนคาดหวังให้มีในโปรแกรม 5 อันดับแรก คือ การรู้จักขั้นตอนการวางแผนอาชีพว่ามีขั้นตอนอะไรและทำอะไร (ร้อยละ 89.8) การรู้จักตนเองว่ามีความสามารถและทักษะอะไร (ร้อยละ 81.0) การรู้จักตนเองว่ามีความชอบ ความสนใจ และจุดแข็งอะไร (ร้อยละ 76.0) การพัฒนาตนเองให้ได้ตามแผนอาชีพของตน (ร้อยละ 68.8) การทำให้ตนเองมีความมุ่งมั่นและพยายามทำให้แผนสำเร็จได้ (ร้อยละ 68.2) นอกจากนี้ ประเด็นรูปแบบการเรียนรู้ที่นักเรียนอยากให้มีในโปรแกรม 5 อันดับแรก คือ การเรียนรู้กับเพื่อน (ร้อยละ 96.4) การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเล่น (ร้อยละ 91.7) การเรียนรู้ผ่านสื่อหรือแอปพลิเคชันออนไลน์ (ร้อยละ 84.6) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (ร้อยละ 74.0) และการเรียนรู้พร้อมผู้ปกครองหรือพ่อแม่ (ร้อยละ 72.9) และประเด็นปัจจัยในการตัดสินใจเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ 5 อันดับแรก คือ เพื่อน (ร้อยละ 83.6) กิจกรรมการเรียนรู้ (ร้อยละ 81.0) เนื้อหาสาระหรือความรู้ (ร้อยละ 70.4) พ่อแม่ผู้ปกครอง (ร้อยละ 61.6) และสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์ (ร้อยละ 59.5)

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากผลสำรวจความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพจากขั้นการวิจัย 1 (R1) ผู้วิจัยนำผลวิเคราะห์ที่ได้มาพิจารณาประกอบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งอยู่ในขั้นการพัฒนา 1 (D1) โดยเริ่มจากการสร้างองค์ประกอบของโปรแกรมที่นำไปสู่ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จากนั้นนำ (ร่าง) โปรแกรมดังกล่าวไปทดลองใช้ ซึ่งอยู่ในขั้นการวิจัย 2 (R2) ผู้วิจัยขอเสนอรายละเอียดของการพัฒนาโปรแกรม ดังต่อไปนี้

2.1) ผลองค์ประกอบ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยพัฒนา (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบ (ร่าง) โปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

จากผลการวิจัยในขั้นการวิจัย 1 (R1) จะพบว่าความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทยอยู่ในภาพรวมอยู่ระดับสูง ทว่าคะแนนเฉลี่ยในขั้นการออกแบบชีวิต ($\bar{x} = 3.89$) และขั้นการวินิจฉัยตนเอง ($\bar{x} = 4.02$) มีน้อยกว่าขั้นการลงมือทำตามแผนตามลำดับ และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของแต่ละข้อคำถามคะแนนค่าเฉลี่ยเต็ม 5 ค่าเฉลี่ยที่มีค่าต่ำกว่า 4 พบมากสุดในขั้นของการออกแบบชีวิต (6 ใน 12 ข้อคำถาม) ตามมาด้วยขั้นการวินิจฉัยตนเอง (4 ใน 9 ข้อคำถาม) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในข้อคำถามที่แสดงให้เห็นถึงการมองเห็นภาพของตนเองในอนาคตอีก 5-10 ปี การวางแผนเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝัน หรือการประเมินแผนร่วมกับผู้อื่นที่อยู่ในระดับปานกลาง ที่สอดคล้องกับผลข้อมูลความต้องการของนักเรียนที่อยากเรียนเรื่องการวางแผนอาชีพเพื่อค้นพบตัวเองและตามหาอาชีพในฝัน (ร้อยละ 52) ตลอดจนการรู้จักวิธีที่จะทำให้อาชีพในฝันกลายเป็นจริงหรือการเข้าสู่อาชีพในฝัน (ร้อยละ 19) อาจอนุมานได้ว่าแม้ว่าความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับสูง แต่ในประเด็นรายละเอียดของความสามารถในการวางแผนอาชีพในแต่ละขั้นนั้นต้องมีการพัฒนาให้ระดับความสามารถนั้นทัดเทียมกัน

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้มีเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

2. คุณสมบัติผู้เรียน

จากทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยของ กรมการจัดหางาน (2557) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสนใจในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อและเข้าสู่อาชีพของนักเรียนมีมากกว่าร้อยละ 50 และมากกว่าร้อยละ 30 ไม่เคยผ่านบริการแนะแนวอาชีพ ส่งผลให้นักเรียนประสบปัญหาในการสำรวจตนเอง ตลอดจนการสำรวจโลกของอาชีพ เช่นเดียวกับงานวิจัยของกัลยาณี กองปิ่น และคณะ (2559) ที่นำเสนอความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่อยู่ในระดับต่ำ ขาดการรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถ ทักษะ ความรู้ใดบ้าง ขาดทักษะในการทำงานเป็นทีม ขาดทักษะการสื่อสาร สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลให้นักเรียนเผชิญปัญหาเมื่อต้องเข้าสู่โลกของอาชีพและการทำงาน ตลอดจนสร้างความลังเลใจในการประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต

จากข้อสนับสนุนข้างต้นและผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกลุ่มผู้รับบริการ หรือคุณสมบัติของผู้เรียนในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ คือ เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ศึกษาในระดับชั้นปีที่ 1-3 มีอายุระหว่าง 12-15 ปี โดยประมาณ

3. คุณสมบัติผู้สอน

จากผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) ทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดกลุ่มผู้รับบริการโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ คือ เป็นนักเรียนมัธยมศึกษา

ตอนต้นนั้น และจากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรม คือ การเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ทำให้ผู้วิจัยสรุปคุณสมบัติของผู้สอนว่าต้องมีตามรายละเอียด ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในผู้เรียนที่เป็นเยาวชนที่มีความหลากหลายทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
- 2) เป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเชิงรุกได้
- 3) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds
- 4) ผู้สอนมีความกระตือรือร้น มีความใส่ใจและคอยเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้
- 5) เป็นผู้ที่มีความยืดหยุ่น ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการประยุกต์กิจกรรมการเรียนรู้ให้เข้ากับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

4. เนื้อหาในการเรียนรู้

จากการทบทวนวรรณกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการวางแผนอาชีพทำให้ผู้วิจัยสังเคราะห์กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3Ds career planning) ที่มี 3 ขั้นตอนหมุนวนไปตามความต้องการและการค้นพบตัวตนและโลกของอาชีพอย่างเป็นพลวัตร อันได้แก่ ขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ขั้นตอนการออกแบบชีวิต (designing stage) และขั้นตอนการลงมือทำตามแผน (doing stage) ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของเนื้อหา โดยแบ่งออกเป็น 3 แผนการเรียนรู้ ดังนี้

- 1) แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นตอนการวินิจฉัยตนเอง ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการค้นพบตนเองในมิติต่าง ๆ เช่น บุคลิกภาพ ความชอบ ค่านิยม เป็นต้น และสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักอาชีพต่าง ๆ ที่หลากหลายบนโลกใบนี้ ตลอดจนเข้าใจและอธิบายได้ว่าอาชีพเหล่านั้นต้องมีทักษะหรือคุณสมบัติใดบ้างในการทำอาชีพเหล่านั้น
- 2) แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นตอนการออกแบบชีวิต ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพที่ใฝ่ฝันประกอบกัน สาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือกและลงมือวางแผนเข้าสู่เส้นทางอาชีพได้
- 3) แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอนการลงมือทำตามแผน ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถติดตามการลงมือทำตามแผน ประเมินตนเองหรือให้ผู้อื่นช่วยประเมินตนเองในแผนที่ได้วางไว้ เพื่อพัฒนาแผนต่อไปในอนาคต

จากผลขั้นการวิจัย 1 (R1) จะเห็นได้ว่าจากข้อคำถามรายด้านความสามารถในการวางแผนอาชีพขั้นตอนการวินิจฉัยตนเองและขั้นตอนการออกแบบชีวิตอยู่ในเกณฑ์ที่สมควรได้รับการส่งเสริม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นใส่ใจในเนื้อหาในการเรียนรู้แผนการเรียนรู้ 1 และแผนการเรียนรู้ 2 เป็นพิเศษ เพราะสาระที่นำเสนอแก่ผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการกระบวนการวางแผนอาชีพ

สามารถสำรวจและวิเคราะห์ตนเอง ควบคู่กับการสำรวจโลกของอาชีพ เพื่อนำไปสู่การออกแบบเส้นทางการศึกษาต่อและเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ได้

5. กิจกรรมการเรียนรู้

จากผลขั้นการวิจัย 1 (R1) ในเรื่องของความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อช่องทางในการเรียนรู้เรื่องการศึกษาคือและการวางแผนอาชีพจากการได้ปรึกษาพ่อแม่ ปรึกษาเพื่อน การใช้โซเชียลมีเดีย การเข้าเว็บไซต์ และการรับบริการแนะแนว มากที่สุดตามลำดับ จะเห็นได้ว่า นักเรียนยังคงเชื่อมั่นในการพูดคุยสื่อสารกับบุคคลที่อยู่รายล้อมตนเอง สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีพัฒนาการอาชีพของ Holland (1973) ที่ว่าด้วยเรื่องปัจจัยและสภาพแวดล้อมส่งผลต่อการเลือกอาชีพ หรือที่ Gottfredson (2002) กล่าวว่าเด็กมักจะได้รับอิทธิพลที่สร้างอัตมโนทัศน์ต่ออาชีพจากเพื่อนและพ่อแม่ จึงเป็นข้อมูลสนับสนุนให้ผู้วิจัยมุ่งออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากการสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง โดยเฉพาะกับบุคคลในครอบครัวและเพื่อนฝูงของนักเรียน

นอกจากนี้ จากผลขั้นการวิจัย 1 (R1) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความต้องการให้โปรแกรมมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีความเข้าใจและยอมรับสิ่งที่นักเรียนต้องการจะศึกษาต่อหรือทำอาชีพในแบบที่นักเรียนต้องการ และค่าเฉลี่ยความสามารถในการวางแผนขั้นการออกแบบชีวิต ในข้อคำถามที่ว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ อยู่ในระดับสูง ($\bar{x} = 3.56$) ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญ จึงออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนได้สำรวจอาชีพของบุคคลในครอบครัวตนเอง หรือการเสนอแผนอาชีพต่อพ่อแม่ผู้ปกครองเพื่อฟังผลสะท้อนกลับในการประเมินเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวด้วยการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เพราะครอบครัวมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมตัวตนของนักเรียน และเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมพลังบวกให้นักเรียนกล้าที่จะพัฒนาตนเองไปสู่การศึกษาต่อหรือเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ได้

ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้รับบริการโปรแกรม คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นวัยรุ่น วัยแห่งความสดใส รื่นเริง มีพลังงาน ความกระตือรือร้นสูง นักเรียนบางรายอาจเริ่มถอยห่างจากครอบครัวและติดเพื่อนมากกว่า ความสนใจส่วนตนอาจได้รับอิทธิพลจากเพื่อนโดยตรง ฯลฯ สอดคล้องกับผลความต้องการการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความพึงพอใจในการพูดคุยปรึกษากับเพื่อนเรื่องการศึกษาคือหรือการวางแผนอาชีพในระดับมากที่สุดมาจากการพูดคุยปรึกษากับพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้วิจัยจึงคำนึงว่าการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนเป็นอีกเทคนิคหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะเมื่อนักเรียนรู้ร่วมกัน พวกเขาจะรู้สึกเป็นกันเอง และไม่เกร็งเหมือนกับการเรียนรู้กับครู ทำให้การเรียนรู้กับเพื่อน นำไปสู่การเปิดรับความคิดใหม่และความเข้าใจสาระที่เรียนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ถือเป็นหนึ่งในวิธีการตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุก ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน การช่วยกันระดมความคิด การช่วยกันเสริม

พลังความรู้ ส่งผลให้นักเรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้ไม่ใช่เรื่องที่น่าเบื่อ แต่เป็นการเรียนแบบสนุกสนาน มีชีวิตชีวา และมีความหมายต่อชีวิตของตนเอง

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมออกเป็น 19 กิจกรรมที่เรียงลำดับตามกระบวนการวางแผนอาชีพที่ชื่อว่า “กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก – Active SDL Career Plan Learning” ที่บูรณาการกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3 Ds Career Planning Process) กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) และกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning) เข้าไว้ด้วยกัน 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกัน และแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว 6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน ประกอบด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การเล่นเกม การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การทำกรณีศึกษา การใช้กิจกรรมสุนทรียะ การสะท้อนคิด การนำเสนอผลงาน เป็นต้น เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีความสนุกสนาน มีความน่าสนใจ และผู้เรียนสามารถได้รับประโยชน์และประสบการณ์จากกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยออกแบบจะตอบวัตถุประสงค์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพ ดังตารางที่ 13 นี้

ตารางที่ 13 ตารางสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย	วิธีการเรียนรู้
1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (7 ชั่วโมง) แต่ละกิจกรรมจะใช้เวลา 45-60 นาที***	1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ	1.1 อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนตระหนัก เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> ฟังเพลงหรือดู VDO clip เกี่ยวกับอาชีพ จับคู่แลกเปลี่ยนพุดคุย สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.2 นี่คือนั่นในอนาคต <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักและคำนึงถึงอาชีพหรือชีวิตในอนาคต	<ul style="list-style-type: none"> วาดรูปตนเองในอนาคต จับคู่แลกเปลี่ยนพุดคุย สะท้อนคิดในชั้นเรียน

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย	วิธีการเรียนรู้
	2) สำรวจตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่ม	1.3 ค่านิยมของฉันทันเป็นอย่างไร? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องค่านิยมที่แต่ละบุคคลมี และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจค่านิยมของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหา เกม: ทายค่านิยมของเพื่อนในชั้นเรียน สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.4 บุคลิกภาพนั้นสำคัญไฉน? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์กับแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงาน หรือแนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจบุคลิกภาพของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหา RIASEC (Holland, 1959) ทำแบบทดสอบออนไลน์ อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.5 ฉันทันเป็นใคร? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์กับแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงาน หรือแนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจบุคลิกภาพของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหาบุคลิกภาพ 16 แบบ (Myers, 1962) เกม: ไพ่บุคลิกภาพ 16 แบบ ทำแบบทดสอบออนไลน์ อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	สำรวจโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม	1.6 ละครอาชีพ <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> แสดงบทบาทสมมติ เกม: ทายอาชีพจากการชมการแสดงบทบาทสมมติ สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.7 อาชีพแบบนี้ก็มีด้วย <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> หาข้อมูลอาชีพจากอินเทอร์เน็ต อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.8 อาชีพของคนในครอบครัว <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> จับคู่แลกเปลี่ยนพูดคุยและนำเสนอ สะท้อนคิดในชั้นเรียน

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย	วิธีการเรียนรู้
		ต่าง ๆ	
2) ขั้นการออกแบบชีวิต (6 ชั่วโมง) แต่ละกิจกรรมจะใช้เวลา 45-60 นาที***	3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ	2.1 จับคู่อาชีพ <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> • เกม: ระดมสมองจับคู่อาชีพ • สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.2 วิเคราะห์ให้รอบด้าน <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> • ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหา SWOT analysis • เกม: ผู้เรียน SWOT ตนเองและใช้ Post-It แปะใน SWOT Flip Chart • อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ • สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด	2.3 ฉันทิทางเลือก <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือกอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> • ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหาทางเลือกอาชีพ • จับคู่แลกเปลี่ยนพูดคุยและนำเสนอ • สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.4 ล้อมวงสนทนาภาษาอาชีพ <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือกอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> • ล้อมวงแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเลือกอาชีพกับผู้เรียนอื่น • สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว	2.5 ออกเดินทางสู่ท้องถนน <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none"> • งานกลุ่ม: วาดแผนการเดินทางสู่อาชีพจากอาชีพที่สุ่มได้และนำเสนอในชั้นเรียน • สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.6 เรืออาชีพ <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none"> • งานกลุ่ม: วาดแผนการเดินทางสู่อาชีพจากอาชีพที่สุ่มได้และนำเสนอในชั้นเรียน • สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.7 ฉันควรทำอะไร? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none"> • ออกแบบทางเลือกอาชีพของตนเอง • นำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่น

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย	วิธีการเรียนรู้
	6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน	2.8 จงเป็นผู้ตั้งเป้า! วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่ตรงกับแผนอาชีพได้	<ul style="list-style-type: none"> สะท้อนคิดในชั้นเรียน ระบุการกระทำที่สอดคล้องกับทางเลือกอาชีพของตนเอง นำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่น สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.9 แผนของฉัน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่ตรงกับแผนอาชีพได้	<ul style="list-style-type: none"> ระบุการกระทำที่สอดคล้องกับทางเลือกอาชีพของตนเอง นำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่น สะท้อนคิดในชั้นเรียน
3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (123 ชั่วโมง)	7) นำแผนไปปฏิบัติ (120 ชั่วโมง)	3.1 ลงมือทำตามแผน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนลงมือทำตามแผนที่กำหนดไว้	<ul style="list-style-type: none"> การลงมือทำด้วยการนำตนเอง รายงานผลผ่านการประชุมกลุ่ม online platform: Zoom/ Google Meet/ Line openchat สะท้อนคิดการเรียนรู้ผ่านการเขียน
	8) ประเมินแผน (3 ชั่วโมง)	3.2 ประเมินเพื่อปรับปรุง วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนประเมินแผนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแผนอาชีพของตนเองได้	<ul style="list-style-type: none"> นำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่น สะท้อนคิดในชั้นเรียน

จากตารางที่ 13 จะเห็นได้ว่า โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 3 แผนการเรียนรู้ตามขั้นตอนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ที่รวม 19 กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยเรียงร้อยไปตามลำดับกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยตนเองเชิงรุก 8 ขั้นตอน

สืบเนื่องจากผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้โปรแกรมควรช่วยให้พวกเขาได้ค้นพบตัวเองและช่วยพวกเขาตามหาความฝันอย่างมาก ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการเรียนรู้ 1 ขึ้นวินิจฉัยตนเอง โดยเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการสำรวจ

ตนเองในแง่มุมต่าง ๆ รวมถึงการสำรวจโลกของอาชีพที่เป็นปัจจุบัน สมัยนิยม และตรงกับความสนใจของผู้เรียน นอกจากนี้ ผลความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพที่รองลงมา คือ ผู้เรียนต้องการให้กิจกรรมการเรียนรู้ในโปรแกรมช่วยให้พวกเขารู้จักวิธีที่จะทำให้อาชีพในฝันเป็นจริง สอดคล้องกับผลความสามารถในการวางแผนอาชีพขึ้นการออกแบบชีวิตที่มีระดับน้อยกว่าชั้นอื่นในกระบวนการวางแผนอาชีพ สิ่งนี้ทำให้ผู้วิจัยออกแบบแผนการเรียนรู้ 2 โดยเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ตนเองร่วมกับวิเคราะห์ทางเลือกอาชีพต่าง ๆ บนพื้นฐานของความเป็นจริงและเป็นไปได้ เน้นการให้ผู้เรียนได้ฝึกออกแบบเส้นทางสู่การศึกษาต่อหรืออาชีพที่ใฝ่ฝันร่วมกันจากกรณีศึกษา และค่อยพัฒนามาเป็นการออกแบบแผนของตนเอง ทั้งนี้ ผู้วิจัยยังคงเน้นการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เรียนด้วยกัน หรืออภิปรายกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนสะท้อนคิดและแสดงความคิดเห็น ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันที่จะช่วยพัฒนาแผนอาชีพให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยออกแบบแผนการเรียนรู้ 3 ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำตามแผนของตนเองและการประเมินผลงานของตนเองหรือให้ผู้อื่นร่วมประเมินภายใต้แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยผู้เรียนดำเนินการตามแผนที่พัฒนาขึ้นไม่ว่าจะระยะสั้นหรือระยะยาวในการพัฒนาตนเองเข้าสู่การศึกษาต่อหรืออาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดได้ จากนั้นสามารถปรึกษาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น เช่น เพื่อน พ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้สอน สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกที่ใช้การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง คือ ตามทฤษฎีพัฒนาการอาชีพที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาอัตมโนทัศน์เรื่องอาชีพสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่เยาว์วัย การปูพื้นฐานเรื่องการค้นหาตนเองและโลกของอาชีพควรทำตั้งแต่วัยเรียน ดังนั้น หากฝึกฝนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและชีวิตของตนตั้งแต่เยาว์วัย จะช่วยให้พวกเขามีความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพและสังคมโลกอันแท้จริงตั้งแต่นั้น ๆ อีกทั้งการฝึกให้นักเรียนรู้จักประเมินผลด้วยตนเองหรือประเมินผลร่วมกับผู้อื่น เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อน และผู้สอน เป็นการฝึกให้นักเรียนกล้าที่จะวิพากษ์ตนเองจากการสะท้อนคิด กล้าที่จะสื่อสารกับผู้อื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปิดรับความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากผู้อื่นได้ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นทักษะชีวิตในศตวรรษที่ 21 ที่จำเป็นอย่างยิ่ง อาทิ ทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทักษะการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล หรือทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง เป็นต้น

6. ระยะเวลาในการจัด

ผู้วิจัยออกแบบการจัดโปรแกรมโดยใช้เวลาทั้งสิ้นใช้เวลาจัดทั้งสิ้น 136 ชั่วโมง ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เน้นการเรียนรู้เชิงรุกที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกับเพื่อน เป็นระยะเวลา 13 ชั่วโมง และระยะที่ 2 เน้นการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่ให้นักเรียนได้ลงมือทำตามแผนที่ออกแบบไว้ เป็นระยะเวลา 123 ชั่วโมง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระยะที่ 1

- ปฐมนิเทศ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ แนะนำโปรแกรมและกิจกรรมโดยรวมที่จะได้เรียนรู้จากแนวคิดการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3 Ds Career Planning) ความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพ (1 ชั่วโมง)
- แผนการเรียนรู้ 1 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการวางแผนอาชีพขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ที่ต้องการให้ผู้เรียนสำรวจตัวเองและสำรวจโลกของอาชีพได้ (8 กิจกรรม 7 ชั่วโมง)
- แผนการเรียนรู้ 2 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการวางแผนอาชีพขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) มีจุดเน้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาวได้ (9 กิจกรรม 6 ชั่วโมง)

ระยะที่ 2

- แผนการเรียนรู้ 3 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการวางแผนอาชีพขั้นลงมือทำตามแผน (doing stage) มีจุดเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำในสิ่งที่เขียนไว้ในแผน ประเมินและพัฒนาปรับปรุงแผนอาชีพของตนได้ ผู้เรียนมีระยะเวลา 8 สัปดาห์ (120 ชั่วโมง โดยประมาณ) ในการลงมือทำตามแผน โดยมีการรายงานผลเป็นระยะ จากนั้นผู้เรียนจะกลับมานำเสนอแก่ผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นเพื่อประเมินแผนอาชีพ (3 ชั่วโมง)

จากผลขั้นการวิจัย 1 (R1) นักเรียนส่วนใหญ่อยากเรียนรู้โดยใช้ระยะเวลาไม่นาน เรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ตลอดจนเรียนและเล่นผสมกัน (play and learn) สืบเนื่องจากบุคลิกของเยาวชน Gen Z ในยุคสังคมดิจิทัลนั้น เป็นคนที่ชอบตัดสินใจและทำอะไรอย่างรวดเร็ว มีความอดทนต่ำ ทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายง่าย หากจะให้นักเรียนนั่งเรียนและเป็นฝ่ายรับ (passive learning) เพียงอย่างเดียว จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่น่าเบื่อ สนุกสนาน และใช้เวลาไม่นานเกินไปโดยกิจกรรมส่วนใหญ่จะไม่เกิน 45-60 นาทีต่อหนึ่งกิจกรรม โดยจัดเป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่เรียงลำดับ (sequential learning activities) ในช่วงสุดสัปดาห์ สอดคล้องกับผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) ที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนคิดว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมคือช่วงสุดสัปดาห์ (ร้อยละ 29)

จะเห็นได้ว่า แผนการเรียนรู้ 3 นั้นถูกออกแบบมาให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยนักเรียนจะต้องฝึกการรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนในการบริหารจัดการเวลาเพื่อพัฒนาตนเองให้เข้าสู่เส้นทางการศึกษาต่อหรืออาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ได้ นอกจากนี้ นักเรียนจะต้องเป็นคนที่กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาความสามารถต่าง ๆ จากทรัพยากรที่นักเรียนมี เพื่อบรรลุเป้าหมายของแผนไม่ว่าแผนนั้นจะเป็นแผนระยะสั้นหรือระยะยาว ซึ่งนักเรียนสามารถลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ของแผนในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์หรือช่วงปิดเทอม ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่นักเรียนคิดว่า

เหมาะสมในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก (ร้อยละ 29 และร้อยละ 55 ตามลำดับ) และการจะพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้วิจัยเชื่อมั่นว่า นักเรียนจะต้องใช้เวลาในการลงมือทำเพื่อให้แผนบรรลุ อย่างไรก็ตาม นักเรียนสามารถตกลงกับผู้สอนในเรื่องของการใช้เวลาในการลงมือทำตามแผนว่าจะใช้ระยะเวลาอย่างน้อยในการลงมือทำตามแผนในแต่ละวันอย่างไร สิ่งนี้จะสอดคล้องกับแผนอาชีพที่ได้ออกแบบไว้ตามรายบุคคลนั่นเอง

7. ทรัพยากรการเรียนรู้

จากผลขั้นการวิจัย 1 (R1) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนในปัจจุบันให้ความสนใจและใช้ช่องทางแพลตฟอร์มออนไลน์ในการเข้าถึงการเรียนรู้ทั้งเรื่องการศึกษาต่อหรือข้อมูลอาชีพ เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย การใช้เว็บไซต์ เป็นต้น นอกจากนี้ นักเรียนในปัจจุบัน คือ เยาวชน Gen Z ที่เกิดมาในยุคสังคมดิจิทัล หรือสังคมเทคโนโลยีที่มีความล้ำหน้าและมีการรับข้อมูลข่าวสารรวดเร็ว เยาวชน Gen Z ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่บนเว็บไซต์ สื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยใช้ประโยชน์ของแพลตฟอร์มออนไลน์และเทคโนโลยีเข้ามาเป็นทรัพยากรการเรียนรู้เป็นหลัก ดังนี้

1) เป็นแหล่งความรู้ที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา ผู้สอนสามารถใช้เสิร์ชเอนจิน (Search Engines) หรือ โปรแกรมค้นหาที่ถูกรวบรวมมาเป็นเครื่องมือใช้งานในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ โดยโปรแกรมส่วนมากที่ใช้สำหรับการค้นหาข้อมูลบนเว็บไซต์ เช่น Google Yahoo Baidu Bing เป็นต้น ด้วยวิธีการป้อนคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการเรียนรู้ จากนั้นผู้สอนสามารถเลือกใช้ข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลมาสร้างเนื้อหาในการเรียนรู้สำหรับการนำเสนอและการสอน

2) เป็นสื่อการเรียนรู้ที่อยู่ในความสนใจของนักเรียน เช่น การใช้ชีวิตทัศนหรือสื่อดิจิทัล การใช้สไลด์ประกอบการบรรยายของ Canva หรือ Prezi สามารถกระตุ้นความสนใจ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้สำหรับนักเรียนได้เป็นอย่างดี การให้นักเรียนใช้เสิร์ชเอนจินและโซเชียลมีเดียในการแสวงหาความรู้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการเรียนรู้ของแต่ละกิจกรรมตลอดจนการใช้ คอมพิวเตอร์พกพา โทรศัพท์มือถือ หรือไอแพด เป็นเครื่องมือเรียนรู้ เป็นต้น

3) เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้เรียน หรือผู้เรียนและผู้สอน ในการติดตามและได้รับคำปรึกษาระหว่างทำกิจกรรม เช่น กลุ่มสนทนาเปิดของไลน์ (Line open chat) หรือการประชุมออนไลน์ผ่าน Zoom หรือ Google Meet เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้มีสื่อการเรียนรู้ที่เป็นบุคคลหรือวิทยากร ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของการแนะแนวอาชีพหรือนแนะแนวการศึกษาต่อ หรือวิทยากรที่มีความเข้าใจในผู้เรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งนี้สื่อบุคคลสามารถประกอบอาชีพอะไรก็ได้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประเภทอาชีพที่ต้องการนำเสนอหรืออยู่ในกระแสนิยม หรือสื่อบุคคลสามารถเป็นนักเรียนหรือศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในการร่วมกิจกรรมพูดคุยให้คำแนะนำเรื่องการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ตลอดจนให้ข้อคิดสะท้อนกลับเกี่ยวกับแผนอาชีพของ

นักเรียน สิ่งสำคัญของสื่อบุคคลและวิทยากร จำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อสาร สามารถกระตุ้นความสนใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียนได้

8. การประเมินผลการเรียนรู้

จากการทบทวนวรรณกรรมการองค์ความรู้เรื่องการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า วิธีการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเอื้อให้นักเรียนสามารถประเมินผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองหรือสามารถประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้ ทั้งนี้การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองจะอยู่ในรูปแบบของการเขียนบันทึกอนุทิน (journals/ diaries) และการเขียนสะท้อนคิด (reflective writing) ซึ่งเป็นการประเมินผลเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน – ผู้วิจัยใช้หลักการเขียนบันทึกอนุทินและสัญญาการเรียนรู้ (learning contract) ที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้สำหรับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมาออกแบบรวมกันเป็นใบงานกิจกรรมย่อย 19 ใบงาน ตามแผนการเรียนรู้ 1-3 และรวบรวมเป็นเล่มเพื่อให้นักเรียนพกพาได้อย่างสะดวก โดยมีคำอธิบายกิจกรรมและเนื้อหา พร้อมพื้นที่ว่างสำหรับวาดรูปหรือเขียนสะท้อนการเรียนรู้ นักเรียนสามารถออกแบบและบันทึกแผนอาชีพในแบบบันทึกประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ การระบุทรัพยากรการเรียนรู้ การระบุวิธีการหรือแนวทางพัฒนาตนเองเข้าสู่การศึกษาต่อและเส้นทางอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ และการประเมินผลลงมือทำตามแผนที่สำเร็จหรือมีอุปสรรคใดที่จะนำมาพัฒนาหรือปรับปรุงแผนต่อไป

2) แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ – ผู้วิจัยใช้การเขียนสะท้อนคิดประเมินว่าตนเองได้เรียนรู้อะไร ผ่านการคิดไตร่ตรองและความรู้สึกระหว่างการเรียนรู้แผนการเรียนรู้ 1-3

ทั้งนี้ แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันและแบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ จะเป็นเครื่องมือประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเชิงคุณภาพแล้ว ผู้วิจัยออกแบบเครื่องมือที่ใช้ประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนเชิงปริมาณที่ใช้ประเมินนักเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม ได้แก่ แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ และแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds (ดูรายละเอียดการพัฒนาเครื่องมือในบทที่ 3 และภาคผนวก ค) ซึ่งเครื่องมือนี้ผู้วิจัยสามารถนำมาประเมินผลการทดลองใช้โปรแกรมได้อีกด้วย

2.2) ผลประเมิน (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลประเมิน (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

ตารางที่ 14 ผลประเมิน (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

องค์ประกอบโปรแกรม	คะแนนการประเมิน	การแปลความหมาย
1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้
2) คุณสมบัติผู้เรียน	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้
3) คุณสมบัติผู้สอน	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้
4) เนื้อหาในการเรียนรู้	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้
5) กิจกรรมการเรียนรู้	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้
6) ระยะเวลาในการจัด	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้
7) ทรัพยากรการเรียนรู้	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้
8) การประเมินผลการเรียนรู้	1.0	ผ่านและนำไปใช้ได้

2.3) ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

เมื่อได้ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ทดลองใช้โปรแกรม ดังผลที่แสดงต่อไปนี้

2.3.1) ผลประเมินความสามารถในการวางแผนอาชีพของผู้เรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 20 คน จากโรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง เข้าร่วมโปรแกรมด้วยความสมัครใจ และถูกประเมินการเรียนรู้ด้วยเครื่องมือวิจัยต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมผู้เรียนจะต้องทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพและแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds โดยผลวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ผลวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน

จากการลงทะเบียนของผู้เข้าร่วมโปรแกรม มีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 15 ข้อมูลส่วนบุคคลที่อาสาสมัครเข้าร่วมโปรแกรม

ตัวแปร		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	1	5
	หญิง	19	95
	รวม	20	100
อายุ	13 ปี	3	15
	14 ปี	10	50

ตัวแปร		จำนวน	ร้อยละ
	15 ปี	7	35
	รวม	20	100
		$\bar{X} = 14.2$ และ $S.D. = 0.69$	
ระดับชั้น	มัธยมศึกษาปีที่ 2	3	15
	มัธยมศึกษาปีที่ 3	17	85
	รวม	20	100

จากตารางที่ 15 พบว่าผู้เรียนเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย กล่าวคือ เป็นเพศหญิงร้อยละ 95 และเพศชายร้อยละ 5 ตามลำดับ ผู้เรียนส่วนใหญ่มีอายุ 14 ปี (ร้อยละ 50) 15 ปี (ร้อยละ 35) และ 13 ปี (ร้อยละ 15) ตามลำดับ นอกจากนี้ผู้เรียนส่วนใหญ่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ร้อยละ 85) และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ร้อยละ 15) ตามลำดับ

(2) ผลวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านความรู้ในการวางแผนอาชีพก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม

จากการทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของผู้เรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพด้าน “ความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ” พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีพัฒนาการความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพก่อนเข้าร่วมโปรแกรมและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังเข้าร่วมโปรแกรมมีคะแนนของแบบทดสอบเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมจากเดิมร้อยละ 48.5 เป็นร้อยละ 85.25 ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 เปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ

เงื่อนไข	n	\bar{X}	S.D.	%	t-test	p-value
ทดสอบก่อนเรียน	20	9.65	3.82	48.25	10.03	.00*
ทดสอบหลังเรียน	20	17.05	1.35	85.25		

* $P < 0.05$

(3) ผลวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านเจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม

จากการทำแบบวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds ของผู้เรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพด้าน “เจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพ” พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านเจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ภายหลัง

การเข้าร่วมโปรแกรม ค่าเฉลี่ยความสามารถสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมในภาพรวมทุกราย
 ขั้นตอนของการวางแผนอาชีพ จากระดับต่ำ ($\bar{X} = 2.38$, S.D. = 0.96) ปรับเป็นระดับสูง ($\bar{X} = 4.37$,
 S.D = 0.64)

ตารางที่ 17 เปรียบเทียบความแตกต่างของผลระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านเจตคติที่
 ดีต่อการวางแผนอาชีพก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม

ข้อความรายการขั้นตอน	n	ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม			หลังเข้าร่วมโปรแกรม		
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง							
1.1 ฉันเชื่อมั่นว่าสักวันจะได้เจอและได้ทำอาชีพที่ ใฝ่ฝัน	20	2.80	1.19	ปานกลาง	4.45	0.51	สูง
1.2 ฉันรู้ว่าตนเองมีความรู้ ความสามารถด้านใด	20	2.60	1.09	ปานกลาง	4.10	0.64	สูง
1.3 ฉันรู้ว่าตนเองมีทักษะหรือพรสวรรค์ในเรื่องใด	20	2.50	1.00	ปานกลาง	4.30	0.66	สูง
1.4 ฉันรู้จักตนเองดีทั้งในเรื่องนิสัยและบุคลิกภาพ	20	2.55	1.05	ปานกลาง	4.15	0.59	สูง
1.5 ฉันรู้ว่าค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจของ ฉันคืออะไร	20	2.60	1.23	ปานกลาง	4.25	0.72	สูง
1.6 ฉันเห็นว่าในโลกนี้มีอาชีพอีกมากมายที่ยังไม่รู้จัก	20	3.15	0.81	ปานกลาง	4.65	0.49	สูงมาก
1.7 ฉันรู้จักและให้ความสนใจในอาชีพที่อยากจะทำใน อนาคต	20	2.40	0.82	ต่ำ	4.25	0.64	สูง
1.8 ฉันรู้ว่าอาชีพต่าง ๆ ในโลกนี้ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ หรือทักษะใดบ้าง	20	2.40	0.75	ต่ำ	4.10	0.79	สูง
1.9 ฉันรู้ว่าค่านิยม นิสัย หรือบุคลิกภาพที่เหมาะสม กับอาชีพต่าง ๆ ในโลกนี้ต้องเป็นเช่นไร	20	2.30	0.73	ต่ำ	3.80	0.60	สูง
1.10 ฉันเห็นว่าความรู้ ความสามารถ ทักษะ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจ ต่าง ส่งผลต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ในโลกนี้	20	2.10	0.91	ต่ำ	4.45	0.60	สูง
รวม	20	2.54	0.96	ปานกลาง	4.45	0.63	สูง
2) ขั้นการออกแบบชีวิต							
2.1 ฉันเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพ ในอนาคตได้	20	2.35	0.81	ต่ำ	4.35	0.49	สูง
2.2 ฉันเชื่อมั่นว่าได้เจออาชีพที่อยากทำแล้ว	20	1.85	0.81	ต่ำ	4.00	0.65	สูง
2.3 ฉันรู้แล้วว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไรและสามารถ มองเห็นอนาคตของตัวเอง 5-10 ปีต่อจากนี้	20	2.20	0.69	ต่ำ	4.00	0.73	สูง
2.4 ฉันรู้จักอาชีพที่ฉันตัดสินใจเลือกเป็นอย่างดี	20	2.30	1.20	ต่ำ	3.95	0.83	สูง
2.5 ฉันเห็นว่าความรู้ ความสามารถ ทักษะ พรสวรรค์ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของฉัน	20	2.30	0.92	ต่ำ	4.35	0.67	สูง
2.6 ฉันเห็นว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือก อาชีพของฉัน	20	2.15	1.13	ต่ำ	4.35	0.88	สูง
2.7 ฉันเห็นว่าวางแผนอาชีพเป็นสิ่งสำคัญและเกิด ประโยชน์ต่อฉัน และฉันควรวางแผนอาชีพแต่เนิ่น ๆ	20	2.55	1.09	ปานกลาง	4.30	0.80	สูง

ข้อความรายขั้นตอน	n	ก่อนเข้าร่วมโปรแกรม			หลังเข้าร่วมโปรแกรม		
		\bar{X}	S.D.	ระดับ	\bar{X}	S.D.	ระดับ
2.8 ฉันสามารถวางแผนอาชีพระยะสั้นหรือระยะยาวให้กับตนเองทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ใฝ่ฝันได้	20	2.25	0.85	ต่ำ	4.10	0.79	สูง
2.9 ฉันสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนอาชีพระบุแนวทางหรือวิธีการในการลงมือทำตามแผนตลอดจนกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการลงมือทำตามแผนอาชีพที่กำหนดไว้	20	2.25	0.78	ต่ำ	3.90	0.72	สูง
2.10 ฉันเห็นว่าการปรึกษาและรับคำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ใฝ่ฝันกับบุคคลอื่น เช่น ครอบครัว เพื่อน คุณครู ฯลฯ จะช่วยให้ปรับปรุงแผนให้ดีขึ้น	20	2.30	1.10	ต่ำ	4.70	0.47	สูงมาก
รวม	20	2.25	0.94	ต่ำ	4.20	0.70	สูง
3) ขั้นการออกแบบชีวิต							
3.1 ฉันเชื่อมั่นว่าการได้ลงมือทำตามแผนเป็นเรื่องที่ดี	20	2.50	1.05	ปานกลาง	4.60	0.60	สูงมาก
3.2 ฉันรู้สึกภาคภูมิใจหากได้ลงมือทำตามแผนที่วางไว้	20	2.60	1.23	ปานกลาง	4.80	0.41	สูงมาก
3.3 ฉันพยายามลงมือทำทุกสิ่งตามแผนที่วางไว้	20	2.30	0.92	ต่ำ	4.55	0.60	สูงมาก
3.4 ฉันพัฒนาตัวเองเสมอ เช่น ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพนั้น ๆ ฝึกฝนทักษะที่จำเป็นในอาชีพนั้น ตลอดจนทดลองงาน ฝึกงาน เป็นต้น เพื่อให้ตัวเองเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันได้	20	2.80	1.01	ปานกลาง	4.40	0.68	สูง
3.5 ฉันเห็นว่าการประเมินสิ่งที่ได้ลงมือทำตามแผนที่ได้วางไว้เป็นสิ่งจำเป็น	20	2.45	0.89	ต่ำ	4.40	0.50	สูง
3.6 บุคคลอื่นสามารถช่วยฉันประเมินสิ่งที่ฉันได้ลงมือทำตามแผนของฉันได้	20	1.95	0.94	ต่ำ	4.15	0.81	สูง
3.7 บุคคลอื่นสามารถช่วยฉันประเมินสิ่งที่ฉันได้ลงมือทำตามแผนของฉันได้	20	2.00	0.97	ต่ำ	4.25	0.55	สูง
3.8 ฉันสามารถทบทวน ปรับปรุง หรือวางแผนอาชีพใหม่เมื่อได้รับคำแนะนำหรือคำติชมด้วยความเต็มใจและไว้วางใจ	20	2.40	0.82	ต่ำ	4.35	0.67	สูง
3.9 ฉันเห็นว่าอาชีพที่ฉันตัดสินใจเลือกสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกในอนาคต	20	2.45	1.05	ต่ำ	4.50	0.76	สูงมาก
3.10 ฉันสามารถนำกระบวนการวางแผนอาชีพนี้มาปรับใช้สำหรับการวางแผนอนาคตของฉันได้อีกด้วย	20	2.25	1.02	ต่ำ	4.60	0.60	สูงมาก
รวม	20	2.37	0.99	ต่ำ	4.46	0.61	สูง

จากตารางที่ 17 พบว่า ในขั้นการวินิจฉัยตนเองจะพบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความสามารถในขั้นการวินิจฉัยตนเองเพิ่มขึ้นจากระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.54$) เป็นระดับสูง ($\bar{X} = 4.45$) หลังเข้าร่วมโปรแกรม ในขั้นนี้พบว่า ผู้เรียนตระหนักรู้ว่าอาชีพในโลกมีมากมายในระดับสูงมาก ($\bar{X} = 4.65$ S.D. = 0.49) ตระหนักรู้ว่าตนเองจะได้เจอและได้ทำอาชีพที่ใฝ่ฝันในระดับสูง ($\bar{X} = 4.45$ S.D. =

0.51) เข้าใจว่าความรู้ ความสามารถ ทักษะ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจ ส่งผลต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.45$ S.D. = 0.60) ในข้อคำถามอื่น ผู้เรียนต่างมีการเปลี่ยนแปลงในด้านความสามารถที่จะสำรวจตนเองและสำรวจอาชีพในระดับสูงซึ่งมีค่าเฉลี่ยลดหลั่นกันไป ซึ่งค่าเฉลี่ยน้อยแต่มีค่าความสามารถในระดับสูง ได้แก่ การรู้จักตนเองในเรื่อง นิสัยและบุคลิกภาพ ($\bar{X} = 4.15$ S.D. = 0.59) การรู้จักตนเองว่ามีความรู้ ความสามารถด้านใด ($\bar{X} = 4.10$ S.D. = 0.64) การรู้จักว่าอาชีพต่าง ๆ ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ หรือทักษะใด ($\bar{X} = 4.10$ S.D. = 0.79) และการรู้จักว่าค่านิยม นิสัย หรือบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับอาชีพต่าง ๆ ต้องเป็นเช่นไร ($\bar{X} = 3.80$ S.D. = 0.60) ตามลำดับ

ในขั้นการออกแบบชีวิตจะพบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความสามารถในการออกแบบชีวิต เพิ่มขึ้นจากระดับต่ำ ($\bar{X} = 2.25$) เป็นระดับสูง ($\bar{X} = 4.20$) หลังเข้าร่วมโปรแกรม ในขั้นนี้พบว่า ผู้เรียนเกิดทัศนคติบวกต่อการปรึกษาและได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ไฝ่ฝันกับบุคคลอื่น เช่น ครอบครัว เพื่อน คุณครู ฯลฯ ช่วยปรับปรุงแผนให้ดีขึ้นในระดับสูงมาก ($\bar{X} = 4.70$ S.D. = 0.47) ในขณะเดียวกันผู้เรียนมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพในอนาคตได้ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.35$ S.D. = 0.49) ผู้เรียนรู้ว่า ความรู้ ความสามารถ ทักษะ พรสวรรค์ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพในระดับสูง ($\bar{X} = 4.35$ S.D. = 0.67) ตลอดจนรู้ว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ ผู้เรียนในระดับสูง ($\bar{X} = 4.35$ S.D. = 0.88) ในข้อคำถามอื่น ผู้เรียนต่างมีการเปลี่ยนแปลงในด้านความสามารถที่จะตัดสินใจเลือกอาชีพและวางแผนเข้าสู่อาชีพได้ในระดับสูงซึ่งมีค่าเฉลี่ยลดหลั่นกันไป ซึ่งค่าเฉลี่ยน้อยแต่มีค่าความสามารถในระดับสูง ได้แก่ การรู้จักอาชีพที่ตัดสินใจเลือกเป็นอย่างดี ($\bar{X} = 3.95$ S.D. = 0.83) และการกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนอาชีพ ระบุแนวทางหรือวิธีการในการลงมือทำตามแผน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการลงมือทำตามแผนอาชีพที่กำหนดไว้ ($\bar{X} = 3.90$ S.D. = 0.72) ตามลำดับ

ในขั้นการลงมือทำตามแผนจะพบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความสามารถในการลงมือทำตามแผน เพิ่มขึ้นจากระดับต่ำ ($\bar{X} = 2.37$) เป็นระดับสูง ($\bar{X} = 4.46$) หลังเข้าร่วมโปรแกรม ในขั้นนี้พบว่า ผู้เรียนสามารถลงมือทำตามแผนและสามารถประเมินตนเองในระดับสูงมากในหลายข้อคำถาม ได้แก่ การรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อได้ลงมือทำตามแผนที่วางไว้ ($\bar{X} = 4.80$ S.D. = 0.41) การเกิดทัศนคติบวกว่าการได้ลงมือทำตามแผนเป็นเรื่องที่ดี ($\bar{X} = 4.60$ S.D. = 0.60) การนำกระบวนการวางแผนอาชีพนี้มาปรับใช้สำหรับการวางแผนอนาคต ($\bar{X} = 4.60$ S.D. = 0.60) การลงมือทำทุกสิ่งตามแผนที่วางไว้ ($\bar{X} = 4.55$ S.D. = 0.60) และการเข้าใจว่าอาชีพที่ตัดสินใจเลือกสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกในอนาคต ($\bar{X} = 4.50$ S.D. = 0.76) ตามลำดับ

(3) ผลวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านทักษะในการวางแผนอาชีพ

จากการที่ผู้วิจัยศึกษาแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ พร้อมกับการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนขณะเข้าร่วมโปรแกรม ผู้วิจัยค้นพบว่า นักเรียนมีผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม และสอดคล้องกับผลระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพที่สูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม โดยผู้วิจัยขอเสนอผลวิเคราะห์การกำกับและติดตามการเรียนรู้ในตาราง และคัดเฉพาะคำพูดหรือบางประโยคจากบทสนทนาที่สอดคล้องกับข้อค้นพบ ผลลัพธ์การเรียนรู้ในแต่ละแผนการเรียนรู้มี ดังนี้

ตารางที่ 18 ผลประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนด้านทักษะในการวางแผนอาชีพ

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง		
1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 1.1-1.2 เพื่อให้ผู้เรียนตระหนัก เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพ	- ผู้เรียนอธิบาย ความสำคัญและ ประโยชน์ของการ วางแผนอาชีพได้ - ผู้เรียนบรรยายถึง ภาพอนาคตของ ตนเองได้ด้วยการ เขียนสะท้อนคิดหรือ ผ่านการวาดรูป	“ถ้าเรารู้จักวางแผนแต่เนิ่นๆ เราจะไม่ เสียเวลาตามหาความฝัน ทำสิ่งที่ไม่ชอบ” – นักเรียน 1, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565 “ได้เรียนรู้การสานฝันไปสู่อาชีพที่ตนเอง อยากทำในอนาคต” – นักเรียน 3, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565 “ไม่เคยจินตนาการว่าตัวเองจะต้องเป็น หรือทำงานอะไร จนได้มาทำกิจกรรมนี้ และรู้สึกดีมากค่ะ” – นักเรียน 7, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565 “มีแนวทางในการเรียนต่อหรือทำอาชีพ ได้ อย่างมีเป้าหมายได้” – นักเรียน 10, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565 “แต่ก่อนไม่ค่อยใส่ใจเรื่องพวกนี้เลย ตอนนี้อยาก มองว่ามันสำคัญมาก ไม่อยากเสียเวลาลอง ผิดลองถูก หนูคิดว่าการมองเห็นเป้าหมาย คือสิ่งที่ดีมากเลย” – นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565 “หนูเคยมองว่าหนูทำอาชีพอะไรก็ได้ แล้วแต่พ่อแม่ แต่ตอนนี้รู้สึกมีเป้าหมาย ชีวิตที่ชัดเจน อยากทำให้ฝันเป็นจริง” –

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
		นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565
<p>2) สสำรวจตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 1.3-1.5</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องค่านิยมและบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์กับแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงาน หรือแนวทางการศึกษาอย่างไร - เพื่อให้ผู้เรียนสำรวจค่านิยมและบุคลิกภาพของตนเองได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนใช้ทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อสำรวจค่านิยมและบุคลิกภาพของตนเองได้ - ผู้เรียนอธิบายได้ว่าตนเองมีค่านิยมและบุคลิกภาพเช่นไร 	<p>“ได้รู้จักใช้แบบประเมินตนเองต่าง ๆ ได้จากเว็บไซต์ทรูปลูกปัญญา” – นักเรียน 16, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p> <p>“ได้รู้จักบุคลิกภาพตัวเอง จากการทำแบบทดสอบออนไลน์ต่าง ๆ ตามอินเทอร์เน็ต และรู้จักความชอบของตนเองได้รู้จักตัวเองดียิ่งขึ้น” – นักเรียน 2, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p> <p>“ได้รู้จักว่าตัวเองมีนิสัยเป็นกันเอง รักความสนุกสนาน ใจจริงก็อยากเป็นครูนะ” – นักเรียน 5, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p> <p>“อยากเป็นพยาบาล เพราะอยากดูแลพ่อแม่และชอบช่วยเหลือคนอื่น” – นักเรียน 9, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p> <p>“อยากเป็นคนมีชื่อเสียง อยากให้มีคนรู้จักแบบแกล้งแกล้งในยูทูบแล้วรวยไปเลย” – นักเรียน 11, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p>
<p>สำรวจอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม</p> <p>กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 1.6-1.8</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลอาชีพจากแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ - เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องอาชีพต่าง ๆ และอาชีพของคนในครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนใช้แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อสำรวจอาชีพต่างๆ และอาชีพของคนในครอบครัวได้ - ผู้เรียนอธิบายได้ว่าแต่ละอาชีพมีความสัมพันธ์กับทักษะ ความสามารถ ค่านิยม บุคลิกภาพเช่นไร - ผู้เรียนอธิบายได้ว่าอาชีพของคนใน 	<p>“จากคลิปในยูทูบได้รู้จักอาชีพแปลก ๆ มากมายที่ไม่รู้จัก อาชีพที่น่าสนใจ คือ รับจ้างนอนในโรงแรมเพื่อรีวิวการนอน” – นักเรียน 11, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p> <p>“ได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองสนใจจะโทรถามพ่อกับแม่ที่บ้านว่าทำงานอะไรแบบลงรายละเอียด ได้รู้รายได้ของพ่อแม่ด้วยค่ะ” – นักเรียน 13, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p> <p>“ถ้าจะเป็นพยาบาล ต้องเก่งวิทยาศาสตร์ และคงต้องใจบุญช่วยเหลือคนอื่น” – นักเรียน 18, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565</p> <p>“ไม่เคยคิดอยากทำงานแบบพ่อแม่ค่ะ หนู</p>

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
	ครอบครัวเป็นเช่นไร	คิดว่ามันต้องเหนื่อยแน่นอน เพราะพ่อแม่หนูทำงานเป็นกะ พักผ่อนน้อย บางครั้งก็ไม่มีเวลาให้ครอบครัว” – นักเรียน 20, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565
แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต		
3) วิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกัน กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 2.1-2.2 - เพื่อให้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองและการสำรวจอาชีพด้วยกันว่าสัมพันธ์กันเช่นไร	- ผู้เรียนอธิบายได้ว่า ความรู้ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือ บุคลิกภาพที่ตนเองมี ความสัมพันธ์และ เหมาะสมกับอาชีพใด	“ตัวหนูเองมีนิสัยเป็นกันเอง รักความสนุกสนาน ใจเย็น ใจจริงก็อยากเป็นครูนะ คิดว่าหนูเหมาะที่จะทำอาชีพนี้ เพราะหนูน่าจะเป็นครูที่เข้าใจเด็กได้ดี” – นักเรียน 5, สัมภาษณ์ 14 สิงหาคม 2565 “อยากเป็นพวกสตรีนเมอร์ เพราะตัวเองเก่งแกลเกม ครอบครัวไม่ว่าเลย สนับสนุนด้วย” – นักเรียน 11, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565
4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนดและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 2.3-2.4 - เพื่อให้ผู้เรียนนำข้อมูลที่ได้จากวิเคราะห์ตนเองและอาชีพด้วยกันมาสร้าง 2-3 ทางเลือกอาชีพ - เพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับมุมมองทางเลือกอาชีพ	- ผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพของตนเองได้	“จากการได้พูดคุยกับเพื่อน อาชีพที่เพื่อนได้เลือกก็น่าสนใจนะ มีบางอย่างที่เหมือนกัน แต่ก็ยังไม่คิดว่าตัวเองยังเก่งพอจะเป็นหมอแบบเพื่อนเค้า เลยเลือกเลือกพยาบาล ทุนความ และสัตวแพทย์ค่ะ” – นักเรียน 8, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565 “คุยกับครูแล้วทำให้หนูคิดว่า เราต้องเลือกอาชีพที่มีความน่าสนใจและเป็นไปได้ในปัจจุบัน หนูเลือกหมอผ่าตัด พยาบาล และค้าขายค่ะ อันหลังนี้ช่วยที่บ้านทำงานได้ค่ะ หากสอบไม่ติด” – นักเรียน 9, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565 “ใจจริง หนูอยากเป็นครูอยากเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ แล้วก็นักเขียนนิยาย แต่หนูได้ฟังเพื่อนพูดถึงอาชีพพยาบาล แล้วที่ครูแชร์ให้ฟังว่าเราขาดแคลนหมอพยาบาลแล้ว หนูก็เลยคิดถึงอาชีพนี้ด้วยค่ะ” –

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
		<p>นักเรียน 16, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p> <p>“ได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ และครู ก็ได้ความรู้ เข้าใจว่าเพื่อนเลือกเพราะเหตุผลอะไร แต่ยังงัดเลือกเกมเมอร์ นักบาส และสตรีมเมอร์เพราะเหมาะกับตัวเองที่สุด” – นักเรียน 11, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p>
<p>5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว</p> <p>กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 2.5-2.7</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้ด้วยกิจกรรมกลุ่ม 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถออกแบบเส้นทางเข้าสู่การศึกษาต่อและอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ได้ - สามารถออกแบบเส้นทางพัฒนาตนเองในระยะสั้นและระยะยาวได้ 	<p>“ช่วยคิดแนวทางเรียนต่อ/เลือกอาชีพ ได้ออกแบบร่วมกับเพื่อน วิธีการของเพื่อนกับเราบางทีก็คล้ายกัน กลุ่มหนูเลือกเส้นทางในกิจกรรม Road Trip เป็นแม่ค้าออนไลน์ พวกหนูก็เลือกที่จะเรียนต่อจนจบ ม. 6 แต่เส้นทางเลือกมหาวิทยาลัยต่างกัน วิธีการต่างกัน เพื่อนออกแบบฝึกไลฟ์ขายของ เส้นทางอีกคนก็สั่งเสื้อผ้าจากจีนมาขาย” – นักเรียน 6, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p> <p>“ได้รู้ว่าตัวเองจะต้องวางแผนอาชีพอย่างไร ต้องคิดวิธีการไปสู่อาชีพนั้นด้วย ช่วยกันออกแบบเส้นทางที่จะไปสู่ทนาย แต่พอช่วยกันดู จากทนายพวกเราสามารถออกแบบเส้นทางไปสู่การเป็นอัยการได้อีกเลยเขียนเพิ่มว่าต้องเรียนเนติ สอบตัวทนายอีก เรียนโทเพิ่มอีก” – นักเรียน 12, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p> <p>“ได้หาข้อมูลต่ออาชีพที่ตนเองชอบเพื่อวางแผนเป้าหมายชีวิต ตรงเรื่อที่เราต้องหาว่าเรามีอะไร ขาดอะไรก็ต้องเพิ่มตรงนั้น อาชีพพยาบาลที่อยากทำ พวกหนูก็มองว่ามันเหนื่อย แต่พวกหนูว่าพวกหนูมีความอดทน สิ่งที่เราคิดว่าจะเป็นเรื่องแนวทาง กับประสบการณ์ แต่พวกหนูเห็นว่าเราจะมีถ้าเราเลือกเรียนพยาบาลค่ะ” – นักเรียน 14</p> <p>“ได้ออกแบบเส้นทางวางแผนอาชีพ</p>

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
		<p>ร่วมกับเพื่อนในกรณีศึกษา ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนกับเพื่อน กลุ่มพวกหนูได้โจทย์ ต้มอยากเป็นนักแคสเกม พวกหนูได้วางแผนร่วมกันว่า ต้มต้องทำอะไรบ้าง เช่น ทำงานพิเศษเก็บเงินซื้อคอมพิวเตอร์ สำหรับเล่นเกม หากคนสนับสนุน ผีกแคสเกมและดูตัวอย่างจากพวกยูทูปเบอร์ทั้งหลายค่ะ” – นักเรียน 17, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p>
<p>6) พูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผนของตนเอง</p> <p>กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 2.8-2.9</p> <ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่ตรงกับแผนอาชีพได้ - เพื่อให้ผู้เรียนนำผลสะท้อนกลับมาปรับปรุงแผน 	<ul style="list-style-type: none"> - สามารถออกแบบเส้นทางเข้าสู่การศึกษาต่อและอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้ได้ - สามารถออกแบบเส้นทางการพัฒนาตนเองในระยะสั้นและระยะยาวได้ 	<p>“ได้ฟังความเห็นเพื่อนต่อแผนเรา ทำให้ช่วยต่อยอดว่าเราควรทำหรือหาวิธีใหม่ มีหลายอาชีพที่อยากทำ แต่ตอนนี้อยากตั้งใจสอบเพื่อเข้าม.ปลายที่โรงเรียนสตรีอ่างทองก็เตรียมตัวสอบ วางแผนอ่านหนังสือแล้วค่ะ” – นักเรียน 4, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p> <p>“อยากเป็นครูค่ะ อยากเรียนที่มหาวิทยาลัยดัง ๆ หนูอยากไปเรียน มช. และตอนนี้กำลังคิดว่าจะเรียนต่อที่เดิม มั่นใจที่จะเรียนสายศิลป์ แต่ต้องขยันกว่านี้ จะขอพ่อแม่เรียนตัวเพิ่มค่ะ” – นักเรียน 7, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p> <p>“อยากเป็นนักเขียนนิยาย อยากฝึกการเขียน และคงต้องอ่านหนังสือ ภายใน 1-3 ปี ต้องทำให้ได้ อยากเรียนต่ออักษรศาสตร์” – นักเรียน 13, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p> <p>“ได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อน ๆ และครู ก็ได้ความรู้ เข้าใจว่าเพื่อนเลือกเพราะเหตุผลอะไร แต่ยังใฝ่เลือกเกมเมอร์ นักบาส และสตรีมเมอร์เพราะเหมาะกับตัวเองที่สุด” – นักเรียน 16, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p>

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
		<p>“คิดว่าอาชีพอาจเปลี่ยนได้ แต่ตอนนี้อยากพัฒนาตนเอง อยากฝึกการพูด การกล้าแสดงออก ภายใน 3 อาทิตย์ต้องทำได้”</p> <p>– นักเรียน 19, สัมภาษณ์ 15 สิงหาคม 2565</p>
แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นการลงมือทำตามแผน		
<p>7) นำแผนไปปฏิบัติ</p> <p>กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 3.1</p> <p>- เพื่อให้ผู้เรียนลงมือทำตามแผนที่กำหนดไว้</p>	<p>- ผู้เรียนสามารถดำเนินกิจกรรมหรือวิธีการตามที่ได้ระบุในแผนอาชีพที่วางไว้</p>	<p>“ตอนนี้คือตั้งใจเรียน ตามงาน เรียนตัวเพิ่ม เพราะอยากจะได้แพทย์ อยากเป็นหมอ” – นักเรียน 1, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“ตอนนี้ต้องเรียนจบ ตั้งใจเรียน และสอบเข้าที่สตรีย่างทองให้ได้ พยายามอ่านหนังสือ ทุกวัน แล้วก็มองหาข้อมูลที่เรียนพยาบาล” – นักเรียน 4, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“พยายามจัดเวลา ฝึกภาษาอังกฤษ ฝึกการพูด ดู Netflix ฝึกภาษา” – นักเรียน 7</p> <p>“ตอนนี้หัดเล่นเกมผ่าน TikTok” – นักเรียน 11, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“ลองหัดไลฟ์ขายของ แล้วแม่ก็ช่วยขนของมากองให้ ช่วยจัดของให้ด้วย สนุกสนานดี” – นักเรียน 14, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“ฝึกทำอาหาร ชอบดู Master Chef ลองหัดเมนูใหม่ อยากเป็นเชฟค่ะ” – นักเรียน 17, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p>

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
<p>8) ประเมินแผน</p> <p>กิจกรรมเรียนรู้ย่อย 3.2</p> <p>- เพื่อให้ผู้เรียนประเมินแผนด้วยตนเองหรือผู้อื่นเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแผนอาชีพของตนเองได้</p>	<p>- ผู้เรียนสามารถระบุปัจจัยที่ทำให้การดำเนินตามแผนประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว</p> <p>- ผู้เรียนสามารถปรับปรุงแผนจากข้อเสนอแนะได้</p>	<p>“โชคดียิ่งตรงที่พ่อแม่สนับสนุนค่ะ จริง ๆ หนูว่าพ่อแม่อยากให้หนูทำอาชีพอะไรก็ได้ขอให้ตั้งใจทำ แต่แม่ก็อยากให้เรารับราชการหรือเป็นหมอยาบาลค่ะ คิดว่าแผนนี้ดีแล้ว หนูจะพยายามตั้งใจเรียน อ่านหนังสือ หาเวลาทำโจทย์วิชาคณิตค่ะ”</p> <p>– นักเรียน 2, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“บางวันก็ขี้เกียจนะคะ เลยไม่ได้อ่าน ทบทวนตำราเรียน ดู YouTube อย่างเดียว จริง ๆ ฟังเพื่อนแล้ว เขาต้องช่วยพ่อแม่ทำงานด้วย ทำให้เราต้องดูแลตัวเองว่าเราตั้งใจหรือยัง จะพยายามทำให้ได้ตามแผน”</p> <p>– นักเรียน 5, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“เล่าเรื่องแผนให้พ่อแม่ฟัง พ่อแม่ก็เห็นด้วยนะคะ จากตอนแรกที่พวกเค้ามองว่าหนูเพ้อฝัน แต่เค้าบอกว่าถ้าคิดฝันจะทำงานมันคงก็ต้องตั้งใจ อย่าทำที่เล่นที่จริง หนูยังคงมุ่งมั่นจะเป็นพยาบาล หรือไม่ก็สัตวแพทย์ค่ะ” – นักเรียน 8, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“หนูอยากมีเวลาพัฒนาตัวเองมากกว่านี้ค่ะ หนูก็พยายามจะจัดเวลาให้ตัวเองอยู่นะคะ เพราะแผนที่คิดว่าจะทำ เช่น ตั้งใจเรียน ฝึกพูดหน้ากระจก อ่านหนังสือให้ได้ทุกวัน ซึ่งมันก็ทำได้ทำ แต่บางทีก็ต้องไปช่วยพ่อกับแม่ขายของในตลาดค่ะ” – นักเรียน 9, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“แผนที่ก็มียากง่ายค่ะ เช่น พยายามทำเกรด 4 ให้ได้เพื่อเพิ่มเกรดเฉลี่ย เอาไว้สมัครเรียนต่อ อันนี้แอบยาก พยายามทำอันที่ได้ก่อน เช่น อ่านหนังสือ เรียนติวเสาร์อาทิตย์ ขยันแบ่งเวลาเป็น แล้วอันยาก ๆ ค่อยๆ ทำต่อชอบที่จะได้ติดตาม</p>

ขั้นตอนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองและวัตถุประสงค์การเรียนรู้	ผลลัพธ์การเรียนรู้	ข้อมูลสนับสนุน
		<p>พัฒนาการของตัวเองว่าเราเก่งขึ้นไหม” – นักเรียนคนที่ 11, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“ชอบคำแนะนำจากเพื่อนค่ะ คิดว่าเอามาปรับปรุงแผนเราได้ แต่หนูไม่กล้าแนะนำนะค่ะ อยากให้เพื่อนตั้งใจมากกว่านี้ กลัวเพื่อนเสียใจ เพราะเพื่อนเป็นคนคิดมาก แต่หนูให้กำลังใจเพื่อนมากกว่าค่ะ เพราะยังใจหนูกับเพื่อนก็จะเรียนต่อ ม.ปลายที่นี่ แต่จะพยายามช่วยกันตัวให้เข้าห้องคิงให้ได้ค่ะ” – นักเรียน 12, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“ได้รับฟังความคิดเห็นของครูกับเพื่อน แล้วเอามาปรับให้แผนเราสมบูรณ์ เช่น หนูเขียนในแผนที่ตั้งใจเรียน พอครูถามว่าตั้งใจอย่างไร ก็พยายามคิดหาวิธี คือ หนูก็อ่านหนังสือบ้างนะค่ะ แต่พอเพื่อนเสนอว่าลองทำตารางอ่านหนังสือวันละชั่วโมง หนูคิดว่าโอเคดีดีมาก จะเอามาใช้ต่อ” – นักเรียนคนที่ 14, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“อาจเคอะเขินเวลาพูดคุยแลกเปลี่ยน แต่รู้สึกดีมาก เพราะได้ฟังครูแนะนำ เห็นเลยว่า แผนเราก็ไม่ได้แย่ รู้สึกดีมาก” – นักเรียนคนที่ 18, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p> <p>“ลองเอาแผนไปให้พ่อกับแม่ดู ตอนแรกหนูก็คิดว่าเค้าจะว่าเพราะแบบหนูไม่ได้เรียนตามที่เค้าอยากให้เรียน แต่พอบอกแนวทางไป พ่อกับแม่ดูเข้าใจ บอกกับหนูอีกว่าตั้งใจทำให้ได้ตามแผนแหละ หนูก็แอบดีใจลึก ๆ นะเนี่ยที่พ่อกับแม่เข้าใจ” – นักเรียน 19, สัมภาษณ์ 3 กันยายน 2565</p>

จากตารางที่ 18 จะเห็นได้ว่า จากบทสัมภาษณ์บางส่วนแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 19 กิจกรรมของ 3 แผนการเรียนรู้นั้น ทำให้ผู้เรียนสร้างพฤติกรรมการเรียนรู้ที่แสดงถึงทักษะในการวางแผนอาชีพตั้งแต่เริ่มจนจบกระบวนการ จากผู้เรียนจำนวน 20 คน (ร้อยละ 100) ได้บันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพบนแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันในแผนการเรียนรู้ 1 และแผนการเรียนรู้ 2 ในขณะที่แผนการเรียนรู้ 3 ผู้เรียนต้องบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยการนำตนเองเมื่อลงมือทำตามแผนที่ตนเองออกแบบไว้ พบว่า มีผู้เรียนบันทึกผลลดลง เหลือเพียง 18 คน (ร้อยละ 90) ในกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.1 และ 15 คน (ร้อยละ 75) ในกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.2

เมื่อพิจารณาแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันหลังจากการดำเนินโปรแกรมเสร็จสิ้นแล้ว พบว่า ผู้วิจัยสามารถแยกประเด็นความสามารถในการวางแผนอาชีพด้าน “ทักษะในการวางแผนอาชีพ” ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพสูง 2) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพปานกลาง และ 3) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพที่ไม่ชัดเจน โดยผู้วิจัยจะขอยกตัวอย่างกรณีศึกษาบางรายที่สอดคล้องกับประเภทที่จำแนก ดังต่อไปนี้

1) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพสูง คือ ผู้เรียนที่สามารถมองเห็นอนาคตของตัวเองอย่างเด่นชัดว่าจะเลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพอะไร และมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถมองเห็นการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่สอดคล้องกับแผนการที่วางไว้อย่างชัดเจน ดังกรณีต่อไปนี้

นักเรียนคนที่ 1 – ผู้เรียนมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนและอยากเป็นหมอ ผู้เรียนมีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยแผนระยะยาว ผู้เรียนวางแผนจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายวิทย์ ณ โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร มุ่งเน้นการเรียนกับสถาบันกวดวิชาทุกสัปดาห์ และแบ่งเวลาอ่านหนังสือทุกวัน เพื่อปูพื้นฐานศึกษาต่อคณะแพทยศาสตร์ ในแผนระยะสั้น ผู้เรียนต้องการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองจากการเป็นคนขี้อาย ให้เป็นคนกล้าคิดกล้าแสดงออก ด้วยการฝึกการเข้าหาเพื่อน ช่วยเหลือเพื่อนในเรื่องการเรียนหรือสอนการบ้าน ผู้เรียนวางแผนลดความเครียดสะสมจากการเรียนของตนเองด้วยการดูซีรีส์เกาหลีทาง Netflix และ Disney+Hotstar ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นในการเป็นหมอ คือ การมีบุคคลในครอบครัวที่ประกอบอาชีพหมอ การมองเห็นบุคคลในครอบครัวเป็นแรงบันดาลใจ และความมุ่งมั่นที่อยากช่วยเหลือและรักษาผู้ป่วย ผู้เรียนยังได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวด้านการเงินเพื่อเรียนกวดวิชา ช่วยวางแผนในการเตรียมความพร้อมเมื่อผู้เรียนสอบเข้าเรียนที่กรุงเทพมหานครในเรื่องที่พักและค่าใช้จ่าย ตลอดจนกำลังใจที่คอยสนับสนุนทุกการกระทำที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

นักเรียนคนที่ 9 – ผู้เรียนมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนและอยากเป็นทนายความ ผู้เรียนมีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยแผนระยะยาว ผู้เรียนวางแผนจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา

ตอนปลายสายศิลป์ภาษา เพื่อปูพื้นฐานศึกษาต่อคณะนิติศาสตร์ ในแผนระยะสั้น ผู้เรียนมีแผนที่จะพัฒนาตนเอง เพราะวิเคราะห์ดูแล้วว่าตนเองประสบปัญหาในการพูดนำเสนอ ขาดความกล้าแสดงออก ผู้เรียนจึงระบุงการกระทำที่พัฒนาทักษะการพูด โดยฝึกพูดหน้ากระจก หรือฝึกนำเสนอกับเพื่อนในชั้นเรียน แม้ว่าผู้เรียนคนนี้จะมีย้อจำกัดในการมีเวลาจำกัดที่จะดำเนินกิจกรรมตามแผน เนื่องจากต้องช่วยครอบครัวทำงานหลังเลิกเรียน แต่ผู้เรียนมีมุ่งมั่นและความพยายามในการจัดสรรเวลาในการทำตารางอ่านหนังสือ และการใช้เวลา 30 นาทีในการอ่านหนังสือกฎหมายแต่ละวัน ปัจจัยส่งผลให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและมีแรงผลักดันในการมีเป้าหมาย คือ ต้องการเป็นที่พึ่งให้พ่อแม่ในยามแก่เฒ่าและต้องการช่วยเหลือพ่อแม่ในเรื่องคดีความที่โดนยึดที่ดินทำกินจากการจำนอง

นักเรียนคนที่ 11 – ผู้เรียนมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนและอยากเป็นนักแคสเกมหรือสตรีมเมอร์ ผู้เรียนมีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยแผนระยะยาว ผู้เรียนวางแผนจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายศิลป์คำนวณ เพื่อปูพื้นฐานศึกษาต่อคณะนิเทศศาสตร์และทำงานด้านวงการบันเทิงในการเป็น Youtuber หรือ Tik Toker ที่นำเสนอเรื่องการแคสเกม (game casting) ในแผนระยะสั้น ผู้เรียนมีแผนที่จะพัฒนาตนเองด้านทักษะในการแคสเกม Revolve และ Battle Field โดยระบุงการกระทำที่สอดคล้องกัน คือ ฝึกการแคสเกมผ่านช่อง Tik Tok ของตนในช่วงสุดสัปดาห์ เป็นเวลา 2-3 ชั่วโมง นอกจากนี้ ผู้เรียนเริ่มสะสมเงินออมเพื่อซื้ออุปกรณ์คอมพิวเตอร์รุ่นใหม่ที่จะรองรับการแคสเกมได้ดียิ่งขึ้น ตลอดจนเริ่มฝึกฝนการใช้ภาษาอังกฤษ เพราะการแคสเกมส่วนใหญ่จะมีผู้เล่นเกมต่างชาติเข้าร่วมชมด้วย ผู้เรียนจึงฝึกทักษะในการสื่อสารของตนให้ดียิ่งขึ้นด้วยการดูรายการฝึกภาษาใน YouTube และตั้งใจเรียนในชั้นเรียนโดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นในการเป็นนักแคสเกม คือ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวทั้งเรื่องอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ต่าง ๆ ตลอดจนกำลังใจที่คอยสนับสนุนทุกการกระทำที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

นักเรียนคนที่ 13 – ผู้เรียนมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนและอยากเป็นนักเขียนนิยาย ผู้เรียนมีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยแผนระยะยาว ผู้เรียนวางแผนจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายศิลป์ภาษา พร้อมเรียนกวดวิชาเพิ่มเติม เพื่อปูพื้นฐานศึกษาต่อที่คณะอักษรศาสตร์ ในแผนระยะสั้น ผู้เรียนมุ่งมั่นในการฝึกฝนการเขียน โดยผู้เรียนเริ่มจากการฝึกเขียนนิยายประเภทนิยายฆาตออนไลน์บนแอปพลิเคชัน Joylada แลกเปลี่ยนนิยายขนาดสั้นที่แต่งขึ้นกับเพื่อนเพื่อรับข้อคิดเห็น หรือการเขียนนิยายตามคำเรียกร้องจากเพื่อน เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้เรียนอ่านหนังสือวรรณกรรมหรือนิยายที่ได้รับการแปลเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มพูนคลังคำศัพท์ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นในการเป็นนักเขียนนิยาย คือ ความสนใจและความรักในการอ่านหนังสือ จากการที่ผู้เรียนนิยามตัวเองเป็น “หนอนหนังสือ” นอกจากนี้ ผู้เรียนยังได้รับการสนับสนุนและกำลังใจจากครอบครัวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

นักเรียนคนที่ 17 – ผู้เรียนมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนและอยากเป็นเชฟและเป็นเจ้าของร้านขนมอบเบเกอรี่ ผู้เรียนมีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยแผนระยะยาว ผู้เรียนวางแผนจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายศิลป์ภาษา เพื่อปูพื้นฐานศึกษาต่อที่วิทยาลัยดุสิตธานี สาขาวิชาการจัดการครัวและศิลปะการประกอบอาหาร ในแผนระยะสั้น ผู้เรียนวางแผนพัฒนาตนเองด้วยการฝึกทำอาหาร ทดลองทำเมนูใหม่ สร้างแรงบันดาลใจจากการดูรายการโทรทัศน์ เช่น Master Chef Thailand หรือรายการทาง Netflix เช่น Bake Squad, Baking Impossible, School of Chocolate เป็นต้น พร้อมทั้งทำขนมมาแจกให้เพื่อนได้ลองชิมเพื่อรับคำติชม ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นในการเป็นเชฟ คือ ความฝันและแรงปรารถนาของตนเองในการได้เป็นเจ้าของร้านขนมอบเบเกอรี่ ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนและกำลังใจจากครอบครัวในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

2) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพปานกลาง คือ ผู้เรียนที่สามารถมองเห็นอนาคตของตัวเองว่าจะเลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพอะไร แต่ยังมีควมโลเลในการตั้งเป้าหมายชีวิต ทั้งนี้ ผู้เรียนสามารถมองเห็นการวางแผนระยะสั้น พร้อมระบุการกระทำที่สอดคล้องกับแผนการที่วางไว้อย่างชัดเจน

นักเรียนคนที่ 4 – ผู้เรียนอยากเป็นพยาบาล แต่ยังไม่มีความมั่นใจว่าอนาคตข้างหน้าจะชอบและอยากประกอบอาชีพนี้หรือไม่ ผู้เรียนจึงไม่ได้วางแผนระยะยาว เพียงมองภายในระยะ 1 เทอมการศึกษา โดยผู้เรียนตั้งเป้าหมายระยะสั้นว่าจะต้องสอบเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนสตรีอ่างทองในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากเป็นโรงเรียนประจำจังหวัด ผู้เรียนแบ่งตารางเวลาในการอ่านหนังสือ ประกอบกับหาข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนพยาบาลและศึกษาข้อมูลจากอาชีพพยาบาลเพิ่มเติม ผู้เรียนต้องการพัฒนาทักษะด้านภาษาอังกฤษของตนเองให้ดียิ่งขึ้น โดยฝึกฝนการพูดกับเพื่อนต่างชาติบนเว็บไซต์ Omegle ดูภาพยนตร์ และฟังเพลงสากล เป็นต้น ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้เรียนยังมีการโลเลในการตัดสินใจเลือกอาชีพ เช่น ผู้เรียนมองเห็นว่าอนาคตเปลี่ยนแปลงได้ ผู้เรียนยังคงมองหาความชอบ ความสนใจในอาชีพอื่น ๆ อยู่ ความชอบเรื่องอาชีพพยาบาลมาจากการที่เพื่อนของผู้เรียนต้องการเรียนพยาบาล ผู้เรียนกังวลว่าความชอบในปัจจุบันอาจมาจากการได้รับอิทธิพลจากเพื่อน เป็นต้น

นักเรียนคนที่ 14 – ผู้เรียนยังไม่มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนว่าอยากประกอบอาชีพอะไร แต่เนื่องจากที่บ้านทำการค้าขายและเปิดร้านสะดวกซื้อ ผู้เรียนจึงเลือกอาชีพค้าขาย โดยแผนระยะสั้นของผู้เรียน คือ ศึกษาต่อระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนเดิม ผู้เรียนวางแผนระยะสั้นในการลองฝึกตนเองให้ทำการค้าออนไลน์ โดยนำสินค้าของที่บ้านทำการไลฟ์ขายของผ่าน Facebook และ Tik Tok ของตนเอง ผู้เรียนสรรหาเทคนิคในการตกแต่งฉากหลังและการจัดเรียงสินค้าเพื่อการถ่ายทำขายของออนไลน์จากข้อมูลใน Google ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้เรียนยังมีการโลเลในการตัดสินใจเลือกอาชีพ เช่น ผู้เรียนมองเห็นว่าอนาคตเปลี่ยนแปลงได้ ผู้เรียนอยากทำหลากหลายอาชีพ เป็นต้น

นักเรียนคนที่ 16 – ผู้เรียนอยากประกอบอาชีพครูสอนภาษาอังกฤษและนักเขียนนิยายก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ภายหลังเข้าร่วมโปรแกรมได้พูดคุยกับเพื่อนและวิทยากร จึงทำให้สนใจในอาชีพพยาบาล ทั้งนี้ ผู้เรียนยังมีความไม่แน่ใจว่าอนาคตข้างหน้าจะชอบและอยากประกอบอาชีพที่กล่าวมาข้างต้นนั้นหรือไม่ ผู้เรียนจึงมองเรื่องการวางแผนระยะสั้นในการพัฒนาตนในเรื่องของการเรียนและการเขียนนิยาย ผู้เรียนวางแผนจะศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนเดิมและเรียนกวดวิชาภาษาอังกฤษเพิ่มเติม จัดสรรเวลาในการอ่านหนังสือประเภทนิยาย วรรณกรรม ทั้งนักเขียนไทยและงานแปล ฝึกการเขียนนิยายขนาดสั้นและให้เพื่อนลองอ่าน ปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้เรียนยังมีการโลเลในการตัดสินใจเลือกอาชีพ คือ ผู้เรียนมองเห็นว่าอนาคตเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากยังมีอาชีพอีกมากมายที่ผู้เรียนยังไม่ได้รู้จัก ตลอดจน ผู้เรียนกังวลว่าการชอบอ่านนิยายอาจไม่ได้หมายถึงการเป็นนักเขียนนิยายที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

3) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพที่ไม่ชัดเจน พบว่ามีผู้เรียนเพียงส่วนน้อย ที่สามารถมองเห็นอนาคตของตัวเองว่าจะเลือกศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพอะไร แต่ยังมีความโลเลในการตั้งเป้าหมายชีวิต ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถมองเห็นการวางแผนระยะสั้น แต่ไม่สามารถระบุการกระทำที่สอดคล้องกับแผนการที่วางไว้

นักเรียนคนที่ 5 – ผู้เรียนอยากประกอบอาชีพครู เนื่องจากวิเคราะห์จากข้อค้นพบที่ว่าบุคลิกภาพของตนเองนั้นใจเย็น ร่าเริง และคิดว่าตนเองน่าจะประกอบอาชีพนี้ได้ ทว่ายังมีความโลเลในการวางแผนเป้าหมายชีวิตในการมุ่งประกอบอาชีพครู สำหรับแผนระยะสั้น ผู้เรียนเล่าเรื่องเพียงว่าอยากพัฒนาการเรียนของตนเองให้ดีขึ้น แต่ยังไม่ได้ระบุว่าต้องพัฒนาอย่างไรภายในระยะเวลาเท่าไร หรือปรับปรุงการเรียนของตนเองอย่างไร เช่น ผู้เรียนกล่าวถึงการตั้งใจเรียน แต่ไม่ได้บอกว่าต้องทำอะไร ผู้เรียนประเมินตนเองว่ายังมีอุปสรรคที่ทำให้ตนเองไม่ไปถึงเป้าหมายนั้น คือ ความเกียจคร้านของตนเองเป็นหลัก ขาดแรงบันดาลใจ และการขาดเวลาในการดำเนินกิจกรรมเนื่องจากต้องช่วยเหลือครอบครัวทำงานหลังเลิกเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่า จากผลการกำกับและติดตามการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเอง ทั้ง 3 แผนการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่า นักเรียนต่างมีความสามารถในการวางแผนอาชีพเพิ่มขึ้น หลังจากได้เข้าร่วมโปรแกรม ที่ครอบคลุมผลการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการวางแผนอาชีพ 2) เจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการวางแผนอาชีพ มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำตามแผน หรือยินดีปรับปรุงแก้ไขแผนหากได้รับคำแนะนำ และ 3) ทักษะในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ สามารถประยุกต์ปรับปรุงวิธีการในแผนเพื่อเข้าสู่อาชีพในฝันทั้งในระยะสั้นระยะยาว ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเรื่องการศึกษา

ต่อและการใช้ชีวิต ปัจจัยที่ส่งเสริมทักษะในการวางแผนอาชีพ สามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยภายในที่มาจากตัวผู้เรียนเอง ได้แก่ ความชื่นชอบความสนใจ ความมุ่งมั่น แรงปรารถนา และการรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ เป็นต้น ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อตัวผู้เรียน เช่น ครอบครัวให้การสนับสนุนในเรื่องทรัพยากรการเรียนรู้ กำลังใจจากคนรอบข้าง การเห็นบุคคลในครอบครัวเป็นแบบอย่างด้านอาชีพ เป็นต้น

(4) ผลวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

รายละเอียดข้อมูลประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

ตารางที่ 19 ผลการประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ประเด็น	n	\bar{x}	S.D.	ความหมาย
ด้านแนวคิดและวัตถุประสงค์ของโปรแกรม ($\bar{x} = 4.70$)				
1. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโปรแกรม	20	4.70	.57	มากที่สุด
บทบาทผู้เรียน ($\bar{x} = 4.60$)				
2. คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม	20	4.60	.60	มากที่สุด
บทบาทผู้สอน ($\bar{x} = 4.81$)				
3. ความพร้อมในการสอนของวิทยากร/ผู้สอน	20	4.85	.37	มากที่สุด
4. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้วิทยากร/ผู้สอน	20	4.75	.44	มากที่สุด
5. วิทยากร/ผู้สอนการอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้	20	4.85	.37	มากที่สุด
6. วิทยากร/ผู้สอนสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	20	4.80	.41	มากที่สุด
ด้านเนื้อหาในการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.63$)				
7. เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องและตอบวัตถุประสงค์การเรียนรู้	20	4.55	.51	มากที่สุด
8. ความยาก-ง่ายของเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพ	20	4.35	.67	มาก
9. การลำดับเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพ	20	4.65	.49	มากที่สุด
10. ความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพ	20	4.65	.59	มากที่สุด
11. การนำเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต	20	4.80	.40	มากที่สุด
12. เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพแก่ผู้เรียน	20	4.70	.50	มากที่สุด

ประเด็น	n	\bar{x}	S.D.	ความหมาย
13. ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.75	.55	มากที่สุด
ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.80$)				
14. การลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาของการวางแผนอาชีพ	20	4.70	.50	มากที่สุด
15. ความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาของการวางแผนอาชีพ	20	4.85	.37	มากที่สุด
16. เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ได้สร้างประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.70	.50	มากที่สุด
17. ความหลากหลายของกิจกรรม	20	4.80	.40	มากที่สุด
18. รูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เกิดการทบทวนความรู้ สร้างความรู้ใหม่ หรือสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในตนเอง	20	4.60	.50	มากที่สุด
ด้านระยะเวลาในการจัด ($\bar{x} = 4.38$)				
19. ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละเนื้อหา	20	4.40	.70	มาก
20. ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.40	.90	มาก
21. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการช่วยให้เกิดการทบทวนความรู้ สร้างความรู้ใหม่ หรือสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในตนเอง	20	4.35	.75	มาก
ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.62$)				
22. ความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรม	20	4.60	.70	มากที่สุด
23. ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก	20	4.60	.70	มากที่สุด
24. บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.70	.70	มากที่สุด
25. ความเหมาะสมของสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.60	.60	มากที่สุด
ด้านการประเมินผล ($\bar{x} = 4.67$)				
26. ความเหมาะสมของวิธีการประเมินโปรแกรม	20	4.75	.44	มากที่สุด
27. ความเหมาะสมแบบทดสอบความรู้/แบบวัดความสามารถ/แบบบันทึก/แบบสะท้อนคิดในโปรแกรม	20	4.60	.70	มากที่สุด
ภาพรวม	20	4.64	.54	มากที่สุด

จากตารางที่ 19 พบว่า ผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยในด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.81$) และด้านแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.80$) มากที่สุดตามลำดับ และคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดทว่ายังอยู่ในระดับมาก คือ ด้านระยะเวลา ($\bar{X} = 4.38$)

เมื่อพิจารณาแต่ละข้อคำถามความเหมาะสมที่มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดที่ $\bar{X} = 4.85$ ได้แก่ ความพร้อมในการสอนของวิทยากร/ผู้สอน การอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้จากวิทยากร/ผู้สอน และความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาของการวางแผนอาชีพ นอกจากนี้ความเหมาะสมค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดที่ $\bar{X} = 4.80$ ได้แก่ การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จากวิทยากร/ผู้สอน การนำเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต และความหลากหลายของกิจกรรม ในขณะที่ความเหมาะสมค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุดที่ $\bar{X} = 4.75$ ได้แก่ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้วิทยากร/ผู้สอน ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ และความเหมาะสมของวิธีการประเมินโปรแกรม และค่าเฉลี่ยความเหมาะสมในระดับมากที่สุดรองลงมาที่ $\bar{X} = 4.70$ ได้แก่ ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโปรแกรม เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพแก่ผู้เรียน การลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาของการวางแผนอาชีพ เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ได้สร้างประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรมการเรียนรู้ และบรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

แม้ว่าภาพรวมของด้านระยะเวลาที่ใช้ในการจัดโปรแกรมอยู่ในระดับเหมาะสมมาก แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่ามีค่าเฉลี่ยในแต่ละด้านน้อยกว่าด้านอื่น ๆ อย่างมาก เช่น ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละเนื้อหา ($\bar{X} = 4.40$) ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.40$) และความเหมาะสมของระยะเวลาในการช่วยให้เกิดการทบทวนความรู้ สร้างความรู้ใหม่ หรือสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในตนเอง ($\bar{X} = 4.35$) ตามลำดับ อย่างไรก็ตามแม้ว่าภาพรวมของด้านเนื้อหาในการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$) ทว่าความยาก-ง่ายของเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดในรายการข้อคำถาม ($\bar{X} = 4.35$)

2.4 ผลการศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้

จากการอภิปรายกลุ่มเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2565 ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรกดังกล่าวไปใช้ ซึ่งผู้วิจัยขอคัดคำพูดหรือบางประโยคที่สอดคล้องกับข้อค้นพบที่เป็นประเด็นและมีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1) การมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้และคำอธิบายที่ชัดเจนในการดำเนินแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการอภิปรายกลุ่มกับทีมวิทยากรและครูแนะแนว ต่างมีความคิดเห็นตรงกันว่า การจะดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวโปรแกรมจำเป็นจะต้องมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้และคำอธิบายที่ชัดเจนในการดำเนินแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ ที่จะช่วยให้ผู้ใช้โปรแกรมเข้าใจว่ากิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อเหตุผลอะไรและสอดคล้องกับการเรียนรู้ขั้นตอนการวางแผนอาชีพในขั้นตอนไหน เพราะเมื่อดำเนินกิจกรรมเรียนรู้ได้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ จะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

“เหมาะเอามาใช้ในคาบแนะแนวมามาก เพราะบางครั้งกิจกรรมที่ทำอยู่เดิมในคาบโฮมรูมไม่ได้ตอบโจทย์เด็กมากเท่าไรนะ พอได้มาลองสังเกตการทำกิจกรรมในโปรแกรมของครูโม บ่อยก็เห็นว่ามันช่วยให้เด็กเข้าใจการวางแผนอาชีพได้ดีทีเดียว กิจกรรมทำให้เด็กเรียนรู้ด้วยกัน แล้วลองเอาไปทำได้จริง บ่อยขอยืมเอามาใช้บ้างนะ (หัวเราะ)” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“อาจต้องมีการปรับคำในการอธิบายของบางกิจกรรม เพราะบางที่เราฟัง ไม่ต้องใช้ภาษาวิชาการมากนัก เมื่อคนเอาไปใช้ไม่เข้าใจ วัตถุประสงค์บางข้ออาจต้องปรับให้สอดคล้องกับคำอธิบายตัวกิจกรรมด้วย แต่โดยรวมเราอ่านแล้วเข้าใจนะ” – ทีมวิทยากร, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

2) ผู้สอนเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้และเสริมพลังบวกให้นักเรียนเพื่อการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและนักเรียนทั้ง 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่า ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนต้องความเข้าใจในพัฒนาการและธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชน สร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง คอยอำนวยความสะดวกและร่วมเรียนรู้ในฐานะเพื่อนร่วมทางในการเรียนรู้ที่จะคอยให้กำลังใจและให้เกียรติซึ่งกันและกัน เคารพความคิดและพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ ไม่ครอบงำความคิด กระตุ้นเสริมพลังบวกให้นักเรียนกล้าแสดงออกและกล้าแสดงความคิดเห็น ตลอดจนสร้างสัมพันธ์อันดีกับนักเรียนก็สามารถช่วยให้การจัดโปรแกรมดำเนินไปได้ด้วยดีเช่นกัน

“เห็นว่าผู้สอนทำได้ดีเลยนะ การพูดคุยกับเด็ก ๆ แบบเป็นกันเองนี่ช่วยให้เด็กพวกนี้หลายกำแพงของตัวเองนะ เราเห็นเลยว่าหัวใจในห้องเรียนปกติแต่พอมาทำกิจกรรมครั้งนี้ก็ตั้งใจทำ ตั้งใจเรียนรู้การวางแผนอาชีพ ที่สำคัญมุกตลกสร้างเสียงหัวเราะดีมาก เพราะช่วยดึงความสนใจของเด็กให้อยู่กับกิจกรรมหรือเนื้อหาที่จะสอน” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“บางกิจกรรมก็จะมีพี่ ๆ คอยให้ความรู้ตอนที่เราไม่เข้าใจ เช่นตอนที่มีการแสดงละคร ครูโมบอกให้หายใจเข้าลึกๆ เพื่อเสริมความมั่นใจ” – นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูงงกับกิจกรรมบางอันค่ะ แต่ครูก็อธิบายให้หนูเข้าใจได้อย่างดี หนูชอบคุยกับครูค่ะ อยากให้ครูช่วยดูงานที่ทำในแต่ละกิจกรรม อยากให้ครูถามเพื่อนหนูด้วยค่ะ แต่โดยรวมหนูชอบความเป็นกันเองของครูที่สุดค่ะ ทำให้อยากเรียนจนจบทั้งวัน” – นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ชอบที่ครูให้กำลังใจหนูค่ะ หนูรู้สึกตัวเองไม่เก่ง ไม่มีความมั่นใจ แต่ครูก็ช่วยให้หนูเห็นว่าหนูมีความสามารถนะ หนูก็มีอะไรดี หนูเลยรู้สึกทึ่งจริงๆ แล้วหนูก็น่าจะทำอาชีพในฝันของหนูได้ โดยที่หนูไม่ต้องแคร์คำพูดลบประมาทของคนรอบข้างค่ะ” – นักเรียนคนที่ 20, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

3) เนื้อหาในการเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ทันสมัย และอยู่ในความสนใจของผู้เรียน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและนักเรียน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าเนื้อหาในการเรียนรู้ของโปรแกรมมีประโยชน์ต่อการส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพแก่เด็กและเยาวชนได้ เนื้อหาในการเรียนรู้การวางแผนอาชีพของโปรแกรมช่วยให้นักเรียนพัฒนาตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยให้นักเรียนค้นพบบุคลิกภาพ ค่านิยม ความสนใจ ทักษะต่าง ๆ ที่ต้องวิเคราะห์ร่วมกับอาชีพที่ตนเองใฝ่ฝันอยากจะทำ เพื่อออกแบบแผนอาชีพและลงมือทำตามแผนอาชีพนั้นได้

“เนื้อหาที่นำมาใช้ในโปรแกรมนี้นี้ใช้ได้เลยนะ เมื่อได้ดูหลักการแล้วตอนแรกก็แอบคิดว่า เด็กจะเข้าใจไหม แต่ผู้สอนก็แปลงเนื้อหาให้มันง่ายขึ้น ยอดเยี่ยม เห็นว่าเนื้อหาตรงการวางแผนมันยากนะที่จะมาอธิบายให้เด็กเข้าใจภาพ แต่ตรงวาดรูปเส้นทางสู่อาชีพกับเรือใบอาชีพมันทำให้ง่าย เด็ก ๆ ดูนุ่สนุกสนาน ด้วยกับการช่วยวางแผนตามเคสต่าง ๆ” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูได้เรียนภาษาอังกฤษจากครูด้วย (หัวเราะ) ตอนทำแบบทดสอบหนูตกใจมีบางข้อที่มีคำภาษาอังกฤษด้วย แต่ครูอธิบายภาษาไทยด้วยกำกับด้วยก็ไม่กลัว ชอบตรงได้รู้จักวิเคราะห์ตัวเอง กับอาชีพที่หนูอยากทำ ก็ดีมากเลย ตอนครูบอกว่าไม่ใช่ทุกคนจะหาตัวเองเจอและแผนเปลี่ยนได้ หนูก็ใจขึ้น หนูรู้สึกอยากทำหลายอาชีพอะ” – นักเรียนคนที่ 4, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูว่าหนูรู้สึกไม่กดดันเท่าไร เพราะจริง ๆ ใคร ๆ ก็สามารถวางแผนได้ ชอบตรงที่ครูบอกว่าแผนไม่จำเป็นต้องยิ่งใหญ่ แค่รู้จักวางแผนพัฒนาตัวเองง่าย ๆ จากการตั้งใจเรียน หนูก็รู้สึกได้ว่า เอาจริงด้วยแค่ตั้งใจเรียนในเทอมนี้และเทอมต่อ ๆ ไป ตั้งเป้าว่าจะเรียนต่อสายไหนดีก่อนก็ได้ หนูชอบค่ะ หนูจะยึดคำครูนะว่าตั้งเป้าดูจากความเป็นจริงเป็นไปได้ แต่ถ้าอยากไปให้ไกลก็ต้องใส่ความพยายาม ชอบคุณครูนะค่ะ” – นักเรียนคนที่ 6, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“รู้สึกสนุกสนาน เพราะครูสอนเข้าใจง่าย เทคแคร์เด็กทุกคน และเหมือนช่วยเด็ก ๆ แก้ปัญหาเรื่องเรียน เอาจริง ๆ ตอนแรกหนูก็ไม่ว่างจะทำอะไร นึกไม่ออกว่าตัวเองต้องหาตัวเองยังไง แต่พอได้รู้จักอาชีพต่าง ๆ ที่ครูเอามาให้ดู คือดีมากอะ เปิดโลกหนูเลย” – นักเรียนคนที่ 15, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

ดังนั้น เนื้อหาในการเรียนรู้ของโปรแกรมที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้จัดโปรแกรมจะต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ อยู่ในความสนใจ ตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

ได้ และต้องเป็นเรื่องที่คุณเรียนเข้าใจได้ง่ายในการนำไปพัฒนาตนเองได้ จึงจะทำให้การจัดโปรแกรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) การใช้กิจกรรมเรียนรู้ที่หลากหลายและกิจกรรมกลุ่มที่เน้นการเรียนรู้และเล่นไปพร้อมกัน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่า ทั้งครูแนะแนวและนักเรียน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่า กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมประกอบด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การเล่นเกม การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การทำกรณีศึกษา การใช้กิจกรรมสุนทรียะ การสะท้อนคิด การนำเสนอผลงาน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ครอบคลุมกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ ช่วยให้การเรียนรู้ไม่จำเจ ดึงความสนใจของผู้เรียนที่เป็นเยาวชนวัยเรียนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ยังใช้การทำกิจกรรมกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับเทคนิคในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะการเรียนรู้และเล่นไปพร้อมกันในกิจกรรม เช่น ระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม ฯลฯ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้และมีความสุขสนุกสนานจากกิจกรรมการเรียนรู้ในเวลาเดียวกัน

“จากที่ได้ร่วมสังเกตนะ เห็นด้วยว่ากิจกรรมมีความหลากหลาย แต่ในความหลากหลายมันมาเป็นขั้นเป็นตอน มาเป็นแพ็คเกจที่ทำให้เด็กเข้าใจตั้งแต่ต้นจนจบว่าจะวางแผนชีวิตของตัวเองยังไง จะเรียนสายไหน จะทำอะไร เด็ก ๆ เค้าสามารถพัฒนาตัวเองจากกิจกรรมตรงนี้ได้ เด็ก ๆ เวลาทำงานเป็นกลุ่มแล้วได้แข่งกัน ก็มุ่งมั่น สนุกสนานกันใหญ่ทีเดียว” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูชอบกิจกรรมที่ช่วยให้หนูรู้จักตัวเองค่ะ ได้รู้ว่าตนเองชอบอะไร และไม่ชอบอะไร ได้เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น ชอบการออกไปแสดงหน้าชั้นเหมือนเราได้หลายกำแพงของตัวเอง ได้กล้าแสดงออกมากขึ้น” – นักเรียนคนที่ 2, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ชอบกิจกรรมการแสดงละครครับ เพราะมันออกไปแสดงแค่แป๊บเดียว แต่เราได้รับเสียงหัวเราะของผู้ชมมันแสดงถึงว่าคนอื่นก็กำลังสนุกกับการแสดงของเราครับ (นักเรียนเป็นเด็กผู้หญิงแต่การแสดงออกทางเพศวิถีแบบเด็กผู้ชาย)” – นักเรียนคนที่ 11, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูชอบตอนหลับตาฟังเพลงไปแล้วนึกถึงภาพตัวเองในอนาคตจินตนาการหนูกว้างไกลมากอยากเป็นนู่นนี่นั่น และก็ชอบตอนที่ได้จับคู่อาชีพ เพราะนอกจากได้รู้จักอาชีพต่าง ๆ แล้ว หนูก็ต้องมาวิเคราะห์ว่าอาชีพนี้สัมพันธ์กับทักษะ ความสามารถ ความชอบไหนบ้างค่ะ” – นักเรียนคนที่ 16, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ตอนแข่งจับคู่อาชีพ รู้สึกสนุกสนานมาก ช่วยกันคิดกับเพื่อน แบ่งกันหาข้อมูลคนละ 4-5 ข้อจะได้ไม่เสียเวลา แล้วก็แสดงละครอาชีพค่ะ สนุกมาก หนูกับเพื่อนซำกัน แต่ก็แสดงผ่านไปได้ด้วยดีค่ะ” – นักเรียนคนที่ 19, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

การใช้กิจกรรมเรียนรู้ที่หลากหลายและกิจกรรมกลุ่มที่เน้นการเรียนรู้และเล่นไปพร้อมกัน ถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินโปรแกรมสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นประสบผลอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างเสียงหัวเราะและรอยยิ้มให้แก่ นักเรียน สร้างความสุขจากการได้เรียนรู้พร้อมกับเพื่อน ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้และเห็นว่าการเรียนรู้นั้นมีความหมาย

5) ระยะเวลาในการจัดที่มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับได้ตามบริบทของนักเรียน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและนักเรียน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่า ระยะเวลาของเวลาของโปรแกรมที่ใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพและการได้ลงมือฝึกปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองในด้านการวางแผนอาชีพตามแนวทางการเรียนรู้ด้วยตนเองเชิงรุกที่กำหนดให้มีความเหมาะสม จำนวนวันที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม เพียงพอ ไม่มากไม่น้อยเกินไป ช่วงเวลาที่จัดคือช่วงสุดสัปดาห์ของภาคเรียนการศึกษา 2565 มีความเหมาะสม เพราะเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนมีความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลา ผู้เรียนส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่าระยะเวลาในการได้เรียนรู้และฝึกฝนการวางแผนอาชีพ ตลอดจนการลงมือทำตามแผนอาชีพช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองหรือพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพได้ มีผู้เรียน 2-3 คนที่มองว่าระยะเวลาในขั้นการลงมือทำตามแผนนั้นน้อยเกินไป ยังไม่สามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองหรือพัฒนาความสามารถบางอย่างในการวางแผนอาชีพได้ เนื่องจากผู้เรียนบางคนมีภาระที่นอกเหนือจากการเรียน เช่น ผู้เรียนต้องช่วยเหลือทางบ้านทำงานหารายได้หลังเลิกเรียน ผู้เรียนต้องช่วยดูแลสมาชิกในบ้านที่เป็นผู้สูงอายุและป่วยติดเตียง เป็นต้น แต่เวลาที่ให้ในการเรียนรู้และฝึกฝนการวางแผนอาชีพ ตลอดจนการลงมือทำตามแผนอาชีพช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองหรือพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพได้ดีขึ้นเป็นส่วนใหญ่

“มองว่าเวลาในการให้เค้าไปลงมือทำตามแผน มันไม่ควรฟิกซ์ตายตัวนะ เด็กบางคนก็ต้องช่วยที่บ้านขายของ บางคนก็ต้องดูแลปู่ย่า บ้านเจ้านี่ (หันไปทางเด็ก) ก็ต้องช่วยพ่อแม่เลี้ยงน้อง โดยรวมนะ เวลาจัดสองวันโอเค ตรงขั้นที่ปล่อยเค้าไปทำของเค้ามันก็ดูหนักงาน เหนื่อยคนทำโปรแกรมที่ต้องตามหอนนะ (หัวเราะ) แต่เห็นว่าเด็กได้อะไรอีกเยอะเลย” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูอยากมีเวลาพัฒนาตัวเองมากกว่านี้ค่ะ หนูก็พยายามจะจัดเวลาให้ตัวเองอยู่นะคะ แต่บางทีก็ต้องไปช่วยพ่อกับแม่ขายของในตลาดค่ะ” – นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูอยากเป็นนักเขียนนิยายค่ะ แล้วก็ลองเขียน ๆ ดูนะคะ หนูว่าระยะเวลาไม่สำคัญค่ะ หนูไม่ท้อ หนูฝึกไปเรื่อย ๆ หนูแต่งแล้วก็ให้เพื่อนอ่านให้เพื่อนช่วยคอมเมนต์” – นักเรียนคนที่ 13, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ผมว่าถ้าทำแบบเข้าค่ายไปเลยก็ดีนะครับเพราะจะได้มาอยู่กับเพื่อน ๆ ผมไม่ติดกับเสาร์หรืออาทิตย์ครับ ไม่อยากเรียนพิเศษที่น่าเบื่อครับ” – นักเรียนคนที่ 14, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“พ่อกับแม่อนุญาตให้มาช่วงเสาร์อาทิตย์ได้ค่ะ ก็ดีนะค่ะ เพราะได้ออกมาเจอเพื่อนด้วยอยู่บ้านบางทีมันเหงา ได้มาหาความรู้พัฒนาตัวเองก็ยิ่งดีค่ะ” – นักเรียนคนที่ 17, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

ดังนั้นระยะเวลาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสามารถตอบสนองความต้องการและความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลาของผู้เรียน และต้องจัดให้มีระยะเวลาพอเพียงในการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นการลงมือทำ

ตามแผนควรมีระยะเวลาที่ยืดหยุ่นหรือให้ผู้เรียนเป็นคนประเมินและกำหนดได้อย่างเหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลาและให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเองหรือพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) ทรัพยากรการเรียนรู้ต้องทันสมัยเหมาะสมกับยุคสังคมดิจิทัลและเยาวชน Gen Z

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและนักเรียน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าแหล่งค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพมีความหลากหลายที่ครอบคลุมทุกชั้นการวางแผนอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งค้นคว้าบนอินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์และโซเชียลมีเดีย ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนที่เกิดและเติบโตในยุคสังคมดิจิทัล (digital society) ซึ่งนักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมส่วนใหญ่มีอายุโดยเฉลี่ย 14 ปีและกำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้นและถือเป็นเด็กรุ่นใหม่ที่กำลังในนาม “Gen Z” (Gen Z เป็นคนที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2538-2552 คิดเป็นประมาณ 1 ใน 4 หรือราว 19% ของจำนวนประชากรไทยทั้งหมด – ศูนย์วิจัยกสิกร) นักเรียนมีความโดดเด่นในด้านเทคโนโลยี เพราะเติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกและมีความคุ้นเคยกับการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีเป็นอย่างดี สามารถเรียนรู้ได้เร็ว

“สื่อการสอนทุกอย่างดีมาก ทำออกมาได้น่าสนใจ น่าติดตาม ขอเพิ่มนิดนึงนะ ตรงที่เราให้เด็กเค้าวาดรูปออกแบบเส้นทางอาชีพหรือเรือใบอาชีพนั้นอะ บ๊วยว่าถ้าเราทำเป็นแกลลอรี่บอร์ดหรือโพสต์เรื่องราวในไอจีสตอรี่ เฟสบุ๊ก หรือดีดิกต็อก ให้เด็กทุกคนได้เดินชมผลงานหรือเห็นเส้นทางการออกแบบของเพื่อน ๆ พวกเด็ก ๆ จะได้เห็นมุมมองใหม่ ๆ มุมมองที่แตกต่างกันไป และสื่อบุคคลที่นิวส์ (วิทยากร) ออกมาพูดคุย เห็นว่าดีนะ เพราะเด็กเค้าจะได้เห็นมุมมองของคนทำงานด้านวิทยาศาสตร์ที่หลากหลายออกไป จริง ๆ อยากให้ช่วยเด็กตั้งคำถามไถ่เพราะเด็กบางคนก็กลัวหรืออายที่จะถาม” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูไม่ได้เติมตั้งค่มือถือค่ะครู โชคดีที่เพื่อนแชร์ Hotspot ให้ใช้ ไม่งั้นก็ไม่ได้ทำแบบทดสอบค้นหาตัวเองกับแบบทดสอบอาชีพ แล้วก็ชอบที่ได้พูดคุยกับครูผ่านไลน์ VDO call ปรึกษาเรื่องแผน ภูมิใจและให้คำปรึกษาตลอดค่ะ” – นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ชอบที่ได้ฟังเพลงจากกิจกรรม หรือดูคลิปวิดีโอเกี่ยวกับอาชีพแล้วมาวิเคราะห์ตัวเอง หนูว่ามันช่วยให้หนูค้นพบตัวเองได้ ถ้าครูไม่บอกหนูก็ไม่รู้ว่าจะเริ่มค้นค่าไหนในกูเกิ้ล” – นักเรียนคนที่ 14, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูชอบทุกกิจกรรมค่ะ ชอบตอนทำแบบทดสอบออนไลน์เพื่อค้นหาตนเองว่าเป็นคนแบบไหน หนูตื่นเต้นมากค่ะ ลุ้นด้วยว่าสิ่งที่หนูเป็นในความคิดของหนูกับแบบทดสอบจะเหมือนกันไหม แต่ก็มีแอบหงุดหงิดค่ะ เพราะสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่ดี นอกจากนี้ ก็มีเข้ามาคุย Line Openchat ในกลุ่มและโชว์ความคืบหน้าของสิ่งที่ได้ทำค่ะ มีถ่ายรูปและคลิปสั้น ๆ อดทนด้วย” – นักเรียนคนที่ 20, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

ดังนั้นทรัพยากรการเรียนรู้สำหรับนักเรียนจะต้องทันสมัยเหมาะสมกับบริบทยุคสังคมดิจิทัล และเยาวชน Gen Z การนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการเป็นแหล่งความรู้ เป็นสื่อการเรียนการสอน เป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้ จึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ผู้สอนต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แนะนำนักเรียนให้เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ บนแพลตฟอร์มออนไลน์ในการค้นคว้าสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนอาชีพของตนจากทางอินเทอร์เน็ตหรือโซเชียลมีเดีย นอกจากนี้ ผู้สอนยังสามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น การสนทนาแบบเปิดของไลน์ (Line Openchat) การประชุมออนไลน์ผ่าน Zoom หรือ Google Meet ในการติดตามผลของนักเรียน ตลอดจนการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม

7) สถานที่สำหรับการดำเนินโปรแกรมต้องมีความสะดวกและไม่สร้างอุปสรรคแก่นักเรียนในการมีส่วนร่วมกิจกรรมเรียนรู้

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและนักเรียน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าสภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมในเรื่องของระยะทางในการเดินทางไปกลับ ความสะดวกสบาย ความปลอดภัย เนื่องจากผู้จัดโปรแกรมได้รับความอนุเคราะห์จากโรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม จังหวัดอ่างทอง ในการเอื้อเฟื้อสถานที่จัดโปรแกรม ทั้งนี้ทางโรงเรียนอนุเคราะห์ให้ใช้ห้องประชุมหลักของโรงเรียนที่มีความพร้อมในเรื่องไฮเทคที่อุปกรณ์ที่ครบครัน มีโต๊ะเก้าอี้ที่สามารถขยับขยายปรับใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ โดยสามารถจัดกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหว เช่น การเล่นเกม การแสดงละคร การนำเสนอผลงาน เป็นต้น อีกทั้งยังสามารถจัดกิจกรรมที่ไม่ต้องเคลื่อนไหวได้ เช่น การฟังการบรรยาย การระดมสมอง การประชุมกลุ่ม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีห้องสุขาภายในอาคารบริเวณใกล้ห้องประชุมเพียงพอรองรับจำนวนผู้เรียนทางโรงเรียนได้ออกจดหมายขออนุญาตผู้ปกครองให้นักเรียนทั้ง 20 คนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ซึ่งทางผู้ปกครองของนักเรียนต่างให้ความมั่นใจและอนุญาตให้นักเรียนเข้าร่วม เนื่องจากการจัดโปรแกรมเกิดขึ้นภายในโรงเรียนและอยู่ภายใต้ความดูแลของครูแนะแนว และทุกคนต่างเห็นพ้องว่าการพักช่วงระหว่างทำกิจกรรมและพักกลางวันมีอาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสม คุณภาพดี อร่อย และเพียงพอรองรับจำนวนผู้เรียน

“หนูมาเข้าร่วมโปรแกรมเพราะเดินทางสะดวกค่ะ เอาจริง ๆ เดินข้ามสะพานลอยมา แล้วก็เดินต่อมาอีก 10-15 นาที ก็ถึงโรงเรียนละค่ะ แม่ไม่ว่าด้วย แต่ห้องแอบหนาวไปหน่อย” – นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูแอบง่วงเล็กน้อยเพราะอากาศเย็น น่านอน แต่ก็ตื่นตัวตอนเล่นเกมค่ะ ชอบที่มีของกินตลอด เยลลี่ที่ครูแจกอร่อยค่ะ หนูยกมือตอบคำถามแลกเปลี่ยนอย่างเดียว” – นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ถ้าขออนุญาตพ่อแม่มาทำกิจกรรมที่โรงเรียน พ่อแม่ไม่ว่าค่ะ มารับส่งได้” – นักเรียนคนที่ 17, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูคิดว่าสำหรับหนูมันสนุกมาก มันเพลิดเพลิน มีช่วงหนึ่งที่หนูเรียน ๆ แล้วเผลอคิดถึงขนมที่แจกในช่วงเช้า (หัวเราะ) อ้อ! แต่ก็มีอยู่ช่วงหนึ่งที่หนูสมาธิหลุดเพราะเพื่อนแซ่ดไลน์มารัว ๆ แล้วพอหนูไม่รับ ก็โทรเข้ามือถือเลย” – นักเรียนคนที่ 20, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

ดังนั้น สถานที่จึงเป็นอีกปัจจัยสำคัญในการดำเนินโปรแกรม สถานที่จะต้องมีความสะดวก กล่าวคือ มีความสะดวกในการเดินทางแก่นักเรียนและผู้สอน มีความปลอดภัยและสร้างความมั่นใจแก่นักเรียนและผู้สอนเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมในทุกรูปแบบ และสถานที่จะต้องไม่สร้างอุปสรรคในการมีส่วนร่วมกิจกรรมเรียนรู้ กล่าวคือ สถานที่ต้องมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวย เช่น ไม่มีเสียงดังรบกวน อุณหภูมิที่เหมาะสม เป็นต้น การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยทำให้ผู้เรียนเกิดสมาธิและความพร้อมในการเรียนรู้ที่ดีขึ้น อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชั้นการลงมือทำตามแผน (แผนการเรียนรู้ 3) นั้นถือได้ว่าอยู่นอกเหนือการควบคุมของผู้จัดโปรแกรม ผู้สอนจึงสามารถทำหน้าที่ได้เพียงแค่แนะนำหรือช่วยประเมินแผนของผู้เรียน

2.4.2 เงื่อนไขของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยได้ข้อสรุปจากผลจากการอภิปรายกลุ่ม เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2565 ที่จะนำมาเป็นเงื่อนไขและใช้เป็นข้อกำหนดเพื่อให้การจัดโปรแกรมประสบผลสำเร็จและเกิดโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การทำกิจกรรมกิจกรรมสัมพันธ์เชื่อมผู้เรียนที่มีความหลากหลาย

แม้ว่าการจัดกิจกรรมครั้งนี้จะจัดขึ้นสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนปทุมโรจน์ วิทยาเขต จังหวัดอ่างทอง เท่านั้น แต่นักเรียนบางคนก็มาจากต่างห้อง ต่างชั้นปี ต่างอำเภอ อุปสรรคที่นักเรียนที่มาจากห้องเรียนเดียวกันจะผูกติดกับเพื่อนที่มาจากชั้นเรียนเดียวกัน สามารถสื่อสารทำงานกลุ่ม และกล้าแสดงออกได้ดีกว่า ก่อนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้จัดโปรแกรมสามารถใช้กิจกรรมสัมพันธ์เชื่อมผู้เรียนที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ให้นักเรียนที่มาจากต่างห้องสามารถปรับตัวและเข้ากับเพื่อนใหม่ได้อย่างรวดเร็ว

“ชอบที่ครูให้ทุกคนแนะนำตัวด้วยคำ 3 คำ ทำให้รู้จักเพื่อนใหม่ ในกลุ่มหนูมีน้อง ม 2 ด้วยคะ น้องเค้าก็น่ารักดี ทำกิจกรรมอย่างเต็มที่” – นักเรียนคนที่ 1, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“มากับเพื่อนในชั้นเรียนคะ แต่ก็ได้รู้จักเพื่อนใหม่จากอีกห้อง ชอบเกมลมเพลมพัดคะ ฮาดี” – นักเรียนคนที่ 6, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูอยากให้มีการทำความรู้จักกันก่อน เพราะหนูมาจาก ม.2 หนูไม่รู้จักพี่ ๆ เค้า รู้สึกเขินค่ะ แต่ก็โอเคขึ้นนะค่ะ เพราะมีกิจกรรมบางอันที่ต้องทำงานร่วมกัน หนูก็ค่อย ๆ กล้าพูดมากขึ้น หนูอยากให้ทำกิจกรรมกลุ่มเยอะ ๆ เพราะหนูก็อยากรู้จักเพื่อน ๆ ในห้องทุกคน” – นักเรียนคนที่ 18, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

2) การทำกิจกรรมเรียนรู้แบบกลุ่มควรมีขนาด 3-5 คน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและนักเรียน 20 คน มีความคิดเห็นตรงกันว่า จำนวนผู้เรียนมีความเหมาะสมในการทำกิจกรรมกลุ่มควรมีขนาด 3-5 คน เพื่อให้ครูหรือวิทยากร สามารถดูแล ให้คำแนะนำผู้เรียน และดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง

“เห็นด้วยเลยกับการแบ่งกลุ่มเล็ก ๆ เด็กช่วยกันทำงานอย่างเต็มที่ เดินเยี่ยมแต่ละกลุ่ม เขาแบ่งหน้าที่กันทำงานทุกคน ถ้ากลุ่มใหญ่บางคนอาจแค่นั่งดูเพื่อนทำงาน” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“กลุ่มหนูมีสมาชิก 5 คน หนูว่ากลุ่มหนูไม่เล็กไม่ใหญ่เกินไป ก็ช่วยกันคิด นำเสนอหน้าชั้น เพื่อนช่วยเหลือกันดีค่ะ” – นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“กลุ่มหนูมี 4 คน มีน้อง ม. 2 อยู่ด้วย ครูช่วยพวกหนูดูแลเหมือนกลุ่มอื่น ๆ ได้รับคำแนะนำที่ช่วยทำกลุ่มทำงานออกมาดีที่สุด” – นักเรียนคนที่ 13, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

จำนวนนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการจัดโปรแกรม โดยจะต้องจัดให้มีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบที่ต้องมีการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และทำร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นจำนวนนักเรียนต่อการแบ่งกลุ่มทำงานจึงไม่ควรมีมากเกินไป เพื่อให้ นักเรียนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง

3) การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับแผนการเรียนรู้

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและวิทยากร มีความคิดเห็นตรงกันว่า การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ต้องดำเนินเรียงลำดับตามแผนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพอย่างเป็นระบบและถูกต้อง โดยกิจกรรมภายในแผนการเรียนรู้ต่าง ๆ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของบริบทที่ผู้จัดพิจารณา

“เมื่อได้พูดคุยกับวิทยากร ก็เห็นว่าการดำเนินแต่ละแผนการเรียนรู้ต้องทำเป็นลำดับตามแผนการเรียนรู้ แต่กิจกรรมภายในแต่ละแผนการเรียนรู้ สามารถดำเนินสลับได้ตามขั้นตอนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก เพราะบางขั้นตอนมันมีกิจกรรม 2-3 กิจกรรม” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“การที่กิจกรรมภายในแผนการเรียนรู้สามารถปรับเปลี่ยนได้ ทำให้วิทยากรดำเนินการจัดได้อย่างดีขึ้น โดยดูจากหน้างานในขั้นตอนไหนที่นักเรียนไม่เข้าใจ ก็ใช้เวลาากน้อย ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องดำเนินกิจกรรมตามลำดับแผนการเรียนรู้ นักเรียนจะได้เข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพอย่างถูกต้อง” – วิทยากร, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

4) ผู้สอนจำเป็นต้องปรับบทบาทของตนเองให้เข้ากับผู้เรียนได้

- จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนวและวิทยากร มีความคิดเห็นตรงกันว่า นอกจากผู้สอนต้องทำความเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds และแนวคิดการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกก่อนดำเนินกิจกรรมเรียนรู้ของโปรแกรมแล้ว ผู้สอนต้องปรับบทบาทของตน

ให้สอดคล้องกับผู้เรียนที่มีความหลากหลาย เช่น อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ คอยเสริมพลังบวก สร้างแรงบันดาลใจ คอยกระตุ้น เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพและผู้เรียนได้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากการเรียนรู้นั้น ตลอดจนผู้สอนแสดงพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน

“เด็กบางคนก็เรียนรู้เร็ว บางคนก็ต้องเอาใจใส่มากกว่าคนอื่น ในฐานะครูแนะแนว เห็นว่าจำเป็นมากที่คนมาสอนนักเรียนต้องเข้าใจว่านักเรียนแต่ละคนเป็นแบบไหน เวลาตามงานเราจะรู้ว่าคนไหนปล่อยได้ คนไหนต้องคอยกระตุ้น คอยให้กำลังใจ” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ตั้งใจมีส่วนช่วยให้นักเรียนไม่กลัวการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เปิดมุมมองว่าจริง ๆ แล้วเรียนสายวิทย์ไม่ใช่แค่เป็นหมอ วิศวะ แค่นั้นนะ มีเด็กมาถามว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ในแล็บสนุกไหม เลยให้คำแนะนำ ปรับมุมมองให้เด็กให้เข้าใจอาชีพนี้ดีขึ้น” – วิทยากร, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

5) การวัดประเมินผลและการติดตามผล

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าทั้งครูแนะแนว วิทยากร และนักเรียนทั้ง 20 คน มีความคิดเห็นตรงกันว่าการวัดและการประเมินผลเหมาะสม นอกเหนือจากการได้ใช้เครื่องมือในโปรแกรมตามที่กำหนด เช่น แบบทดสอบความรู้และแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds ให้ผู้เรียนทำก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันและแบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทำระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม คือ การติดตามผลระหว่างที่ผู้เข้าร่วมโปรแกรมดำเนินกิจกรรมตามแผนอาชีพที่วางไว้ ครูแนะแนวและวิทยากร สามารถติดตามผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเฉพาะในเรื่องของการลงมือทำตามแผนเป็นรายสัปดาห์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น การสนทนาแบบเปิดของไลน์ (Line Openchat) การประชุมออนไลน์ผ่าน Zoom หรือ Google Meet เป็นต้น เพื่อช่วยกระตุ้น ให้กำลังใจผู้เรียน ตลอดจนให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนได้

“วันก่อนที่พวกเราใช้ Zoom คุยกับเด็กๆ มันไม่สะดวกเท่าที่ Google Meet เห็นว่าใช้ Line Openchat ช่วยตามเด็ก ๆ ง่ายกว่า คอยตะล่อม คอยให้กำลังใจเด็ก เด็กก็ใช้ช่องทางนี้โชว์ผลงานที่ได้ทำ จะเอาแนวทางนี้ไว้ตามงานเด็กในคาบแนะแนว” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“คิดว่าแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกับแบบสะท้อนคิดการเรียนรู้สามารถรวมกันได้ อีกอย่างนึงการวัดหรือทดสอบผู้เรียนก่อนและหลังเข้าโปรแกรมช่วยให้เราเห็นพัฒนาการเด็กได้เป็นอย่างดี” – วิทยากร, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ได้คะแนนแบบทดสอบมากขึ้นค่ะ (ยิ้ม) หนูชอบแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันค่ะ ชอบเขียนไดอารี่ เหมือนได้เขียนเรื่องราวการเรียนรู้ในนั้นด้วยค่ะ” – นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“เวลาจะปรึกษาครู ก็เขียนถามในไลน์ได้ สะดวกมาก ๆ ค่ะ หนูส่งรูปให้ครูและเพื่อน ๆ ดู ถ้าหนูได้ลงมือทำกิจกรรมใดสำเร็จค่ะ” – นักเรียนคนที่ 15, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

2.4.3 ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยได้ข้อสรุปจากผลจากการอภิปรายกลุ่ม เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2565 และพบว่า ปัญหาระหว่างดำเนินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีดังนี้

1) การขาดเวลาที่เพียงพอในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้

จากการอภิปรายกับครูแนะแนวและนักเรียนทั้ง 20 คน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้เรียนสามารถลงมือทำตามแผนได้ดี เพราะผู้เรียนกำหนดแผนระยะสั้นที่สามารถทำได้ภายใน 2-3 สัปดาห์ มีผู้เรียนบางส่วนกำหนดแผนระยะยาวเป็นรายเทอมและปีการศึกษา ปัญหาที่ผู้เรียนบางส่วนพบเจอ คือ การจัดสรรเวลาที่ดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ สืบเนื่องมาจาก ผู้เรียนบางคนต้องช่วยเหลือทางบ้าน ทำงานหารายได้หลังเลิกเรียน หรือดูแลสมาชิกในบ้านที่เป็นเด็กเล็กและผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียง ทำให้ผู้เรียนเหล่านี้ไม่มีเวลาเพียงพอในการพัฒนาตนเองตามแผนที่วางไว้ในระยะเวลาที่กำหนด

“มองว่าเวลาในการให้คำไปลงมือทำตามแผน มันไม่ควรฟิกซ์ตายตัวนะ เด็กบางคนก็ต้องช่วยที่บ้านขายของ บางคนก็ต้องดูแลปู่ย่า บ้านเจ้านี่ (หันไปทางเด็ก) ก็ต้องช่วยพ่อแม่เลี้ยงน้อง” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูอยากมีเวลาพัฒนาตัวเองมากกว่านี้ค่ะ หนูก็พยายามจะจัดเวลาให้ตัวเองอยู่นะคะ แต่บางทีก็ต้องไปช่วยพ่อกับแม่ขายของในตลาดค่ะ” – นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

2) การได้รับอิทธิพลจากครอบครัวที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากการอภิปรายกับครูแนะแนวและนักเรียนทั้ง 20 คน พบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้ปกครองมีอิทธิพลที่ส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นอิทธิพลในทางที่ดีที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น การให้กำลังใจ หรือการให้การสนับสนุนในเรื่องของอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินตามแผน ในขณะเดียวกัน ผู้เรียนบางส่วนไม่ได้รับกำลังใจจากผู้ปกครองทำให้เกิดความท้อแท้ในการลงมือทำตามแผน ผู้เรียนบางส่วนกลัวที่จะขัดใจกับผู้ปกครอง จึงเลือกออกแบบแผนอาชีพเพื่อเอาใจผู้ปกครอง เป็นต้น

“พอกับแม่ดูแผนแล้วก็บอกว่า ทำไมไม่ทำงานที่มั่นคง พ่อแม่ไม่เข้าใจว่า Tik Toker คืออะไร แอปเซ็งค่ะ หนูก็ทำแผนออกเป็น 2 อย่าง อันนึงเอาใจพ่อแม่ อันนึงเก็บไว้ตามความฝัน” – นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“หนูแอบเบื่อที่บ้านค่ะ เค้าคาดหวังให้หนูเป็นหมอ หนูไม่ได้อยากทำอาชีพนั้น หนูไม่ชอบ หนูมาเข้าร่วมโปรแกรม หนูก็แอบบอกว่ามาเรียนพิเศษ” – นักเรียนคนที่ 12, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

3) การดูแลความปลอดภัยของผู้เรียนระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม

จากการอภิปรายกับครูแนะแนวและวิทยากร พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นขณะดำเนินโปรแกรม คือ เรื่องของการดูแลความปลอดภัยของผู้เรียนระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม เนื่องจากในช่วงที่จัดโปรแกรมนี้ในช่วงที่มีการระบาดของโรคโควิด-19 ดังนั้น การเตรียมพร้อมของอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ เช่น ชุดตรวจ ATK หน้ากากอนามัย เจลแอลกอฮอล์ล้างมือ และน้ำยาฆ่าเชื้อสำหรับทำความสะอาดสถานที่ ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และการที่นักเรียนอ้างการเข้าร่วมโปรแกรมกับผู้ปกครองที่ใช้เวลานอกเหนือจากการจัดกิจกรรม ทำให้ผู้จัดโปรแกรมต้องติดตามผู้เรียนและพูดคุยกับผู้ปกครอง เพื่อทำความเข้าใจในกรณีที่เกิดขึ้น

“มีนักเรียนที่ชอบอ้างพ่อแม่มาเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนแล้ว มาร่วมกิจกรรมก็จริง แต่ก็แอบเกลียดไม่อยากกลับบ้าน ก็ต้องโทรตาม โทรไปขอโทษพ่อแม่ของนักเรียนด้วย ต้องขอโทษผู้จัดโปรแกรมด้วย เด็กบางคนก็นะ เราก็ต้องคอยสวดส่ง” – ครูแนะแนว, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

“ถ้าดำเนินกิจกรรมช่วงนี้มีโควิดก็ต้องระวังนะ เพราะถ้าเด็ก ๆ แ้วติดโควิด เขาอาจโทษเราที่ดูแลเขาไม่ได้ ถ้าระบาดซ้ำอาจต้องแพลนใหม่ เลื่อนจัดออกไปก่อนจนกว่าจะปลอดภัย” – วิทยากร, สัมภาษณ์ 4 กันยายน 2565

ปัญหาที่ผู้วิจัยได้นำเสนอนั้นเป็นสถานการณ์เฉพาะหน้า ดังนั้นผู้จัดโปรแกรมจะต้องเตรียมความพร้อมหากเกิดกรณีสถานการณ์ไม่พึงประสงค์และวางแผนแต่เนิ่น

ตอนที่ 3) ผลการพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากผลการจัดทดลองใช้โปรแกรม การศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาการดำเนินโปรแกรม ในขั้นการวิจัย 2 (R2) ทำให้ผู้วิจัยได้พัฒนา (ร่าง) คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จากนั้นได้เสนอ (ร่าง) คู่มือนี้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 6 คน ครูประจำระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 คน และที่มหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน (ดูภาคผนวก ก) เพื่อดำเนินการจัดสนทนากลุ่มเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2565 โดยผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ประกอบ (ร่าง) คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอน และผลจากการแลกเปลี่ยนแนวคิดเพื่อพัฒนา (ร่าง) คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ให้สมบูรณ์ (ฉบับสมบูรณ์ ดูภาคผนวก ข) ผู้วิจัยนำเสนอด้วยการคัดคำพูดหรือบางประโยคที่มีความสอดคล้องหรือตรงกับข้อค้นพบจากการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบ (ร่าง) คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

(ร่าง) คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถจัดทำในลักษณะของหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ หรือเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-document) ที่ประกอบด้วย คำนำ สารบัญ รายละเอียดขององค์ประกอบคู่มือการใช้โปรแกรมที่นำเสนอเป็นบท (บทที่ 1-9) และรายการอ้างอิง โดยคู่มือการใช้โปรแกรม มี 9 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

(1) **ที่มาและแนวคิด** เป็นการนำเสนอที่มาและแนวคิดในการดำเนินโปรแกรมอย่างย่อ โดยเฉพาะเรื่องกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds

(2) **วัตถุประสงค์ของโปรแกรม** เป็นการนำเสนอวัตถุประสงค์ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยนิยามความหมายของความสามารถในการวางแผนอาชีพ และชี้ให้เห็นว่าแต่ละขั้นของกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds มีจุดเน้นความสามารถต่าง ๆ ที่ครอบคลุมความสามารถในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ ความรู้ในการวางแผนอาชีพ เจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพ และทักษะในการวางแผนอาชีพ

(3) **บทบาทผู้เรียน** เป็นการนำเสนอบทบาทของผู้เรียนที่ผู้จัดโปรแกรมจะต้องสร้างให้เขาเหล่านั้นได้ประพฤติปฏิบัติในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรม เรียกว่า C-A-R-S ได้แก่ การให้ความร่วมมือเรียนรู้ การตื่นตัวเรียนรู้ การสะท้อนคิดสิ่งที่ได้เรียนรู้ และการนำตนเองในการเรียนรู้

(4) **บทบาทผู้สอน** เป็นการนำเสนอบทบาทของผู้สอนที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับหลากหลายของผู้เรียนแต่ละคน เรียกว่า F-E-M-A ได้แก่ ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้ให้กำลังใจ ผู้คอยกระตุ้น และผู้ให้คำปรึกษา

(5) **เนื้อหาในการเรียนรู้** เป็นการนำเสนอสาระแผนการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยคร่าว

(6) **วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้** เป็นการนำเสนอวิธีการจัดกิจกรรมของแต่ละแผนการเรียนรู้ทั้ง 19 กิจกรรม ประกอบด้วย ชื่อแผนการเรียนรู้ ชื่อกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย วัตถุประสงค์การเรียนรู้ สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้ สาระเนื้อหา และการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

(7) **แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้** เป็นการนำเสนอแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคสังคมดิจิทัล เช่น เทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต แพลตฟอร์มออนไลน์ เป็นต้น เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นอุปกรณ์ในการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ หรือช่องทางติดต่อสื่อสารในการติดตามผลการเรียนรู้

(8) **วิธีการใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้** เป็นการนำเสนอการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พร้อมช่องทางสำหรับดาวน์โหลดแบบทดสอบ

ความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ แบบวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds และแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน ด้วยลิงก์และ QR Code

(9) เทคนิคการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้ เป็นการนำเสนอเทคนิคการจัดโปรแกรมในบริบทต่าง ๆ เช่น การมีเงื่อนไขเรื่องเวลา การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การคัดเลือกสื่อบุคคล การสร้างบรรยากาศของการได้สัมผัสอาชีพ การเสริมพลังและกระตุ้นการเรียนรู้ และการติดต่อประสานงานติดตามผลการเรียนรู้

2. จุดเด่นของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ครู และทีมวิทยากร พบว่า จุดเด่นของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 1) การนำเสนอหลักการและแนวคิดของโปรแกรม คือ กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds และแนวคิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก 2) กิจกรรมเรียงลำดับตามกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกวิธีการ และอธิบายวิธีดำเนินการอย่างละเอียด และ 3) มีเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ผู้จัดโปรแกรมพร้อมใช้

“กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ทำให้เห็นวงจรพัฒนาการด้านอาชีพของคนเรา เป็นไฮไลต์ของงานนะ เยี่ยมมากค่ะ” – ผู้เชี่ยวชาญ 1, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“โปรแกรมมีหลักการแนวคิดการวางแผนอาชีพที่ดีมากในการช่วยเด็กรู้จักวางแผนอนาคตของพวกเขา กิจกรรมทำออกมาได้หลากหลาย สิ่งสำคัญคือการฝึก soft skills เด็กให้ทำงานร่วมกัน รู้จักคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบตัวเอง รู้จักพัฒนาตัวเอง” – ผู้เชี่ยวชาญ 4, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“แนวคิดการวางแผนอาชีพในโปรแกรม ทำให้ครูแนะแนวเอามาใช้สอนเด็กได้เลย ถ้าจะจัดกิจกรรมแล้วก็ทำได้เลย เพราะมีแบบประเมินให้พร้อมใช้” – ครูประจำระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 1, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“พวกกิจกรรมกลุ่มเชิงรุกคือดีมาก มองแล้วเอาไปประยุกต์ใช้ได้ในคลาสแนะแนวของตัวเองเลยที่ชอบมาก คือ มีพวกแบบทดสอบแบบวัดต่าง ๆ ทำให้ครูเอาไปวัดเด็กเวลาจัดไปแล้ว เออ เด็กมันพัฒนาได้มากน้อยแค่ไหน” – ครูประจำระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 2, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“อ่านวิธีการแล้วเข้าใจว่าต้องเตรียมตัว เตรียมอุปกรณ์อะไรบ้าง เริ่มต้นทำอะไร” – ทีมวิทยากร, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

3. จุดด้อยของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ครู และทีมวิทยากร พบว่า จุดด้อยของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียน

มัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย 1) ภาษาวิชาการ 2) รูปลักษณ์แบบเอกสารทั่วไป และ 3) ขาดข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ในบางกิจกรรม

“ถ้าทำเป็นรูปเล่มออกมาให้สมบูรณ์นะ ปรับ wording ให้กระชับ ทำ art work ให้สวยงาม แบบที่ผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างของเมืองนอกนั้นแหละ ครูว่าเอาไปใช้สอนเด็ก ม.ต้น ได้ ทำเป็นเว็บไซต์ หรือไฟล์ให้คนดาวน์โหลดได้ก็ยิ่งดี” – ผู้เชี่ยวชาญ, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“โปรแกรมมีหลักการแนวคิดที่ดีมากในการช่วยเด็กรู้จักวางแผนอนาคตของพวกเขา โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมที่สอดคล้อง เด็กน่าจะชอบ ขอชื่นชม แต่อยากสรุปหลักการและแนวคิดต่าง ๆ ให้กระชับ ต้องนึกถึงว่าคู่มือไม่ใช่งานวิจัย หยิบมาอ่านแล้วเข้าใจง่าย” – ผู้เชี่ยวชาญ 3, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“รูปลักษณ์มันยังเหมือน ผู้วิจัยส่งเล่มวิจัย สมมติถ้าทำออกมาจริง แบบพิมพ์ขายก็ต้องปรับภาษา ทำให้กระชับ อ่านง่าย” – ผู้เชี่ยวชาญ 6, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“น่าจะเพิ่มการประยุกต์ใช้ หรือนำเสนอทางเลือกในกรณีที่คุณใช้มีทรัพยากรการเรียนรู้จำกัด” – ครูประจำระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 1

“เห็นด้วยกับการเพิ่มข้อเสนอแนะ เป็น tips หรือเทคนิคในการปรับใช้ให้เข้ากับบริบทต่าง ๆ จะช่วยให้คู่มือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น” – ทีมวิทยากร, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“ปรับภาษาให้ไม่วิชาการ เผื่อคนที่จะเอาไปใช้ไม่ได้เป็นครู เช่น ผู้ปกครอง หรือชาวบ้านทั่วไป เข้าใจ ใช้ภาษาง่าย ๆ ในการสื่อสาร ให้เขารู้สึกว่าเอาไปใช้สอนลูกหลานที่บ้านได้” – ทีมวิทยากร, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

4. ความเหมาะสมและประโยชน์ของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ครู และทีมวิทยากร พบว่า คู่มือนี้มีความสมบูรณ์ถูกต้องตามองค์ประกอบของโปรแกรม หลักการและแนวคิดส่งเสริมและก่อประโยชน์ในการพัฒนาเยาวชนที่จะเป็นทรัพยากรของประเทศชาติ เนื้อหามีความเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ขององค์ความรู้การวางแผนอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อเยาวชนในการรู้จักพัฒนาตนเองและเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการศึกษาต่อหรือการเข้าสู่อาชีพที่กำหนดได้

“โปรแกรมครบสมบูรณ์ในตัวเองประกอบนะ กิจกรรมครอบคลุมเนื้อหาและกระบวนการวางแผนอาชีพดีมาก” – ผู้เชี่ยวชาญ 1, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“โปรแกรมมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับเด็กและเยาวชน active learning ที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมมีความโดดเด่น ครีเอทีฟได้ดี” – ผู้เชี่ยวชาญ 5, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“โปรแกรมนี้ดีมากช่วยให้เด็กพัฒนาตนเอง ค้นหาตัวเองได้ เตรียมตัวแต่เนิ่นๆ ได้ เหมาะเอาไปจัดในเด็ก ม.3 มาก เขาจะได้ไม่เคັงตอนเลือกเรียนต่อ” – ครูประจำระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 1, สนทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

5. ความเป็นไปได้ของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในการนำไปใช้ปฏิบัติจริง

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ครู และทีมวิทยากร พบว่า คู่มือนี้มีมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ปฏิบัติจริง เพราะมีการอธิบายวิธีการทำกิจกรรมในคู่มืออย่างละเอียด ตลอดจนคำอธิบายบทบาทผู้สอนในฐานะผู้ใช้โปรแกรม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำเพื่อปรับปรุงคู่มือการใช้โปรแกรมเพื่อให้ได้โปรแกรมที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือ 1) ควรใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ 2) ควรใส่ตารางสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ที่เรียงลำดับแบบด้วยภาษาที่กระชับ 3) ควรมีข้อแนะนำในการประยุกต์ใช้ในบริบทหรือสถานการณ์ที่เหมาะสม 3) ควรยกตัวอย่างทรัพยากรการเรียนรู้ในโปรแกรมให้ผู้ใช้อ้างอิงเห็นเป็นรูปธรรม และ 4) รวบรวมเครื่องมือวัดและประเมินผลบางส่วนเข้าไว้ด้วยกันและมีคำอธิบายการใช้เครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนอย่างละเอียด

“ถ้าทำเป็นรูปเล่มออกมาให้สมบูรณ์นะ ปรับ wording ให้กระชับ ทำ art work ให้สวยงาม แบบที่ผู้วิจัยนำเสนอตัวอย่างของเมืองนอกนั่นแหละ ครูว่าเอาไปใช้สอนเด็ก ม.ต้น ได้ ทำเป็นเว็บไซต์ หรือไฟล์ให้คนดาวน์โหลดได้ก็ยิ่งดี” – ผู้เชี่ยวชาญ 2, สทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“คู่มือนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดโปรแกรมเรียนรู้เรื่อง career planning สามารถทำได้อย่างสร้างสรรค์ กิจกรรมดูไม่ยากไม่ยากเกินกว่าความสามารถของนักเรียนม.ต้น ที่จะลงมือปฏิบัติได้” – ผู้เชี่ยวชาญ 4, สทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“เครื่องมือในการวัดและประเมิน ไม่ควรเยอะเกินไป จริงแล้ว อยากแนะนำให้รวบแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกับแบบสะท้อนคิดเข้าไว้ด้วยกัน ทำเป็นช่องโน้ตเล็ก ๆ ให้เขาเขียนทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละแผนการเรียนรู้ ส่วนแบบทดสอบกับแบบวัดความสามารถให้คงไว้” – ผู้เชี่ยวชาญ 5, สทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“ตารางสรุปกิจกรรมแบบเสร็จสิ้นกระบวนการควรใส่ไว้เพื่อให้คนเอาไปสอนเข้าใจภาพรวมก่อนดูไว้ในรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม” – ผู้เชี่ยวชาญ 6, สทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

“ในฐานะครูแนะแนว คิดว่าโปรแกรมนี้เอาไปใช้ได้จริง อยากให้เพิ่มข้อเสนอแนะสมมติปรับใช้ในบริบทต่าง ๆ เช่น ถ้าผู้เรียนอยากจัดออนไลน์ ออนไลน์ต้องทำอะไรบ้าง แต่โดยรวมผู้วิจัยว่าเอาไปใช้จัดค่ายเยาวชนในโรงเรียนได้” – ครูประจำระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 2, สทนากลุ่ม 28 ตุลาคม 2565

สรุปได้ว่า คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีประโยชน์และมีความเหมาะสมกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีความโดดเด่นเรื่องแนวคิดและหลักการ กิจกรรมเรียงลำดับสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุก มีคำอธิบายการดำเนินการอย่างละเอียดและเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้พร้อมให้ผู้สอนนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง ต้องมีการปรับปรุงเรื่องภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ รูปลักษณะการนำเสนอที่น่าสนใจ และมีข้อเสนอแนะประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ซึ่งในภาคหน้าคู่มือการใช้โปรแกรมนี้สามารถพัฒนาและสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปแบบอื่นได้อีกมากมายเหมาะสมกับสมัยนิยมและยุคสังคมดิจิทัลที่นวัตกรรมและเทคโนโลยีมีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพสำหรับเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

สรุปวิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research & Development: R&D) ดำเนินวิธีวิจัยตามกรอบแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันของ Boone (1985) ดังนี้

ขั้นตอนการวิจัย 1 (R1) วิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบ คือ

- ขั้นที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่กำลังศึกษาในระดับชั้นปีที่ 1-3 และมีอายุระหว่าง 12-15 ปี โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากการสุ่มแบบหลายขั้นตอนทั่วประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 480 คน

ขั้นตอนการพัฒนา 1 (D1) พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบ คือ

- ขั้นที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวกับกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3 Ds Career Planning) ได้แก่ ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) และขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) มุ่งเน้นเนื้อหาการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพในขั้นการวางแผนชีวิตและขั้นการวินิจฉัยตนเองเป็นพิเศษ เนื่องจากค้นพบว่าเป็นขั้นที่ผู้เรียนมีระดับค่าเฉลี่ยความสามารถน้อยกว่าขั้นการลงมือทำตามแผนตามลำดับ โดยเน้นกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนรู้จักการค้นหาตนเองและ

การเข้าถึงข้อมูลความรู้เกี่ยวกับโลกของอาชีพในยุคปัจจุบันเพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองอย่างเข้าด้วยกันและนำไปสู่การออกแบบเส้นทางสู่อาชีพที่ผู้เรียนใฝ่ฝันได้

- ขั้นที่ 3 กำหนดแผนการเรียนรู้ ผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยแบ่งออกเป็น 3 แผนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ย่อยรวมทั้งสิ้น 19 กิจกรรม ตามขั้นตอนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ใช้กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning) 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว 6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน ประกอบด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การเล่นเกม การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การทำกรณีศึกษา การวาดรูป การฟังเพลงหรือชมวิดีโอ การสะท้อนคิด การนำเสนอผลงาน เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านศึกษานอกระบบ ด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ที่มาจากการคัดเลือกโดยเจาะจงตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ จำนวนทั้งสิ้น 5 คน เพื่อตรวจสอบและประเมิน (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและเครื่องมือสำหรับการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย 2 (R2) ทดลองโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบ คือ

- ขั้นที่ 4 นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ ผู้วิจัยทดลองโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีนักเรียนอาสาสมัครเข้าร่วมโปรแกรม จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ผ่านการสุ่มแบบหลายขั้นตอนในขั้นการวิจัย 1 (R1) โดยการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

- ขั้นที่ 5 ประเมินผลโปรแกรม ผู้วิจัยประเมินผลโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยประเมินผู้เรียนก่อน ระหว่าง และหลังโปรแกรมเสร็จสิ้น จากนั้นอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษา ปัจจัยเงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมไปใช้

ขั้นตอนการพัฒนา 2 (D2) ผู้วิจัยพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษานอกระบบ 6 คน ครูมัธยมศึกษาตอนต้น 6 คน ทีมวิทยากร 2 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 คน ที่มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1) การวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการศึกษาข้อมูลระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วย ด้วยการใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มผู้รับบริการ ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ได้กำหนดเป็นกลุ่มผู้รับบริการโปรแกรมนี้เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีอายุเฉลี่ย 14 ปี ส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และต้องการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับความสามารถในการวางแผนอยู่ในระดับสูง เมื่อเรียงตามลำดับแล้วจะพบว่าค่าเฉลี่ยความสามารถในการวางแผนอาชีพขั้นการออกแบบชีวิตมีคะแนนค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับความสามารถวางแผนระยะสั้นเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพได้ นอกจากนี้ในขั้นการวินิจฉัยตนเองมีค่าเฉลี่ยความสามารถในการวินิจฉัยตนเองคะแนนค่าเฉลี่ยที่น้อยรองลงมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นข้อคำถามเรื่องความสามารถมองเห็นอนาคตของตัวเอง 5-10 ปี นอกจากนี้ในขั้นการลงมือทำตามแผน ค่าเฉลี่ยข้อคำถามที่มีคะแนนน้อยที่สุดจะเกี่ยวข้องกับความสามารถในการให้บุคคลอื่นร่วมประเมินแผนของตนเอง

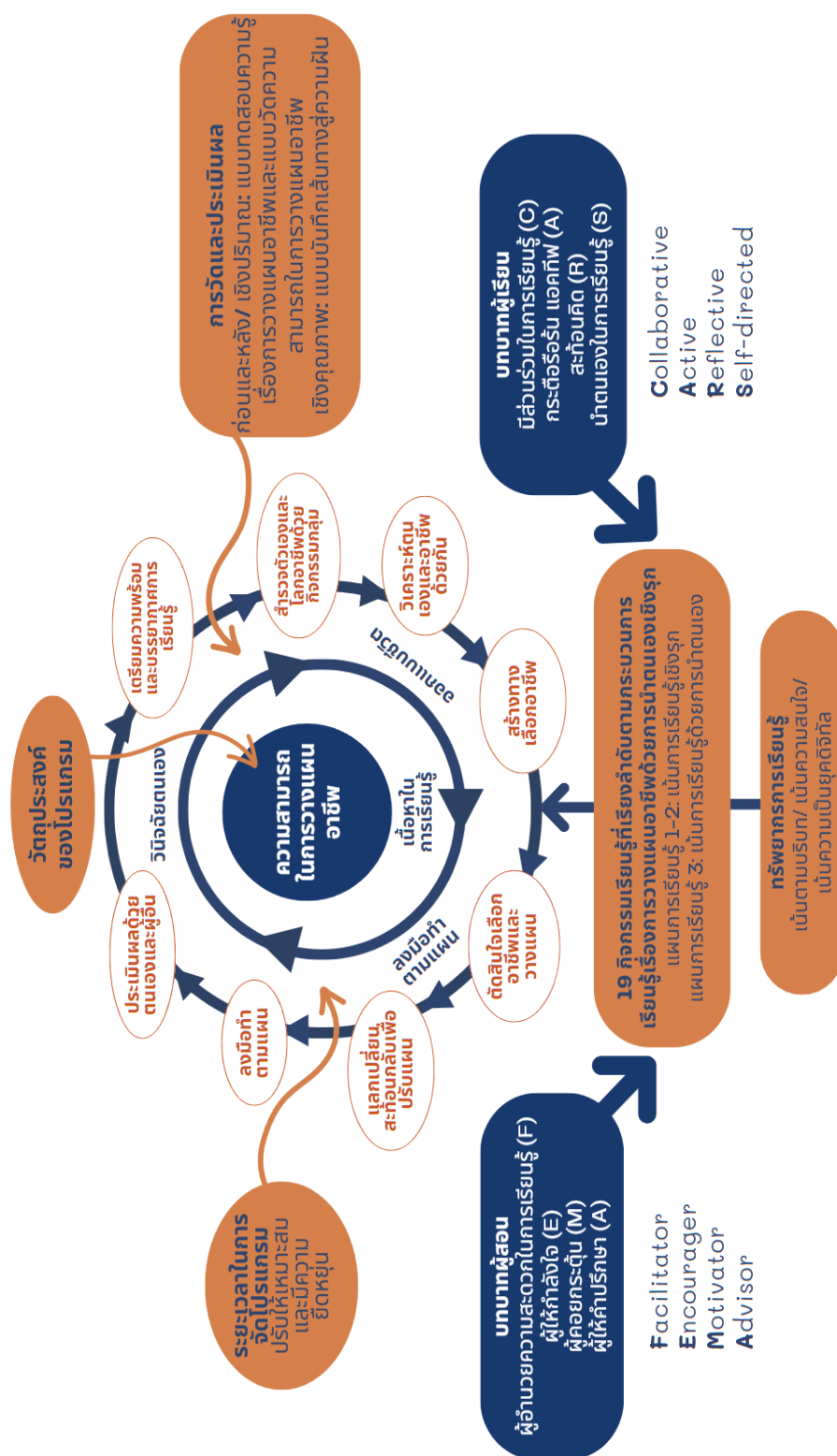
นักเรียนส่วนใหญ่มองเห็นความสำคัญของการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ มีความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ และอยากให้โปรแกรมจัดในช่วงสุดสัปดาห์หรือปิดเทอม โดยทั้งนี้ผู้ปกครอง เพื่อนในวัยเรียน การใช้โซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ และคาบแนะแนวมีอิทธิพลต่อผู้เรียนในการเข้าถึงข้อมูลด้านการวางแผนอาชีพเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องการให้โปรแกรมการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพส่งเสริมให้พวกเขาสามารถค้นพบตนเองและอาชีพที่ใฝ่ฝัน ตลอดจนดำวิธีการเข้าสู่เส้นทางอาชีพที่ใฝ่ฝันได้ รูปแบบการเรียนรู้ที่นักเรียนอยากให้มีในโปรแกรม ได้แก่ คือ การเรียนรู้กับเพื่อน การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเล่น การเรียนรู้ผ่านสื่อหรือแอปพลิเคชันออนไลน์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้พร้อมผู้ปกครองหรือพ่อแม่

โดยผลที่ได้จากการศึกษานี้ ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาระบุเนื้อหาวิชา และกำหนดแผนการเรียนรู้เพื่อให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายของผู้รับบริการโปรแกรมต่อไป

ตอนที่ 2) การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการพัฒนา (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบไปด้วย องค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ 1) ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) บทบาทผู้เรียน 3) บทบาทผู้สอน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การวัดและประเมินผล

โดยสิ่งที่เป็นจุดเด่นขององค์ประกอบในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ คือ กระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning) ที่ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว 6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน โดยกระบวนการเรียนรู้นี้จะถูกแบ่งเป็น 3 แผนการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย 19 กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยที่เรียงลำดับและต่อเนื่อง

รูปภาพที่ 6 โปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสามารถในการวางแผนอาชีพเพิ่มขึ้นหลังจากได้เข้าร่วมโปรแกรม ที่ครอบคลุมผลการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการวางแผนอาชีพ 2) เจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการวางแผนอาชีพ มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำตามแผน หรือยินดีปรับปรุงแก้ไขแผนหากได้รับคำแนะนำ และ 3) ทักษะในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ สามารถประยุกต์ปรับปรุงวิธีการในแผนเพื่อเข้าสู่อาชีพในฝันทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเรื่องการศึกษาต่อและการใช้ชีวิต

เมื่อพิจารณาความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านความรู้ในการวางแผนอาชีพ พบว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ ผู้เรียนมีคะแนนระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านเจตคติต่อการวางแผนอาชีพ สูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังรายละเอียดนี้

- ขั้นการวินิจฉัยตนเองจะพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการขั้นการวินิจฉัยตนเองเพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางเป็นระดับสูงหลังเข้าร่วมโปรแกรม นักเรียนสามารถตระหนักรู้ว่าอาชีพในโลกมีมากมายในระดับสูงมาก สามารถตระหนักรู้ว่าตนเองจะได้เจอและได้ทำอาชีพที่ใฝ่ฝันในระดับสูง สามารถเข้าใจว่าความรู้ ความสามารถ ทักษะ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจต่างส่งผลต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ในระดับสูง

- ขั้นการออกแบบชีวิตจะพบว่า ผู้นักเรียนมีความสามารถในการขั้นการออกแบบชีวิตเพิ่มขึ้นจากระดับต่ำเป็นระดับสูงหลังเข้าร่วมโปรแกรม นักเรียนเกิดทัศนคติบวกต่อการปรึกษาและได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ใฝ่ฝันกับบุคคลอื่น เช่น ครอบครัว เพื่อน คุณครู ฯลฯ ช่วยปรับปรุงแผนให้ดีขึ้นในระดับสูงมาก ในขณะที่เดียวกันนักเรียนมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพในอนาคตได้ในระดับสูง ผู้เรียนรู้ว่าความรู้ ความสามารถ ทักษะ พรสวรรค์ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพในระดับสูง ตลอดจนรู้ว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพผู้เรียนในระดับสูง

- ขั้นการลงมือทำตามแผนจะพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการขั้นการลงมือทำตามแผนเพิ่มขึ้นจากระดับต่ำเป็นระดับสูง หลังเข้าร่วมโปรแกรม นักเรียนสามารถลงมือทำตามแผนและสามารถประเมินตนเองในระดับสูงมากในหลายข้อคำถาม ได้แก่ การรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อได้ลงมือทำตามแผนที่วางไว้ การเกิดทัศนคติบวกว่าการได้ลงมือทำตามแผนเป็นเรื่องที่ดี การนำกระบวนการวางแผนอาชีพนี้มาปรับใช้สำหรับการวางแผนอนาคต การลงมือทำทุกสิ่งตามแผนที่วางไว้ และการเข้าใจว่าอาชีพที่ตัดสินใจเลือกสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกในอนาคต

จากผลการกำกับและติดตามการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเอง ทั้ง 3 แผนการเรียนรู้ สามารถจำแนกความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านทักษะในการวางแผนอาชีพ ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพสูง 2) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพปานกลาง และ 3) ผู้เรียนมีทักษะในการวางแผนอาชีพที่ไม่ชัดเจน โดยผู้เรียนส่วนใหญ่ มีความสามารถในการวางแผนอาชีพด้านทักษะในการวางแผนอาชีพสูง ที่ความมุ่งมั่นและมีเป้าหมายชีวิต สามารถวางแผนระยะสั้นและระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่สอดคล้องกับแผนได้อย่างชัดเจน ปัจจัยที่ส่งเสริมทักษะในการวางแผนอาชีพ สามารถแบ่งออกเป็นปัจจัยภายในที่มาจากตัวผู้เรียนเอง ได้แก่ ความชื่นชอบความสนใจ ความมุ่งมั่น แรงปรารถนา และการรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ เป็นต้น ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อตัวผู้เรียน เช่น ครอบครัวให้การสนับสนุนในเรื่องทรัพยากรการเรียนรู้ กำลังใจจากคนรอบข้าง การเห็นบุคคลในครอบครัวเป็นแบบอย่างด้านอาชีพ เป็นต้น

ผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ยในด้านผู้สอนและด้านแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมน้อยที่สุดทว่ายังอยู่ในระดับมาก คือ ด้านระยะเวลาในการจัด

ปัจจัยเกี่ยวข้องที่ส่งผลให้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจน การที่ผู้สอนเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้ เนื้อหาในการเรียนรู้ที่ทันสมัย กิจกรรมการเรียนรู้หลากหลาย ระยะเวลาในการจัดที่ยืดหยุ่น ทรัพยากรการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสถานที่ดำเนินกิจกรรมต้องมีความสะดวก

เงื่อนไขที่ช่วยให้การจัดโปรแกรมนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ การมีกิจกรรมสัมพันธ์เชื่อมผู้เรียนที่หลากหลาย การทำกิจกรรมกลุ่มควรมีขนาด 3-5 คน การดำเนินกิจกรรมตามลำดับแผนการเรียนรู้อย่างเคร่งครัด การที่ผู้สอนปรับบทบาทของตนให้เข้ากับผู้เรียน และการวัดประเมินผลและการติดตามผล นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาที่พบระหว่างดำเนินการจัดโปรแกรมนี้ ได้แก่ การขาดเวลาในการดำเนินกิจกรรมตามแผนอาชีพ ผู้ปกครองส่งอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และการดูแลความปลอดภัยของผู้เรียนระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม

ท้ายสุดผลที่ได้จากการวิจัยในขั้นนี้ จะถูกนำไปพัฒนาเป็นการพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ตอนที่ 3) การพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สรุปได้ว่า คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจัดทำในลักษณะของหนังสือ เอกสารสิ่งพิมพ์ หรือเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-document) ที่ประกอบด้วย คำนำ สารบัญ รายละเอียดขององค์ประกอบคู่มือการใช้โปรแกรมที่นำเสนอเป็นบท (บทที่ 1-9) และรายการอ้างอิง โดยคู่มือการใช้โปรแกรม มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ที่มาและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) บทบาทผู้เรียน 4) บทบาทผู้สอน 5) เนื้อหาในการเรียนรู้ 6) วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 7) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ 8) การใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้ และ 9) เทคนิคการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้

จุดเด่นของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น คือ 1) การนำเสนอหลักการและแนวคิดของโปรแกรม คือ กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds และแนวคิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก 2) มีกิจกรรมที่เรียงลำดับตามกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกและคำอธิบายวิธีดำเนินการอย่างละเอียด และ 3) มีเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ผู้จัดโปรแกรมพร้อมใช้ อย่างไรก็ตาม จุดด้อยของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น คือ 1) การใช้ภาษาวิชาการยากต่อการทำความเข้าใจ 2) รูปลักษณ์ที่นำเสนอแบบเอกสารทั่วไป และ 3) การขาดข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ในบางกิจกรรม

คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีประโยชน์แก่ผู้ใช้โปรแกรม ได้แก่ ครู อาจารย์ หรือนักการศึกษา ที่ต้องการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนในสถานศึกษาหรือชุมชนของตน สามารถดำเนินการตามและปฏิบัติใช้ได้จริง ในภายหน้าสามารถพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบนี้ให้อยู่ในรูปแบบสื่อหรือช่องทางอื่น เช่น เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน โซเชียลมีเดีย วิดีโอแนะนำการใช้ เพื่อตอบสนองการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ ตลอดจนสร้างความน่าเชื่อถือและสร้างคุณค่าของโปรแกรม ด้วยการประชาสัมพันธ์ การบอกต่อ และการนำไปใช้อย่างแพร่หลาย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีประเด็นอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1) ผลการวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่อง การวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลจากการวิจัยในขั้นนี้ทำให้สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการรับบริการโปรแกรม คือ เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี โดยประมาณ หากพิจารณาตามทฤษฎี พัฒนาการด้านอาชีพ (career development) ของ Ginzberg et al. (1951) Gottfredson (2002) Miller and Form (1951) และ Super (1957) จะพบว่า เยาวชนวัยเรียนเหล่านี้มีการรับรู้และความเข้าใจในเรื่องของอาชีพแบบกว้างโดยทั่วไป ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว เริ่มคำนึงถึงอัตมันท์สน มองความสนใจ ความชอบ ความถนัด ความสามารถของตนเอง เชื่อมโยงกับอาชีพต่าง ๆ ได้ อาจมีการวางแผนบ้าง แต่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างแน่นอน สอดคล้องกับผลวิจัยที่ได้ค้นพบว่า ระดับความสามารถในขั้นตอนการวินิจฉัยตนเองของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับข้อคำถามที่เกี่ยวกับความเชื่อมั่นและการรู้จักตนเองของนักเรียนในด้านความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความต้องการ บุคลิกภาพ นิสัย หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ตลอดจนการรู้จักอาชีพที่สนใจและทักษะที่ใช้ในอาชีพต่าง ๆ ที่อยู่ในระดับสูงถึงสูงมาก

แม้ว่าผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความสามารถในการวางแผนอาชีพในระดับสูง อย่างไรก็ตามในขั้นตอนของการวางแผนอาชีพนั้นอยู่ในระดับต่ำกว่าขั้นอื่น เช่นเดียวกับขั้นการวินิจฉัยตนเอง โดยเฉพาะข้อคำถามที่เกี่ยวกับความเชื่อมั่นในการมองเห็นอนาคตของตนเอง 5-10 ปี อยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับผลวิจัยที่ค้นพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีความต้องการเห็นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพในหัวข้อที่ช่วยให้นักเรียนค้นพบตัวเองและตามหาอาชีพในฝัน และการหาวิธีเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันที่มีมากที่สุดตามลำดับ ข้อค้นพบนี้ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นว่า การสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพสำหรับเยาวชนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถือเป็นการเตรียมความพร้อมของทรัพยากรบุคคลของชาติให้รองรับตลาดอาชีพในโลกปัจจุบันได้ ดังเช่นงานวิจัยของ Xiao et al. (2016) ที่ชี้ให้เห็นว่า ประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น และประเทศเกาหลีใต้ ต่างมีนโยบายพระราชบัญญัติการศึกษา มีอาชีพศึกษาที่สนับสนุนและส่งเสริมในเยาวชนของชาติให้มีความพร้อมในการเข้าสู่อาชีพ สอดคล้องกับ Bardick et al. (2006) ที่เชื่อว่า การวางแผนอาชีพนั้นสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเยาวชน และควรเริ่มต้นโปรแกรมการเรียนรู้หรือแนะแนวอาชีพตั้งแต่ในมัธยมศึกษาตอนต้น เช่นเดียวกับงานวิจัยของ กมลชนก วงวาท (2562) ที่ศึกษาการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทยและค้นพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการจะมีความสามารถในการตัดสินใจเลือกอาชีพมากกว่าก่อนเข้ารับการปรึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ในขณะที่งานวิจัยของ จิราภา บุตรสีตะราช (2563) ศึกษาการเสริมสร้างความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาด้วยกิจกรรมแนะแนว ผลการวิจัยพบว่า เมื่อนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนวแล้ว

ความพร้อมทางอาชีพโดยรวมและรายด้านทุกด้านของนักเรียนอยู่ในระดับสูงขึ้นกว่าเดิมอาจกล่าวได้ว่างานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นแล้วว่าหากนักเรียนมัธยมศึกษาได้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ ผ่านกิจกรรมเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ก็สามารถทำให้พวกเขามีความพร้อม มีความกล้าตัดสินใจ ตลอดจนสามารถวางแผนชีวิตและอาชีพในอนาคตได้

ข้อค้นพบที่น่าสนใจจากการศึกษาความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ คือ ในเรื่องของความพึงพอใจและความต้องการปรึกษาด้านการศึกษาต่อและการวางแผนอาชีพ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นยังคงให้ความสำคัญต่อการปรึกษาพ่อแม่และเพื่อนเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับผลวิจัยของ Bardick et al. (2004) ที่ชี้ให้เห็นว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศแคนาดามักเข้าหาพ่อแม่ และเพื่อน เป็นลำดับแรก เพื่อขอความช่วยเหลือหรือปรึกษาในการวางแผนอาชีพเป็นตัวเลือกลำดับแรก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Amir Nordin and Seng (2021) ที่พบว่า การตระหนักรู้ในการวางแผนอาชีพของเด็กและเยาวชนนั้นได้รับอิทธิพลจากการได้รับข้อมูลอาชีพจากแหล่งต่าง ๆ การมีตัวเลือกอาชีพและการเข้าใจในอาชีพของพ่อแม่ นอกจากนี้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจะแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพด้วยตนเองผ่านโซเชียลมีเดีย เว็บไซต์ และคาบแนะแนว ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ที่ต้องการให้นักเรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ

ตอนที่ 2) การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน ประกอบด้วยกระบวนการแนวคิดกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds การเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเข้าไว้ด้วยกัน จนเป็นการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning) จากผลการวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นพบว่า โปรแกรมที่เหมาะสมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันของ Boyle (1981) ที่ว่า กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันมีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลและพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ดังนั้นองค์กรหรือสถาบันจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรปรับปรุงพัฒนาด้านสติปัญญา เจตคติ ทักษะหรือสมรรถภาพอะไรได้อย่างรวดเร็วและถูกต้องเมื่อเรามองว่านักเรียนก็เป็นบุคคลหนึ่งขององค์กรหรือสถาบันทางการศึกษา ดังนั้น การเลือกพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ผู้วิจัยใช้กรอบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริม

ความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นและกำหนดองค์ประกอบของโปรแกรม ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2) คุณสมบัติผู้เรียน 3) คุณสมบัติผู้สอน 4) เนื้อหาในการเรียนรู้ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาในการจัด 7) ทรัพยากรการเรียนรู้ และ 8) การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลแยกตามองค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังนี้

วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

หลักการสำคัญของการพัฒนาโปรแกรมตามที่ Boone (1985) Boyle (1981) และ Franz et al. (2015) กล่าวไว้ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและมีเป้าหมายจะช่วยให้การดำเนินโปรแกรมเป็นไปอย่างมีทิศทาง ช่วยจัดสรรและลำดับความสำคัญของทรัพยากรที่จะใช้ในการพัฒนาโปรแกรมได้อย่างทั่วถึงและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้โปรแกรมเป็นส่วนใหญ่ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมไว้ว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถมีความรู้และเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพ ตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการวางแผนอาชีพ และออกแบบแผนและลงมือพัฒนาตนเองเข้าสู่เส้นทางอาชีพตามแผนอาชีพที่ได้วางไว้ ดังนั้นโปรแกรมที่จัดขึ้นควรตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ สอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล (2550) ที่กล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ชัดเจน คำนึงถึงปัญหาความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ความต้องการของผู้เรียน แก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้ทันที และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ Linn and Gronlund (2000) ได้กล่าวว่า การมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ชัดเจนจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สามารถอธิบายเป็นพฤติกรรมการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนจะช่วยให้ผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณสมบัติผู้เรียน

ช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การปลูกฝังและส่งเสริมวางแผนอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนนั้นสามารถเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับประถมศึกษาไปจนกระทั่งถึงมัธยมศึกษาได้ (Magnuson & Starr, 2000) ผู้เรียนที่เหมาะสมกับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี หรือเป็นเด็กรุ่นใหม่ (Gen Z) โดยการกำหนดผู้เรียนให้เป็นเยาวชนวัยรุ่นตอนต้นนี้ถือเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาโปรแกรมที่จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะหากพิจารณาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ (2551) จะพบว่า ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้สำรวจความถนัดและความสนใจของตนเอง ส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัว มีทักษะในการคิดวิจารณ์ญาณ คิดสร้างสรรค์ และคิดแก้ปัญหา

มีทักษะในการดำเนินชีวิต มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบ ต่อสังคม มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม และความภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจน ใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของ เยาวชนโดย Ginzberg et al. (1951), Miller and Form (1951) และ D. Super (1957) ที่มองว่า เยาวชนที่มีอายุ 12-15 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยของการเจริญเติบโต มีพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญา เป็นช่วงวัยที่เยาวชนกำลังค้นหาอาชีพที่สัมพันธ์กับความชอบ ความสนใจ และความพอใจ แต่มีได้ลง ลึกในอาชีพนั้น ๆ ส่งผลให้ไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างแน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของ กัลยาณี กองปิ่น และคณะ (2559) ที่แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมี ความพร้อมทางอาชีพตามทฤษฎีของ Holland (1973) อยู่ในระดับปานกลางไปจนถึงน้อยในภาพรวม ซึ่งความพร้อมทางอาชีพนี้สะท้อนถึงแรงจูงใจ การรู้จักบุคลิกภาพ และความสามารถของบุคคล

คุณสมบัติผู้สอน

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากคือ ผู้สอน กล่าวคือ ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจใน การจัดการเรียนรู้การวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองเป็นอย่างดี ให้กำลังใจผู้เรียน เคารพ ความคิดเห็น ประสพการณ์ และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน ไม่ครอบงำความคิด กระตุ้นให้ผู้เรียนมี ส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง รู้จัก ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นอย่างดี และเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สอดคล้องกับ อาชัญญา รัตน์อุบล (2551) ที่กล่าวว่าในกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (facilitators) หรือ “เพื่อนร่วมทางการเรียนรู้” มากกว่าที่จะเป็นผู้สอน ความรู้โดยตรง โดยมีบรรยากาศของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ตลอดจนเป็นผู้ที่คอยกระตุ้นเสริมแรงให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ มนัสวาสน์ โกวิทยา (2551) ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้สอนที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน โดยวิธีการต่าง ๆ ไม่ครอบงำหรือบงการความคิดของผู้เรียน มีเวลาให้กับผู้เรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรการเรียนรู้ให้พร้อมและเหมาะสม มีความเป็นกันเอง สร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียน ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการ กระตุ้นให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ แบ่งปันข้อมูลความรู้ข่าวสารอย่างถูกต้อง เช่นเดียวกับ กมล โพธิเย็น (2564) ที่กล่าวว่า การจัดการ เรียนรู้เชิงรุกที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ความรู้มาเป็นผู้คอยให้ คำแนะนำการค้นคว้าหาความรู้ ให้โอกาสผู้เรียนได้รับวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย ทั้งในส่วน ของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออก และความคิดของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสวงหาความรู้และประยุกต์ใช้ทักษะต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจด้วยตนเอง จนเกิดเป็นการเรียนรู้ด้วยความหมายในที่สุด

เนื้อหาในการเรียนรู้

เนื้อหาสาระของโปรแกรมจะว่าด้วยเรื่องของการวางแผนอาชีพ 3 Ds สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นถูกพัฒนามาจากการสำรวจความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นทั่วประเทศไทย โดยกระบวนการวางแผนอาชีพประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) 2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) และ 3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) โดยเนื้อหาสาระจะช่วยเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการวางแผนอาชีพ ประยุกต์ใช้กระบวนการวางแผนอาชีพเพื่อวางแผนอาชีพของตนได้ โดยเริ่มตั้งแต่การทำความรู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ บุคลิกภาพ ค่านิยม เป็นต้น การเข้าถึงข้อมูลอาชีพที่หลากหลายทันสมัย การรู้จักวิเคราะห์อาชีพที่ตนเองสนใจเข้ากับคุณสมบัติที่ตนเองมี จากนั้นสามารถออกแบบแผนการเข้าสู่อาชีพที่ตนเองสนใจได้ ตลอดจนลงมือทำตามแผน ประเมินสิ่งที่ตนเองได้ลงมือทำตามแผนด้วยตนเองและจากการแลกเปลี่ยนสะท้อนคิดกับเพื่อน ครู และผู้ปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับ Rivera and Schaefer (2009) ที่กล่าวว่า การสร้างโปรแกรมเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการด้านอาชีพในนักเรียนมัธยมศึกษาควรให้นักเรียนเข้ามามีบทบาทในการสร้างแผนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทของการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนและการแสดงออกทางวิชาการ (increasing students' school engagement and academic performance) โดยในโปรแกรมนั้นควรมีการร่วมมือจากทุกภาคส่วน เช่น ผู้บริหาร โรงเรียน ครู ผู้ให้คำปรึกษาด้านอาชีพ (school counsellor) ผู้ปกครอง เป็นต้น

การกำหนดเนื้อหาของโปรแกรมที่มีความสอดคล้องกับความต้องการการเรียนรู้ หรือสอดคล้องกับปัญหาที่ต้องการได้รับการแก้ไขถือเป็นสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการพัฒนาโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน สอดคล้องกับ มนัสวสน์ โกวิทยา (2551) และ อาชญญา รัตนอุบล (2554) ที่กล่าวว่า เนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้ในการฝึกอบรมหรือจัดกิจกรรมเรียนรู้นั้น ควรเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นจริงของผู้เรียนในด้านการงานหรือการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ประโยชน์เพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนได้อย่างทันที่

กิจกรรมการเรียนรู้

จากวิธีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีการบูรณาการมาจากการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และกระบวนการวางแผนอาชีพ แสดงให้เห็นว่าผู้สอนใช้กิจกรรมที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับการวางแผนอาชีพและใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและกระบวนการการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เช่น การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การทำงานเป็นกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายกลุ่ม การแสดงความคิดเห็น การให้ข้อมูลย้อนกลับ จากผู้เรียน

ด้วยกันและจากบุคคลอื่น การลงมือค้นคว้าด้วยตนเอง การสะท้อนคิดและจดบันทึก การลงมือทำด้วยตนเอง ฯลฯ โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ จึงสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่เหมาะสมแก่เยาวชนอายุ 12-15 ปี ดังงานวิจัยของ จุราภรณ์ ปฐมวงษ์ (2565) ที่พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษที่สูงขึ้นกว่าก่อนเรียน เนื่องมาจากรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีโอกาสร่วมมือกันเรียนรู้ ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนมีความสนุกสนานในการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับเยาวชนที่ตอบโจทย์การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของ กมล โพธิเย็น (2564) ที่ว่า ต้องเพิ่มหรือให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้เรียนให้เป็นผู้ลงมือทำลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วจึงสะท้อนความคิดในสิ่งที่ทำเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ในการจัดการเรียนรู้จะผ่านการอ่าน การเขียน การพูดและการฟัง ตลอดจนการสะท้อนความคิด ผู้เรียนจะต้องได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งกับเพื่อนในชั้นเรียนและกับผู้สอน จะเน้นกระบวนการการทำงานกลุ่ม การอภิปรายในชั้นเรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย เช่น การอภิปรายกลุ่มย่อย การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การใช้สถานการณ์จำลอง การใช้กรณีศึกษา เป็นต้น สำหรับแผนการเรียนรู้ 1 และ แผนการเรียนรู้ 2 ของโปรแกรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจะเน้นกิจกรรมเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้กับเพื่อน ๆ โดยการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นทีม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน และให้ข้อมูลสะท้อนกลับเพื่อประเมินร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนัสวาสน์ โกวิทยา (2551) ที่แสดงให้เห็นว่า การฝึกทักษะในการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีมมีผลต่อการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นทีม จะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม ตลอดจนเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล

นอกจากนี้การเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกในแผนการเรียนรู้ 3 ยังเน้นกระบวนการการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Knowles (1975) ที่ผู้เรียนริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ความต้องการ หรือความถนัด มีเป้าหมายการเรียนรู้ รู้จักจัดสรรและแสวงหาทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้ ดำเนินทุกอย่างด้วยตนเองหรือสามารถขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ ด้วยความเชื่อมั่นฐานที่ว่าบุคคลเรียนรู้ได้ดีกว่าและรักษาความรู้ได้ยาวนานกว่าผู้เรียนที่เป็นฝ่ายรับ (passive learner) หรือรอรับการถ่ายทอดจากผู้สอนฝ่ายเดียว ซึ่งในแผนการเรียนรู้ 3 ผู้เรียนต้องออกแบบการวางแผนอาชีพและกำหนดวิธีการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่อาชีพที่ตนเองใฝ่ฝัน ซึ่งผู้เรียนแต่ละคนจะมีแผนอาชีพที่แตกต่างกันไป มีวิธีการพัฒนาตนเองในแง่มุมต่าง ๆ ที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ อริสา สุมาลย์ วลัยนาสภ์ มีพันธุ์ และชามภักดิ์ สิทธิอำนวย (2562) ที่ค้นพบว่า ผู้เรียนที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูง จะนำวิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในเรื่องการเรียนและเรื่องราวที่ตนเองสนใจนอกห้องเรียนได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ โดยผู้เรียนจะคิดและพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ของตนเองโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในตนเอง เช่น การค้นพบความถนัดและความชื่นชอบของตนเอง การมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นต้น และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ ตลอดจนการมีเพื่อนที่คอยพากันเรียนรู้ในสิ่งที่ชอบเหมือนกัน นอกจากนี้การติดตามผลการลงมือทำตามแผนอาชีพผ่านการประชุมออนไลน์และแอปพลิเคชันสนทนากลุ่มช่วยให้ผู้เรียนสามารถสอบถามหรือประเมินการเรียนรู้กับผู้สอนได้ตลอดเวลา ถือเป็นวิธีการที่เหมาะสมในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อโรค Covid-19 ทว่าก็ทำให้ผู้เรียนบางคนหลุดจากการเข้าร่วมโปรแกรมจนจบ จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Karatas and Arpaci (2021) ที่ค้นพบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความพร้อมในการเรียนรู้ออนไลน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และในช่วงที่เกิดวิกฤตการแพร่ระบาดของเชื้อโรค Covid-19 การปรับมาใช้ในการเรียนออนไลน์ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่หยุดชะงัก ผู้สอนและผู้เรียนต่างต้องปรับตัวและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการเรียนออนไลน์โดยใช้เทคโนโลยีที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด แม้จะเกิดอุปสรรคในเรื่องของการเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตและการรักษาแรงกระตุ้นในการเรียนรู้ของตนเองก็ตาม

ระยะเวลาในการจัด

ผู้เรียนโดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระยะเวลาของการจัดกิจกรรมในโปรแกรมทั้ง 2 ระยะเวลา รวมเวลา 136 ชั่วโมง ของกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ตั้งแต่ขั้นการวินิจฉัยตนเอง ขั้นการออกแบบชีวิต และขึ้นลงมือทำตามแผน ซึ่งหากพิจารณาระยะเวลาของโปรแกรมที่ได้พัฒนาขึ้นของ ญัฐชานันท์ วีระกุล (2558) ที่ต้องการส่งเสริมคุณธรรมในการดูแลผู้สูงอายุแก่เหล่าอาสาสมัคร แบ่งเป็น 3 ระยะ ใช้เวลาทั้งสิ้น 117 ชั่วโมง หรือโปรแกรมเสริมสร้างความเป็นผู้นำสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของ มนัสวาสน์ โกวิทยา (2551) แบ่งเป็น 3 ระยะ ใช้เวลาทั้งสิ้น 200 ชั่วโมง ต่างสอดคล้องกับคำกล่าวของ Martin (1990, อ้างถึงใน Zinser, 1995) ที่ว่าการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะที่ยั่งยืนต้องใช้เวลารวมกันไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง สอดคล้องกับโปรแกรมเสริมสร้างพัฒนาการด้านอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษา Rivera and Schaefer (2009) ที่ดำเนิน 6-8 สัปดาห์ ในคาบแนะแนว โดยกิจกรรมที่ดำเนินจะเรียงลำดับตามกระบวนการวางแผนอาชีพและนักเรียนจะรายงานและได้รับการปรึกษาจากครูคนเดิมตลอดตั้งแต่เริ่มจนจบโปรแกรม สอดคล้องกับโปรแกรมเสริมสร้างการตระหนักรู้ในตนเองเพื่อการวางแผนอาชีพของ Wang (2013) ที่ดำเนินโปรแกรมการเรียนรู้ตลอดระยะเวลา 1 เทอมของวิชาการวางแผนอาชีพให้แก่นักศึกษา จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ George and Alexander (1993) ที่เชื่อมั่นว่า การดำเนินโปรแกรมให้คำปรึกษาด้านการศึกษาต่อการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องดำเนินไปในระยะยาว (over a long period of time) ซึ่งครูจะมีนักเรียนในการดูแลแบบกลุ่มเล็กจำนวน 15-18 คน

เพื่อให้ครูสามารถติดตามความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของนักเรียนในโปรแกรมให้คำปรึกษาตลอดระยะเวลาปีการศึกษาต่าง ๆ ของนักเรียน

อย่างไรก็ตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสามารถประยุกต์และปรับเปลี่ยนเวลาในแผนกิจกรรมเรียนรู้ต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของบริบทของผู้เรียนและผู้จัดว่าต้องการเน้นย้ำทักษะความสามารถในการวางแผนอาชีพขั้นใด สามารถเข้าร่วมได้ในช่วงเวลาใด จัดได้ว่าเป็นโปรแกรมที่มีความยืดหยุ่นสูงตามแนวคิดพื้นฐานของการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดย Novosadova et al. (2011) ที่มองว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถจัดคู่ขนานไปกับการศึกษาในระบบ ทั้งนี้ การศึกษานอกระบบจะมีการวางแผนและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ไม่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบ แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือ แผนการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นสูง โดยคำนึงถึงความสะดวกด้านเวลาและการเดินทาง ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และความพร้อมของผู้เรียนเป็นหลัก

ทรัพยากรการเรียนรู้

แหล่งค้นคว้าความรู้ที่นำมาใช้ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยสื่อบุคคล เช่น วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของการแนะแนวอาชีพหรือแนะแนวการศึกษาต่อ วิทยากรที่มีความเข้าใจในผู้เรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น โดยผู้จัดโปรแกรมสามารถจัดหาสื่อบุคคลที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามบริบทของท้องถิ่นหรือตามบริบทของกระแสนิยมที่เป็นปัจจุบัน ที่สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของการประกอบอาชีพ ให้คำปรึกษาหรือให้คำแนะนำในการช่วยวางแผนเข้าสู่อาชีพที่ผู้เรียนใฝ่ฝันได้ สอดคล้องแนวคิดแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของ ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2552) ที่กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวกับคนหรือกลุ่มคน คือ แหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากกิจกรรมกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน หรือคนกับกลุ่มคน ความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นเฉพาะตัว เฉพาะกลุ่ม เป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนการสนทนาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน อาจเป็นทางการหรือไม่ทางการ อาจจะต้องตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทในการจัดการเรียนรู้นั้น นอกจากนี้แผนการเรียนรู้ 1 และแผนการเรียนรู้ 3 ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสื่อบุคคล เช่น ผู้ปกครองหรือบุคคลในครอบครัว เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพของผู้ปกครองหรือบุคคลในครอบครัว หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนกับผู้ปกครองต่อแผนอาชีพที่ผู้เรียนได้ออกแบบขึ้น สอดคล้องผลวิจัยในขั้นแรกของการพัฒนาโปรแกรมของผู้วิจัยที่ค้นพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมองว่า ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อการวางแผนอาชีพของตนเอง และผู้เรียนต้องการให้ผู้ปกครองยอมรับและเข้าใจในการเลือกเส้นทางการศึกษาต่อหรือการวางแผนอาชีพของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bardick et al. (2004) ที่ค้นพบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศแคนาดา (ร้อยละ 59.1) มักเข้าหาพ่อแม่หรือผู้ปกครองเพื่อขอความช่วยเหลือหรือปรึกษาในการวางแผนอาชีพเป็นตัวเลือกลำดับแรก เช่นเดียวกับ

งานวิจัยของ Nordin and Seng (2021) ที่พบว่า การตระหนักรู้ในการวางแผนอาชีพของเด็กและเยาวชนนั้นได้รับอิทธิพลจากการได้รับข้อมูลอาชีพจากแหล่งต่าง ๆ การมีตัวเลือกอาชีพและการเข้าใจในอาชีพของพ่อแม่ สอดคล้องกับโปรแกรมพัฒนาการด้านอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นของ Rivera and Schaefer (2009) ที่สนับสนุนให้พ่อแม่หรือผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม ในการช่วยนักเรียนเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาการด้านอาชีพ ที่ผู้จัดโปรแกรมได้ดำเนินการขึ้น

สำหรับเนื้อหาสาระที่สัมพันธ์กับกระบวนการวางแผนอาชีพผู้จัดโปรแกรมสามารถแสวงหาได้จากแหล่งเรียนรู้บนโลกอินเทอร์เน็ต โดยผู้สอนเป็นผู้แนะนำผู้เรียนให้เข้าถึงข้อมูลอาชีพหลากหลายจาก เว็บไซต์ เว็บเพจ หรือแอปพลิเคชัน เป็นต้น สอดคล้องกับการเรียนรู้สมัยใหม่ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่เป็นเยาวชนอายุ 12-15 ปี ที่เป็นเด็กรุ่นใหม่หรือ “Gen Z” ที่เติบโตและมีความคุ้นเคยกับการใช้เทคโนโลยี สอดคล้องกับงานวิจัยของ Karatas and Arpaci (2021) ที่แสดงให้เห็นว่าทักษะและความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับสูงและมีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้แบบใหม่ในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้เพื่อชีวิตและอาชีพของตนได้ สอดคล้องกับประโยชน์ของแหล่งค้นคว้าความรู้บนแพลตฟอร์มออนไลน์ (online platform) ของ Gautam (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่า แพลตฟอร์มออนไลน์ คือ แหล่งค้นคว้าความรู้ที่ทรงประสิทธิภาพที่สามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายและสนับสนุนการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ที่ต้องการให้นักเรียนได้สำรวจ ความถนัดและความสนใจของตนเอง มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ

สื่อการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหลากหลาย เช่น สไลด์ประกอบการสอน สื่อโซเชียล (วิดีโอ เพลง) Flipchart อุปกรณ์วาดเขียน มีความหลากหลายและมีจำนวนเพียงพอ สอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2545) ที่กล่าวว่า สื่อที่จะนำมาใช้เพื่อจัดการเรียนรู้ ควรเป็นสื่อเพื่อการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองทั้งของผู้เรียนและผู้สอน สามารถจัดทำหรือพัฒนาสื่อการเรียนรู้ขึ้นเองหรือสิ่งที่มีอยู่รอบตัวมาใช้ในการเรียนรู้ และรูปแบบของสื่อการเรียนรู้ควรมีความหลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดเวลา นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Line และ TikTok เป็นต้น ซึ่งสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้มีความสนุกสนาน น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจ เหมาะสมสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ สอดคล้องกับ วราพร บุญมี (2564) ที่กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกับสื่อการสอนที่เป็นของจริง ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ได้ทดลองทำในสิ่งที่คิดผ่านการทำโครงการ เรียนรู้การทำงานผ่าน

กระบวนการกลุ่ม หรือจัดแสดงผลงานของตนเอง จะทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ เกิดความรู้ และทักษะ เกิดการพัฒนาตนเองและสามารถนำไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตในยุคศตวรรษที่ 21 ได้ และสื่อสังคมออนไลน์สามารถช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลที่หลากหลายในโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้ได้รับความเห็นจากผู้เรียนว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาความสามารถในการวางแผนอาชีพ ตลอดจนความเหมาะสมเพื่อประเมินผลการจัดโปรแกรม สอดคล้องกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ ญัฐชานันท์ วีระกุล (2558) และ มนัสวาทน์ โกวิทยา (2551) ที่ได้พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลายที่สอดคล้องกับการวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีหรือประเมินการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโปรแกรม อาทิ แบบวัดความรู้ แบบวัดทัศนคติ แบบประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ แบบประเมินการเรียนการสอน แบบประเมินการจัดโปรแกรม แบบสัมภาษณ์ เป็นต้น สอดคล้องกับแนวคิดของ จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์ (2559) การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้ในการส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียนและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน โดยผู้สอนสามารถใช้วิธีการและเครื่องมือการประเมินที่หลากหลาย สอดคล้องกับ สมาพร มณีอ่อน (2559) ที่เน้นย้ำว่า การประเมินผลเป็นธรรมชาติ เป็นพลวัตในกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลต้องดำเนินไปด้วยกัน เครื่องมือและวิธีการที่ใช้มีหลากหลายประเภทแต่ไม่ได้หมายความว่าผู้สอนจะต้องนำมาใช้ทุกรูปแบบ ทว่าขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ กิจกรรมการสอน พฤติกรรมของนักเรียน และสภาพของสถานการณ์จริงของการเรียนรู้ ผู้สอนต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมจึงจะเป็นการประเมินตามสภาพจริง (authentic assessment)

ทั้งนี้การวัดและประเมินผลในโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้ถูกวัดด้วยผู้เรียนเอง ตลอดจนให้บุคคลภายนอกหรือผู้เรียนอื่นประเมินกันและกันได้ สอดคล้องกับ Rivera and Schaefer (2009) ที่นำเสนอการประเมินโปรแกรมเพื่อการพัฒนาการด้านอาชีพในนักเรียนมัธยมศึกษาว่าต้องให้นักเรียนมีบทบาทในการพิจารณากรอบหรือแนวทางในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ด้วยเครื่องมือการวัดและประเมินผล เช่น แบบสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน แบบสะท้อนคิด ประเมินการเรียนรู้ แบบสัมภาษณ์ เป็นต้น นอกจากนี้แฟ้มสะสมผลงานส่วนตัว (portfolios) ของนักเรียน (ซึ่งในงานวิจัยนี้คือ “แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน”) ยังสามารถช่วยติดตามพัฒนาการและความก้าวหน้าระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม (track students' development and progress through program) เพื่อการวางแผนอาชีพของนักเรียนได้ สอดคล้องกับ จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์ (2559) ที่กล่าวว่า การซักถาม การระดมความคิดเห็นเพื่อให้ได้มติข้อสรุปของประเด็นที่กำหนด การใช้แฟ้มสะสมงาน การประเมินความรู้เดิม การให้ผู้เรียนประเมินตนเอง การให้เพื่อนประเมินเพื่อน ถือเป็น

การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนในลักษณะคำแนะนำที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ ทำให้ผู้เรียนสามารถตั้งเป้าหมายและพัฒนาตนเองได้

ภายหลังจากการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้พัฒนาขึ้นมานั้นส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นได้ทั้งในเรื่องของการให้ความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ การทำให้เกิดทัศนคติที่ดีมองเห็นประโยชน์และคุณค่าของการวางแผนอาชีพ ตลอดจนเพิ่มทักษะให้นักเรียนสามารถออกแบบและประเมินเส้นทางการศึกษาต่อหรือเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดไว้อย่างมีแบบแผน สอดคล้องกับงานวิจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการวางแผนของนักเรียนมัธยมศึกษาในหลายประเทศ เช่น เช่น กมลชนก วรภาพ เพ็ญนภา กุลนภาดล และประชา อินัง (2564) พัฒนาระบบการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ (integrative group counselling model) สำหรับให้บริการแนะแนวด้านอาชีพเพื่อเสริมสร้างการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษา ณัฐรัฐชดา สุภาพจน์ (2564) พัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ในการพัฒนาการรู้จักตนเองด้านการศึกษาและอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น Astuti et al. (2022) ใช้โปรแกรมพัฒนารายวิชาการวางแผนอาชีพผ่านระบบดิจิทัล (digital module of career planning) เพื่อพัฒนาการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศอินโดนีเซีย Rivera and Schaefer (2009) พัฒนาโปรแกรมความร่วมมือติดตามพัฒนาการด้านอาชีพ (collaborative career development) โดยการบูรณาการหลักสูตรและให้ครูในโรงเรียนได้ร่วมมือปฏิบัติตามในการส่งเสริมกระบวนการพัฒนาชีวิตและสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษา (ตั้งแต่เกรด 6-12) ในประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การศึกษาและอาชีพในอนาคตของตน อาจกล่าวได้ว่า เยาวชนคนใดก็ตามที่ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ หรืออาชีพศึกษาในมิติต่าง ๆ เยาวชนเหล่านั้นมีแนวโน้มที่จะพัฒนาความสามารถของตนเองเพื่อวางแผนอาชีพและชีวิต หรือพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพได้

ข้อค้นพบที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้ คือ แม่ว่านักเรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมจะเป็นเด็ก Gen Z ที่อายุเฉลี่ย 14 ปี แม้ว่าคุณลักษณะที่อธิบายเด็กยุคนี้ว่า ติดเพื่อนและติดเทคโนโลยี แต่จากผลวิจัยกลับพบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองยังมีอิทธิพลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพหรือการศึกษาต่อของนักเรียนในระดับสูง กล่าวได้ว่า ครอบครัว คือ ปัจจัยแวดล้อมที่ก่อร่างตัวตนและเส้นทางไปสู่อาชีพของบุคคล ดังทฤษฎีคุณลักษณะและองค์ประกอบต่อการเลือกอาชีพของ Holland (1973) ที่เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลถูกกำหนดโดยบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเลือกอาชีพ ความสำเร็จในอาชีพ ความสามารถเฉพาะ และพฤติกรรมทางการศึกษาและสังคม สิ่งแวดล้อมยังเป็นกำหนดทัศนคติ ค่านิยม และบทบาทของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Bardick et al. (2004)

ที่ชี้ให้เห็นว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศแคนาดามักเข้าหาพ่อแม่และเพื่อนเพื่อขอคำปรึกษาในการวางแผนอาชีพเป็นลำดับแรก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Budiamin et al. (2019) ที่ได้พัฒนาโปรแกรมบริการแนะแนวอาชีพเพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้ในอาชีพผ่านเทคนิคการมีแบบอย่างเพื่อประพฤติตาม (career guidance with modelling technique) แก่นักเรียนในประเทศอินโดนีเซีย Nordin and Seng (2021) พัฒนาคุณลักษณะของกิจกรรมเรียนรู้สำหรับบริการแนะแนวด้านอาชีพที่ประสบผลสำเร็จในการเสริมสร้างความสามารถในการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศมาเลเซีย จะต้องประกอบด้วยกิจกรรม เช่น การสร้างความเข้าใจในอาชีพ การให้ข้อมูลความรู้ของอาชีพ การสร้างตัวเลือกอาชีพ และการเข้าใจการงานผ่านการประกอบอาชีพของพ่อแม่ อาจกล่าวได้ว่า หากต้องการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการให้นักเรียนได้สำรวจตนเองและสำรวจอาชีพแล้ว ผู้จัดโปรแกรมสามารถให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน โดยการให้คำแนะนำหรือเสริมสร้างกำลังใจแก่นักเรียน

การให้นักเรียนวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลจากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพว่า มีสิ่งใดสัมพันธ์กันบ้าง ทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ ความสามารถ ทักษะ บุคลิกภาพ ค่านิยม ข้อดี ข้อเสีย มาประกอบกับการสร้างทางเลือกอาชีพที่สัมพันธ์กัน ทั้งนี้ Magnuson and Starr (2000) กล่าวว่า เยาวชนสามารถสร้างสะพานเชื่อมโยงความรู้ได้โดยกระตุ้นและเสริมพลังให้พวกเขาได้สำรวจโลกของอาชีพให้หลากหลาย จะช่วยทำให้พวกเขาเข้าใจถึงอาชีพที่พวกเขายังไม่เคยได้รู้จัก หรือแม้แต่การบูรณาการความรู้ได้ก็ตามให้เชื่อมโยงกับการให้นักเรียนได้ทำความรู้จักตนเอง จะช่วยให้พวกเขารับรู้ความสามารถ ความถนัด ทักษะหรือความสนใจได้อย่างรวดเร็ว ดังงานวิจัยของ Wang (2013) ที่พัฒนาวิชาการวางแผนอาชีพโดยผสมผสานการวิเคราะห์งานเพื่อสร้างการตระหนักรู้ในตนเองสำหรับนักเรียนในประเทศแคนาดา สอดคล้องกับแนวคิดของ Magnuson and Starr (2000) ที่ว่า เยาวชนสามารถเปิดเผยความรู้สึกหรือสำรวจความคิดของพวกเขาเกี่ยวกับอาชีพผ่านการวาดรูปได้

จากการสำรวจความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในขั้นการลงมือทำตามแผน จะพบว่า นักเรียนมีระดับความสามารถในขั้นนี้สูงกว่าขั้นอื่น ๆ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากขั้นการวินิจฉัยตนเองและขั้นการออกแบบชีวิตอยู่ในระดับสูงด้วย แสดงถึงความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองในด้านต่าง ๆ ได้อย่างถ่องแท้จนสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ ได้ สอดคล้องกับ Kosine and Lewis (2008) ที่กล่าวว่า トラบใดที่บุคคลสามารถถกผลึกความสนใจเข้าใจตนเองจากการสำรวจตนเองได้อย่างถ่องแท้ บุคคลนั้นสามารถระบุทางเลือกอาชีพได้อย่างชัดเจน และจากนั้นสามารถทำให้ตัวเลือกอาชีพนั้นเป็นจริงได้ด้วยการศึกษาต่อหรือการทำงานตามที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ Magnuson and Starr (2000) ยังชี้ให้เห็นว่า การให้เยาวชนประเมินตนเอง

หรือสะท้อนคิดด้วยตนเองถึงผลงานที่ได้ลงมือทำจากแผนอาชีพจะช่วยให้พวกเขาเข้าใจเกณฑ์ความสำเร็จ และพัฒนาและปรับปรุงแผนได้

จากผลการวิจัยการประเมินความพึงพอใจหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่น่าสนใจที่เข้าร่วมโปรแกรมพึงพอใจมากที่สุด คือ “ผู้สอน” อาจกล่าวได้ว่า จุดเด่นของโปรแกรมนี้ที่สอดคล้องกับข้อสรุปปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้การดำเนินโปรแกรมประสบผลสำเร็จ คือ การมีผู้สอนเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้และเสริมพลังบวกให้แก่นักเรียนเพื่อการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จ คอยกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่นักเรียน ทำให้ผู้วิจัยนึกถึงคำกล่าวของ Galileo Galilei นักปราชญ์และนักดาราศาสตร์ในยุคกลางจากประเทศอิตาลี ที่ว่า “You cannot teach a man anything; you can only help him discover it within himself – คุณไม่สามารถสอนใครได้ทุกอย่าง คุณทำได้เพียงช่วยให้เขาได้ค้นพบเกิดความเข้าใจจากภายในด้วยตัวเอง” สอดคล้องกับองค์ความรู้ที่ค้นพบในงานนี้ คือ บทบาทของผู้สอนที่ชื่อว่า F-E-M-A ได้แก่ ผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ (facilitator) ผู้ให้กำลังใจ (encourager) ผู้คอยกระตุ้น (motivator) และผู้ให้คำแนะนำ (advisor) กล่าวคือ ผู้เรียน หากผู้เรียนคนใดมีความสามารถในการนำตนเองสูงในการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถทำหน้าที่เป็นเพียงแค่ที่ปรึกษา หรือผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้เรียนบางคนอาจมีการนำตนเองสูงแล้วแต่บางครั้งอาจประสบปัญหาท้อแท้หรือหมดความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถปรับบทบาทเป็นผู้ให้กำลังใจ คอยเสริมพลังบวกให้แก่ผู้เรียน และหากผู้เรียนคนใดมีการนำตนเองในระดับปานกลางถึงต่ำ ผู้สอนสามารถกระตุ้นผู้เรียนด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก เป็นต้น

การมีผู้สอนเป็นเพื่อนร่วมเรียนรู้และเสริมพลังบวกให้แก่ผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้ที่ประสบผลสำเร็จนั้น สอดคล้องกับบทบาทผู้สอนในกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกของ Shenker et al. (1996) และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Knowles (1975) ที่ว่า ผู้สอนเป็นผู้อำนวยการความสะดวก (facilitator) สร้างแรงบันดาลใจ ให้คำปรึกษา ดูแลแนะนำ ทำหน้าที่เป็นโค้ชและพี่เลี้ยง (coach and mentor) แสวงหาเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ สรรหาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ได้ ดังนั้นผู้สอนต้องรู้จักสังเกตผู้เรียนเพื่อปรับบทบาทของตน ดังที่ Grow (1991) กล่าวว่า ความเข้าใจเรื่องระดับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (stage of autonomy) ของผู้เรียนมีประโยชน์ต่อการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการวางบทบาทระหว่างผู้เรียนและผู้สอนให้มีความเหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน สอดคล้องกับข้อเสนอของ Parsons (1909) ที่ว่า ผู้จัดบริการแนะแนวอาชีพทำหน้าที่เป็นเพียงผู้แนะนำ (acting as guide) และไม่ครอบงำทางความคิดของผู้ได้รับบริการ เพราะการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งต้องมาจากตัวผู้ได้รับบริการเท่านั้น

แม้ว่างานวิจัยของ Lindstrom et al. (2020) จะแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนที่มีรายได้น้อยจะส่งผลกระทบต่อขีดจำกัดในการพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้สำรวจอาชีพเชิงรุก เนื่องจากการลงพื้นที่ดูงาน การเยี่ยมชมสถานประกอบการ เยี่ยมชมวิทยาลัย หรือการส่งนักเรียนฝึกงาน ล้วนต้องใช้เงินทั้งสิ้น แต่โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นนี้ สามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้สำรวจอาชีพเชิงรุกที่กล่าวมาข้างต้นในงานของ Lindstrom et al. ให้เป็นจริงได้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ ถือเป็นอีกองค์ความรู้ที่ผู้วิจัยมองเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญ คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรการเรียนรู้ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับเด็กยุค Gen Z ที่สามารถใช้เทคโนโลยีประกอบการเรียนรู้ได้จาก Google YouTube หรือ TikTok เป็นต้น เพราะผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า นอกจากผู้เรียนจะพึงพอใจผู้สอนเป็นอย่างมากแล้ว ผู้เรียนยังพึงพอใจกิจกรรมการเรียนรู้เพราะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ทันสมัย อยู่ในความสนใจของผู้เรียน เน้นกระบวนการเรียนรู้และเล่นไปพร้อมกัน มีความสนุกสนาน มีความหลากหลาย ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม และการมีทรัพยากรการเรียนรู้ที่ทันสมัยเหมาะสมกับยุคสังคมดิจิทัลและเยาวชน Gen Z

นอกจากนี้ จุดเด่นอีกอย่างหนึ่งของโปรแกรมนี้นี้ คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้รับเอาแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกที่ช่วยให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้พร้อมเพื่อน ผ่านการทำงานกลุ่ม การเล่น เพื่อกระตุ้นให้ นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดเวลา อีกทั้งในกิจกรรมการเรียนรู้ยังมีการแลกเปลี่ยนมุมมอง และความคิดเห็น ผ่านการอภิปรายกลุ่ม ผ่านการสะท้อนคิดในชั้นเรียนระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ซึ่งทำให้นักเรียนสามารถต่อยอดความรู้จากการได้ข้อมูลย้อนกลับที่มีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Williams & Reddy (2016) ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนที่ได้ข้อมูลย้อนกลับจากเพื่อนจะช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถของผู้เรียน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเรียนรู้ในระยะยาวมากกว่าการผู้เรียนที่ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้สอน เพราะเกิดความไว้วางใจและบรรยากาศการเรียนรู้แบบมิตร เข้าใจง่าย เพราะมีวิद्यุฒิและคุณวุฒิใกล้เคียงกัน เช่นเดียวกับ Giordana and Wedin (2010) และ Meertens (2016) ที่อธิบายว่า บรรยากาศในการเรียนการสอนแบบเพื่อนช่วยเพื่อนมีความเป็นส่วนตัวเข้าใจง่าย ภายในกลุ่มสามารถโต้ตอบกันได้อย่างอิสระ มีการพูดคุยถึงความรู้สึกของตนเองช่วยลดความวิตกกังวลได้มากขึ้น อีกทั้งการเรียนรู้แบบเพื่อนช่วยเป็นการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมสำหรับการเรียนกลุ่มย่อย การช่วยเหลือระหว่างภายในกลุ่มและเป็นการฝึกการทำงานเป็นทีม

ตอนที่ 3) การพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

จากผลการพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยขออภิปรายผล ดังนี้

การพัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ทั้งนี้การพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้ให้ออกมาเป็นคู่มือการใช้โปรแกรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้สนใจสามารถนำโปรแกรมนั้นไปใช้ได้สะดวก ถูกต้องตามหลักปฏิบัติ ส่งผลให้โปรแกรมนั้นดำเนินอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล การมีคู่มือจะช่วยให้ผู้จัดโปรแกรมสามารถนำโปรแกรมไปใช้จัดหรือประยุกต์ใช้ได้เพียงดำเนินตามขั้นตอนที่ได้บอกกล่าว ถือได้ว่าเป็นการดำรงและประชาสัมพันธ์คุณค่าของโปรแกรม ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ ดังที่ Boyle (1981); Boone (1985) และ Franz et al. (2015) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการของโปรแกรมที่กำหนดไว้จะช่วยให้ผู้จัดโปรแกรมสามารถวางแผนจัดสรรการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านงบประมาณ ให้รองรับและตอบสนองนโยบายองค์กรหรือสถาบันการศึกษาได้ ก่อเกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้ใช้โปรแกรมและผู้เข้ารับบริการโปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้มีการจัดโปรแกรมบ่อยครั้ง เท่ากับเป็นการประชาสัมพันธ์คุณค่าและเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับโปรแกรม สืบเนื่องมาจากคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีองค์ประกอบคู่มือที่ครบถ้วน ตลอดจนมีการนำเสนอวิธีการจัดการกิจกรรมเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกที่เรียงลำดับและมีวิธีดำเนินการอย่างละเอียด และมีเครื่องมือในการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ที่พร้อมให้ผู้จัดดำเนินการได้ทันที สอดคล้องกับ องค์ประกอบของคู่มือแนะแนวการวางแผนอาชีพและการศึกษาของ Alberta Advance Education and Technology (2009) ที่ประกอบด้วย บทเกริ่นนำถึงแนวคิดหรือหลักการทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพและกระบวนการวางแผนอาชีพ และขั้นตอนตามลำดับในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้ด้านการวางแผนอาชีพประกอบด้วย วัตถุประสงค์การเรียนรู้ (learning objects) ที่มา (background) ของสาระการเรียนรู้ วิธีการ (procedure) การประเมินผล (assessment) และการสรุปผล (closure) เช่นเดียวกับ Hamza (2012) ที่กล่าวว่า คู่มือที่ดีต้องมีช่วยให้ผู้จัดสามารถวางแผนและดำเนินการได้ โดยรวบรวมข้อมูลในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานหรือเพื่อการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

สิ่งที่ผู้วิจัยควรปรับปรุงในการพัฒนาคู่มือใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ เรื่องการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ลดการใช้ภาษาวิชาการ โดยคำนึงถึงผู้ใช้เป็นหลัก สอดคล้องกับหลักการจัดทำคู่มือของ เสถียร คามาศักดิ์ (2556) ภาษาที่ใช้จัดทำคู่มือควรตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้ที่จะนำไปใช้ ต้องมีความสมดุลทางวิชาการ กล่าวคือ ใช้ภาษาเขียนที่ให้อ่านได้ง่ายต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาวิชาการ หากต้องแปลภาษาควรเขียนเป็นสำนวนภาษาไทย ไม่ควรเขียนเป็นสำนวนฝรั่ง มีความถูกต้องตามหลักภาษาไทย เช่นเดียวกับ Tonge (2010) ที่กล่าวว่า การจัดทำคู่มือ

โดยยึดตัวผู้ใช้คู่มือที่แท้จริง (end-user) เป็นหลัก ดังนั้นผู้จัดทำจะต้องคำนึงเรื่องภาษาเป็นสำคัญ โดยเขียนคู่มือที่มีข้อมูลง่ายต่อการเข้าใจ (keep it simple) และข้อมูลที่กระชับและไม่เยิ่นเย้อ (keep it concise) เพื่อผู้ใช้ที่แท้จริง เข้าใจข้อมูล จดจำข้อมูล ดำเนินการหรือประยุกต์ใช้ข้อมูลในคู่มือได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผู้วิจัยควรปรับปรุงรูปลักษณะของคู่มือให้ดูน่าสนใจ ไม่ใช่มีเพียงแค่อักษรหรือเป็นเพียงเอกสาร สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคู่มือของ สรรณู จินตภวัต (2557) ที่ว่า ข้อมูลในคู่มือสามารถแสดงรายละเอียดและนำเสนอในลักษณะของการบรรยาย รายละเอียดด้วยการใช้ตาราง แผนภูมิ แผนภาพ หรือรูปภาพ เป็นต้น สอดคล้องกับ Tonge (2010) นำเสนอแนวทางที่น่าสนใจในการเขียนคู่มือ เช่น ควรกำหนดการพาดหัวในแต่ละบท เพื่อให้เข้าใจความหมายหรือเนื้อหาโดยรวม การเลือกชื่อเรื่องหลักและชื่อเรื่องรอง เพื่อบรรยายข้อมูลสาระการเรียนรู้ที่จะได้รับในแต่ละบท การใช้อักษรขนาดแตกต่างกัน ใช้สัญลักษณ์ ใช้ภาพ เพื่อสร้างความสวยงาม ความน่าสนใจ น่าติดตาม เป็นต้น และสิ่งสุดท้ายที่คู่มือการใช้โปรแกรมนี้ควรให้ความสำคัญ คือ การนำเสนอข้อแนะนำหรือเทคนิคในการประยุกต์ใช้ทรัพยากรการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ดังที่ Galinsky et al. (2012) ได้กล่าวว่า คู่มือที่ดีจะสามารถสร้างความแตกต่างในบริบทอื่นได้ เมื่อคู่มือถูกนำไปใช้ในกลุ่มเป้าหมายที่ใกล้เคียงกับผู้ใช้ที่แท้จริงแล้ว ควรพัฒนาแนวทางในการใช้คู่มือกับบริบทหรือกลุ่มเป้าหมายอื่น สอดคล้องกับ Alberta Advance Education and Technology (2009) และ Lanigan (2010) ที่เชื่อว่า ควรนำเสนออุปสรรค ปังจัย หรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้เมื่อใช้คู่มือ พร้อมทั้งคำแนะนำเมื่อต้องเผชิญอุปสรรคเหล่านั้น ตลอดจนข้อเสนอแนะ ข้อคิด หรือคำแนะนำที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการประยุกต์ใช้งาน

ท้ายสุด ผู้วิจัยได้พัฒนาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในรูปแบบเอกสารสิ่งพิมพ์ ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า ในอนาคตคู่มือการใช้โปรแกรมนี้สามารถพัฒนาและสร้างสรรค์ให้อยู่ในรูปแบบอื่นได้อีกมากมาย เหมาะสมกับสมัยนิยมและยุคสังคมดิจิทัลที่นวัตกรรมและเทคโนโลยีมีบทบาทเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ Colman (2022) ได้นำเสนอ การพัฒนาคู่มือในการจัดฝึกอบรมสามารถออกมาในหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้ในแต่ละประเภท ได้แก่ 1) รูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ หนังสือ 2) รูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (e-document) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-book) 3) วิดีทัศน์แนะนำการใช้ (video tutorials) หรือ 4) การสร้างโมดูลการเรียนรู้ขนาดย่อบนเว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยตนเองเชิงรุก จำนวนทั้งสิ้น 19 กิจกรรม กล่าวคือ แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเองจำนวน 8 กิจกรรม แผนการเรียนรู้ 2 จำนวน

9 กิจกรรม และแผนการเรียนรู้ 3 จำนวน 2 กิจกรรม ที่ส่งเสริมให้เยาวชนสามารถตระหนักถึงการวางแผนอนาคตของตนเอง โดยการรู้จักสำรวจตนเองและอาชีพเพื่อออกแบบเส้นทางสู่การศึกษาต่อหรือเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดได้อย่างมีแบบแผน ตลอดจนลงมือทำตามแผนเพื่อพัฒนาตนเองและทำให้แผนบรรลุได้สำเร็จ ผู้วิจัยยังคงเชื่อมั่นเสมอว่า การปลูกฝังให้เยาวชนไทยรู้จักการวางแผนชีวิตและอาชีพควรเริ่มทำตั้งแต่เนิ่นๆ ด้วยการจัดอาชีพศึกษา บริการแนะแนว หรือกิจกรรมเรียนรู้ที่บูรณาการวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเยาวชน โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง เพื่อให้เยาวชนสามารถสำรวจตนเองและโลกของอาชีพได้บนพื้นฐานของความเป็นจริงและเป็นไปได้ เมื่อใดก็ตามที่เยาวชนตกตลิ่งตัวเลือกอาชีพได้แล้ว พวกเขาสามารถออกแบบเส้นทางเข้าสู่อาชีพนั้นได้อย่างมีแบบแผนและมีเหตุผล ครูหรือนักการศึกษาควรเป็นดั่งเพื่อนร่วมเรียนรู้ ที่จะคอยช่วยแนะแนวและเสริมพลังให้พวกเขาได้ลงมือทำในสิ่งที่ระบุในแผน ตลอดจนเฝ้าติดตามผลและมีส่วนร่วมในการประเมินผลเพื่อให้พวกเขาได้พัฒนาและปรับปรุงแผนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นได้นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงการพัฒนา

1. ผลการศึกษาเรื่องระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถก่อประโยชน์แก่ครู อาจารย์ หรือนักการศึกษา ในการนำมาใช้ศึกษาเพื่อเป็นข้อมูลในการสนับสนุนให้มีการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในสถานศึกษาของตน เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงคุณภาพพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ในการเตรียมความพร้อมเยาวชนที่จะเป็นกำลังคนในระบบตลาดอาชีพและตลาดแรงงานด้วยการจัดการศึกษาที่เชื่อมโยงที่จะส่งเสริมเยาวชนไทยให้เกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด หรือความสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมในการออกไปสู่โลกแห่งการทำงานต่อไปในอนาคต

2. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ เจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพ และทักษะในการวางแผนอาชีพ

3. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ครู อาจารย์ หรือนักการศึกษา สำหรับใช้

เป็นคู่มือการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนอาชีพและชีวิต วิชาอาชีพศึกษา หรือวิชาแนะแนวอาชีพ เป็นต้น

4. ผลการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบให้เกิดประโยชน์แก่ครู อาจารย์ หรือนักการศึกษา สำหรับใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาโปรแกรมนี้ประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพให้เหมาะสมกับบริบทของตน

5. ควรมีการร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่น เพื่อขับเคลื่อนการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบนี้ให้เป็นรูปธรรมในแต่ละท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้มีความสามารถในการวางแผนอาชีพ

6. สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน ในระบบและนอกระบบโรงเรียน สามารถใช้ประโยชน์จากผลการวิเคราะห์ระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพในการเป็นข้อมูลอ้างอิงหรือข้อมูลสนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตรหรือโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนที่สอดคล้องกับบริบทของตนเองได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในบริบทอื่น เช่น โรงเรียนทางเลือก โฮมสคูล หรือขยายการจัดกิจกรรมไปยังเครือข่ายเยาวชนในประเทศไทย

2. ควรมีการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยเน้นการปูพื้นฐานสร้างการตระหนักรู้ในตนเองและตระหนักรู้ในอาชีพให้นักเรียนตั้งแต่เนิ่นๆ ที่จะนำไปสู่การวางแผนการศึกษาต่อหรือการเข้าสู่อาชีพอย่างมีความหมายและมีประสิทธิภาพ

3. เสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนในระดับอุดมศึกษา โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้ที่ปรับให้เหมาะสมกับช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น และรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เน้นการให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับอาชีพนั้นอย่างแท้จริง ตลอดจนการสร้างเป้าหมายชีวิตหลังจากจบการศึกษาระดับอุดมศึกษา

4. ควรมีการศึกษาพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพสำหรับกลุ่มเป้าหมายอื่น โดยปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเพศและวัยของกลุ่มเป้าหมายนั้น

5. ควรมีการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพบนแพลตฟอร์มออนไลน์ที่เหมาะสมกับบริบทยุคสังคมดิจิทัล เพื่อช่วยให้ผู้ใช้โปรแกรมสามารถเข้าถึงและติดตามพัฒนาการความก้าวหน้าของผู้เข้ารับบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- Alberta Advance Education and Technology. (2009). *This is your life: A career and education planning guide*. Alberta: Alberta Advance Education and Technology.
- Arrington, K. (2000). Middle grades career planning programs. *Journal of career development*, 27(2), 103-109.
- Astuti, B., Purwanta, E., Lestari, R., Bhakti, C. P., Anggela, E., & Herwin, H. (2022). The effectiveness of digital module to improve career planning of junior high school students *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, 14(3), 940-950. doi:<https://doi.org/10.18844/wjet.v14i3.7396>
- Baldwin, J., & Williams, H. (1988). *Active learning: A trainer's guide*. England: Blackwell Education.
- Bardick, A. D., Bernes, K. B., Magnusson, K. C., & Witko, K. D. (2004). Junior high career planning: What students want. *Canadian journal of counselling* 38(2), 104-117.
- Bardick, A. D., Bernes, K. B., Magnusson, K. C., & Witko, K. D. (2006). Junior high school students' career plans for the future. *Journal of career development*, 32(3), 250-271.
- Bloom, B., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1959). *Taxonomy of educational objectives handbook 1: Cognitive Domain*. London: David McKay Company, Inc.
- Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. *ASHE-ERIC Higher Education Report*(1).
- Boone, E. J. (1985). *Developing programs in adult education*. Illinois: Waveland Press, Inc.
- Boyatzis, R. E. (1995). Cornerstones of change: Building the path for self-directed learning. In R. E. Boyatzis, S. S. Cowen, & D. A. Koln (Eds.), *Innovation in professional education*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Boyer, S. L., Edmondson, D. R., Artis, A. B., & Fleming, D. (2014). Self-directed learning: A tool for lifelong learning. *Journal of marketing education*, 36(1), 20-32.
- Boyle, P. (1981). *Planning better programs*. New York: McGraw-Hil.

- Budiamin, A., Nurihsan, J., & Keumala, E. (2019). The development of a career guidance program with a modelling technique to improve student career awareness. *International Journal of Innovation, Creativity and Change.*, 5(5), 256-270.
- Coetzee, M., & Schreuder, A. M. G. (2006). *Careers: An organization perspective*. Lansdowne: JUTA Academic.
- Colman, H. (2022). How To Create a Training Manual That Employees Will Enjoy. Retrieved from <https://www.ispringsolutions.com/blog/training-manual>
- Creswell, J. W., & Plano-Clark, V. L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research* (2 ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dale, E. (1969). *Audiovisual methods in teaching* (3 ed.). New York: Dryden Press.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. New York: Macmillan.
- Edmondson, D. R., Boyer, S. L., & Artis, A. B. (2012). Self-directed learning: A meta-analytic review of adult learning constructs. *International journal of education research*, 7(1), 40-48.
- Ellinger, A. A. (2004). The concept of self-directed learning and its implication for human resource development. *Advances in developing human resources* 6(2), 158-177.
- Endicott, F. S. (1961). *Guiding superior and talented high school students: Suggestions for developing a guidance program for able youth*. Manchester: Lund Press.
- Felder, R., & Brent, R. (1996). Navigating the bumpy road to student-centered instruction. *Journal of College Teaching*, 44(2), 43-47.
- Franz, N. K., Garst, B. A., & Gagnon, R. J. (2015). The cooperative extension program development. *Journal of human science and extension*, 3(2), 3-12.
- Galinsky, M. J., Fraser, M. W., Day, S. H., & Richman, J. M. (2012). A primer for the design of practice manuals: Four stages of development. *Research on social work practice*, 23(2), 219-228.
- Garrison, D. R. (1997). Self-directed learning: Toward a comprehensive model. *Journal of adult education quaterly*, 48(1), 18-33.
- Gautam, P. (2020). Advantages And Disadvantages Of Online Learning. Retrieved from <https://elearningindustry.com/advantages-and-disadvantages-online-learning>

- George, P. S., & Alexander, W. M. (1993). *The Exemplary Middle School*: Harcourt Brace Jovanovich.
- Ginzberg, E., Ginsburg, S. W., Axelrad, S., & Herma, J. L. (1951). *Occupational choice: An approach to a general theory*. London: Oxford University Press.
- Giordana, S., & Wedin, B. M. (2010). Peer mentoring for multiple levels of nursing students. *Nursing education perspectives*, 31 6, 394-396.
- Gottfredson, L. S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise, and self creation. In D. Brown (Ed.), *Career choice and development* (4 ed.). San Francisco: ossey-Bass.
- Grow, G. O. (1991). Teaching learners to be self-directed. *Adult education quarterly*, 41(3), 125-149.
- Guglielmino, L. M. (1978). Development of the self-directed learning readiness scale. *Dissertation abstracts international*, 38, 6467A.
- Hamza, M. (2012). *Training material development guide*. Sweden: DanagårdLiTHO.
- Hiemstra, R. (2003). More than three decades of self-directed learning: From whence have we come? *Adult learning*, 14(4), 5-8.
- Holland, J. L. (1973). *Making vocational choice: A theory of careers*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Hoppock, R. (1967). *Occupational Information* (3 ed.). New York: McGraw-Hill Book Company.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Smith, K. A. (1991). *Active learning: cooperation in the college classroom*. Edina MN: Interaction Book Company.
- Karatas, K., & Arpacı, I. (2021). The Role of Self-directed Learning, Metacognition, and 21st Century Skills Predicting the Readiness for Online Learning. *Contemporary Educational Technology*, 13(3), 1-13.
doi:<https://doi.org/10.30935/cedtech/10786>
- Kaye, B. (1997). *Up is not the only way*. New Jersey: Davies-Black.
- Knowels, M. S. (1985). *Andragogy in action*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. Chicago: Follett Publishing Company.
- Knowles, M. S. (1984). *The adult learner: A neglected species*. Houston, TX: Gulf

Publishing.

Kolb, D. A., & Boyatzis, R. E. (1970). Goal-setting and self-directed behavior. *Human relations*, 23, 439-457.

Korkut-Owen, F., Demirtas-Zorbaz, S., & Mutlu-Sural, T. (2010). *Career sailboat model as a tool for the guidance counseller*. Turkey: National Centre for Guidance in Education (NCGE).

Kosine, N., & Lewis, M. (2008). Growth and exploration: Career development theory and programs of study. *Career and Technical Education Research*, 33(3), 227-243.

Langenbach, M. (1988). *Curriculum models in adult education*. Florida: Krieger Publishing Company.

Lanigan, M. L. (2010). *How to create effective training manuals*. Tinley Park, IL: Third House Inc.

Lee, S. J., & Reeves, T. C. (2007). Edgar Dale: A significant contributor to the field of educational technology. *Educational Technology*, 47(6), 56.

Lindah, S. J., Long, P. N., & Arnett, R. (2002). Academic readiness and career/life planning: A collaborative partnership focused on student learning. *Journal of career development*, 28(4), 247-262.

Linn, R. L., & Gronlund, N. E. (2000). *Measurement and Assessment in Teaching* (8 ed.): Prentice-Hall Inc.

Lock, R. D. (2000). *Taking charge of your career direction: Career planning guide book 1* (4 ed.). Belmont, CA: Wadsworth/Thomson Learning.

Magnuson, C. S., & Starr, M. F. (2000). How Early Is Too Early to Begin Life Career Planning? The Importance of the Elementary School Years. *Journal of Career Development*, 27(2), 89-101. doi:10.1177/089484530002700203

Mckinney, S. E. (2008). Developing teachers for high-poverty schools: The role of the internship experience. *Urban Education*, 43(1), 68-82.

Meertens, R. (2016). Utilisation of a peer assisted learning scheme in an undergraduate diagnostic radiography module. *Radiography*, 22(1), e69-e74.

Mey, S. C. (2002). A career planning program for Malaysian secondary school students. *Australian Journal of Career Development*, 11(2), 18-21.

Meyers, C., & Jones, T. B. (1993). *Promoting active learning: Strategies for the college*

- classroom*. San Francisco, CA: Josey-Bass Inc.
- Miller, D. C., & Form, W. H. (1951). *Industrial Sociology* (1 ed.). New York: Harper & Bros.
- Morable, L. (2000). *Using active learning techniques*. Texas: Department of Education, The Texas Higher Education Coordinating Board and Richland College.
- Myers, I. B. (1962). *The Myers-Briggs type indicator*. Palo Alto, Calif.: Consulting Psychologists Press.
- NOICC, N. O. I. C. C. (2017). High school student competencies and indicators. Retrieved from <http://www.academicinnovations.com/noicc.html>
- Noklang, S. (2020). The development of self-directed learning skills of teacher candidates through community-based recreation program. *Participatory Educational Research (PER)*, 7(3), 217-229.
- Nordin, M. H. A., & Seng, H. C. (2021). Exploring Children's Career Planning Through Career Guidance Activities: A Case Study. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 10(2), 754-765. doi:DOI: 10.6007/IJARPED/v10-i2/10071
- Novosadova, M., Selen, G., Piskunowicz, A., Mousa, S. H. N., Suoheimo, S., Radinja, T., . . . Reuter, P. (2011). *NFE Book: The impact of non formal education on young people and society* (M. Nomikou Ed.). Belgium: AEGEE-Europe.
- Osipow, S. H. (1973). *Theories of career development* (2 ed.). New York: Meredith Corporation.
- Otte, F. L., & Kahnweiler, W. M. (1995). Long-range career planning during turbulent. *Business Horizons*, 38(1), 2-7.
- Parsons, F. (1909). *Choosing a vocation*. London: Gay & Hancock Ltd.
- R. A. Noe, J. R. Hollenbeck, B. Gerhart, & Wright, P. M. (1994). *Human Reseource Management: Gaining a competitive advantage*. Illinois: Austin Press.
- Rivera, L. M., & Schaefer, M. B. (2009). The Career Institute: A Collaborative Career Development Program for Traditionally Underserved Secondary (6-12) School Students. *Journal of Career Development*, 35(4), 406-420.
- Seevers, B., & Graham, D. (2012). *Education through cooperative extension* (3 ed.). Fayetteville, AR: University of Arkansas.
- Shenker, J. I., Goss, S. A., & Bernstein, D. A. (1996). *Instructor's resource manual for*

- psychology: Implementing acting learning in the classroom*. Retrieved from <http://s.psych/uiuc.edu/~jskenker/active.html>
- Super, D. (1957). *The psychology of careers*. New York, NY: HarperCollins.
- Super, D. E. (1957). *The psychology of careers*. New York, NY: HarperCollins.
- Super, D. E., Savickas, M. L. S., & Super, C. M. (1996). The life-span, life-space approach to careers. . In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career Choice and Development* (3 ed., pp. 121-178). San Francisco: Jossey-Bass.
- Swanson, A. L., & Fouad, N. A. (2015). *Career Theory & Practice Learning Through Case Studies* (The 2nd Edition ed.). USA: SAGE Publications, Inc.
- Tonge, R. (2010). *How to write training manuals*. Queensland: Gull Publishing.
- Trusty, J., Niles, S., & Carney, J. V. (2005). Education-career planning and middle school counselors. *Professional school counseling*, 9(2), 136-148.
- UNESCO. (2017). Non-formal education definition. Retrieved from <http://uis.unesco.org/node/334726>
- Wang, M. (2013). Enhancing self-awareness: Integrating Himalayan art in career planning class. *Research in higher education journal*, 20(June), 1-16.
- Xiao, J. J., Newman, B. M., & Chu, B.-S. (2016). Career preparation of high school students: A multi-country study. *Youth and society*, 1-23.
- Zinser, R. (1995). *Education and training project management* Kalamazoo: West Michigan University
- กมล โพธิเย็น. (2564). Active learning: การจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 19(1), 11-28.
- กมลชนก วงวาท. (2562). การเสริมสร้างการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาด้วยรูปแบบการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา). มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กมลชนก วงวาท เพ็ญภา กุลนภาตล และประชา อินัง. (2564). การเสริมสร้างการตัดสินใจเลือกอาชีพของเรียนมัธยมศึกษาด้วยรูปแบบการปรึกษากลุ่มเชิงบูรณาการ. วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 7(2), 116-129.
- กรมการจัดหางาน. (2557). การเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาต่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6. กรุงเทพฯ: กองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- กรมการจัดหางาน. (2561). คู่มือการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงานการบริการแนะแนวอาชีพของกรมการจัดหางาน. Retrieved from

https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/vgnew_th/b5dc9e4b64db8d73895ffd0ffaae2e1a.pdf

กรมวิชาการ. (2545). สื่อการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.

กระทรวงแรงงาน. (2565). การตัดสินใจเลือกอาชีพ. Retrieved from <https://lb.mol.go.th/คนหางาน-คนว่างงาน/แนะแนวอาชีพ/การตัดสินใจเลือกอาชีพ>

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). บทบาทของครูในการเรียนรู้แบบ Active Learning. Retrieved from <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=12972&Key>

กฤตวรรณ คำสม. (2559). การแนะแนวเบื้องต้น. อุตรธานี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.

กฤษฎี พลไทย. (2561). การเขียนคู่มือปฏิบัติงาน. Retrieved from <http://www.chumphon2.mju.ac.thkm/?p=355>

กัลยาณี กองปิ่น และคณะ. (2559). คุณลักษณะที่แสดงถึงความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอรรณพวิทย กรุงเทพมหานคร. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 31(3), 63-69.

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2533). การศึกษานอกระบบโรงเรียน: ทำไมต้องมี การศึกษานอกระบบโรงเรียนในปัจจุบัน. วารสารครุศาสตร์, มกราคม-มิถุนายน, 32.

คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา. (2545). การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการประเมินการศึกษา. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2541). กระบวนการแนะแนวอาชีพจะช่วยให้เกิดความสมดุลในตลาดแรงงานได้อย่างไร. วารสารวิชาการ, 1(2), 23-26.

จักรพงษ์ แผ่นทอง. (2563). การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม. Retrieved from <https://krujakrapong.com/การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบส>

จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์. (2558). Active Learning แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21. Retrieved from <http://chitnarongactivelearning.blogspot.com>

จิตณรงค์ เอี่ยมสำอางค์. (2559). การวัดและประเมินผลในชั้นเรียน : ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียน. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 14(1), 26-36.

จิตติมา คงปาน. (2551). การพัฒนาแบบสำรวจความสนใจในอาชีพสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 19(1), 44-58.

จิราภา บุตรสีตะราช. (2563). การเสริมสร้างความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโดยกิจกรรมแนะแนว. (การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการแนะแนว). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- จุราภรณ์ ปฐมวงษ์. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *Journal of Modern Learning Development*, 7(4), 143-159.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2552). แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต. Retrieved from <https://www.moe.go.th/แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต>
- ชุดิระ ระบอบ. (2549). การพัฒนาโปรแกรมเพิ่มพูนคุณลักษณะด้านจิตพิสัยเพื่อเข้าสู่อาชีพ. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 21(3), 79-87.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2553). Active learning. *ข่าวสารวิชาการคณะเภสัชศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, พฤศจิกายน.
- ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ. (2550). ภาวะผู้นำและนวัตกรรมทางการศึกษา: บทบาทของครูกับ Active learning. Retrieved from <http://www.pochanukul.com>.
- ณัฐชุตตา สุภาพจน์. (2564). การพัฒนาการรู้จักตนเองด้านการศึกษาและอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่อาชีพของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในเขตจตุจักรและเขตลาดพร้าว. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ*, 10(2), 1-13.
- ณัฐชานันท์ วีระกุล. (2558). การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสเพื่อเสริมสร้างจริยธรรมการดูแลผู้สูงอายุสำหรับอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ. (ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. (2552). การเรียนเชิงรุก (Active learning). Retrieved from <http://pirun.ku.ac.th>
- ทิตินา แหมมณี. (2551). รูปแบบการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรวุฒิเอกะกุล. (2543). ระเบียบวิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. อุบลราชธานี: สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- นนทลี พรธาดาวิทย์. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบ *Active learning* (2 ed.). กรุงเทพมหานคร: ทริปเพิ้ลเอ็ดดูเคชั่น
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2532). พัฒนาการทางอาชีพ (3 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นรินทร์ จุลทรัพย์. (2558). การแนะแนวอาชีพ (1 ed.). สงขลา: บจก. นำศิลป์โฆษณา.
- บัณฑิต ทิพากร. (2550). การพัฒนาคณาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ในโพธิ์ชัย สีนลารัตน์ บรรณาธิการอาจารย์มืออาชีพ: แนวคิด เครื่องมือ และการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปภาวรา ประเสริฐ. (2562). แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบ Active learning. Retrieved from www.sesao30.go.th/module/view.php?acafile=5dc3e29c7ee16 แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบ_Active_Learning1.pdf

- ปรารธนา พลอวิชาติ. (2553). โมเดลเชิงสาเหตุของความตั้งใจในการเลือกประกอบอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- มนัสวาน์ โกวิทยา. (2551). การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. (ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มารยาท โยทองยศ และปราณี สวัสดิ์สรพ. (ม.ป.ป). การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัย. Retrieved from <http://www.fsh.mi.th/km/wp-content/uploads/2014/04/resch.pdf>
- รัชชัญญ์ ภูเขาแก้ว. (2560, 12 ธันวาคม) สัมภาษณ์: การแนะแนวในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566, (2566).
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิควิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- วรารพร บุญมี. (2564). สื่อการสอนกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. วารสารการบริหารนิเทศบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7(9), 373-386.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- วีรฉัตร สุปัญญา และคณะ. (2558). การผสมผสานการเรียนรู้และการศึกษานอกระบบในสภาพเงื่อนไขของระบบโรงเรียนปกติ. วารสารครุศาสตร์, 43(3), 39-49.
- ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย. (2542). การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- สถาพร พงษ์พิบูล. (2558). เอกสารประกอบการฝึกอบรม "คุณภาพผู้เรียนเกิดจากกระบวนการเรียนรู้". สระแก้ว: คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว.
- สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. (2551). แนวคิดและทฤษฎีที่นำสู่ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาพร มณีอ่อน. (2559). การประเมินเพื่อการเรียนรู้. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 14(1), 15-25.
- สรณัฐ จินตวัฒน์. (2557). การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน (Work manual development). Retrieved from <http://www.mua.go.th>
- สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. (2546). คู่มือการดำเนินงานตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้. Retrieved from <http://www.sesalpglpn.go.th/wp-content/uploads/2019/12/book10-62.pdf>
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2562). รายงานสถิติจำนวนห้องเรียนและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายในระบบโรงเรียนของประเทศไทย จำแนกตามสังกัดและชั้น. Retrieved from

https://gdcatalog.go.th/dataset/gdpublish-dataset-15_17.

https://gdcatalog.go.th/dataset/gdpublish-dataset-15_17

สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2561). องค์ความรู้เรื่องการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน. Retrieved from

http://kmcerner.lib.cmu.ac.th/kmcerner/sites/default/files/file_cop2556/7.24.1_KnowledgeAsset56_Allin1.pdf

สุมาลี สังข์ศรี. (2546). การศึกษานอกระบบโดยวิธีการศึกษาทางไกลเพื่อส่งเสริมการศึกษาลดชีวิต เอกสารในโครงการส่งเสริมการแต่งตำราของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

สุวัฒน์ วัฒนาวงศ์. (2542). การศึกษาการดำเนินงานการจัดหลักสูตรของโรงเรียนเขต 3 กรุงเทพมหานคร. (ครุศาสตร์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

เสถียร คามิศักดิ์. (2556). การเขียนคู่มือปฏิบัติงาน. Retrieved from

<https://teacher.chandra.ac.th>

อริสา สุมามาลย์ วลัยนาสร์ มีพันธุ์ และชามภักดิ์ สิทธิอำนาจ. (2562). การศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วารสารการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน คณะครุศาสตร์, 6(17), 97-113.

อาชัญญา รัตนอุบล. (2550). การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ: ภาควิชานโยบาย การจัดการและความ เป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาชัญญา รัตนอุบล. (2551). พัฒนาการการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาชัญญา รัตนอุบล. (2554). เอกสารคำสอน วิชา 2750611 การพัฒนาและจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

อุ้นตา นพคุณ. (2546). กรอบแนวความคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญด้านด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วรัญจน์ ปทุมเจริญวัฒนา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณดี สุทธิธารากร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. อาจารย์ ดร.พรจันทร์ โลจนะศุภฤกษ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. อาจารย์ ดร.อริสา สุมามาลย์ ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
6. ดร.ปาน กิมปี กระทรวงศึกษาธิการ
7. ดร.วสุ ทัพพะรังสี สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช)

ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเมชัย หนกหลัง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้เชี่ยวชาญด้านการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ/ ด้านการวางแผนอาชีพและชีวิต

1. รองศาสตราจารย์ ดร.นิรนาท แสนสา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
2. อาจารย์ ดร.อัษฎาวรรณ จันทร์เพ็ญศรี วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
3. นางสาววรีย์ สืบสมุท โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม
4. นางสาวศิริพร วรรณธนาศรี โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์วิทยาคม
5. คุณกรนต์ สุรพัฒน์ บริษัท แอสโตรราปี (Astrorapy) จำกัด

ภาคผนวก ข
คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถ
ในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

คำนำ

คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้ที่สนใจไม่ว่าจะเป็นครู อาจารย์ นักการศึกษา นักจัดโปรแกรมการเรียนรู้ หรือพ่อแม่ผู้ปกครองได้ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เยาวชน หรือบุตรหลานที่อยู่ในช่วงวัยนี้ได้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนอาชีพและชีวิต โดยคู่มือนี้ได้จัดทำรายละเอียดของกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมอย่างละเอียด อาทิ ที่มาและแนวคิด วัตถุประสงค์ของโปรแกรม บทบาทผู้เรียน บทบาทผู้สอน เนื้อหาในการเรียนรู้ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทรัพยากรการเรียนรู้ วิธีการใช้เครื่องมือเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ และเทคนิคในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้ เพื่อให้ดำเนินการจัดโปรแกรมได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเกิดประสิทธิผลแก่ตัวผู้เรียนอย่างเต็มที่

ผู้เขียนและคณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า คู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ ครู อาจารย์ นักการศึกษา นักจัดโปรแกรมการเรียนรู้ และพ่อแม่ผู้ปกครอง ในการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในแต่ละพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยที่เป็นทรัพยากรมนุษย์และเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติให้มีความพร้อมในการศึกษาต่อ ประกอบอาชีพ และดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในฐานะพลเมืองดีที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีสืบไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วลัยนาส มีพันธุ์ และคณะ

สารบัญ

บทหน้า

คำนำ.....	2
บทที่ 1 ที่มาและแนวคิด.....	4
บทที่ 2 วัตถุประสงค์ของโปรแกรม.....	9
บทที่ 3 บทบาทผู้เรียน.....	12
บทที่ 4 บทบาทผู้สอน.....	14
บทที่ 5 เนื้อหาในการเรียนรู้.....	17
บทที่ 6 วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	18
แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง.....	24
แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต.....	37
แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นการออกแบบชีวิต.....	52
บทที่ 7 แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้.....	54
บทที่ 8 วิธีใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้.....	55
บทที่ 9 เทคนิคในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้โปรแกรม.....	56
รายการอ้างอิง.....	58

บทที่ 1

ที่มาและเหตุผล

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2565-2570) เน้นการพัฒนาทุนทรัพยากรมนุษย์เชิงคุณภาพ โดยให้ความสำคัญของการพัฒนาเด็กวัยเรียนและวัยรุ่นให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงาน และการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงานได้ นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ตามมาตรา 7, 23 วรรค 5 และ 27 มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความสามารถในการประกอบอาชีพและการรู้จักพึ่งตนเองแก่เด็กและเยาวชน โดยจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย บูรณาการความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อศึกษาต่อ การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และมีความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา เพิ่มศักยภาพของนักเรียนให้สูงขึ้น พัฒนาความสามารถของนักเรียนเพื่อประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งถือเป็นช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมนักเรียนให้เกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด หรือความสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่นักเรียนในการออกไปสู่โลกแห่งการทำงานต่อไปในอนาคต

ทว่าจากรายงานผลการวิจัยเรื่อง การเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาต่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 ของ กรมการจัดหางาน (2557) ได้พบว่า การให้ความสนใจในด้านวิชาการ การฝึกปฏิบัติ และการจัดทำโปรแกรมฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับบริการแนะแนวด้านอาชีพสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทยยังมีเพียงน้อยนิด สิ่งนี้ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมเชิงสถิติในผลวิจัย เช่น นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่อยู่ระหว่างการตัดสินใจในการเลือกการศึกษาต่อหรือเข้าสู่อาชีพ มากกว่าร้อยละ 50 ไม่เคยได้เข้ารับการบริการแนะแนวด้านอาชีพ และไม่เคยตระหนักถึงเป้าหมายชีวิตของตนเองมากถึงร้อยละ 31 สอดคล้องกับงานวิจัยของ กัลยาณี กอปปิน และคณะ (2559) ที่ศึกษาคุณลักษณะที่แสดงถึงความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นยังขาดทักษะชีวิต ทักษะในการสื่อสาร ทักษะในการทำงานเป็นทีม และสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ เมื่อต้องเข้าสู่โลกของการทำงานในอนาคต เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ปราบธนา พลอภิชาติ (2553) ที่สำรวจความพึงพอใจในการประกอบอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร และพบว่านักเรียนมีความพึงพอใจในการเลือกประกอบอาชีพอยู่ในระดับสูง โดยความพึงพอใจในการเลือกประกอบอาชีพได้รับอิทธิพลทางตรงจากปัจจัยด้านค่าของอาชีพ และการรับรู้ความสามารถของตนเองในการเลือกอาชีพ นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีเชื่อมั่นในตนเองว่าอาชีพที่ตนเลือกจะเหมาะสมหรือไม่ และความพึงพอใจในการเลือกอาชีพ เกิดจากการรับรู้ความสามารถของตนเองที่มีอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งหากมองย้อนกลับไปนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 เหล่านี้ล้วนผ่านการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถือเป็นช่วงการศึกษาที่ควรทำให้พวกเขาสามารถค้นพบสิ่งที่ตนเองสนใจ ความถนัด หรือแม้แต่มุมความสามารถของตนเอง งานวิจัยทั้งสองต่างเห็นพ้องกันว่า ควรให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ การให้คำปรึกษา การแนะแนวอาชีพ ผ่านหลักสูตรพิเศษ หรือโปรแกรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนอาชีพ

การวางแผนอาชีพถือเป็นหนึ่งในพัฒนาการด้านอาชีพและเป็นกระบวนการที่ควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ เป็นการวางรากฐานของพัฒนาการชีวิตที่เด็กและเยาวชนจำเป็นต้องมี โดยเฉพาะการตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) การตระหนักรู้ในอาชีพ (career awareness) หรือการสำรวจอาชีพ (career exploration) ที่ตนเองสนใจจะช่วยให้พวกเขาสามารถวางแผนอาชีพบนพื้นฐานของความเป็นจริงและเป็นไปได้ (Arrington, 2000; Magnuson & Starr, 2000) กระบวนการสำคัญที่จะทำให้เด็กและเยาวชนสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตและหน้าที่การงานได้นั้น เกิดจากการที่พวกเขาสามารถวางแผนอาชีพเพื่อตั้งเป้าหมายชีวิตและอาชีพหรือออกแบบเส้นทางไปสู่เป้าหมายเหล่านั้นได้ เมื่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้รับการอบรมหรือการศึกษาในด้านการวางแผนอาชีพ จะช่วยให้พวกเขาสามารถค้นพบตัวตนในด้านความสนใจ ความสามารถ ค่านิยม หรือโอกาสในโลกของอาชีพได้ (Bardick et al., 2004, 2006)

การวางแผนอาชีพ (career planning) คือ กระบวนการที่บุคคลประเมินตนเองควบคู่กับการประเมินโอกาสทางอาชีพและวางแผนการเข้าสู่อาชีพนั้นอย่างมีเป้าหมาย แรกเริ่มของกระบวนการเลือกอาชีพเกิดขึ้นตั้งแต่บุคคลยังเยาว์วัยและเกิดขึ้นในโรงเรียน กระบวนการวางแผนและเลือกอาชีพที่ถูกต้องสามารถกำหนดรูปแบบชีวิตในอนาคตและส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลได้ (Nordin & Seng, 2021) ถือเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เกิดพัฒนาการด้านอาชีพ นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของพัฒนาการชีวิตที่เกิดคู่ขนานกันไปและไม่สามารถแยกออกจากการพัฒนาการชีวิตอื่น ๆ ได้ (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2532) สามารถเกิดขึ้นหมุนวนไปตลอดชีวิตและสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ในวัยเด็ก โดยพัฒนาการเด็กจะสัมพันธ์กับพัฒนาการอาชีพ ซึ่งในแต่ละช่วงอายุจะมีพัฒนาการด้านความคิด การรับรู้ และความเข้าใจในเรื่องโลกของอาชีพตามพัฒนาการในแต่ละช่วงวัยแตกต่างกันไป อาจกล่าวได้ว่าการวางแผนอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชนจะสัมพันธ์กับช่วงวัยเรียนจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์เพื่อวางรากฐานของพัฒนาการชีวิตที่เด็กและเยาวชนพึงมี โดยเฉพาะการตระหนักรู้ในตนเอง การตระหนักรู้ในอาชีพ และการสำรวจอาชีพที่ตนเองสนใจ (Magnuson & Starr, 2000)

กระบวนการตัดสินใจของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นส่งผลต่อการเลือกการศึกษาต่อและเส้นทางชีวิตของพวกเขาในอนาคต บ่อยครั้งที่การเข้าถึงข้อมูลจำเป็นเกี่ยวกับการศึกษาต่อและเส้นทางอาชีพหรือไม่ได้รับการช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ สามารถส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการเลือกศึกษาต่อหรือเข้าสู่อาชีพได้ (Arrington, 2000) การวางแผนอาชีพกลายเป็นประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนเมื่อพวกเขาเริ่มเรียนรู้ที่จะสำรวจความสามารถ ค่านิยม ความสนใจ และโอกาสต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมสำรวจความสนใจในอาชีพต่อไป อย่างไรก็ตามงานวิจัยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการวางแผนอาชีพในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและนักศึกษาปริญญาตรีมากกว่า (Bardick et al., 2004)

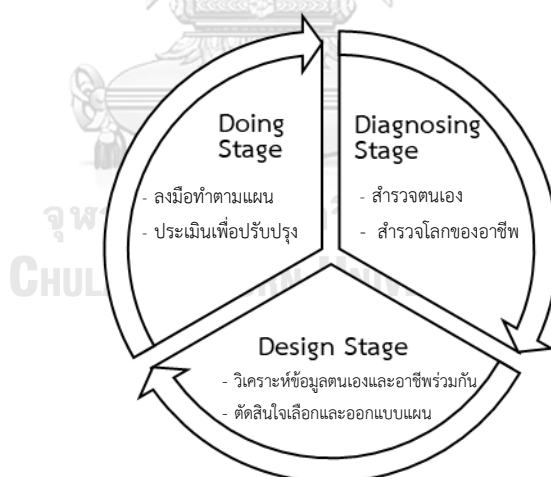
กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (Career Planning 3Ds) คือ กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds มี 3 ขั้นตอนหมุนวนไปอย่างเป็นพลวัตร ซึ่งแต่ละ “D” จะแทนแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวางแผนอาชีพอันประกอบด้วย “Diagnosing Stage” หรือขั้นการวินิจฉัยตนเอง “Designing Stage” หรือขั้นการออกแบบแผนชีวิต และ “Doing Stage” หรือขั้นการลงมือทำตามแผน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นการวินิจฉัยตนเอง เป็นขั้นตอนที่เด็กและเยาวชนสามารถวินิจฉัยตนเองได้ โดยการสำรวจตัวเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเอง เพื่อที่จะตระหนักรู้ว่าตนเองชอบหรือสนใจ มีความต้องการ มีความใฝ่ฝันปรารถนาอยากจะทำอะไรและมี

เป้าหมายชีวิตเช่นไรในอนาคต นอกจากนี้ ยังต้องสำรวจโลกของอาชีพต่าง ๆ ที่มีในปัจจุบันจากการเข้าถึงข้อมูลอาชีพต่าง ๆ หลายหลายด้าน เช่น ประเภทของอาชีพ ลักษณะการทำงานของอาชีพ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ หรือค่านิยมที่ต้องมีในอาชีพ ผลประโยชน์หรือรายได้ โอกาสและความก้าวหน้าในอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นต้น

ขั้นการออกแบบชีวิต เป็นขั้นตอนที่เด็กและเยาวชนสามารถออกแบบแผนชีวิตได้โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพในขั้นการวินิจฉัยตนเองมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างทางเลือกอาชีพให้กับตนเอง โดยคำนึงถึงความสนใจ ความต้องการ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองว่าเหมาะสมหรือสอดคล้องที่จะประกอบอาชีพใดและต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้มา 2-3 อาชีพ จากนั้นออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาว มีการกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลาหรือทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องการใช้ในการบรรลุเป้าหมายของแผน ทั้งนี้พวกเขาสามารถสำรวจแผนร่วมกับบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว เป็นต้น เพื่อขอคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงแผนที่ได้ร่างไว้

ขั้นการลงมือทำตามแผน (Doing Stage) เป็นขั้นที่เด็กและเยาวชนได้ลงมือทำในสิ่งที่เขียนไว้ในแผนที่ได้จากขั้นการออกแบบชีวิต เช่น การติดต่อกับบุคคลที่ประกอบอาชีพนั้นเพื่อขอคำแนะนำในการเข้าสู่อาชีพ การหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การเลือกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติม การทดลองงาน การฝึกงาน การเลือกแผนการเรียนที่สอดคล้องกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การพัฒนาทักษะ ความรู้และ ความสามารถเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมในอาชีพที่ตนเองสนใจหรือตัดสินใจเลือก เป็นต้น

รูปภาพที่1 กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds

เนื่องจากการวางแผนอาชีพ 3 Ds เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตร ดังนั้น ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม บุคลิกภาพ ตลอดจนความสนใจหรือความต้องการของเด็กและเยาวชนสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และพัฒนาการชีวิตในแต่ละช่วงวัย หรือเมื่อสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง พวกเขาสามารถทบทวนและปรับเปลี่ยนแผนได้ตลอดเวลา ตราบใดพวกเขาค้นพบว่าสิ่งที่ตนเองต้องการที่แท้จริงเป็นเช่นไร ต้องการจะอยู่ในสายอาชีพนั้นหรือต้องการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในสายอาชีพอื่น ซึ่งพวกเขาจะต้องประเมินว่าสิ่งที่ได้ลงมือทำไปแล้วตาม

แผนไปแล้วนั้นสร้างความพึงพอใจต่อพวกเขาได้มากน้อยเพียงใด อาจจะดำเนินต่อไปตามแผนหรือปรับปรุงแผนในส่วนใดบ้าง พวกเขาสามารถปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว ตลอดจนบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อที่จะได้มาซึ่งคำแนะนำและสะท้อนผลไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการวางแผนอาชีพเป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังแก่นักเรียนตั้งแต่นั้น ๆ เพื่อให้นักเรียนรู้จักสำรวจตนเอง สำรวจโลกของอาชีพ และรู้จักการวางแผนอาชีพ ซึ่งจะเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาตนเองต่อไปในอนาคต ดังนั้นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวนักเรียนหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรม โดยเฉพาะเรื่องความสามารถในการวางแผนอาชีพที่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก ไม่ว่าจะเป็นการได้รับความรู้ และเกิดความเข้าใจการวางแผนอาชีพอย่างถูกต้อง เกิดเจตคติที่ดีต่อการวางแผนอาชีพ ตลอดจนส่งผลให้นักเรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบอาชีพและศึกษาต่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้โปรแกรมยังสามารถทำประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์แนะแนว หรือนักการศึกษา ที่จะทราบถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับความสนใจในอาชีพของนักเรียนเพื่อให้การแนะแนวหรือให้คำปรึกษาวางแผนศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ และดำเนินชีวิตในฐานะพลเมืองดีที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีสืบไป

บทที่ 2

วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

จาก “ที่มาและแนวคิด” ที่เกริ่นมาตั้งแต่บทแรก จะเห็นได้ว่า โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ความสามารถในการวางแผนอาชีพ หมายถึง การแสดงออกถึงการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลในการแสดงออกถึงการวางแผนอาชีพที่ครอบคลุมผลการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ 1) ความรู้ในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนการวางแผนอาชีพ 2) เจตคติต่อการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการวางแผนอาชีพ มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำตามแผน หรือยินดีปรับปรุงแก้ไขแผนหากได้รับคำแนะนำ และ 3) ทักษะในการวางแผนอาชีพ ได้แก่ การลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้ สามารถประยุกต์ปรับปรุงวิธีการในแผนเพื่อเข้าสู่อาชีพในฝันทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเรื่องการศึกษาต่อและการใช้ชีวิต

โดยความสามารถในการวางแผนอาชีพที่จะเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโปรแกรมนี้นี้ เป็นผลมาจากการดำเนินกิจกรรมที่ลือไปกับแผนการเรียนรู้ตามกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ

- การสำรวจตนเอง (explore one's self) ผู้เรียนสามารถตระหนักและเห็นความสำคัญของการวางแผนอาชีพ มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพ มองเห็นเป้าหมาย ระบุและอธิบายอาชีพที่ปรารถนา หรือใฝ่ฝันที่อยากจะทำในอนาคตได้ ระบุความชอบ ความสนใจ ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองได้

- สำรวจโลกของอาชีพ (explore world of career) ผู้เรียนสามารถหาความรู้และทำความเข้าใจในอาชีพต่าง ๆ บนโลกใบนี้ได้เป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ ได้ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ ได้ ตลอดจนระบุและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ ในการหาข้อมูลของอาชีพที่สนใจหรือข้อมูลในการศึกษาต่อได้

2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ

- วิเคราะห์ตนเองและอาชีพประกอบกัน (analyze self and career together) ผู้เรียนสามารถพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจโลกของอาชีพได้ ตลอดจนเข้าใจและอธิบายถึงความสัมพันธ์ของความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองที่มีต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ได้

- ตัดสินใจเลือกและวางแผน (make decision and plan) ผู้เรียนสามารถอธิบายถึงทางเลือกอาชีพที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงและสัมพันธ์กับข้อมูลที่ได้พิจารณาได้ จากนั้นกำหนดทางเลือกอาชีพของตนเองเพื่อทำแผนได้ โดยการออกแบบแผนระยะสั้นหรือระยะยาว (รายเดือน รายเทอม รายปี) เพื่อพัฒนานตนเองให้เข้าสู่อาชีพที่ตนเองกำหนดไว้ ตลอดจนสำรวจแผนร่วมกับผู้อื่นหรือผู้เชี่ยวชาญเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขได้

3) **ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage)** มีจุดเน้น 2 ส่วน คือ

- **นำแผนมาปฏิบัติ (put plans into action)** ผู้เรียนสามารถดำเนินกิจกรรมที่ได้ตามแผนเพื่อเข้าสู่เส้นทางอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดได้
- **ประเมินผลเพื่อพัฒนาแผนให้ดีขึ้น (assess to make it better)** ผู้เรียนสามารถประเมินผลการดำเนินงานตามแผนด้วยตนเอง หรือนำเสนอผลการดำเนินงานตามแผนให้ผู้อื่นร่วมประเมินผลว่าตรงตามเป้าหมายหรือไม่ จากนั้นผู้เรียนทบทวนแผนของตนและนำผลสะท้อนกลับ (feedback) จากผู้อื่นมาพิจารณาและทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือวางแผนใหม่ได้

บทที่ 3

บทบาทผู้เรียน

กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) หรือเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี โดยประมาณ หรือคนส่วนใหญ่เรียกว่า “วัยรุ่น” ทั้งนี้ ระยะที่เด็กก้าวเข้าสู่มัธยมศึกษาตอนต้นถือเป็นระยะพัฒนาการที่เด็กเริ่มแสดงทักษะบางอย่างเด่นชัดขึ้น ความสนใจในสิ่งที่เป็นอิสระต่างออกไปจากเพื่อน หรือเริ่มตระหนักถึงความสนใจ ความถนัดของตนเองว่าเกี่ยวข้องกับอาชีพอย่างไร และเริ่มนำตนเองไปเปรียบเทียบกับอาชีพที่สนใจ จนทำให้มองทางเลือกอาชีพเบื้องต้นได้ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ควรเป็นกิจกรรมประเภทค้นหาทักษะ รู้จักตนเอง รู้จักค่านิยมของตนเองและค่านิยมของอาชีพการตลอดจนการแสวงหาข้อมูลทางอาชีพ หรือเป็นกิจกรรมที่ตรงความสนใจ ตรงกับจำเป็นและสิ่งที่เผชิญอยู่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและได้ปฏิบัติจริงในสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ที่มีความเป็นกันเอง ไร้ความตึงเครียด ไม่มีการบังคับหรือการชี้แนะ หากแต่เป็นการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย

บทบาทผู้เรียน

สืบเนื่องจากโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมการเรียนรู้ในโปรแกรม บทบาทที่ผู้เรียนจะต้องดำเนินการเข้าร่วมโปรแกรมนี้นี้เรียกว่า C-A-R-S: Collaborative ~ Active ~ Reflective ~ Self-directed

Collaborative ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี กล่าวคือ กิจกรรมในแผนการเรียนรู้ 1 – 2 เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่จะเน้นการทำกิจกรรมกลุ่มและการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ดังนั้น ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมกับผู้เรียนอื่นในแต่ละกิจกรรม อาทิ การระดมความคิด การอภิปรายกลุ่ม การเล่นเกม การเล่นบทบาทสมมติ การออกแบบวางแผนร่วมกัน การร่วมกันนำเสนอผลงาน การร่วมกันสะท้อนคิดในชั้นเรียน เป็นต้น โดยมีวินัยในการทำงานและการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในกลุ่มได้

Active ตัวที่จะเรียนรู้เสมอ กล่าวคือ กิจกรรมในแผนการเรียนรู้ 1 – 2 เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่จะเน้นการทำกิจกรรมกลุ่มและการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ดังนั้น ผู้เรียนควรมีความกระตือรือร้นและมีความสุขจากการได้เรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่ไปพร้อมกับเพื่อน การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเพื่อนในการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายยิ่งขึ้น

Reflective สะท้อนคิดสิ่งที่เรียนรู้ได้ กล่าวคือ กิจกรรมในแผนการเรียนรู้ 1 – 3 มุ่งเน้นการทำให้ผู้เรียนสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ของตนเองได้ เพราะกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก เกิดจากการผสมผสานการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเข้าไว้ด้วยกัน การสะท้อนคิดจะช่วยให้ผู้เรียนตกผลึกองค์ความรู้ของตน ทั้งนี้การสะท้อนคิดในกิจกรรมการเรียนรู้สามารถเกิดได้จาก การสะท้อนคิดของผู้เรียนผ่านการเขียนบันทึก การร่วมกันสะท้อนคิดของผู้เรียนในชั้นเรียนระหว่างผู้เรียนด้วยกันหรือระหว่างผู้เรียนและผู้สอน เป็นต้น

Self-directed รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองได้ กล่าวคือ ในแผนการเรียนรู้ 3 จะเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำตามแผนอาชีพของตน ผู้เรียนสามารถขึ้นนำตนเองและการกำหนดทิศทางการเรียนรู้ สามารถวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ของตนเองได้ มีส่วนร่วมวางแผนการเรียนรู้ของตน รับผิดชอบต่อสิ่งที่ต้องปฏิบัติในการเรียนรู้ ประเมินติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเองได้ เป็นต้น

สรุปได้ว่า กลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบนี้ อยู่ในช่วงอายุ 12-15 ปี โดยประมาณ มีความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ ด้วยกิจกรรมที่ตรงความสนใจใน ตรงกับจำเป็นและสิ่งที่เผชิญอยู่ กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมและได้ปฏิบัติจริงในสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ที่มีความเป็นกันเอง ไร้ความตึงเครียด ไม่มีการบังคับหรือการชี้นำ หากแต่เป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองโดยผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเน้นการสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ด้วยตนเองหรือร่วมสะท้อนคิดกับผู้อื่น

บทที่ 4

บทบาทผู้สอน

กลุ่มเป้าหมายหรือผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) หรือเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี โดยประมาณ หรือคนส่วนใหญ่เรียกว่า “วัยรุ่น” สิ่งสำคัญ คือ ผู้สอนต้องทำความเข้าใจ และรู้จักกลุ่มเป้าหมายของโปรแกรม เพราะการทำความเข้าใจพื้นฐานและธรรมชาติของผู้เรียนจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และจัดหาเนื้อหาในการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

ทำความเข้าใจพื้นฐานและธรรมชาติของผู้เรียน

ผู้สอนต้องทำความเข้าใจ รู้จักกลุ่มเป้าหมายของโปรแกรมที่เป็น “วัยรุ่น” ที่เริ่มแสดงออกถึงสิ่งตนเองชอบหรือถนัด สิ่งที่แสดงถึงความเป็นตัวตนที่โดดเด่น ได้แก่ วิชาที่ชอบเรียน กีฬาที่ชอบ งานอดิเรก การใช้เวลาว่างให้เกิดความเพลิดเพลิน มีกลุ่มเพื่อนที่ชอบและสนิทสนมโดยเลือกคบคนที่มีส่วนคล้ายคลึงกันหรือเข้ากันได้ การเรียนรู้และถ่ายทอดแบบอย่างจากกลุ่มเพื่อนเกิดขึ้นในวัยนี้ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง แนวคิด ค่านิยม ระบบจริยธรรม การแสดงออกและการแก้ปัญหาในชีวิต จนสิ่งเหล่านี้กลายเป็นเอกลักษณ์ของตนและกลายเป็นบุคลิกภาพนั่นเอง นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ตนเองอีกหลายด้าน ได้แก่ เอกลักษณ์ทางเพศ แฟชั่น ดารา นักร้อง การแต่งกาย ความเชื่อทางศาสนา คติประจำใจ ตลอดจนอาชีพและเป้าหมายในการดำเนินชีวิต มีพัฒนาการทางสังคมมากขึ้น อาจไม่สนิทสนมคลุกคลีกับพ่อแม่พี่น้องเหมือนเดิม แต่จะสนใจเพื่อนและอยากใช้เวลาอยู่กับเพื่อนมากกว่า มีกิจกรรมนอกบ้านมากขึ้น เริ่มมีความสนใจเพศตรงข้าม สนใจสังคมสิ่งแวดล้อม ปรับตัวเองให้เข้ากับกฎเกณฑ์กติกาของกลุ่มหรือสังคมได้ดีขึ้น มีความสามารถในการทักษะสังคม การสื่อสารเจรจา การแก้ปัญหา การประนีประนอม การยืดหยุ่นโอนอ่อนผ่อนตามกันและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ทำความเข้าใจความหลากหลายและระดับพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน

นอกจากการเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนแล้ว ผู้สอนจำเป็นต้องเข้าใจความหลากหลายและระดับพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน เพราะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องศึกษา วิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายเพื่อวางแผนในการเรียนรู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรม รวมทั้งพัฒนาเนื้อหา กิจกรรม กำหนดระยะเวลาการเรียนรู้และการปฏิบัติ การจัดแหล่งหาความรู้และสื่อการสอน จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เข้าใจกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

สืบเนื่องจากโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ในโปรแกรมจะใช้กระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุกเป็นหลัก ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นี้เกิดจากการผสมผสานระหว่างการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเข้าไว้ด้วยกัน บทบาทที่ผู้สอนจะต้องดำเนินการเข้าร่วมโปรแกรมนี้เรียกว่า **F-E-M-A: Facilitator ~ Encourager ~ Motivator ~ Advisor** ทั้งนี้ ผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในแต่ละคน และพึงระลึกเสมอว่าผู้เรียน คือ จุดศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง

Facilitator ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ กล่าวคือ ในการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้หรือ “เพื่อนร่วมทางการเรียนรู้” มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้ความรู้โดยตรง ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ไม่ครอบงำหรือบงการความคิดของผู้เรียน มีเวลาให้กับผู้เรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ทรัพยากรการเรียนรู้ให้พร้อมและเหมาะสมแก่ผู้เรียน

Encourager ผู้ให้กำลังใจ กล่าวคือ ในการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง นอกจากผู้สอนจะให้ความรู้แก่ผู้เรียนแล้ว ผู้สอนจำเป็นต้องเสริมพลังบวกแก่ผู้เรียน โดยผู้สอนสามารถสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน มีความเป็นกันเอง สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น จริงใจ ปลอดภัย ไร้การกดขี่หรือกดดัน ตลอดจนให้กำลังใจผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีที่จะเรียนรู้และสร้างความหมายในการเรียนรู้แก่ตัวผู้เรียนเองอย่างสม่ำเสมอ

Motivator ผู้คอยกระตุ้น กล่าวคือ ผู้สอนต้องพึงระลึกว่ากลุ่มเป้าหมายหรือผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้ เป็นเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น ที่เกิดความเบื่อหน่ายง่ายและมีสมาธิอยู่กับการเรียนรู้อย่างจริงจังเพียง 10-15 นาที ดังนั้น ผู้สอนต้องคอยกระตุ้นเสริมแรงให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น ตื่นตัวที่จะเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ผู้เรียนต้องลงมือพัฒนาตนเองตามแผนอาชีพที่ได้วางไว้ ผู้สอนต้องคอยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำตามแผนและติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ

Advisor ผู้ให้คำปรึกษา กล่าวคือ ผู้สอนต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ความรู้มาเป็นผู้คอยให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำในการค้นคว้าหาความรู้ ให้โอกาสผู้เรียนได้สรรหาวิธีการดำเนินแผนที่หลากหลาย ทั้งในส่วนของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาจะสำคัญอย่างยิ่งในช่วงแผนการเรียนรู้ 2 และ 3 เพราะผู้สอนจะต้องให้คำปรึกษาผู้เรียนขณะที่ออกแบบเส้นทางเข้าสู่การศึกษาต่อและอาชีพที่กำหนดไว้ และให้ผลสะท้อนกลับเพื่อให้ผู้เรียนได้ตกผลึกและปรับปรุงแผน ตลอดจน ผู้สอนต้องคอยให้คำปรึกษาในระหว่างที่ผู้เรียนได้ดำเนินแผนของตนเองในยามที่ผู้เรียนประสบปัญหาในการเรียนรู้

สรุปได้ว่า การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญมาก คือ ผู้สอน กล่าวคือ ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจในการจัดการเรียนรู้การวางแผนอาชีพเชิงรุกด้วยการนำตนเองเป็นอย่างดี ให้กำลังใจผู้เรียน เคารพความคิดเห็น ประสบการณ์ และพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน ไม่ครอบงำความคิด กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง รู้จักธรรมชาติของผู้เรียนเป็นอย่างดี

บทที่ 5

เนื้อหาในการเรียนรู้

ขอบเขตของเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 แผนการเรียนรู้ตามขั้นตอนการวางแผนอาชีพ ดังนี้

- **แผนการเรียนรู้ 1** ขั้นการวินิจฉัยตนเอง ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการค้นพบตนเองในมิติต่าง ๆ เช่น บุคลิกภาพ ความชอบ ค่านิยม เป็นต้น และสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักอาชีพต่าง ๆ ที่หลากหลายบนโลกใบนี้ ตลอดจนเข้าใจและอธิบายได้ว่าอาชีพเหล่านั้นต้องมีทักษะหรือคุณสมบัติใดบ้างในการทำอาชีพเหล่านั้น จุดเน้นของเนื้อหาในการเรียนรู้ คือ ต้องการให้ผู้เรียนสามารถสำรวจตัวเองและสำรวจโลกของอาชีพได้
- **แผนการเรียนรู้ 2** ขั้นการออกแบบชีวิต ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพที่ใฝ่ฝันประกอบกัน สาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือกและลงมือวางแผนเข้าสู่เส้นทางอาชีพได้ จุดเน้นของเนื้อหาในการเรียนรู้ คือ ต้องการให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากวินิจฉัยตนเองมาออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาวได้
- **แผนการเรียนรู้ 3** ขั้นการลงมือทำตามแผน ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถติดตามการลงมือทำตามแผน ประเมินตนเองหรือให้ผู้อื่นช่วยประเมินตนเองในแผนที่ได้วางไว้ เพื่อพัฒนาแผนต่อไปในอนาคต จุดเน้นของเนื้อหาในการเรียนรู้ คือ ต้องการให้ผู้เรียนได้ลงมือทำในสิ่งที่เขียนไว้ในแผน ประเมินและพัฒนาปรับปรุงแผนอาชีพของตน

ทั้งนี้ ผู้สอนจะทราบถึงเนื้อหาสาระในการจัดกิจกรรมอย่างละเอียดในบทที่ 6 ที่แทรกอยู่ในวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ย่อยต่าง ๆ ได้ (ดูหน้า 24 เป็นต้นไป)

บทที่ 6

วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่อง มีลำดับ และมีการผสมผสานวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย แบ่งเป็น 3 แผนการเรียนรู้ ที่รวบรวม 19 กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยเข้าไว้ด้วยกัน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (Active SDL Career Plan Learning) 8 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ผู้สอนเตรียมความพร้อมผู้เรียนในการเรียนรู้กระบวนการวางแผนอาชีพโดยการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และกระตุ้นความสนใจด้วยสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน อาทิ การให้ชมวิดีโอ การให้ฟังเพลง หรือจัดสภาพแวดล้อมให้เกี่ยวข้องกับอาชีพที่อยู่ในความสนใจหรือได้รับความนิยม เป็นต้น
- 2) ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม ผู้เรียนสามารถปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เรียนคนอื่น
- 3) ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพที่ตนเองสนใจเข้าด้วยกัน อภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เรียนคนอื่น
- 4) ผู้สอนช่วยผู้เรียน หรือผู้เรียนสามารถช่วยผู้เรียนคนอื่นสร้างทางเลือกอาชีพ 2-3 อาชีพ โดยการปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อวางแผนอาชีพเข้าสู่อาชีพที่ผู้เรียนกำหนด
- 5) ผู้เรียนตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถกำหนดเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน รายปี รายเทอมหรือปีการศึกษา โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ในแผนอาชีพ ระบุแนวทางหรือวิธีการในการลงมือทำตามแผนอาชีพ กำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการทำให้แผนอาชีพนั้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และระบุตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการประเมินแผนอาชีพว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่
- 6) ผู้เรียนร่วมพูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผลสะท้อนกลับหรือความคิดเห็นจากผู้สอนหรือผู้เรียนคนอื่นเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขแผนอาชีพที่ได้ออกแบบไว้
- 7) ผู้เรียนนำไปปฏิบัติตามระยะเวลาที่ระบุในแผน
- 8) ผู้เรียนประเมินผลแผนอาชีพ นำเสนอแก่ผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผลสะท้อนกลับและสะท้อนคิด ผู้เรียนสามารถคงแผนอาชีพเดิมไว้ได้เมื่อรู้สึกพึงพอใจกับแผนอาชีพ หรือสามารถปรับเปลี่ยนแผนอาชีพได้ใหม่เสมอเมื่อผู้เรียนมีความสนใจในอาชีพอื่น ๆ

กระบวนการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก มี 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว 6) พูดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การเล่นเกม การระดมสมอง การเล่นเกมบทบาทสมมติ การทำกรณีศึกษา การทำงานศิลปะ การสะท้อนคิด การนำเสนอผลงาน เป็นต้น เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีความน่าสนใจและผู้เรียนสามารถ

ได้รับประโยชน์จากการสร้างองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ขอสรุปกิจกรรมที่ได้ตั้งตารางที่ 1 นี้

ตารางที่ 1 สรุปกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย	วิธีการเรียนรู้
1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (7 ชั่วโมง) แต่ละกิจกรรมจะใช้เวลา 45-60 นาที***	1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ	1.1 อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนตระหนัก เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> ฟังเพลงหรือดู VDO clip เกี่ยวกับอาชีพ จับคู่แลกเปลี่ยนพูดคุย สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.2 นี่คือนั่นในอนาคต! <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักและคำนึงถึงอาชีพหรือชีวิตในอนาคต	<ul style="list-style-type: none"> วาดรูปตนเองในอนาคต จับคู่แลกเปลี่ยนพูดคุย สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	2) สำรวจตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่ม	1.3 ค่านิยมของฉันเป็นอย่างไร? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องค่านิยมที่แต่ละบุคคลมี และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจค่านิยมของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหา เกม: ทายค่านิยมของเพื่อนในชั้นเรียน สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.4 บุคลิกภาพนั้นสำคัญไฉน? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์กับแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงาน หรือแนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจบุคลิกภาพของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหา RIASEC (Holland, 1959) ทำแบบทดสอบออนไลน์ อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.5 ฉันเป็นใคร? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์กับแนวทางในการดำเนินชีวิต การทำงาน หรือแนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจบุคลิกภาพของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหาบุคลิกภาพ 16 แบบ (Myers, 1962) เกม: ไพ่บุคลิกภาพ 16 แบบ ทำแบบทดสอบออนไลน์ อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	สำรวจโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม	1.6 ละครอาชีพ <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และ	<ul style="list-style-type: none"> แสดงบทบาทสมมติ เกม: ทายอาชีพจากการชมการแสดงบทบาทสมมติ

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย	วิธีการเรียนรู้
		เข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.7 อาชีพแบบนี้ก็มีด้วย วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	● หาข้อมูลอาชีพจากอินเทอร์เน็ต ● อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.8 อาชีพของคนในครอบครัว วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ	● จับคู่แลกเปลี่ยนพูดคุยและนำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
2) ขั้นการออกแบบชีวิต (6 ชั่วโมง) แต่ละกิจกรรมจะใช้เวลา 45-60 นาที***	3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ	2.1 จับคู่อาชีพ วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ	● เกม: ระดมสมองจับคู่อาชีพ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.2 วิเคราะห์ให้รอบด้าน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ	● ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหา SWOT analysis ● เกม: ผู้เรียน SWOT ตนเองและใช้ Post-it แปะใน SWOT Flip Chart ● อภิปรายกลุ่มและนำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด	2.3 ฉันทิทางเลือก วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือกอาชีพ	● ผู้สอนชวนคุยแลกเปลี่ยนก่อนสอนเนื้อหาทางเลือกอาชีพ ● จับคู่แลกเปลี่ยนพูดคุยและนำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.4 ล้อมวงสนทนาภาษาอาชีพ วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือกอาชีพ	● ล้อมวงแลกเปลี่ยนข้อมูลทางเลือกอาชีพกับผู้เรียนอื่น ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	5) ตัดสินใจเลือกอาชีพ	2.5 ออกเดินทางสู่ท้องถนน	● งานกลุ่ม: วาดแผนการ

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย	วิธีการเรียนรู้
	เพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว	วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้	เดินทางสู่อาชีพจากอาชีพที่สุมได้และนำเสนอในชั้นเรียน <ul style="list-style-type: none">สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.6 เรืออาชีพ วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none">งานกลุ่ม: วาดแผนการเดินทางสู่อาชีพจากอาชีพที่สุมได้และนำเสนอในชั้นเรียนสะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.7 ฉันควรทำอะไร? วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none">ออกแบบทางเลือกอาชีพของตนเองนำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่นสะท้อนคิดในชั้นเรียน
	6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน	2.8 จงเป็นผู้ตั้งเป้า! วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่ตรงกับแผนอาชีพได้	<ul style="list-style-type: none">ระบุการกระทำที่สอดคล้องกับทางเลือกอาชีพของตนเองนำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่นสะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.9 แผนของฉัน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่ตรงกับแผนอาชีพได้	<ul style="list-style-type: none">ระบุการกระทำที่สอดคล้องกับทางเลือกอาชีพของตนเองนำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่นสะท้อนคิดในชั้นเรียน
3) ขั้นการลงมือทำตามแผน (123 ชั่วโมง)	7) นำแผนไปปฏิบัติ (120 ชั่วโมง)	3.1 ลงมือทำตามแผน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนลงมือทำตามแผนที่กำหนดไว้	<ul style="list-style-type: none">การลงมือทำด้วยการนำตนเองรายงานผลผ่านการประชุมกลุ่ม online platform: Zoom/ Google Meet/ Line openchatสะท้อนคิดการเรียนรู้ผ่านการเขียน
	8) ประเมินแผน (3 ชั่วโมง)	3.2 ประเมินเพื่อปรับปรุง วัตถุประสงค์: เพื่อให้ผู้เรียนประเมินแผนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแผนอาชีพของตนเองได้	<ul style="list-style-type: none">นำเสนอในชั้นเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนอื่นสะท้อนคิดในชั้นเรียน

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.1 อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด (Que Sera Sera)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนตระหนัก เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพ

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- VDO Clips / YouTube
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

สาระเนื้อหา

ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 ดี เริ่มต้นด้วยการที่บุคคลสามารถตระหนักถึงความต้องการหรือมีความใฝ่ฝันปรารถนาอยากประกอบอาชีพหรือมีเป้าหมายชีวิตเช่นไรในอนาคตต่อไปภายใน 5-10 ปีข้างหน้า ยิ่งบุคคลรู้จักอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนมากเท่าไร จะส่งผลให้การวางแผนอาชีพง่ายขึ้นและประสบความสำเร็จได้อย่างดี

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนสร้างบรรยากาศก่อนนำเข้าสู่บทเรียนโดยการเปิด VDO Clip เพลง “Que Sera Sera” โดย น้องคุกกี้ จากรายการ We Kid Thailand เด็กร้องก้องโลก โดยเนื้อหาเพลงที่แปลจะกล่าวถึงเด็กน้อยที่ถามคุณแม่ว่าเมื่อโตขึ้นเขาจะเติบโตเป็นอะไร รวยไหม จะได้แต่งงานไหม ในอนาคตข้างหน้า และคุณแม่ก็ตอบเด็กน้อยว่าอนาคตไม่ใช่สิ่งที่เราจะเห็นได้ อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด ทั้งนี้ผู้สอนให้ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนคิดต่อเพลง Que Sera Sera ว่ารู้สึกอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่กับวลีที่ว่า “อนาคตไม่ใช่สิ่งที่เราจะเห็นได้/อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด”

- <https://www.youtube.com/watch?v=FH6j0jd-JWU> – Que Sera Sera

3. ผู้สอนเปิด VDO Clip เพลง “ความเชื่อ” โดย วง BODYSLAM จากนั้นให้ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสะท้อนคิดต่อเพลงว่ารู้สึกอย่างไร เห็นด้วยหรือไม่กับเนื้อเพลงท่อนนี้ “ชีวิตมันต้องเดินตามหาความฝัน หกหลักคลุกคลานเท่าไร มันจะไปจบที่ตรงไหน แต่จะยังงี้ก็ต้องไปให้ถึง”

- <https://www.youtube.com/watch?v=pm0fi7s9lcg> – ความเชื่อ

4. แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 3-5 คน ช่วยกันลงมือวิเคราะห์ความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพนั้นมีอะไรบ้าง จากนั้นให้ผู้เรียนบันทึกการเรียนรู้ของตนจากกิจกรรมนี้ในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.1

5. ให้กลุ่มย่อยผลัดกันนำเสนอ ร่วมกันสะท้อนคิดและสรุปเนื้อหาสาระ

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.2 นี้คือฉันในอนาคต (This is me in the future.)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักและคำนึงถึงอาชีพหรือชีวิตในอนาคต

สาระเนื้อหา

ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 ดี เริ่มต้นด้วยการที่บุคคลสามารถตระหนักถึงความต้องการหรือมีความใฝ่ฝันปรารถนาอยากประกอบอาชีพหรือมีเป้าหมายชีวิตเช่นไรในอนาคตต่อไปภายใน 5-10 ปีข้างหน้า ยิ่งบุคคลรู้จักอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือมีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจนมากเท่าไร จะส่งผลให้การวางแผนอาชีพง่ายขึ้นและประสบความสำเร็จได้ดี

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- VDO Clip / YouTube เปิดเพลงแนว Relaxation/Zen/Meditation
- ดินสอสีหรือปากกาเมจิก
- กระดาษ
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยการปิดไฟพร้อมให้ผู้เรียนหลับตาและฟังเพลงแนว Relaxation/Zen/Meditation จากนั้นให้ผู้เรียนจินตนาการวาดฝันถึงตนเองในการได้ประกอบอาชีพที่ใฝ่ฝัน (career fantasy) ในอนาคตข้างหน้าว่าจะเป็นเช่นไร
3. ให้ผู้เรียนเปิดแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.2 และจินตนาการวาดรูปผู้เรียนในอนาคต 5-10 ปีข้างหน้า
4. ให้ผู้เรียนนำเสนอรูปวาดพร้อมบรรยาย (พยายามให้ผู้เรียนทุกคนนำเสนอภายใน 30 นาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม)
5. ให้ผู้เรียนแต่ละคนผลัดกันสะท้อนคิดสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมนี้

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.3 ค่านิยมของฉันเป็นอย่างไรนะ? (What is my values?)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องค่านิยมที่แต่ละบุคคลมี และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจค่านิยมของตนเอง

สาระเนื้อหา

การรู้จักค่านิยมของตนเอง (value) ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งลำดับต้น ๆ ในการรู้จักตนเอง เพราะค่านิยมจะกำหนดแนวทางชีวิตและอาชีพของบุคคลไว้ได้อย่างค่อนข้างชัดเจน การรู้จักค่านิยมของตนเองอย่างแท้จริงจะช่วยให้การวางแผนชีวิตล่วงหน้าได้ บุคคลจะรู้ว่าตนเองเหมาะกับอาชีพใด และอาชีพใดจะช่วยให้ตนเองมีความสุข ซึ่งแต่ละบุคคลเองนั้นก็มีความแตกต่างกันไป เช่น หากบุคคลใดมีค่านิยมในเรื่องเงินหรือความร่ำรวย บุคคลนั้นย่อมต้องการประกอบอาชีพที่สามารถสร้างรายได้อย่างสูงให้แก่เขาได้ หรือหากบุคคลใดมีค่านิยมของการช่วยเหลือสังคม บุคคลนั้นย่อมต้องการการทำงานที่ช่วยเหลือสังคมโดยไม่สนใจว่าจะได้ค่าตอบแทนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น นอกจากนี้ ค่านิยมของบุคคลนั้นมีความแตกต่างกัน และการทำงานร่วมกันในองค์กรทำให้บุคคลได้พบเจอกับค่านิยมที่หลากหลาย บุคคลต้องเรียนรู้ที่จะยอมรับและเคารพในค่านิยมของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตนเองได้

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- กระดาษและปากกาเมจิก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. จัดโต๊ะเรียน/เก้าอี้ให้เป็นวงกลมเพื่อให้ผู้เรียนหันหน้าเข้าหากัน
3. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับการสำรวจค่านิยมของตนเองที่อยู่ขั้นการวินิจฉัยตนเองที่จะส่งผลต่อการวางแผนอาชีพ
4. ผู้เรียนบันทึกการเรียนรู้ในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.3
5. ให้ผู้เรียนเลือกเขียนค่านิยมที่สำคัญต่อผู้เรียนมากที่สุดมา 1 ค่านิยมบนกระดาษที่แจกให้ (จาก 22 ค่านิยมในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.3) โดยไม่ให้ผู้เรียนคนอื่นรู้
6. ผู้สอนบอกให้ผู้เรียนเปิดแผ่นกระดาษแสดงค่านิยมพร้อมกัน
7. ให้เวลาผู้เรียนสังเกตค่านิยมของผู้เรียนคนอื่น จากนั้นให้ผู้เรียนผลัดกันสะท้อนคิดค่านิยมของผู้เรียนคนอื่นที่ต่างกับตนเองว่ามีความสำคัญกับตนหรือไม่อย่างไร
8. ให้ผู้เรียนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระ

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.4 บุคลิกภาพนั้นสำคัญไฉน (Personality is important)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์กับแนวทางในการดำเนินชีวิตการทำงาน หรือแนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจบุคลิกภาพของตนเอง

สาระเนื้อหา

คนส่วนใหญ่มองเรื่องของบุคลิกภาพ (personality) ในเชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการการแสดงออกถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ในมุมมองของการวางแผนอาชีพ Holland (1973) ได้นำเสนอทฤษฎีการเลือกอาชีพจากแนวคิดบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ด้วยสมมุติฐานที่ว่าบุคคลทั่วไปสามารถจำแนกออกเป็น 6 ประเภทด้วยกัน คือ แบบจริงจัง (realistic) แบบใช้เชาวน์ปัญญา (investigative) แบบศิลปิน (artist) แบบชอบเข้าสังคม (social) แบบกล้าคิดกล้าทำ (enterprising) และยึดมั่นระเบียบแบบแผน (conventional) และสภาพแวดล้อมของบุคคลสามารถจำแนกออกเป็น 6 เช่นเดียวกับประเภทบุคลิกภาพ สภาพแวดล้อมแต่ละอย่างจะถูกครอบงำโดยบุคลิกภาพ ดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่บุคคลจะหันเข้าหาบุคคลหรือสิ่งต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของตนเอง

ผลของบุคลิกภาพ 6 ด้าน ที่ผู้เรียนได้จากการทำแบบทดสอบความสนใจด้านอาชีพ (Vocational Readiness Test) จะชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนนั้นเหมาะที่จะเรียนต่อด้านใด ตามหลักการ “RIASEC” ดังนี้

- **R: Realistic (แบบจริงจัง)** คือ พวกนักปฏิบัติ ไม่ค่อยคิดฝัน ชอบทำอะไรที่จับต้องได้ ไม่ชอบคิดมาก ชอบทำมากกว่าคิด อาชีพที่เหมาะสมกับคนที่เด่นด้านนี้ คือ เกษตรกร วิศวกร แพทย์
- **I: Investigative (แบบใช้เชาวน์ปัญญา)** คือ พวกชอบคิด ค้นคว้า สังเกต วิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล ไม่ชอบชักจูง ไม่ชอบเข้าสังคม อาชีพที่เหมาะสมกับคนที่เด่นด้านนี้คือ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์
- **A: Artistic (แบบศิลปิน)** คือ พวกศิลปิน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ชอบความซ้ำซาก สนใจความงาม ซึ่งอาชีพที่เหมาะสมกับคนที่มีความเด่นด้านนี้ คือ พวกนักแสดง นักศิลปะ
- **S: Social (แบบชอบเข้าสังคม)** คือ เห็นใจผู้อื่น เอื้อเฟื้อ ชอบสอน มีทักษะด้านภาษา ชอบสนทนา ชอบแสดงตัว อาชีพที่เหมาะสมกับคนที่เด่นด้านนี้ คือ อาจารย์ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา
- **E: Enterprising (แบบกล้าคิดกล้าทำ)** คือ พวกชักจูงคนเก่ง ชอบประกอบการ ชอบเสี่ยง มีทักษะในการต่อรอง มีความคิดสร้างสรรค์ อาชีพที่เหมาะสมกับคนที่เด่นด้านนี้ คือ นักธุรกิจ เจ้าของกิจการ
- **C: Conventional (แบบยึดมั่นระเบียบแบบแผน)** คือ พวกที่มีความละเอียด ภูมิเกณฑ์ มีขั้นตอน มีกฎกติกา เจ้าระเบียบ ความรอบคอบ มีแบบแผน อาชีพที่เหมาะสมกับคนที่เด่นด้านนี้ คือ พวกนักบัญชี ข้าราชการ

ประเภทบุคลิกภาพ	บุคลิกลักษณะ	ศักยภาพและความสามารถ	งานหรือกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่สอดคล้อง
จริงจัง (realistic)	อารมณ์มั่นคง ไวใจได้ ซื่อายเข้มแข็ง ถ่อมตัว ไม่ชอบเข้าสังคม พูดไม่เก่ง	มีความสามารถในงานช่างและกีฬา มีความแข็งแรง สามารถแก้ปัญหาด้วยเครื่องมือ	ชอบงานที่จับต้องได้สามารถใช้เครื่องมือ/จักรกลได้ ไม่ชอบงานบริการ
ใช้เชาวน์ปัญญา	ใฝ่รู้ รักอิสระ ฉลาด เกือบตัว	มีทักษะด้านคิดวิเคราะห์	ชอบประเภทงาน

(investigative)	มีหลักการ อดทน ละเอียด มีเหตุผล ไว้ตัว	การเขียน คำนวณ วิทยาศาสตร์ การจัดระบบ	วิทยาศาสตร์ คำนวณ และเทคนิค งานวิชาการ วิเคราะห์ข้อมูล
ศิลปิน (artist)	รู้จักจุกจิก ไร้ระเบียบ เพื่อฝัน เจ้าอารมณ์ ไม่จริงจัง ใจร้อน รักอิสระ สร้างสรรค์ ยึดอุดม คติและจินตนาการสูง	ชอบแสดงออก มีความคิด ริเริ่ม มีพรสวรรค์ มีความสามารถ ทางด้านภาษา ดนตรี ศิลปะ เข้าใจในนามธรรม เป็นอย่างดี	ชอบงานศิลปะ ดนตรี การแสดง และ วรรณกรรม ทำงานอย่าง อิสระ และแสดงความ เป็นตัวตนออกมา
เข้าสังคม (social)	จิตใจดี มองโลกในแง่ดี ชอบ ช่วยเหลือผู้อื่น ความเข้าใจ เพื่อนมนุษย์ จูงใจคนเก่ง รู้จัก กาลเทศะ ชอบเข้าสังคม	มีทักษะในการเข้าสังคม ด้านการใช้ภาษา สามารถสอนผู้อื่นได้ สามารถเข้าใจและเข้าใจ ผู้อื่นได้	การสอน การแนะแนว งานที่ปรึกษาเกี่ยวกับ การแก้ปัญหา งานด้าน การศึกษา ด้านสังคม สงเคราะห์
กล้าคิดกล้าทำ (enterprising)	ทะเยอทะยาน หวัง ภาพลักษณ์ ชอบเข้าสังคม พูดเก่ง มองโลกในแง่ดี ชอบ ความท้าทาย โผงผาง	มีความเป็นผู้นำ สามารถ เข้ากับผู้อื่นได้ มีวาทีศิลป์ ในการจูงใจ มีพลังกายพลังใจเต็มเปี่ยม	งานขาย งานจัดซื้อจัด จ้าง การบริหารจัดการ ทำงานในองค์กร สถาบัน การเงิน รับราชการ
ยึดมั่นระเบียบ แบบแผน (conventional)	เจ้าระเบียบ ยุติธรรม ไม่ ยืดหยุ่น ยึดเหตุผล มีตรรกะ เรียบร้อย พากเพียร คล่องแคล่ว ยึดระเบียบ ไม่มีจินตนาการ	มีความสามารถในการ ทำงานเป็นระบบ บริหาร จัดการข้อมูล ทักษะ คำนวณ สามารถเก็บรายละเอียด ได้อย่างดี	งานที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้าง ชัดเจนเป็นรูปธรรม งาน จัดข้อมูลและงาน เกี่ยวกับตัวเลข งานที่รอ รับคำสั่ง

การพัฒนาบุคลิกภาพแต่ละประเภทนั้นเกิดจากการที่บุคคลมีประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมใด สภาพแวดล้อมหนึ่งเป็นเวลานาน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ กับแรงผลักดันส่วนบุคคล เช่น พื้นภูมิหลัง ของครอบครัว สถานะทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน ความสัมพันธ์ และ เพื่อนฝูง ประสบการณ์เหล่านี้จะก่อให้เกิดความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ จนนำไปสู่ความสนใจที่จะก่อให้เกิด ความสามารถเฉพาะ ท้ายที่สุดความสนใจและความสามารถเฉพาะจะก่อให้เกิดอัตลักษณ์ต้นของบุคคล บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ความคิดและการรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- โทรศัพท์มือถือ/คอมพิวเตอร์/แท็บเล็ต/ไอแพด
- สัญญาณอินเทอร์เน็ต
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับการสำรวจบุคลิกภาพตนเองที่อยู่ขั้นการวินิจฉัยตนเองที่จะส่งผลต่อการวางแผนอาชีพ
3. ให้ผู้เรียนเปิดแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.4 และเลือกบุคลิกภาพที่บรรยายตัวตนได้มากที่สุดมา 3 แบบ
4. ให้ผู้เรียนใช้โทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์เชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อทำแบบทดสอบความสนใจด้านอาชีพ (Vocational Readiness Test) ของจอห์น ฮอลแลนด์ โดยแบบทดสอบนี้จะมีข้อคำถามเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ มีทั้งหมด 54 ข้อซึ่งสามารถแปลผลออกมาเป็นบุคลิกภาพ 6 แบบ จากนั้นศึกษารายละเอียดและคุณลักษณะของบุคลิกภาพทั้ง 6 แบบด้วยตนเองจากลิงค์เว็บไซต์ http://www.trueplookpanya.com/true/quiz_holland_readiness.php
5. ผู้สอนให้ผู้เรียนกลับมาย้อนดูสิ่งที่ได้เลือกไว้ว่าตรงกับผลบุคลิกภาพหรือไม่อย่างไร จากนั้นบันทึกผลการสะท้อนคิดในแบบบันทึกเส้นทางสู่กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.4
6. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มย่อยตามบุคลิกภาพ 6 แบบ จากนั้นแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระดมสมองคิดว่าอาชีพที่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับบุคลิกภาพประจำกลุ่มนั้นมีอะไรบ้าง และนำเสนอ
7. ผู้สอนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.5 ฉันเป็นใคร? (Who am?)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์กับแนวทางใน การดำเนินชีวิต การทำงาน หรือแนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจบุคลิกภาพของตนเอง

สาระเนื้อหา

คนส่วนใหญ่มองเรื่องของบุคลิกภาพ (personality) ในเชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวกับการการแสดงออกถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ในมุมมองของการวางแผนอาชีพ ตามแนวคิดของไมเออร์-บริกส์ (2017) เชื่อว่า บุคคลมีการสะสมบุคลิกภาพที่นำไปสู่การเลือกรูปแบบของการปรับตัวตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลจะเป็นผลจากการกระทำของแรงภายใน (inner forces) ที่กระทำต่อแรงภายนอก (outer forces) โดยกำหนดบุคลิกภาพออกเป็น 4 ด้าน 2 ขั้ว ดังนี้ คือ 1) การสร้างสัมพันธ์ของบุคคลโดยเปิดเผยตัวตน (extrovert) หรือชอบเก็บตัว (introvert) 2) การรับรู้ข้อมูลโดยใช้ประสาทสัมผัส (sensing) หรือการหยั่งรู้ (intuition) 3) การประเมินสถานการณ์โดยใช้ความคิด (thinking) หรือใช้ความรู้สึก (feeling) และ 4) แนวทางในการดำเนินชีวิตโดยชอบความเป็นระบบตัดสินรวบรัด (judging) หรือการรับรู้เข้าใจในความเป็นธรรมชาติ (perceiving) เปิดรับทางเลือกไว้เสมอ ทำให้เกิดบุคลิกภาพของบุคคล 16 แบบ ที่บุคคลสามารถค้นพบได้จากการทำแบบชี้วัดประเภทบุคลิกภาพของไมเออร์-บริกส์ (Myers-Briggs type indicator: MBTI) เมื่อบุคคลสามารถเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับคุณสมบัติและบุคลิกภาพที่ตนเองมี จะส่งผลให้บุคคลสามารถปฏิบัติหน้าที่การทำงานได้ดีและสร้างสรรค์งานได้อย่างมากมาย

ประเภท บุคลิกภาพ	บุคลิกภาพ 16 แบบ และการเลือกอาชีพตามบุคลิกลักษณะ			
	Sensing Type (S)		Intuition Type (N)	
	Thinking (T)	Feeling (F)	Thinking (T)	Feeling (F)
I N T R O V E R T	ISTP: อดทน ยึดหยุ่น ช่างสังเกตจนกว่าจะพบ ปัญหาแล้วแก้ไขอย่าง รวดเร็ว วิเคราะห์ข้อมูล คิดเป็นระบบ ใช้เหตุผล ยึดถือค่านิยม มี ประสิทธิภาพ อาชีพ: งานสำนักงาน นักสถิติ นักบัญชี งาน บริการ ช่างก่อสร้าง	ISFP: เจียบ จิตใจดี ไหวต่อ ความรู้สึก มีความสุขกับสิ่ง ต่างๆ รอบตัว ชอบความเป็น ส่วนตัว ไม่ชอบขัดแย้ง เป็นผู้ ตามที่ดี ไม่ฝืนความคิดเห็น หรือค่านิยมของผู้อื่น อาชีพ: เสมียน ช่างก่อสร้าง นักดนตรี ช่างทาสี คนเช็ก สต็อกสินค้า อาชีพอิสระ	INTP: ชอบค้นหา/พัฒนา อธิบายด้วยเหตุผล ชอบ ทฤษฎี/นามธรรม สนใจ ความคิดมากกว่ามนุษย์ สัมพันธ์ เจียบ ยึดหยุ่น ชอบวิเคราะห์และวิจารณ์ อาชีพ: โปรแกรมเมอร์ ศิลปิน วิศวกร นักเขียน นักวิทยาศาสตร์	INFP: จิตนิยม เชื้อมั่นใน ผู้อื่น ต้องการชีวิตที่มีความ สมดุลกลมกลืน ช่วยเหลือ และเข้าใจผู้อื่นเป็นอย่างยิ่ง ปรับตัว ยอมรับในตัวเองเว้น แต่ค่านิยมจะถูกคุกคาม อาชีพ: นักแสดง ศิลปิน บรรณาธิการ นักเขียน นักจิตวิทยา ครูแนะแนว

I N T R O V E R T	การตัดสิน (Judging)	ISTJ: เจียบ จริงจัง ค้นหาความสำเร็จโดยรู้ จริง พึ่งพาคนอื่นบ้าง ตัดสินด้วยเหตุผล เด็ด เดี่ยวโดยไม่คำนึงถึง ความร้าวฉาน ตักตวง ทุกสิ่งทุกอย่างเป็น ระบบรวบรวมเป็น ความรู้ อาชีพ: นักบัญชี วิศวกร ผจก.ตลาดหลักทรัพย์ ตำรวจ ข้าราชการต่างๆ	ISFJ: เจียบ จิตใจดี สุขุม รับผิดชอบ มีคุณธรรม รักดี จดจำสิ่งที่เกี่ยวกับผู้อื่นที่มี ความสำคัญกับพวกเขา มุ่งมั่น สร้างสรรค์ กลมกลืน กับสิ่งแวดล้อมที่บ้านและที่ ทำงาน อาชีพ: เจ้าหน้าที่ด้าน สุขภาพ ครู อาจารย์ บรรณารักษ์ พนักงานบริการ	INTJ: จิตใจดีงาม มีแรง ผลักดันยิ่งใหญ่ที่จะทำ ตามความคิดให้บรรลุ เป้าหมายของตัวเอง ช่าง สงสัย มีมาตรฐานในการ ทำงานสูง เป็นอิสระ มี อำนาจ อาชีพ: โปรแกรมเมอร์ วิศวกร ผู้พิพากษา นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย นักรัฐศาสตร์/สังคมวิทยา	INFJ: ค้นหาความหมาย เชื่อมโยงของแนวคิด มี ความสัมพันธ์ มีความเป็น เจ้าของในวัตถุที่ต้องการ หยั่งรู้และเข้าใจผู้อื่น ยุติ ธรรม ยึดมั่นในคุณค่า ชอบ การพัฒนาวิสัยทัศน์ อาชีพ: พระ ศิลปิน นัก ดนตรี นักสังคมสงเคราะห์ นักเขียน
	การรับรู้ (perceiving)	ESTP: อดทน ยืดหยุ่น มุ่งผลสำเร็จ ชอบ ความคิดรวบยอด มีพลัง กระตือรือร้นในการ ทำงาน ทำงานเป็น ระบบ ใช้อำนาจเพื่อ ส่งเสริมงานของตน อาชีพ: ผู้ตรวจสอบ บัญชี นักการตลาด พนักงานขาย พนักงาน บริการ ข่างไม้	ESFP: จิตใจดี มีความรักใน ผู้คน รักความสบาย วัตถุ นิยม มีความสุขในการ ทำงานร่วมกับผู้อื่น ปรับตัว ได้เร็ว เข้ากับเพื่อนใหม่และ สิ่งแวดล้อมได้ อาชีพ: เลขาธิการ พนักงาน ดูแลเด็ก พนักงานออฟฟิศ วิศวกรต่าง ๆ	ENTP: คล่องแคล่ว ฉลาด ตื่นตัว พุดจาเปิดเผย ชอบ ความท้าทาย ต้องการเป็น ที่ยอมรับของคนอื่น อ่านใจ คนอื่นเก่ง ไม่ชอบความ ซ้ำซาก อาชีพ: นักแสดง นักเขียน นักการตลาด ข่างภาพ ตัวแทนจำหน่าย เซลล์แมน	ENFP: อบอุ่น ยืดหยุ่น กระตือรือร้น ชอบช่วยเหลือ และสนับสนุน มีทักษะและ ความสามารถด้านภาษา เป็นธรรมชาติ ต้องการเป็นที่ ยอมรับของผู้อื่น อาชีพ: นักแสดง นักดนตรี นักเขียน พระ เสมียน นัก ประชาสัมพันธ์ ที่ปรึกษา
	การตัดสิน (Judging)	ESTJ: ฝึกปฏิบัติ ยอมรับสิ่งที่เป็รูปธรรม ใช้อำนาจเพื่อส่งเสริม งานของเขา ทำงานเป็น ระบบและให้คนอื่นทำ ตาม รวดเร็วในการ ตัดสินใจ มีมาตรฐาน อาชีพ: นักบริหาร ผู้จัดการ ผจก.การเงิน ผู้อำนวยการ พนักงานขาย	ESFJ: อบอุ่น ยุติธรรม ต้องการความกลมกลืนกับ สิ่งแวดล้อม ชอบความ สมบูรณ์ สังเกตความต้อง การของคนอื่น ต้องการทำให้ ผู้อื่นพึงพอใจเพื่อให้ได้รับ ความช่วยเหลือ อาชีพ: ข่างเสริมสวย พนักงานเกี่ยวกับสุขภาพ ผู้จัดการ ครู เลขาธิการ	ENTJ: เป็นผู้นำที่เปิดเผย จริงใจ มีความสุขในการ วางแผนระยะยาวและวาง เป้าหมาย มีความสุขในการ ขยายความรู้และส่งต่อให้ ผู้อื่น มีพลังที่จะเสนอแนว คิดต่าง ๆ อาชีพ: ผู้บริหาร ผู้จัดการ นักกฎหมาย นักการตลาด นักวิจัย	ENFJ: อบอุ่น เข้าใจ ความรู้สึก มีพลัง มีแรงจูงใจ ช่วยคนอื่นให้เต็มเต็ม ศักยภาพ เป็นเพื่อนที่ดี ชอบ อำนวยความสะดวกให้ผู้อื่น รับผิดชอบ ผิดพลาดใจคนให้ มีความเป็นผู้นำ อาชีพ: นักแสดง เสมียน นักดนตรี ผู้ให้คำปรึกษา นักเศรษฐศาสตร์ พระ

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- โทรศัพท์มือถือ/คอมพิวเตอร์/แท็บเล็ต/ไอแพด
- สัญญาณอินเทอร์เน็ต
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้

2. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับการสำรวจบุคลิกภาพตนเองที่อยู่ขึ้นการวินิจฉัยตนเองที่จะส่งผลต่อการวางแผนอาชีพ
3. ให้ผู้เรียนเปิดแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมเรียนรู้ย่อย 1.5 และเลือกการ์ดภาพอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองหรือชอบมากที่สุดมา 3 รูป
4. ให้ผู้เรียนใช้โทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์เชื่อมต่อสัญญาณอินเทอร์เน็ตเพื่อทำแบบทดสอบบุคลิกภาพ 16 แบบซึ่งสามารถแปลผลออกมาเป็นบุคลิกภาพ 16 แบบ จากนั้นศึกษารายละเอียดและคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่ตนเองได้ค้นพบ จากลิงค์เว็บไซต์ <https://www.16personalities.com/th>
5. ให้ผู้เรียนกลับมาย้อนดูการ์ดภาพที่ได้เลือกไว้ว่าตรงกับผลบุคลิกภาพหรือไม่อย่างไร จากนั้นบันทึกผลการสะท้อนคิดในบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมเรียนรู้ย่อย 1.5
6. ให้ผู้เรียนนำเสนอสรุปสาระของบุคลิกที่ตนเองค้นพบในกลุ่มใหญ่ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้บุคลิกภาพกับผู้เรียนคนอื่นด้วยกัน
7. ผู้สอนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.6 ละครอาชีพ (Career Role Play)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ได้
สาระเนื้อหา

เราสามารถจำแนกอาชีพประเภทต่าง ๆ (career clusters) ได้ ดังนี้

ประเภทของอาชีพที่เกี่ยวข้องกับ...	ตัวอย่างอาชีพ
การเกษตร/ อาหาร/ ทรัพยากรธรรมชาติ	นักพฤกษศาสตร์ นักภูมิทัศน์ เจ้าหน้าที่เทคนิคด้านการเกษตรกรรม เกษตรกร ชาวไร่ชาวนา สัตวภิบาล นักสัตววิทยา
สถาปัตยกรรม/ การก่อสร้าง	นักสำรวจ ช่างก่อสร้าง ช่างไฟ ช่างไม้ วิศวกรโยธา นักสถาปนิก นักสำรวจ
งานศิลป์/ เทคโนโลยีภาพและเสียง/ สื่อสาร	นักดนตรี นักเต้น นักสื่อสารมวลชน กราฟฟิกดีไซน์ ช่างภาพ ภัณฑารักษ์
การจัดการและการบริหารธุรกิจ	นักบัญชี ผู้จัดการ ผู้บริหาร เลขานุการด้านกฎหมาย ผู้ช่วย พนักงานต้อนรับ
การศึกษา/ การอบรมฝึกสอน	เทรนเนอร์ฟิตเนส ครูทุกระดับชั้น อาจารย์ ครูใหญ่ อาจารย์แนะ แนว ผู้ดูแลเด็ก
พลังงาน	วิศวกรพลังงาน ช่างเทคนิคเดินท่อน้ำมัน คนติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ ช่างเทคนิค เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการโรงงานไฟฟ้า (เตาปฏิกรณ์ นิวเคลียร์/ถ่านหิน/พลังงานน้ำ)
การเงิน	พนักงานธนาคาร เจ้าหน้าที่เสมียนเงินเดือน นักวิเคราะห์การเงิน เจ้าหน้าที่สินเชื่อ นักเศรษฐศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ประกันภัย
ภาครัฐ/ การบริหารจัดการสาธารณะ	ข้าราชการในกรมกองต่าง ๆ นักวางผังเมือง ผู้ตรวจสอบการทุจริต คอร์ปชั่น
วิทยาศาสตร์สุขภาพ	สัตวแพทย์ เภสัชกร พยาบาล พยาบาลผู้ช่วย นักกายภาพบำบัด แพทย์สาขาต่าง ๆ
การท่องเที่ยวและโรงแรม	มัคคุเทศน์ เชฟ ผู้จัดการอาหารและเครื่องดื่ม ผู้จัดการโรงแรม บริษัททัวร์ท่องเที่ยว
การบริการเพื่อนมนุษย์และสังคม	นักจิตวิทยา นักเจรจา นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานบ้านพัก ฉุกเฉิน คณะสงฆ์
เทคโนโลยีสารสนเทศ	โปรแกรมเมอร์ อนิเมเตอร์ ช่างซ่อมเครื่องมือ วิศวกรคอมพิวเตอร์ นักออกแบบเกม
การบังคับใช้กฎหมาย/ ความ ปลอดภัยในสังคม/ ความถูกต้อง/ ความมั่นคง	เจ้าหน้าที่กรมควบคุมสัตว์ นักดับเพลิง นักสืบเอกชน เจ้าหน้าที่ ศาล ทนาย อัยการ ตำรวจ ทหาร นาวิกโยธิน

ประเภทของอาชีพที่เกี่ยวข้องกับ...	ตัวอย่างอาชีพ
การผลิตในโรงงาน	ช่างกล ช่างซ่อมไฟฟ้า/เครื่องจักรกล วิศวกร เจ้าหน้าที่เทคนิค จัดซื้อจัดจ้าง
การตลาด/ การขาย/ การบริการ	พนักงานขาย นักออกแบบแฟชั่น นายหน้าขายบ้าน นักโฆษณา/ ประชาสัมพันธ์
วิทยาศาสตร์/ เทคโนโลยี/ วิศวกรรม/ คณิตศาสตร์	เจ้าหน้าที่เทคนิคด้านเคมี วิศวกร นักอุทกวิทยา นักอุตุนิยมวิทยา นักจุลชีววิทยา นักวิทยาศาสตร์ นักเคมี นักฟิสิกส์
การขนส่ง/ การกระจายสินค้า/ โลจิสติกส์	เจ้าหน้าที่สายการบิน พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน จราจรทาง อากาศ คนขับรถบรรทุก เจ้าหน้าที่คลังสินค้า ช่างซ่อมรถยนต์/ ยานยนต์ต่าง ๆ

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- กระดาษและปากกาเมจิก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับโลกของอาชีพที่แสดงถึงอาชีพประเภทต่าง ๆ 17 ประเภท พร้อมให้นักเรียนเลือกอาชีพจากตารางอาชีพ 17 ประเภทว่าอาชีพอาชีพใดตรงกับอาชีพที่ใฝ่ฝันมากที่สุด พร้อมอธิบายในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.6
3. แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 2-3 คน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม)
4. ให้กลุ่มย่อยจับฉลากเลือกประเภทของอาชีพเพื่อแสดงบทบาทสมมติอาชีพที่จับฉลากได้ มีเวลาการแสดง 5 นาที โดยให้ผู้เรียนกลุ่มย่อยอื่นทายอาชีพและจดบันทึกคะแนน หากทายถูกจะได้ 1 คะแนน ทายผิดจะไม่ได้คะแนน กลุ่มย่อยใดมีคะแนนสูงสุดถือเป็นฝ่ายชนะ
5. ผู้สอนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.7 อาชีพแบบนี้ก็มีด้วย (What a strange!)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
สาระเนื้อหา

ในขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) นอกจากต้องการให้ผู้เรียนสำรวจตัวเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองแล้ว ผู้เรียนต้องรู้จักและสำรวจโลกของอาชีพต่าง ๆ ที่มีในปัจจุบัน โดยรวบรวมข้อมูลอาชีพต่าง ๆ หลากหลายด้าน เช่น ประเภทของอาชีพ ลักษณะการทำงานของอาชีพ ทักษะ ความรู้ ความสามารถ หรือค่านิยมที่ต้องมีในอาชีพ ผลประโยชน์หรือรายได้ โอกาสและความก้าวหน้าในอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นต้น

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- YouTube VDO: อาชีพประหลาด ๆ ที่มีในโลก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับโลกของอาชีพที่แปลกประหลาด ผ่าน YouTube VDO จากตัวอย่างลิงค์เว็บไซต์ (สามารถเลือกวิดีโอคลิปมากมายจากเว็บไซต์ YouTube ได้ แต่ละคลิปจะอยู่ที่ประมาณ 15-20 นาที) ดังตัวอย่างต่อไปนี้
 - https://youtu.be/SKJBEqvb5_Y -- ไม่น่าเชื่อ อาชีพงานแบบนี้จะมีอยู่จริงในโลก!!
 - <https://youtu.be/oJ7le5kAp7o> -- 10 อันดับ อาชีพสุดแปลก ประเทศไทย
3. แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 3-5 คน (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม)
4. ให้กลุ่มย่อยทำการค้นหาอาชีพที่แปลกประหลาดเพื่อนำเสนอกลุ่มใหญ่
5. ให้กลุ่มย่อยนำเสนอกลุ่มใหญ่ และในแต่ละการนำเสนอของแต่ละกลุ่ม ให้กลุ่มย่อยอื่นอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน พร้อมให้ผู้เรียนบันทึกอาชีพที่แปลกประหลาดจากการค้นพบในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.7
6. ผู้สอนร่วมสรุปทบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.8 อาชีพของคนในครอบครัวฉัน (Jobs in my family)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องอาชีพ และเข้าถึงข้อมูลอาชีพจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
สาระเนื้อหา

ในขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) นอกจากต้องการให้ผู้เรียนสำรวจตัวเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองแล้ว ผู้เรียนต้องรู้จักและสำรวจโลกของอาชีพต่าง ๆ ที่มีในปัจจุบัน โดยรวบรวมข้อมูลอาชีพต่าง ๆ หลากหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพของคนในครอบครัวถือเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความชอบ ความสนใจ หรือส่งอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพของผู้เรียนได้

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- กระดาษและปากกาเมจิก
- โทรศัพท์มือถือ/คอมพิวเตอร์/แท็บเล็ต/ไอแพด
- สัญญาณอินเทอร์เน็ต
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเล่าเรื่องเกี่ยวกับบุคคลในครอบครัวของผู้สอนว่าประกอบอาชีพอะไร อย่างไร
3. ให้ผู้เรียนเปิดบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.8 และบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพของบุคคลในครอบครัว (15 นาที) เพื่อนำเสนอแก่ผู้เรียนอื่นในกลุ่มใหญ่
4. ในผู้เรียนผลัดกันเล่าเรื่องอาชีพของบุคคลในครอบครัวตนเองคนละ 3-5 นาที สามารถนำเสนอด้วยการเล่าเรื่องปากเปล่า นำเสนอภาพถ่ายหรือรูปวาดประกอบการเล่าก็ได้
5. ให้ผู้เรียนผลัดกันสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากอาชีพของบุคคลในครอบครัวผู้เรียนอื่นว่ามีความน่าสนใจหรือมีความคิดเห็นต่ออาชีพนั้นอย่างไร

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.1 จับคู่อาชีพ (Career matching)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ

สาระเนื้อหา

ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถออกแบบแผนชีวิต กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพในขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างทางเลือกอาชีพให้กับตนเอง โดยพิจารณาว่าความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเอง เหมาะสมหรือสอดคล้องที่จะประกอบอาชีพใด

ผู้สอนยกตัวอย่างการจับคู่ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพกับอาชีพจากอาชีพ 17 ประเภทได้จากตัวอย่างนี้

1. ฉันรู้จักกระเบื้องเพชรทุกประเภท คู่กับอาชีพ **นักพฤกษศาสตร์**
2. ฉันอยากรับช่วงต่อกิจการฟาร์มโคนมของครอบครัว คู่กับอาชีพ **ชาวไร่ปศุสัตว์**
3. ฉันเคยทำงานก่อสร้างอาคารบ้านเรือนมาก่อน คู่กับอาชีพ **ช่างก่อสร้างอุโมงค์สำหรับรถไฟ**
4. ฉันสามารถออกแบบอาคาร คู่กับอาชีพ **มัณฑนากร (นักตกแต่งภายใน)**
5. ฉันแต่งเพลง และเล่นกีตาร์ได้ คู่กับอาชีพ **นักร้องนักดนตรี**
6. ฉันชอบอาชีพในกระแสดนินจาเล่นเกมออนไลน์เก่ง คู่กับอาชีพ **นักแคสเกม**
7. ฉันอยากสานต่อกิจการของที่บ้านด้านการส่งออก คู่กับอาชีพ **นักธุรกิจ**
8. ฉันมีความเป็นผู้นำสูง คู่กับอาชีพ **ผู้จัดการผู้บริหาร**
9. ฉันมองเห็นเรื่องการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ คู่กับอาชีพ **ครู**
10. ฉันเรียนด้านโยคะจากประเทศอินเดีย คู่กับอาชีพ **เทรนเนอร์โยคะ**
11. ฉันอยากขอเงินทอง คู่กับอาชีพ **ค้าขาย**
12. ฉันจบคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คู่กับอาชีพ **ผู้จัดการสินเชื่อนาการ**
13. ฉันอยากรับราชการแบบพ่อแม่ คู่กับอาชีพ **ปลัดอำเภอ**
14. ฉันให้บริการผู้คนเมื่อมาทำบัตรประชาชน คู่กับอาชีพ **เจ้าหน้าที่เทศบาลเมือง**
15. ฉันอยากรักษาผู้คนให้หายป่วย คู่กับอาชีพ **แพทย์**
16. ฉันจบสหเวชศาสตร์จากวิทยาลัยแห่งหนึ่ง คู่กับอาชีพ **เจ้าหน้าที่รังสีวิทยา**
17. ฉันพูดภาษาจีนได้และฉันรักการอ่านประวัติศาสตร์ไทย คู่กับอาชีพ **ไกด์ท่องเที่ยว**
18. ฉันเคยช่วยพ่อแม่ทำโฮมสเตย์ที่เชียงใหม่ คู่กับอาชีพ **พนักงานต้อนรับโรงแรม**
19. ฉันอยากเห็นเด็กจรจัดมีโอกาสดูทางสังคม คู่กับอาชีพ **ครูข้างถนน**
20. ฉันดูแลและช่วยเหลือผู้สูงวัยในบ้านพักคนชรา คู่กับอาชีพ **นักสังคมสงเคราะห์**
21. ฉันไม่ชอบยุ่งเกี่ยวกับผู้คน คู่กับอาชีพ **พนักงานไอทีซ่อมคอมพิวเตอร์**
22. ฉันจบวิศวกรรมศาสตร์ สาขาคอมพิวเตอร์ คู่กับอาชีพ **โปรแกรมเมอร์**
23. ฉันชอบช่วยเหลือผู้คนที่ไม่ได้รับความยุติธรรม คู่กับอาชีพ **ทนายความ**
24. ฉันรักความท้าทายแม้จะอันตรายก็ตาม คู่กับอาชีพ **นักดับเพลิง**
25. ฉันคอยซ่อมบำรุงและดูแลรักษาเครื่องจักรในโรงงานให้ทำงานปกติ คู่กับอาชีพ **ช่างเทคนิค**

26. ฉันคอยประจบตัวถึงรถกับเครื่องยนต์ คู่กับอาชีพ **ช่างกลในโรงงาน**
27. ฉันทำงานรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานไฟฟ้าถ่านหินที่แม่เมาะ คู่กับอาชีพ **เจ้าหน้าที่กฟผ.**
28. ฉันอยากเห็นโลกใช้พลังงานสะอาด คู่กับอาชีพ **วิศวกรดูแลเขื่อนไฟฟ้าพลังงานน้ำ**
29. ฉันชอบความสวยงามโดยเฉพาะได้เห็นผู้คนแต่งตัวดูดี ฉัน คู่กับอาชีพ **แฟชั่นดีไซเนอร์**
30. ฉันช่างเจรจา มีวาทศิลป์เป็นเลิศ คู่กับอาชีพ **พนักงานขายประกัน**
31. ฉันชอบดูหนัง Star Wars และ Star Trek มาก คู่กับอาชีพ **นักดาราศาสตร์**
32. ฉันเชี่ยวชาญในงานวิจัยเกี่ยวกับเชื้อโคโรนาไวรัส คู่กับอาชีพ **นักจุลชีววิทยา**
33. ฉันรู้สึกอิสระเมื่อได้ขี่มอเตอร์ไซด์ คู่กับอาชีพ **พนักงานไรเดอร์**
34. ฉันบริหารจัดการสินค้าในคลังให้ส่งถึงมือผู้รับอย่างรวดเร็ว คู่กับอาชีพ **เจ้าหน้าที่โลจิสติกส์**

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- กระดาษและปากกาเมจิก
- Flipchart
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอน ใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการออกแบบชีวิตซึ่งเป็นขั้นที่ 2 ในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ที่ว่าด้วยเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจับคู่ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพ กับอาชีพต่าง ๆ ได้
3. แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อย 3-5 คน จากนั้นให้ผู้เรียนเปิดแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.1 และช่วยกันลงมือจับคู่อาชีพกับประโยคที่ให้จำนวน 34 ข้อ
4. ผู้สอนเตรียม Flipchart (หรือใช้กระดานดำ) โดยเฉลยคำตอบและบันทึกคะแนนแต่ละกลุ่มย่อยบน Flipchart
5. วิทยากร/ผู้สอน แจกกระดาษและปากกาเมจิกให้แต่ละกลุ่มย่อยเพื่อเขียนชื่ออาชีพที่ผู้เรียนในกลุ่มย่อยช่วยกันคิด โดยไม่ให้กลุ่มย่อยอื่นรู้และคิดถึงประโยคที่จะบรรยายถึงความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับอาชีพนั้น ๆ
6. ให้กลุ่มย่อยเริ่มเล่นเกม “ถ้าฉันเป็นคนแบบนี้ฉันเหมาะกับอาชีพอะไรนะ?” และกลุ่มย่อยอื่นผลัดกันทาย ใครทายได้ตรงกับเฉลยอาชีพบนกระดาษที่เขียนก่อนไว้จะได้รับ 1 คะแนน และผู้สอนบันทึกคะแนนของแต่ละกลุ่มย่อยบน Flipchart
7. ผู้สอนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.2 วิเคราะห์ให้รอบด้าน (SWOT Analysis)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ

สาระเนื้อหา

SWOT Analysis หรือ การวิเคราะห์รอบด้าน คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพเป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์สำหรับการประกอบธุรกิจ แต่ในหลายครั้งที่มีการนำมาประยุกต์ใช้ในการประเมินตนเองต่อการบรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง ที่จะช่วยให้บุคคลรู้จักจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน มองเห็นโอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อให้บุคคลสามารถวางแผนการดำเนินชีวิต เกิดการปรับตัว และเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า เด็กและเยาวชนสามารถใช้การวิเคราะห์รอบด้านนี้ในการช่วยออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาวได้ โดยพวกเขาจะรู้จักคำนึงถึงปัจจัยรอบด้าน กล่าวคือ จุดแข็ง-จุดอ่อนซึ่งเป็นปัจจัยภายในของผู้เรียน และโอกาส-อุปสรรคซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อผู้เรียนว่าเป้าหมายของอาชีพที่ใฝ่ฝันนั้นจะประสบผลสำเร็จหรือไม่

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- Flipchart
- กระดาษและปากกาเมจิก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับ การวิเคราะห์รอบด้าน
3. ให้ผู้เรียนทำแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.2
4. ผู้สอนเตรียม Flipchart 4 ชุด (หรือใช้กระดานดำแบ่งเป็น 4 ช่อง) ใส่หัวข้อ 4 หัวข้อ คือ 1) จุดแข็ง 2) จุดอ่อน 3) โอกาส และ 4) อุปสรรค
5. ให้ผู้เรียนนำเสนอเป้าหมายของตนเองและอธิบายถึงการวิเคราะห์รอบด้านต่อเป้าหมายนั้น โดยผู้สอนมอบหมายให้ผู้เรียนอื่นยืนประจำ Flipchart ทั้ง 4 เพื่อบันทึกข้อมูล และผัดเปลี่ยนกันนำเสนอ
6. ให้ผู้เรียนร่วมกันอภิปรายถึงข้อมูลบน Flipchart ที่ค้นพบจากการวิเคราะห์รอบด้านทั้ง 4 หัวข้อ ว่ามีความเห็นอย่างไร เพราะอะไร
7. ผู้สอนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.3 ฉันมีทางเลือก (I find my choices.)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือกอาชีพ

สาระเนื้อหา

ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถออกแบบแผนชีวิต กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพในขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างทางเลือกอาชีพให้กับตนเอง โดยพิจารณาว่าความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเอง เหมาะสมหรือสอดคล้องที่จะประกอบอาชีพใด ทั้งนี้ ผู้เรียนเลือกอาชีพโดยคำนึงจากความสนใจ ความสามารถของตนเอง และอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้มา 2-3 อาชีพ เพื่อออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาวต่อไป

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- Flipchart
- กระดาษและปากกาเมจิก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับขั้นการออกแบบชีวิตซึ่งเป็นขั้นที่ 2 ในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds
3. ให้ผู้เรียนเปิดแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.3 และลงมือบันทึก
4. ผู้สอนเตรียม Flipchart 3 ชุด (หรือใช้กระดานดำแบ่งเป็น 3 ช่อง) ใส่หัวข้อ 3 ข้อ คือ 1) แรงบันดาลใจ 2) สิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ และ 3) สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่ใฝ่ฝัน
5. ผู้สอนแจกปากกาเมจิกให้ผู้เรียนทุกคนเขียนสิ่งที่เป็แรงบันดาลใจ สิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ และสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่ใฝ่ฝันบน Flipchart หากสิ่งที่เลือกซ้ำกับผู้เรียนอื่นให้ขีด 1 และนับจำนวนแต่ละตัวเลือกรวมคะแนนไว้เพื่อดูว่าตัวเลือกไหนมีมากที่สุดหรือน้อยที่สุด
6. ให้ผู้เรียนนำเสนออาชีพที่ใฝ่ฝันที่ได้เลือกไว้และร่วมอภิปรายร่วมกับผู้เรียนอื่นถึงแรงบันดาลใจ สิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จหรือสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่ใฝ่ฝันว่าเห็นด้วยหรือไม่อย่างไรกับข้อมูลบน Flipchart
7. ผู้สอนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.4 ล้อมวงสนทนาภาษาอาชีพ! (Round Table Career Talk!)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจตนเองที่สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือกอาชีพ

สาระเนื้อหา

หลังจากที่เด็กและเยาวชนรู้จักนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพในขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างทางเลือกอาชีพให้กับตนเอง โดยพิจารณาว่าความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเอง เหมาะสมหรือสอดคล้องที่จะประกอบอาชีพใด 2-3 อาชีพ แล้วนั้น พวกเขาสามารถปรึกษาครอบครัว เพื่อน หรือครูเพื่อดูว่าอาชีพที่เลือกมานั้นเหมาะสมหรือสอดคล้องอย่างไร ควรปรับเปลี่ยนหรือไม่ ซึ่งกระบวนการร่วมกันวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะช่วยให้กำหนดเป้าหมายและวางแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- สื่อบุคคลหรือแขกรับเชิญในการร่วมสนทนา
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. แนะนำวิทยากรหรือแขกรับเชิญในการสนทนา (สามารถเป็นนักเรียนรุ่นพี่ที่สำเร็จการศึกษาและกำลังศึกษาต่อหรือทำงานแล้ว/ ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามแนวทางอาชีพที่ผู้สอนกำหนด) เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้เรียน
3. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มย่อย 3-5 คน (แล้วแต่จำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม) นั่งล้อมวงกัน
4. ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนเรื่องราวของอาชีพที่ตนเองเลือก เพื่อสอบถามข้อคิดเห็นจากผู้เรียนคนอื่นและบันทึกลงในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.4
5. ให้ผู้เรียนร่วมสะท้อนคิดถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมและสรุปเนื้อหาสาระร่วมกับแขกรับเชิญ

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.5 ออกเดินทางสู่ท้องถนน! (Road Trip!)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้

สาระเนื้อหา

เป้าหมาย คือ สิ่งสำคัญที่บุคคลตั้งไว้เพื่อไปสู่การบรรลุ การตั้งเป้าหมายจะช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้ เพื่อให้เป้าหมายสามารถเกิดขึ้นได้จริงสิ่งที่เป้าหมายจะต้องประกอบด้วย 1) เป้าหมายสำคัญต่อบุคคลนั้น 2) บุคคลสามารถทำให้เป้าหมายเกิดขึ้นได้ด้วยการกระทำของตนเอง และ 3) เป้าหมายนั้นจะต้องมีโอกาสและความเป็นไปได้ในการบรรลุ

แผนระยะสั้น คือ สิ่งที่บุคคลสามารถทำได้สำเร็จภายในอนาคตอันใกล้ เช่น ภายใน 1 วัน ภายใน 1 อาทิตย์ หรือภายใน 2-3 เดือน เป็นต้น

แผนระยะยาว คือ สิ่งที่บุคคลสามารถทำได้สำเร็จโดยใช้ระยะเวลานานประมาณหนึ่ง เช่น ภายใน 1 เทอม การศึกษา ภายใน 1 ปี ภายใน 5 ปี หรือภายใน 10 ปี เป็นต้น

Road Trip หรือ การออกเดินทางสู่ท้องถนน คือ กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนที่ใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปไมย (metaphorical approach) ว่า เมื่อคนเราคิดอยากจะทำอะไรไปยังจุดหมายใดจุดหมายหนึ่งนั้น เราต้องวางแผนเส้นทางการเดินทางว่าจะใช้เส้นทางใด ต้องเตรียมสิ่งของใดบ้างในการเดินทาง หรือหยุดพักที่ใดระหว่างทาง เพื่อประหยัดเวลา ตลอดจนเพื่อความสะดวกราบรื่นระหว่างการเดินทาง และสามารถเดินทางไปยังจุดหมายได้อย่างปลอดภัย ทั้งนี้หากเราลองเปรียบเทียบจุดหมายปลายทางเป็นอาชีพที่ใฝ่ฝัน การเลือกเส้นทางก็เปรียบเสมือนการวางแผนเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝัน ทั้งนี้สิ่งของที่เตรียมตัวสำหรับการออกเดินทางก็คือปัจจัยที่เราต้องคำนึงในการเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝัน นอกจากนี้จุดพักระหว่างทางก็เปรียบเสมือนระยะเวลาของแผน ยิ่งจุดพักระหว่างทางใกล้จุดหมายปลายทางเท่าไร ก็เปรียบเสมือนแผนระยะสั้น หรือจุดพักระหว่างทางห่างจากจุดเริ่มต้นไม่มากเท่าไร ก็เปรียบเสมือนแผนระยะสั้น เช่น หากจุดหมายปลายทางของเราคืออาชีพสถาปนิก สิ่งของที่ต้องเตรียมในการออกเดินทาง อาจได้แก่ ความสามารถในการคำนวณ-วาดเขียน มีความชอบการออกแบบ มีบุคลิกภาพแบบศิลปินคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น จุดพักระหว่างทางแรก คือ การศึกษาต่อมัธยมศึกษาตอนปลายสายวิทย์-คณิต จุดพักระหว่างทางต่อไป คือ การพัฒนาตัวเองด้านวาดเขียนหรือการเรียนกวดวิชาเพื่อคะแนนที่ดี จุดพักระหว่างทางต่อไป คือ การสอบเข้าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุดพักระหว่างทางต่อไป คือ การพัฒนาตนเองด้านการออกแบบกราฟฟิก 3D จุดพักระหว่างทางสุดท้ายก่อนถึงจุดหมาย คือ การมองหาบริษัทรับออกแบบตึกอาคารบ้านเรือน เป็นต้น

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- Flipchart
- กระดาษและปากกาเมจิก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนระยะสั้นและระยะยาวด้วยกิจกรรม “ออกเดินทางสู่ท้องถนน!”

3. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มย่อย 3-5 คน (แล้วแต่จำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม) พร้อมแจกอุปกรณ์สำหรับใช้ในกิจกรรม คือ Flipchart และปากกาเมจิก ให้แต่ละกลุ่มย่อย
4. ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มย่อยลงมือสร้างเส้นทางไปสู่จุดหมายอาชีพที่จับฉลากจากผู้สอน ผู้เรียนสามารถออกแบบเส้นทางได้มากกว่าหนึ่งเส้นทาง หรือมีจุดพักระหว่างทางมากกว่าสองจุดขึ้นไป โดยวาดบน Flipchart ** ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีจำนวนไม่มากนัก ผู้เรียนสามารถบันทึกในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมเรียนรู้ย่อย 2.5**
5. ให้กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มผลัดกันนำเสนอผลงานของกลุ่มตน
6. ให้ผู้เรียนร่วมสะท้อนคิดถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมและสรุปเนื้อหาสาระร่วมกับผู้สอน

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.6 เรืออาชีพ (Career Sailboat)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้
สาระเนื้อหา

เป้าหมาย คือ สิ่งสำคัญที่บุคคลตั้งไว้เพื่อไปสู่การบรรลุ การตั้งเป้าหมายจะช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้ เพื่อให้เป้าหมายสามารถเกิดขึ้นได้จริงสิ่งที่เป้าหมายจะต้องประกอบด้วย 1) เป้าหมายสำคัญต่อบุคคลนั้น 2) บุคคลสามารถทำให้เป้าหมายเกิดขึ้นได้ด้วยการกระทำของตนเอง และ 3) เป้าหมายนั้นจะต้องมีโอกาสและความเป็นไปได้ในการบรรลุ

Career Sailboat หรือ เรือ(อาชีพ)น้อยควรออกจากฝั่ง คือ กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนระยะยาวที่ใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปไมย (metaphorical approach) ว่า มนุษย์ต่างมีฝั่งฝันของชีวิตในด้านต่าง ๆ ในการเดินทางไปยังฝั่งฝันของชีวิต ก็เปรียบได้กับการออกเดินเรือแล่นไปบนท้องทะเลโดยมีจุดหมายปลายทางคือท่าเรือใดสักที่หนึ่ง และจะต้องวางแผนการเดินทางเรืออย่างรัดกุม เนื่องจากท้องทะเลไม่มีจุดแวะพักระหว่างทาง เหมือนกับการเดินทางบนท้องถนนซึ่งเปรียบได้กับการวางแผนระยะยาว ฝั่งฝันหรือท่าเรือที่เราพูดถึงในที่นี้ คือ เป้าหมายอาชีพที่ใฝ่ฝัน โดยตัวเรือเปรียบเสมือนตัวเราที่จะขับเคลื่อนเรือไปในทิศทางใด โดยมีใบเรือเปรียบเสมือนคุณสมบัติต่าง ๆ ที่เรามีไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความถนัด ความสามารถ ทักษะ ความชอบ และบุคลิกภาพ โดยใบเรือที่ 1 เปรียบเสมือนคุณสมบัติที่เรามีและใบเรือที่ 2 เปรียบเสมือนคุณสมบัติที่ขาดไปและเราจำเป็นต้องมีเพื่อไปถึงท่าเรืออาชีพที่ใฝ่ฝัน

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- Flipchart
- กระดาษและปากกาเมจิก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. วิทยากร/ผู้สอน ผู้สอนสร้างบรรยากาศก่อนนำเข้าสู่บทเรียนโดยการเปิด VDO เพลง “เรือเล็กควรออกจากฝั่ง” ของ BODYSLAM” จากนั้นบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนระยะยาวด้วยกิจกรรม “เรือ(อาชีพ)น้อยควรออกจากฝั่ง!”

3. ให้ผู้เรียนบันทึกในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.6
4. ให้ผู้เรียนนำเสนอการวางแผนระยะยาวของนักเรียนจากกิจกรรม
5. ผู้เรียนร่วมกันสะท้อนคิดและสรุปเนื้อหาสาระร่วมกับผู้สอน

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.7 ฉันควรทำอะไร? (What should I do?)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาวได้

สาระเนื้อหา

ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถออกแบบแผนชีวิต กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพในขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างทางเลือกอาชีพให้กับตนเอง โดยพิจารณาว่าความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเอง เหมาะสมหรือสอดคล้องที่จะประกอบอาชีพใด ทั้งนี้ ผู้เรียนเลือกอาชีพโดยคำนึงจากความสนใจ ความสามารถของตนเอง และอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้มา 2-3 อาชีพ เพื่อออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาวต่อไป มีการกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลาหรือทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องการใช้ในการบรรลุเป้าหมายของแผน ผู้เรียนสามารถวางแผนเข้าสู่การศึกษาที่สอดคล้องกับอาชีพที่เลือกไว้ โดยเลือกสถานศึกษาที่คำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น คณะสอน ความรู้ความสามารถ ค่าใช้จ่าย การแข่งขัน ฯลฯ หรือพวกเขาสามารถระบุการกระทำหรือกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การติดต่อกับบุคคลที่ประกอบอาชีพนั้นเพื่อขอคำแนะนำในการเข้าสู่อาชีพ การหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การเลือกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติม การทดลองงาน การฝึกงาน การเลือกแผนการเรียนที่สอดคล้องกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การพัฒนาทักษะ ความรู้ และความสามารถเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมในอาชีพที่ตนเองสนใจหรือตัดสินใจเลือก เป็นต้น ทั้งนี้พวกเขาสามารถสำรวจแผนร่วมกับบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว เป็นต้น เพื่อขอคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงแผนที่ได้ร่าง

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- Flipchart
- กระดาษปากกาเมจิก
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มย่อย 3-5 คน (แล้วแต่จำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม) พร้อมแจกอุปกรณ์สำหรับใช้ในกิจกรรม คือ Flipchart และปากกาเมจิก ให้แต่ละกลุ่มย่อย
3. ผู้สอนบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการหาวิธีการหรือแนวทางในการเข้าสู่แผนอาชีพนั้น โดยผู้สอนอาจยกตัวอย่างจากกรณีศึกษา
4. ให้กลุ่มย่อยร่วมกันระบุการกระทำที่สอดคล้องกับแผนอาชีพที่วางไว้ของแต่ละโจทย์กรณีศึกษาในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.7 โดยเขียนลงบน Flipchart เพื่อนำเสนอ
5. ให้กลุ่มย่อยผลัดกันนำเสนอ “ฉันควรทำอะไร?” จากนั้นร่วมกันสะท้อนคิดว่าการระบุการกระทำที่สอดคล้องกับแผนอาชีพในแต่ละโจทย์กรณีศึกษาของกลุ่มย่อยอื่นเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพราะอะไร
6. ผู้สอนร่วมสรุปบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 2 ชั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.8 จงเป็นผู้ตั้งเป้า (Be the goal setter.)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่ตรงกับแผนอาชีพได้

สาระเนื้อหา

เป้าหมาย คือ สิ่งสำคัญที่บุคคลตั้งไว้เพื่อไปสู่การบรรลุ การตั้งเป้าหมายจะช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้ เพื่อให้เป้าหมายสามารถเกิดขึ้นได้จริงสิ่งที่เป้าหมายจะต้องประกอบด้วย 1) เป้าหมายสำคัญต่อบุคคลนั้น 2) บุคคลสามารถทำให้เป้าหมายเกิดขึ้นได้ด้วยการกระทำของตนเอง และ 3) เป้าหมายนั้นจะต้องมีโอกาสและความเป็นไปได้ในการบรรลุ

แผนระยะสั้น คือ สิ่งที่บุคคลสามารถทำได้สำเร็จภายในอนาคตอันใกล้ เช่น ภายใน 1 วัน ภายใน 1 อาทิตย์ หรือภายใน 2-3 เดือน เป็นต้น

แผนระยะยาว คือ สิ่งที่บุคคลสามารถทำได้สำเร็จโดยใช้ระยะเวลานานประมาณหนึ่ง เช่น ภายใน 1 เทอมการศึกษา ภายใน 1 ปี ภายใน 5 ปี หรือภายใน 10 ปี เป็นต้น

การทำให้ผู้เรียนรู้จักตั้งเป้าหมายไม่ว่าจะสิ่งที่ทำสำเร็จโดยใช้ระยะเวลานานประมาณหนึ่ง เช่น ภายใน 1 เทอมการศึกษา ภายใน 1 ปี ภายใน 5 ปี หรือภายใน 10 ปี ทั้งในเรื่องการเรียนหรืออาชีพที่ต้องการจะทำในอนาคต จะช่วยส่งเสริมให้พวกเขาจักการวางแผนให้กับตนเองเพื่อบรรลุเป้าต่าง ๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ ทั้งนี้ ผู้เรียนควรรู้จักตั้งเป้าหมายให้ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ การเรียนในปัจจุบัน การเรียนต่อในอนาคต และอาชีพที่ใฝ่ฝัน

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. จัดโต๊ะเรียน/เก้าอี้ให้เป็นวงกลมเพื่อให้ผู้เรียนหันหน้าเข้าหา
3. ผู้สอนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถามเพื่อให้คิดและนำเข้าสู่การให้ความรู้เกี่ยวกับการตั้งเป้าเพื่อวางแผนระยะสั้นและระยะยาวในด้านการเรียนในปัจจุบัน การเรียนต่อในอนาคต และอาชีพที่ใฝ่ฝัน
4. ให้ผู้เรียนบันทึกในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.8
5. ให้ผู้เรียนแต่ละคนผลัดกันนำเสนอเป้าหมายของตนเองทั้ง 3 หัวข้อ จากนั้นรวมกันสะท้อนคิดเป้าหมายและแผนของผู้เรียนอื่น โดยผู้สอนเป็นผู้ดำเนินรายการและผู้อำนวยความสะดวกในการอภิปราย
6. ผู้สอนร่วมสรุปทบทวนเนื้อหาสาระกับผู้เรียน

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.9 แผนของฉัน (My Plan)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมระบุการกระทำที่ตรงกับแผนอาชีพได้

สาระเนื้อหา

ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถออกแบบแผนชีวิต กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจตนเองและโลกของอาชีพในขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อสร้างทางเลือกอาชีพให้กับตนเอง โดยพิจารณาว่าความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพของตนเองเหมาะสมหรือสอดคล้องที่จะประกอบอาชีพใด ทั้งนี้ ผู้เรียนเลือกอาชีพโดยคำนึงจากความสนใจ ความสามารถของตนเอง และอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้มา 2-3 อาชีพ เพื่อออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาวต่อไป มีการกำหนดเป้าหมาย ขั้นตอน ระยะเวลาหรือทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องการใช้ในการบรรลุเป้าหมายของแผน ผู้เรียนสามารถวางแผนเข้าสู่การศึกษาที่สอดคล้องกับอาชีพที่เลือกไว้ โดยเลือกสถานศึกษาที่คำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น คะแนนสอบ ความรู้ความสามารถ ค่าใช้จ่าย การแข่งขัน ฯลฯ หรือพวกเขาสามารถระบุการกระทำหรือกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การติดต่อกับบุคคลที่ประกอบอาชีพนั้นเพื่อขอคำแนะนำในการเข้าสู่อาชีพ การหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การเลือกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติม การทดลองงาน การฝึกงาน การเลือกแผนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การพัฒนาทักษะ ความรู้ และ ความสามารถเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมในอาชีพที่ตนเองสนใจหรือตัดสินใจเลือก เป็นต้น ทั้งนี้พวกเขาสามารถสำรวจแผนร่วมกับบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง เพื่อน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว เป็นต้น เพื่อขอคำแนะนำในการแก้ไขปรับปรุงแผนที่ได้ร่าง

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- VDO Clip เพลงแนว Relaxation/Zen/Meditation
- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. ผู้สอนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เรียนก่อนนำเข้าสู่เนื้อหาสาระของการวางแผนอาชีพขั้นการลงมือทำตามแผน พร้อมสาธิตการเขียนแผน
3. ผู้สอนสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ด้วยการปิดไฟพร้อมให้ผู้เรียนหลับตาฟังเพลงแนว Relaxation/Zen/Meditation จากนั้นให้ผู้เรียนจินตนาการวาดฝันถึงตนเองในการได้ประกอบอาชีพ (career fantasy) นั้นว่าจะต้องทำงานแบบไหน อย่างไร มีการดำเนินชีวิตเช่นไร
4. ให้บันทึกในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.9
5. ให้ผู้เรียนผลัดกันนำเสนอ “แผนของฉัน” จากนั้นให้ผู้เรียนอื่นร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการปรับปรุงแผน ร่วมกันสะท้อนคิดและสรุปเนื้อหาสาระ
6. ผู้สอนแจ้งวันนัดหมายเพื่อร่วมกิจกรรมย่อยครั้งต่อไปและแจ้งให้ผู้เรียนได้ทดลองลงมือทำในสิ่งที่ระบุภายใน “แผนของฉัน” และบันทึกในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.9 ตลอดระยะเวลา 2 สัปดาห์ข้างหน้า (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่สะดวกทั้งผู้เรียนและผู้สอนที่กำหนดร่วมกัน) ทั้งนี้ ผู้สอนสามารถแจ้งช่องทางแก่ผู้เรียนในการปรึกษาหารือทางดำเนินแผนของตนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Line Openchat/ Zoom/ Google Meet เป็นต้น

แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นการลงมือทำตามแผน

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.1 ลงมือทำตามแผน (Let's do the plans)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนลงมือทำตามแผนที่กำหนดไว้

สาระเนื้อหา

ขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะได้ลงมือทำในสิ่งที่เขียนไว้ในแผน (put plans into action) ที่ได้จากขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) เช่น การติดต่อกับบุคคลที่ประกอบอาชีพนั้นเพื่อขอคำแนะนำในการเข้าสู่อาชีพ การหาข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การเลือกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติม การทดลองงาน การฝึกงาน การเลือกแผนการเรียนที่สอดคล้องกับอาชีพที่ต้องการจะเป็น การพัฒนาทักษะ ความรู้ และ ความสามารถเพิ่มเติมที่สอดคล้อง หรือส่งเสริมในอาชีพที่ตนเองสนใจหรือตัดสินใจเลือก เป็นต้น

ระยะเวลา 120 ชั่วโมง หรือ 2-3 สัปดาห์ (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทที่ผู้เรียนตกลงร่วมกับผู้สอน)

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้ (หลังจบแผนการเรียนรู้ 2)
2. ให้ผู้เรียนได้ลงมือทำตามแผนอาชีพ (ดูกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.9 “แผนของฉัน”) โดยผู้เรียนสามารถบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความรู้สึก ข้อจำกัด อุปสรรค หรือสิ่งที่ได้เรียนรู้ตลอดระยะเวลาของการลงมือทำตามแผนอาชีพที่ได้กำหนดไว้ (2 สัปดาห์)
3. ผู้สอนสามารถให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำระหว่างดำเนินแผนของตนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Line Openchat/ Zoom/ Google Meet เป็นต้น

แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นการลงมือทำตามแผน

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.2 ประเมินเพื่อปรับปรุง! (Assess to make it better!)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนประเมินแผนเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแผนอาชีพของตนเองได้
สาระเนื้อหา

นอกจากขั้นการลงมือทำตามแผน (doing stage) เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะได้ลงมือทำในสิ่งที่เขียนไว้ในแผนอาชีพแล้ว ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ว่าพวกเขาสามารถประเมินว่าสิ่งที่ได้ลงมือทำไปแล้วตามแผนไปแล้วนั้นสร้างความพึงพอใจได้มากน้อยเพียงใด พัฒนาตนเองในด้านใดบ้าง หรือมีข้อจำกัดหรืออุปสรรคอย่างไร อยากจะดำเนินต่อไปตามแผนหรือปรับปรุงแผนในส่วนใดบ้าง พวกเขาสามารถปรึกษาหรือขอคำแนะนำจากบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อน ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว ตลอดจนบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อที่จะได้มาซึ่งคำแนะนำและสะท้อนผลไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตร ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม บุคลิกภาพ ตลอดจนความสนใจหรือความต้องการของเด็กและเยาวชนสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและพัฒนาการชีวิตในแต่ละช่วงวัย หรือเมื่อสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้เด็กและเยาวชนสามารถสามารถทบทวนและปรับเปลี่ยนแผนได้ตลอดเวลา トラバドพวกเขาค้นพบว่าสิ่งที่ตนเองต้องการที่แท้จริงเป็นเช่นไร ต้องการจะอยู่ในสายอาชีพนั้นหรือต้องการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ในสายอาชีพอื่น

สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียนรู้

- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้

1. ชี้แจงรายละเอียดรูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการวัดผลการเรียนรู้
2. จัดโต๊ะเรียน/เก้าอี้ให้เป็นวงกลมเพื่อให้ผู้เรียนหันหน้าเข้าหา
3. ผู้สอนใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนผลัดกันเล่าถึงประสบการณ์หรือรายงานความคืบหน้าของกิจกรรมย่อย 3.1 และสิ่งที่ได้บันทึกในแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝันกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.1 บน ที่เกี่ยวข้องกับการลงมือทำตามแผนอาชีพที่วางไว้ ว่าตนเองพึงพอใจหรือไม่อย่างไร อยากจะปรับปรุงแผนหรือไม่อย่างไร พร้อมทั้งให้ผู้เรียนอื่นร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยแต่ละคนมีเวลาประมาณ 5-10 นาที (ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม)
4. ผู้สอนร่วมสรุปทบทวนเนื้อหาสาระของกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ร่วมกับผู้เรียน
5. ผู้สอนกล่าวขอบคุณและให้กำลังใจทุกคนผู้เรียนในการเดินทางไปสู่อาชีพในฝันได้

บทที่ 7

แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมายในโปรแกรม คือ เยาวชน Gen Z ที่เกิดมาในยุคสังคมดิจิทัล หรือสังคมเทคโนโลยีที่มีความล้ำหน้าและมีการรับข้อมูลข่าวสารรวดเร็ว และใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่บนเว็บไซต์ สื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยใช้ประโยชน์ของแพลตฟอร์มออนไลน์และเทคโนโลยีเข้ามาเป็นทรัพยากรการเรียนรู้เป็นหลัก ดังนี้

4) เป็นแหล่งความรู้ที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา ผู้สอนสามารถใช้เสิร์ชเอนจิน (Search Engines) หรือโปรแกรมค้นหาที่ถูกออกแบบมาเป็นเครื่องมือใช้งานในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ โดยโปรแกรมส่วนมากที่ใช้สำหรับการค้นหาข้อมูลบนเว็บไซต์ เช่น Google Yahoo Baidu Bing เป็นต้น ด้วยวิธีการป้อนคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการเรียนรู้ จากนั้นผู้สอนสามารถเลือกใช้ข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลมาสร้างเนื้อหาในการเรียนรู้สำหรับการนำเสนอและการสอน

5) เป็นสื่อการเรียนรู้ที่อยู่ในความสนใจของนักเรียน เช่น การใช้วีดิทัศน์หรือสไลด์ทัศนูปกรณ์ การใช้สไลด์ประกอบการบรรยายของ Canva หรือ Prezi สามารถกระตุ้นความสนใจ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้สำหรับนักเรียนได้เป็นอย่างดี การให้นักเรียนใช้เสิร์ชเอนจินและโซเชียลมีเดีย ในการแสวงหาความรู้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในการเรียนรู้ของแต่ละกิจกรรม ตลอดจนการใช้ คอมพิวเตอร์พกพา โทรศัพท์มือถือ หรือไอแพด เป็นเครื่องมือเรียนรู้ เป็นต้น

6) เป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เรียนและผู้เรียน หรือผู้เรียนและผู้สอน ในการติดตามและได้รับคำปรึกษาระหว่างทำกิจกรรม เช่น กลุ่มสนทนาเปิดของไลน์ (Line open chat) หรือการประชุมออนไลน์ผ่าน Zoom หรือ Google Meet เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีสื่อการเรียนรู้ที่เป็นบุคคลหรือวิทยากร ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของการแนะนำอาชีพหรือแนะนำการศึกษาต่อ หรือวิทยากรที่มีความเข้าใจในผู้เรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งนี้ สื่อบุคคลสามารถประกอบอาชีพอะไรก็ได้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามประเภทอาชีพที่ต้องการนำเสนอหรืออยู่ในกระแสนิยม หรือสื่อบุคคลสามารถเป็นนักเรียนหรือศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ในการร่วมกิจกรรมพูดคุยให้คำแนะนำเรื่องการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพ ตลอดจนให้ข้อคิดสะท้อนกลับเกี่ยวกับแผนอาชีพของนักเรียน สิ่งสำคัญของสื่อบุคคลและวิทยากร จำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อสาร สามารถกระตุ้นความสนใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียนได้

บทที่ 8

วิธีการใช้เครื่องมือเพื่อการประเมินผลการเรียนรู้

วิธีการประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ สามารถทำได้ ดังนี้

ประเมินก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม ผู้สอนจะต้องทำการทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพของผู้เรียนด้วยแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ และทำการวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพของผู้เรียนด้วยแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ

ประเมินระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม ผู้สอนสามารถประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนได้จากแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน จากการเขียนสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน

เครื่องมือในโปรแกรม

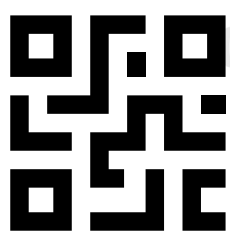
ผู้สอนสามารถนำแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ แบบวัดระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพ และแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน นี้ไปใช้ได้โดยการดาวน์โหลดจากลิงก์หรือ QR Code ที่ปรากฏ ดังนี้

Link แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ: <http://googledoc.abcdefg/testcareerplanning>

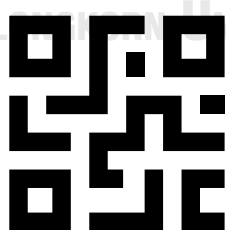
Link แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ: <http://googledoc.abcdefg/careerplanabilities>

Link แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน: <http://googledoc.abcdefg/dreamcareerplanjournal>

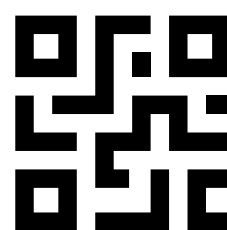
QR Code:

แบบทดสอบความรู้

แบบวัดความสามารถ

แบบบันทึกเส้นทางสู่ฝัน

บทที่ 9

เทคนิคการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ใช้

ผู้สอนสามารถนำเทคนิคเหล่านี้ไปใช้ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพได้ ดังนี้

เทคนิคในการจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยมีเงื่อนไขของเวลา

หากผู้สอนเป็นครูประจำชั้นหรือครูแนะแนว ผู้สอนสามารถแบ่งการจัดกิจกรรมเรียนรู้เป็นหนึ่งกิจกรรมต่อ 1 คาบ ไม่ว่าจะเป็นคาบโฮมรูม คาบแนะแนว หรือคาบท้ายของการเรียนในแต่ละวัน หรือพ่อแม่ผู้ปกครองอาจเลือกเวลาว่างในการจัดกิจกรรม 1 แผนการเรียนรู้ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ แต่ผู้สอนจำเป็นต้องดำเนินกิจกรรมเรียนรู้ตามลำดับในคู่มือ อาจกล่าวได้ว่า ระยะเวลาในการทำกิจกรรมสามารถปรับยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมต่อบริบทของผู้ใช้ แต่ต้องดำเนินกิจกรรมตามแผนการเรียนรู้ที่เรียงลำดับไว้อย่างเคร่งครัดตามกระบวนการวางแผนอาชีพ

เทคนิคในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

สถานที่ในการจัดกิจกรรมควรมีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหวในการทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การแสดงละครหรือบทบาทสมมติ การเล่นเกมต่าง ๆ เป็นต้น โดยสามารถเคลื่อนย้ายโต๊ะ เก้าอี้ปรับได้ตามสะดวก มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเท มีความเงียบสงบ ไม่รบกวนสมาธิในการทำกิจกรรม มีอุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อการเรียนรู้ สำหรับการทำกิจกรรม เช่น สื่อสไลด์ทัศน์ คอมพิวเตอร์เชื่อมต่อโปรเจกเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต กระดาษ ดินสอ ปากกา post-it flipchart เป็นต้น และต้องมีบรรยากาศเป็นกันเอง ผ่อนคลาย หากดำเนินการจัดกิจกรรมแบบต่อเนื่องทั้งวันจะต้องมีบริการอาหารและเครื่องดื่มระหว่างพักเบรกตามความเหมาะสม และมีสุภาพชนเพียงต่อจำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม ทั้งนี้ในสถานการณ์ที่มีโรคระบาดและมีการห้ามใช้สถานที่จัดกิจกรรม สามารถใช้การจัดกิจกรรมผ่านระบบประชุมออนไลน์ด้วยโปรแกรม Zoom Google Meet หรือ Microsoft Team ได้

เทคนิคในการคัดเลือกสื่อบุคคล

ผู้สอนสามารถทำการสำรวจจากผู้เรียนว่าต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพอะไร เพื่อหาแนวทางในการเลือกวิทยากรหรือแขกรับเชิญ นอกจากนี้ สามารถดูกระแสนิยมของอาชีพจากช่องทางโซเชียลมีเดีย หรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในอาชีพนั้นอย่างแท้จริง หรือเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาต่อหรือได้ประกอบอาชีพใดอาชีพหนึ่งแล้วมาชวนคุยสะท้อนคิดในเรื่องของการวางแผนเข้าสู่การศึกษาต่อหรือเส้นทางอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือกำหนดได้ สิ่งสำคัญ คือ บุคคลนั้นจะต้องสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เรียนได้

เทคนิคในการสร้างบรรยากาศของการได้สัมผัสอาชีพ

ผู้สอนสามารถใช้ VDO clips ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพต่าง ๆ ตามรายการในช่อง YouTube ที่ได้รับความนิยมมากมาย โดยที่ผู้สอนเปิดให้ผู้เรียนได้รับชมและสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ชวนคุยสะท้อนคิดในประเด็นอาชีพต่าง ๆ ถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ทั้งของผู้สอนและผู้เรียนร่วมกัน

เทคนิคในการเสริมพลังและกระตุ้นการเรียนรู้

ในกรณีที่กิจกรรมมีการให้นำเสนอผลงาน ผู้สอนสามารถสร้างพื้นที่จัดแสดงผลงานของผู้เรียนได้ โดยสามารถทำหอศิลป์ (art gallery) อย่างง่าย เช่น ใช้บอร์ดนำเสนอผลงานตามทางเดินหรือบนกระดานหน้าชั้นเรียน โพสต์ภาพนำเสนอทางโซเชียลมีเดีย โพสต์ภาพนำเสนอในอัลบั้มรูปภาพของกลุ่มสนทนาไลน์ เป็นต้น เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองผ่านการศึกษาภาพแผนอาชีพหรือผลงานของผู้เรียนแต่ละคน และจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากออกแบบแผนของตนให้ดีที่สุด เพราะผู้เรียนจะเกิดความภาคภูมิใจในการนำเสนอผลงานของตน

เทคนิคในการติดต่อประสานงานและติดตามผล

ในสภาวะการณ์ที่ต้องมีการติดต่อและประสานงานระหว่างผู้จัดโปรแกรมและผู้เข้าร่วมโปรแกรมควรสร้างช่องทางออนไลน์สำหรับกลุ่ม เช่น การใช้ไลน์กลุ่ม การใช้อีเมล การใช้โซเชียลมีเดีย การประชุมออนไลน์ เป็นต้น ทั้งนี้สามารถเลือกใช้ได้อย่างสะดวกและเหมาะสมแก่ตัวผู้สอนและผู้เรียน

รายการอ้างอิง

- Arrington, K. (2000). Middle grades career planning programs. *Journal of career development*, 27(2), 103-109.
- Bardick, A. D., Bernes, K. B., Magnusson, K. C., & Witko, K. D. (2004). Junior high career planning: What students want. *Canadian journal of counselling* 38(2), 104-117.
- Bardick, A. D., Bernes, K. B., Magnusson, K. C., & Witko, K. D. (2006). Junior high school students' career plans for the future. *Journal of career development*, 32(3), 250-271.
- Holland, J. L. (1973). *Making vocational choice: A theory of careers*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Magnuson, C. S., & Starr, M. F. (2000). How early is too early to begin life career planning? The importance of the elementary school years. *Journal of career development*, 27(2), 89-101.
- Miller, D. C., & Form, W. H. (1951). *Industrial Sociology* (1 ed.). New York: Harper & Bros.
- Myers, I. B. (1962). *The Myers-Briggs type indicator*. Palo Alto, Calif.: Consulting Psychologists Press.
- Nordin, M. H. A., & Seng, H. C. (2021). Exploring Children's Career Planning Through Career Guidance Activities: A Case Study. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 10(2), 754-765. doi:DOI: 10.6007/IJARPED/v10-i2/10071
- กรมการจัดหางาน. (2557). การเตรียมความพร้อมเพื่อการศึกษาต่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6. กรุงเทพฯ: กองวิจัยตลาดแรงงาน กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กัลยาณี กองปิ่น และคณะ. (2559). คุณลักษณะที่แสดงถึงความพร้อมทางอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอรรถวิทย์ กรุงเทพมหานคร. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 31(3), 63-69.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2532). พัฒนาการทางอาชีพ (3 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรารธนา พลอภิชาติ. (2553). โมเดลเชิงสาเหตุของความลังเลใจในการเลือกประกอบอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในกรุงเทพมหานคร. (ครุศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ
2. (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
3. แบบประเมินองค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
4. แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ
5. แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds
6. แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้
7. แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน
8. แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้
9. แบบประเมินความพึงพอใจโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
10. ประเด็นอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
11. ประเด็นคำถามสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1. แบบสอบถามความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ

คำนำ

แบบสอบถามเรื่อง “ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ” เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของงานวิจัยที่มีขึ้นเพื่อศึกษาข้อมูลด้านการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการให้ข้อมูลตามแบบสอบถามฉบับนี้จะไม่ผลกระทบต่อนักเรียน โดยข้อมูลที่ได้กลับมาผู้วิจัยจะนำเสนอโดยภาพรวมและไม่อ้างอิงชื่อผู้ตอบ

จึงขอความอนุเคราะห์ผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดพิจารณาตอบข้อคำถามด้วยความสมัครใจตามความเป็นจริง จักขอบพระคุณยิ่ง

ผู้วิจัย

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

- แบบสอบถามฉบับนี้มีทั้งหมด 10 หน้า แบ่งเป็น 3 ตอน
 ? ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
 👁️ ตอนที่ 2 ความสามารถในการวางแผนอาชีพ
 🖥️ ตอนที่ 3 ความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ
- ตอนที่ 1 ให้นักเรียนกรอกข้อมูลและเติมเต็มเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง
- ตอนที่ 2 ให้นักเรียนกรอกข้อมูลตามความเป็นจริงและเติมเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่สามารถอธิบายระดับความคิดเห็นของตนเองได้ดีที่สุด ทั้งนี้แบบสอบถามนี้ไม่มีข้อใดถูกหรือผิดเพราะขึ้นอยู่กับทัศนคติของนักเรียนเป็นสำคัญ ตามเกณฑ์ดังนี้

5 เห็นด้วยมากที่สุด

4 เห็นด้วยมาก

3 เห็นด้วยปานกลาง

2 เห็นด้วยน้อย

1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

- ตอนที่ 3 ให้นักเรียนกรอกข้อมูลและเติมเต็มเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้นักเรียนกรอกข้อมูลและเติมเต็มเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

1. เพศ ☐ 1) ชาย ☐ 2) หญิง
2. อายุ _____ ปี
3. กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ☐ 1) ม. 1 ☐ 2) ม. 2 ☐ 3) ม. 3
4. หากนักเรียนเรียนจบมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว นักเรียนมีแผนที่จะ...
 - ☐ 1) เรียนต่อสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)
 - ☐ 2) เรียนต่อสายอาชีพ (ปวช.-ปวส.)
 - ☐ 3) เรียนต่อเตรียมทหาร/ นายร้อย
 - ☐ 4) ประกอบอาชีพ (งานประจำ/ งานชั่วคราว/ ฝึกงาน/ ช่วยงานผู้ปกครอง)
 - ☐ 5) ไม่มีแผนเรียนต่อ/ไม่มีแผนประกอบอาชีพ
 - ☐ 6) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

ตอนที่ 2 ความสามารถในการวางแผนอาชีพ

คำชี้แจง ให้นักเรียนเติมเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องรายการคำถามที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน ดังนี้

ความสามารถในการวางแผนอาชีพ	ความคิดเห็น <small>5 เห็นด้วยมากที่สุด 4 เห็นด้วยมาก 3 เห็นด้วยปานกลาง 2 เห็นด้วยน้อย 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด</small>				
Stage 1) DIAGNOSE YOURSELF Let's find out who I am!!! ขั้นที่ 1) ขั้นวินิจฉัยตัวเอง มาค้นหาว่าตนเองเป็นอย่างไรกันเถอะ					
1.1 ฉันเชื่อว่าสักวันจะได้เป็นหรือทำในสิ่งที่ชอบ	5	4	3	2	1
1.2 ฉันรู้แล้วว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไรและสามารถมองเห็นอนาคตของตัวเอง 5-10 ปีต่อจากนี้	5	4	3	2	1
1.3 ฉันเชื่อมั่นว่าตนเองมีความรู้ความถนัดความสามารถ ทักษะ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ	5	4	3	2	1
1.4 ฉันรู้จักตนเองทั้งในเรื่องนิสัย บุคลิกภาพ ความต้องการ และความสนใจของตนเอง	5	4	3	2	1
1.5 ฉันเชื่อว่าบุคลิกภาพ ทักษะ ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยมของตนเอง ส่งผลต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพ	5	4	3	2	1
1.6 ฉันเห็นว่าในโลกนี้มีอาชีพอีกมากมายที่ยังไม่ได้รู้จัก	5	4	3	2	1
1.7 ฉันเชื่อว่าได้เจออาชีพที่อยากทำแล้ว	5	4	3	2	1
1.8 ฉันรู้จักและให้ความสนใจในอาชีพที่อยากจะทำในอนาคต	5	4	3	2	1

1.9 ฉันรู้จักว่าอาชีพที่ฉันสนใจต้องมีความรู้หรือใช้ทักษะอะไรบ้าง	5	4	3	2	1
 Stage 2) DESIGN YOUR LIFE Let's find out how can I be!!! ขั้นที่ 2) ขั้นตอนออกแบบชีวิต: วิเคราะห์สิ่งที่ เป็น สิ่งที่ชอบ สิ่งที่ใช้ เพื่อออกแบบเส้นทางความฝันกันเถอะ					
2.1 ฉันเห็นว่าตนเองสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพในอนาคตได้	5	4	3	2	1
2.2 ฉันรู้จักอาชีพที่ตัดสินใจเลือกเป็นอย่างดี	5	4	3	2	1
2.3 ฉันตัดสินใจเลือกอาชีพด้วยความสนใจของตนเอง	5	4	3	2	1
2.4 ฉันเห็นว่าค่านิยมส่วนบุคคลส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	5	4	3	2	1
2.5 ฉันเห็นว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	5	4	3	2	1
2.6 ฉันเห็นว่าความรู้ ความสามารถ และทักษะของตนเองส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	5	4	3	2	1
2.7 ฉันเห็นว่าผลการเรียนส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ	5	4	3	2	1
2.8 ฉันเห็นว่าการวางแผนอาชีพมีความจำเป็นและควรทำแต่เนิ่น ๆ	5	4	3	2	1
2.9 ฉันสามารถวางแผนให้กับตนเองทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ตนเองสนใจ	5	4	3	2	1
2.10 ฉันสามารถวางแผนระยะสั้นเพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพให้ตนเองได้	5	4	3	2	1
2.11 ฉันสามารถวางแผนระยะยาวเพื่อเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพให้ตนเองได้	5	4	3	2	1
2.12 ฉันเห็นว่าการได้รับคำแนะนำหรือคำปรึกษาในการวางแผนในเรื่องการเรียนและอาชีพกับบุคคลอื่น เช่น เพื่อน ครอบครัว ครูอาจารย์ ฯลฯ จะช่วยให้ฉันสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้ง่ายยิ่งขึ้น	5	4	3	2	1
 Stage 3) DO YOUR PLAN Let's find out what I'm going to do more!!! ขั้นที่ 3) ขั้นลงมือทำตามแผน: มาลงมือทำตามแผน ประเมินแผนและพัฒนาแผนนั้นให้ดียิ่งขึ้นกันเถอะ					
3.1 ฉันลงมือทำตามแผนที่วางไว้และเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี	5	4	3	2	1

3.2 การติดต่อกับบุคคลที่ประกอบอาชีพนั้น เพื่อขอคำแนะนำในการเข้าสู่อาชีพ จะพัฒนาฉันให้ก้าวเข้าสู่สายอาชีพที่ฉันสนใจได้	5	4	3	2	1
ความสามารถในการวางแผนอาชีพ <div style="text-align: right;"> ความคิดเห็น 5 เห็นด้วยมากที่สุด 4 เห็นด้วยมาก 3 เห็นด้วยปานกลาง 2 เห็นด้วยน้อย 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด </div>					
3.3 การเลือกอบรมวิชาชีพเพิ่มเติม การทดลองงาน การฝึกงาน หรือดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ จะพัฒนาฉันให้ก้าวเข้าสู่สายอาชีพที่ฉันสนใจได้	5	4	3	2	1
3.4 ฉันรู้จักค้นคว้าและเข้าถึงข้อมูลของ “อาชีพอื่น ๆ” ที่ตนเองสนใจได้	5	4	3	2	1
3.5 ฉันตั้งใจเรียนเพื่อจะประกอบอาชีพที่ใฝ่ฝันได้	5	4	3	2	1
3.6 ฉันเห็นว่าการประเมินแผนที่ได้วางไว้เป็นสิ่งจำเป็น	5	4	3	2	1
3.7 ฉันสามารถประเมินแผนด้วยตนเองได้	5	4	3	2	1
3.8 บุคคลอื่นสามารถช่วยประเมินแผนของฉันได้	5	4	3	2	1
3.9 การนำเสนอเรื่องแผนเรียนต่อหรือแผนอาชีพแก่บุคคลอื่น เช่น เพื่อน ครอบครัว ครูอาจารย์ ฯลฯ สามารถช่วยฉันพัฒนาแผนได้	5	4	3	2	1
3.10 ฉันเห็นว่าอาชีพที่ฉันตัดสินใจเลือกสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกในอนาคต	5	4	3	2	1
3.11 ฉันศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองสนใจหรืออาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม	5	4	3	2	1
3.12 ฉันมุ่งมั่นที่จะเข้าสู่อาชีพที่เลือกไว้	5	4	3	2	1
3.13 ฉันสามารถทบทวน ปรับปรุง หรือวางแผนอาชีพใหม่เมื่อได้รับคำแนะนำหรือคำติชมด้วยความเต็มใจและไว้อคติ	5	4	3	2	1

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ

คำชี้แจง ให้นักเรียนกรอกข้อมูลและเติมเต็มเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ ตามความเป็นจริง

1. นักเรียนเคยได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนการเรียนรู้หรือไม่ ☐ 1) เคย ☐ 2) ไม่เคย
2. นักเรียนได้รู้จักการวางแผนการเรียนรู้ผ่านช่องทางใดบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) คาบแนะแนว	☐ 2) คาบโฮมรูม	☐ 3) ปรึกษาคุณครู
☐ 4) พูดคุยกับพ่อแม่	☐ 5) พูดคุยกับเพื่อน	☐ 6) นิทรรศการ
☐ 7) ทักษะศึกษา	☐ 8) การเข้าค่าย	☐ 9) การอบรมโดยวิทยากร
☐ 10) รายการโทรทัศน์	☐ 11) หนังสือ	☐ 12) เว็บไซต์ต่าง ๆ
☐ 13) โซเชียลมีเดีย	☐ 14) Live/Talk Show	☐ 15) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____
3. นักเรียนชื่นชอบหรือพอใจการวางแผนการเรียนรู้ผ่านช่องทางใดบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) คาบแนะแนว	☐ 2) คาบโฮมรูม	☐ 3) ปรึกษาคุณครู
☐ 4) พูดคุยกับพ่อแม่	☐ 5) พูดคุยกับเพื่อน	☐ 6) นิทรรศการ
☐ 7) ทักษะศึกษา	☐ 8) การเข้าค่าย	☐ 9) การอบรมโดยวิทยากร
☐ 10) รายการโทรทัศน์	☐ 11) หนังสือ	☐ 12) เว็บไซต์ต่าง ๆ
☐ 13) โซเชียลมีเดีย	☐ 14) Live/Talk Show	☐ 15) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____
4. นักเรียนเคยได้รับการแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพหรือไม่ ☐ 1) เคย ☐ 2) ไม่เคย
5. นักเรียนได้รู้จักการวางแผนอาชีพผ่านช่องทางใดบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) คาบแนะแนว	☐ 2) คาบโฮมรูม	☐ 3) ปรึกษาคุณครู
☐ 4) พูดคุยกับพ่อแม่	☐ 5) พูดคุยกับเพื่อน	☐ 6) นิทรรศการ
☐ 7) ทักษะศึกษา	☐ 8) การเข้าค่าย	☐ 9) การอบรมโดยวิทยากร
☐ 10) รายการโทรทัศน์	☐ 11) หนังสือ	☐ 12) เว็บไซต์ต่าง ๆ
☐ 13) โซเชียลมีเดีย	☐ 14) Live/Talk Show	☐ 15) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____
6. นักเรียนชื่นชอบหรือพอใจการวางแผนอาชีพผ่านช่องทางใดบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) คาบแนะแนว	☐ 2) คาบโฮมรูม	☐ 3) ปรึกษาคุณครู
☐ 4) พูดคุยกับพ่อแม่	☐ 5) พูดคุยกับเพื่อน	☐ 6) นิทรรศการ
☐ 7) ทักษะศึกษา	☐ 8) การเข้าค่าย	☐ 9) การอบรมโดยวิทยากร
☐ 10) รายการโทรทัศน์	☐ 11) หนังสือ	☐ 12) เว็บไซต์ต่าง ๆ
☐ 13) โซเชียลมีเดีย	☐ 14) Live/Talk Show	☐ 15) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

7. ถ้ามีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ นักเรียนต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่

☐ 1) ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม

เพราะ _____

☐ 2) ไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม

เพราะ _____

8. นักเรียนคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ มีความจำเป็นหรือไม่

☐ 1) มีความจำเป็น

เพราะ _____

☐ 2) ไม่มีความจำเป็น

เพราะ _____

9. โปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพที่นักเรียนอยากให้มีขึ้นนั้น ควรจัดในเวลาใด (เลือกได้เพียง 1 คำตอบ)

☐ 1) วันธรรมดา

☐ 2) วันเสาร์/อาทิตย์

☐ 3) วันหยุด

☐ 4) ปิดเทอม

10. นักเรียนคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพที่นักเรียนอยากให้มีขึ้นนั้นควรเป็นอย่างไร (เลือกได้เพียง 1 คำตอบ)

☐ 1) ช่วยให้นักเรียนค้นพบตัวเองและตามหาอาชีพในฝัน

☐ 2) ช่วยให้นักเรียนรู้จักวิธีที่จะทำให้อาชีพในฝันได้กลายเป็นจริง

☐ 3) ช่วยให้นักเรียนที่กำลังพยายามพัฒนาตนเอง

☐ 4) ช่วยคุยกับผู้ปกครอง คุณพ่อคุณแม่ ให้ยอมรับในสิ่งที่นักเรียนอยากเป็น/อยากทำ

☐ 5) ทุกข้อที่กล่าวมา

11. นักเรียนคิดว่าสาระการเรียนรู้ใดที่นักเรียนคาดหวังให้มีในโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ

(สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) วิธีการรู้จักตนเองว่ามีความสามารถและทักษะอะไร

☐ 2) วิธีการรู้จักตนเองว่ามีความชอบ ความสนใจ และจุดแข็งอะไรบ้าง

☐ 3) วิธีการวิเคราะห์ตนเองว่าให้ความสำคัญกับเรื่องใดบ้าง

☐ 4) วิธีการค้นหาแรงบันดาลใจให้ตนเอง

☐ 5) การรู้จักอาชีพต่าง ๆ ทั่วโลกในปัจจุบันที่น่าสนใจ

- ☐ 6) วิธีการเข้าถึงแหล่ง/ข้อมูลอาชีพต่าง ๆ ที่ตนเองสนใจ
- ☐ 7) การรู้จักว่าการวางแผนอาชีพมีขั้นตอนอะไรบ้าง และทำอย่างไร
- ☐ 8) การรู้จักประเมินแผนอาชีพของตนเองว่าจะมีโอกาสประสบความสำเร็จหรือไม่
- ☐ 9) วิธีการที่จะทำให้ตนเองจะมีความมุ่งมั่นและพยายามทำให้แผนสำเร็จได้
- ☐ 10) วิธีการพัฒนาตนเองให้ได้ตามแผนอาชีพของตน

12. การเรียนรู้แบบใดที่น่าจะเหมาะสมกับโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพที่นักเรียนอยากให้มี
(สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) เรียนรู้ด้วยตนเอง	☐ 2) เรียนรู้กับเพื่อน ๆ
☐ 3) เรียนรู้ผ่านสื่อ/แอปพลิเคชันออนไลน์	☐ 4) เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเล่น
☐ 5) เรียนรู้จากเจ้าของอาชีพ	☐ 6) เรียนรู้จากคุณครู/วิทยากร
☐ 7) เรียนรู้จากการทัศนศึกษา	☐ 8) เรียนรู้จากการเข้าค่าย
☐ 9) เรียนรู้จากการได้ลองทำอาชีพนั้นจริง	☐ 10) เรียนรู้พร้อมผู้ปกครองหรือพ่อแม่

แม่

- ☐ 11) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

13. สิ่งใดเป็นประเด็นสำคัญที่จะทำให้ นักเรียนตัดสินใจเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1) เนื้อหาสาระ/ความรู้	☐ 2) เพื่อน	☐ 3) ผู้ปกครอง/คุณพ่อคุณแม่
☐ 4) สถานที่	☐ 5) กิจกรรม	☐ 6) ระยะเวลา
☐ 7) ค่าใช้จ่าย	☐ 8) อาหารการกิน	☐ 9) ความสะดวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในการเดินทาง

- ☐ 10) เจ้าหน้าที่/วิทยากร ☐ 11) สื่อและอุปกรณ์ ☐ 12) อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

14. นักเรียนมี ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ใดบ้างที่ต้องการจะช่วยให้โปรแกรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนอาชีพนี้เกิดขึ้นอย่างที่นักเรียนต้องการ

2. (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับ
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมา รวม 8 องค์ประกอบสำคัญของโปรแกรม ดังต่อไปนี้

(1) วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

(2) คุณสมบัติผู้เรียน

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่กำลังศึกษาในระดับชั้นปีที่ 1-3 มีอายุระหว่าง 12-15 ปี

(3) คุณสมบัติผู้สอน

ผู้สอนต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
- 2) เป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเชิงรุกได้
- 3) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds
- 4) เป็นผู้ที่มีความยืดหยุ่น ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการประยุกต์กิจกรรมเรียนรู้ให้เข้ากับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

(4) เนื้อหาสาระ

ขอบเขตของเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 แผนการเรียนรู้ตามขั้นตอนการวางแผนอาชีพ ดังนี้

- 1) แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการค้นพบตนเองในมิติต่าง ๆ เช่น บุคลิกภาพ ความชอบ ค่านิยม เป็นต้น และสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักอาชีพต่าง ๆ ที่หลากหลายบนโลกใบนี้ ตลอดจนเข้าใจและอธิบายได้ว่าอาชีพเหล่านั้นต้องมีทักษะหรือคุณสมบัติใดบ้างในการทำอาชีพเหล่านั้น
- 2) แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพที่ใฝ่ฝันประกอบกัน สาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือกและลงมือวางแผนเข้าสู่เส้นทางอาชีพได้
- 3) แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นการลงมือทำตามแผน ประกอบไปด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถติดตามการลงมือทำตามแผน ประเมินตนเองหรือให้ผู้อื่นช่วยประเมินตนเองในแผนที่ได้วางไว้ เพื่อพัฒนาแผนต่อไปในอนาคต

(5) กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมใช้กระบวนการเรียนรู้การวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (Active SDL Career Plan Learning) บูรณาการจากกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3 Ds Career Planning Process) กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) และกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (self-directed learning) เข้าไว้ด้วยกัน 8 ขั้นตอน ได้แก่ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว 6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การบรรยาย การเล่นเกม การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การทำกรณีศึกษา การทำงานศิลปะ การสะท้อนคิด การนำเสนอผลงาน เป็นต้น เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีความน่าสนใจและผู้เรียนสามารถได้รับประโยชน์และประสบการณ์ต่าง ๆ จากกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งในกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย 3 แผนการเรียนรู้ ที่รวมกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 19 กิจกรรมที่เรียงลำดับตามกระบวนการวางแผนอาชีพ ดังตารางสรุปนี้

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้ การวางแผนอาชีพ ด้วยการนำตนเอง เชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้ ย่อย	วิธีการเรียนรู้
1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (7 ชั่วโมง) แต่ละกิจกรรมจะใช้เวลา 45-60 นาที***	1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ	1.1 อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนตระหนัก เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> ● ฟังเพลงหรือดู VDO clip เกี่ยวกับอาชีพ ● จับคู่แลกเปลี่ยนพุดคุย ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.2 นี่คือนั่นในอนาคต! <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ผู้เรียนตระหนักและคำนึงถึงอาชีพหรือชีวิตในอนาคต	<ul style="list-style-type: none"> ● วาดรูปตนเองในอนาคต ● จับคู่แลกเปลี่ยนพุดคุย ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้ การวางแผนอาชีพ ด้วยการนำตนเอง เชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้	วิธีการเรียนรู้
	2) สำรวจตนเอง ด้วยกิจกรรม กลุ่ม	1.3 ค่านิยมของฉันเป็น อย่างไร? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องค่านิยมที่แต่ละบุคคล มี และเพื่อให้ผู้เรียน สำรวจค่านิยมของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สอนชวนคุย แลกเปลี่ยนก่อนสอน เนื้อหา ● เกม: ทายค่านิยมของ เพื่อนในชั้นเรียน ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.4 บุคลิกภาพนั้นสำคัญ ไหน? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์ กับแนวทางในการดำเนิน ชีวิต การทำงาน หรือ แนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจ บุคลิกภาพของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สอนชวนคุย แลกเปลี่ยนก่อนสอน เนื้อหา RIASEC (Holland, 1959) ● ทำแบบทดสอบ ออนไลน์ ● อภิปรายกลุ่มและ นำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.5 ฉันเป็นใคร? <i>วัตถุประสงค์:</i> เพื่อให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องบุคลิกภาพว่าสัมพันธ์ กับแนวทางในการดำเนิน ชีวิต การทำงาน หรือ แนวทางการศึกษาอย่างไร และเพื่อให้ผู้เรียนสำรวจ บุคลิกภาพของตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สอนชวนคุย แลกเปลี่ยนก่อนสอน เนื้อหาบุคลิกภาพ 16 แบบ (Myers, 1962) ● เกม: ไพ่บุคลิกภาพ 16 แบบ ● ทำแบบทดสอบ ออนไลน์ ● อภิปรายกลุ่มและ นำเสนอ

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้ การวางแผนอาชีพ ด้วยการนำตนเอง เชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้	วิธีการเรียนรู้
			● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	สำรวจโลกของ อาชีพด้วย กิจกรรมกลุ่ม	1.6 ละครอาชีพ วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องอาชีพ และเข้าถึง ข้อมูลอาชีพจากแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ	● แสดงบทบาทสมมติ ● เกม: ทายอาชีพจาก การชมการแสดง บทบาทสมมติ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.7 อาชีพแบบนี้ก็มีด้วย วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องอาชีพ และเข้าถึง ข้อมูลอาชีพจากแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ	● หาข้อมูลอาชีพจาก อินเทอร์เน็ต ● อภิปรายกลุ่มและ นำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		1.8 อาชีพของคนใน ครอบครัว วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องอาชีพ และเข้าถึง ข้อมูลอาชีพจากแหล่ง เรียนรู้ต่าง ๆ	● จับคู่แลกเปลี่ยน พูดคุยและนำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
4) ขั้นการ ออกแบบชีวิต (6 ชั่วโมง) แต่ละกิจกรรมจะ ใช้เวลา 45-60 นาที***	3) ร่วมกัน วิเคราะห์ ตนเองและ อาชีพเข้า ด้วยกันและ แลกเปลี่ยนผล สะท้อนกลับ	2.1 จับคู่อาชีพ วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล ความต้องการ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพที่ สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ	● เกม: ระดมสมองจับคู่ อาชีพ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้ การวางแผนอาชีพ ด้วยการนำตนเอง เชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้	วิธีการเรียนรู้
		2.2 วิเคราะห์ให้รอบด้าน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจตนเองที่ สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สอนชวนคุย แลกเปลี่ยนก่อนสอน เนื้อหา SWOT analysis ● เกม: ผู้เรียน SWOT ตนเองและใช้ Post-It แปะใน SWOT Flip Chart ● อภิปรายกลุ่มและ นำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	4) ช่วยผู้เรียน สร้างทางเลือก อาชีพเพื่อ วางแผนเข้าสู่ อาชีพที่กำหนด	2.3 ฉันมีทางเลือก วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจตนเองที่ สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือก อาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้สอนชวนคุย แลกเปลี่ยนก่อนสอน เนื้อหาทางเลือก อาชีพ ● จับคู่แลกเปลี่ยน พูดคุยและนำเสนอ ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.4 ล้อมวงสนทนาอาชีพ วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจตนเองที่ สัมพันธ์กับอาชีพต่าง ๆ และสร้าง 2-3 ทางเลือก อาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> ● ล้อมวงแลกเปลี่ยน ข้อมูลทางเลือกอาชีพ กับผู้เรียนอื่น ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้ การวางแผนอาชีพ ด้วยการนำตนเอง เชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้	วิธีการเรียนรู้
	5) ตัดสินใจเลือก อาชีพเพื่อ วางแผนระยะ สั้นหรือระยะ ยาว	2.5 ออกเดินทางสู่ท้อง ถนน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพ เพื่อวางแผนระยะสั้นหรือ ระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none"> ● งานกลุ่ม: วาด แผนการเดินทางสู่ อาชีพจากอาชีพที่สุ่ม ได้และนำเสนอในชั้น เรียน ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.6 เรืออาชีพ วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพ เพื่อวางแผนระยะสั้นหรือ ระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none"> ● งานกลุ่ม: วาด แผนการเดินทางสู่ อาชีพจากอาชีพที่สุ่ม ได้และนำเสนอในชั้น เรียน ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
		2.7 ฉันควรทำอะไร? วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพ เพื่อวางแผนระยะสั้นหรือ ระยะยาวได้	<ul style="list-style-type: none"> ● ออกแบบทางเลือก อาชีพของตนเอง ● นำเสนอในชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนกับ ผู้เรียนอื่น ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
	6) พุดคุยเพื่อ แลกเปลี่ยนผล สะท้อนกลับ เพื่อปรับแผน	2.8 จงเป็นผู้ตั้งเป้า! วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพ เพื่อวางแผนระยะสั้นหรือ ระยะยาว พร้อมระบุการ กระทำที่ตรงกับแผน อาชีพได้	<ul style="list-style-type: none"> ● ระบุการกระทำที่ สอดคล้องกับ ทางเลือกอาชีพของ ตนเอง ● นำเสนอในชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนกับ ผู้เรียนอื่น ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน

แผนการเรียนรู้	กระบวนการเรียนรู้ การวางแผนอาชีพ ด้วยการนำตนเอง เชิงรุก	กิจกรรมการเรียนรู้	วิธีการเรียนรู้
		2.9 แผนของฉัน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนรู้จักกำหนดอาชีพ เพื่อวางแผนระยะสั้นหรือ ระยะยาว พร้อมระบุการ กระทำที่ตรงกับแผน อาชีพได้	<ul style="list-style-type: none"> ● ระบุการกระทำที่ สอดคล้องกับ ทางเลือกอาชีพของ ตนเอง ● นำเสนอในชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนกับ ผู้เรียนอื่น ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน
5) ขั้นการลงมือ ทำตามแผน (123 ชั่วโมง)	7) นำแผนไป ปฏิบัติ (120 ชั่วโมง)	3.1 ลงมือทำตามแผน วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนลงมือทำตามแผนที่ กำหนดไว้	<ul style="list-style-type: none"> ● การลงมือทำด้วยการ นำตนเอง ● รายงานผลผ่านการ ประชุมกลุ่ม online platform: Google Meet/ Zoom/ Line openchat ● สะท้อนคิดการเรียนรู้ ผ่านการเขียน
	8) ประเมินแผน (3 ชั่วโมง)	3.2 ประเมินเพื่อปรับปรุง วัตถุประสงค์: เพื่อให้ ผู้เรียนประเมินแผนเพื่อ นพไปสู่การปรับปรุงแผน อาชีพของตนเองได้	<ul style="list-style-type: none"> ● นำเสนอในชั้นเรียน เพื่อแลกเปลี่ยนกับ ผู้เรียนอื่น ● สะท้อนคิดในชั้นเรียน

(6) ระยะเวลา

การจัดโปรแกรมใช้เวลาทั้งสิ้นใช้เวลาจัดทั้งสิ้น 136 ชั่วโมง แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1

- ปฐมนิเทศ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ แนะนำโปรแกรมและกิจกรรมโดยรวมที่จะได้เรียนรู้จากแนวคิดการวางแผนอาชีพ 3 Ds (3 Ds Career Planning) ความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนอาชีพ (1 ชั่วโมง)

- แผนการเรียนรู้ 1 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการวางแผนอาชีพขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) ที่ต้องการให้ผู้เรียนสำรวจตัวเองและสำรวจโลกของอาชีพได้ (7 ชั่วโมง)

- แผนการเรียนรู้ 2 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการวางแผนอาชีพขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) มีจุดเน้นให้ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นการวินิจฉัยตนเอง มาออกแบบและวางแผนเส้นทางเข้าสู่อาชีพในระยะสั้นหรือระยะยาวได้ (6 ชั่วโมง)

ระยะที่ 2

- แผนการเรียนรู้ 3 คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการวางแผนอาชีพขั้นลงมือทำตามแผน (doing stage) มีจุดเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำในสิ่งที่เขียนไว้ในแผน ประเมินและพัฒนาปรับปรุงแผนอาชีพของตนได้ ผู้เรียนมีระยะเวลา 8 สัปดาห์ (2 ชั่วโมง/วัน ซึ่งคิดเป็น 120 ชั่วโมง) ในการลงมือทำตามแผน โดยมีการรายงานผลเป็นระยะ จากนั้นผู้เรียนจะกลับมานำเสนอแก่ผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นเพื่อประเมินแผนอาชีพ (3 ชั่วโมง)

(7) ทรัพยากรการเรียนรู้

สามารถแบ่งออกเป็นประเภททรัพยากรการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

7.1) สถานที่เรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดโปรแกรม

- สถานที่จัดกิจกรรมควรเข้าถึงง่าย เดินทางไปกลับได้อย่างสะดวก และมีความปลอดภัย
- สถานที่ในการจัดกิจกรรมควรเป็นสถานที่ที่มีพื้นที่ในการทำกิจกรรมที่ต้องเอื้อต่อการเคลื่อนไหวและการทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การแสดงละคร การเล่นเกม เป็นต้น ตลอดจนมีห้องสุขาที่เพียงพอและรองรับผู้เข้าร่วมโปรแกรมและผู้จัดโปรแกรมทุกท่าน โต๊ะ เก้าอี้ หรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบกิจกรรมเรียนรู้ต่าง ๆ ต้องเคลื่อนย้ายได้สะดวก

- เป็นที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเท มีอุณหภูมิที่เหมาะสม มีความเงียบสงบไม่มีสิ่งรบกวนสมาธิในการทำกิจกรรม

- มีอุปกรณ์เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมต่าง ๆ เช่น วัสดุทัศน คอมพิวเตอร์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต ไมโครโฟน กระดาษ ดินสอ ปากกา บอร์ดแสดงผลงาน Flipchart เป็นต้น

7.2) แหล่งค้นคว้าความรู้และสื่อการสอน

- แหล่งความรู้มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยาการที่มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของการแนะแนวอาชีพหรือแนะแนวการศึกษาต่อ หรือวิทยาการที่มีความเข้าใจในผู้เรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

- สื่อการเรียนรู้ ได้แก่ สื่อบุคคลหรือวิทยาการ เอกสารประกอบการเรียนรู้ วิดีทัศน์ ทัศน์ สไลด์ Canva/Prezi ประกอบการบรรยาย เสิร์ชเอนจิน โซเชียลมีเดียและเว็บไซต์ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาในการเรียนรู้ แพลตฟอร์มออนไลน์ในการประชุมติดตามผลและประเมิน Line Openchat/Zoom/Google Meet เป็นต้น

(8) การประเมินผลการเรียนรู้

8.1) ประเมินผลผู้เรียนก่อนและหลังการเรียนรู้

- แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ
- แบบวัดความสามารถในวางแผนอาชีพ 3 Ds

8.2) ประเมินผลผู้เรียนระหว่างการเรียนรู้

- แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน
- แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้

3. แบบประเมินองค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
วัตถุประสงค์ของโปรแกรม - พรบ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งเน้นให้การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา เพิ่มศักยภาพของนักเรียนให้สูงขึ้น พัฒนาความสามารถของนักเรียนเพื่อประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนให้เกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด หรือความสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่นักเรียนในการออกไปสู่โลกแห่งการทำงานต่อไปในอนาคต - แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมของ Boyle (1981) Boone (1985) และ Franz et al. (2015) ที่ว่าหลักการสำคัญของโปรแกรม	เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพให้กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
<p>การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ การวางแผนและการออกแบบโปรแกรมได้อย่างเหมาะสม โดยวิเคราะห์จากปัญหาและความต้องการจำเป็นของผู้เรียน เพราะสิ่งนี้จะส่งผลถึงการบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโปรแกรมและทรัพยากรการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการดำเนินการจัดโปรแกรมอย่างมีประสิทธิภาพและความน่าเชื่อถือของการประเมินผล ตลอดจนสร้างคุณค่าให้โปรแกรมได้เป็นที่ยอมรับและดำเนินการจัดบริการโปรแกรมได้อย่างต่อเนื่อง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผลการวิจัยของกรมการจัดหางาน (2557) กัลยาณี กองปิ่น และคณะ (2559) ประรณนา พลอภิชาติ (2553) แสดงให้เห็นว่านักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นยังขาดความรู้และการเตรียมความพร้อมเข้าสู่การศึกษาต่อและเส้นทางอาชีพที่ตนเองกำหนดได้ - ผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) ที่แสดงระดับความสามารถในการวางแผนอาชีพ คือ ขั้นการวางแผนชีวิต ($M = 3.96$ S.D. = 0.97) และขั้นการวินิจฉัยตนเอง ($M = 4.02$ S.D. = 0.92) มีระดับน้อยกว่าขั้นการลงมือทำตามแผน ($M = 4.08$ S.D. = 0.88) ความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะเรื่องการสำรวจตนเอง (ร้อยละ 52) และการออกแบบเส้นทางเข้าสู่อาชีพ (ร้อยละ 19.4) 	
<p>คุณสมบัติผู้เรียน</p> <ul style="list-style-type: none"> - จากทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Ginzberg et al. (1951) Super (1957) Miller and Form (1951) Gottfredson (2002) นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจะอยู่ในช่วงของการพิจารณาอาชีพอย่างคร่าว ๆ หรือเดิบทและสนใจที่จะค้นหาตัวตน เริ่มค้นพบกิจกรรมบางประเภทที่สนใจ และรู้สึกได้ว่าทำกิจกรรมที่สนใจได้ดีกว่ากิจกรรมอื่น เริ่มพิจารณาเลือกอาชีพใน โดยคำนึงถึงความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ทักษะ และค่านิยมของตนเอง เริ่มพิจารณาถึงความสอดคล้องระหว่างการเรียนรู้ในตัวตนกับแผนที่ความรู้ด้านอาชีพที่ถูกพัฒนาขึ้นตามลำดับ แต่ยังไม่สามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างแน่นอน - Magnuson and Starr (2000) กล่าวว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การปลูกฝังและส่งเสริมวางแผนอาชีพสำหรับเด็กและเยาวชน 	<p>เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีอายุระหว่าง 12-15 ปี</p>

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
<p>สามารถเริ่มต้นตั้งแต่ในระดับประถมศึกษาไปจนกระทั่งถึงมัธยมศึกษาได้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนเห็นความจำเป็นและต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพมาก (ร้อยละ 97) 	
<p>คุณสมบัติผู้สอน</p> <ul style="list-style-type: none"> - จากการกำหนดคุณสมบัติผู้เรียน - ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ Miller and Form (1951) กล่าวว่า บุคคลช่วงวัย 0-15 ปี มุ่งเน้นการเตรียมตัวเข้าสู่การทำงาน การปฏิสัมพันธ์ของบุคคลช่วงวัยนี้จะอยู่ในครอบครัวและโรงเรียน ดังนั้นผู้ปกครอง ครู และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเพื่อนเพื่อนในสังคมจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการคิดและการดำรงชีวิต - แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Grow (1991) เชื่อว่า ผู้สอนต้องวางบทบาทระหว่างผู้เรียนและผู้สอนให้มีความเหมาะสมกับระดับความพร้อมในการนำตนเองของผู้เรียนที่มีความหลากหลาย ได้แก่ 1) พึงพาผู้สอน 2) เริ่มสนใจ 3) เข้าไปเกี่ยวข้องเอง และ 4) นำตนเองได้ - สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้เสนอบทบาทของผู้สอนด้วยการเรียนรู้เชิงรุก จะต้องมีความตระหนักในการปรับเปลี่ยนบทบาท แสวงหาวิธีการ กิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน - ผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) แสดงให้เห็นว่า ช่องทางของนักเรียนในการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพที่เป็นแหล่งเรียนรู้บุคคล ได้แก่ ปรึกษาพ่อแม่ (ร้อยละ 74.6) ปรึกษาเพื่อน (ร้อยละ 53.7) ปรึกษาครู (ร้อยละ 34.8) และอบรมโดยวิทยากร (ร้อยละ 28.8) 	<p>ผู้สอนต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) มีความรู้ความเข้าใจในผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา 2) มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเชิงรุก 3) มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds 4) มีความยืดหยุ่น มีความคิดสร้างสรรค์ สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นผู้เรียน และสามารถประยุกต์กิจกรรมการเรียนรู้ให้เข้ากับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
<p>เนื้อหาในการเรียนรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - พรบ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มุ่งเน้นให้การพัฒนาคุณภาพของนักเรียนให้เป็นคนดี มีสติปัญญา เพิ่มศักยภาพของนักเรียนให้สูงขึ้น พัฒนาความสามารถของนักเรียนเพื่อประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้ในบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนให้เกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด หรือความสนใจ เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่แก่นักเรียนในการออกไปสู่โลกแห่งการทำงานต่อไปในอนาคต - แนวคิดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) เน้นพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ด้านปัญญา เจตคติ และความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเลือกเนื้อหาในการเรียนรู้และกิจกรรมเรียนรู้มีการจัดเรียงลำดับอย่างต่อเนื่อง และมีการผสมผสาน - แนวคิดการวางแผนอาชีพ 3 Ds ประกอบด้วย 1) ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) 2) ขั้นการออกแบบชีวิต (designing stage) และ 3) ขั้นการลงมือทำ (doing stage) - ผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนต้องการการเรียนรู้ที่จะช่วยส่งเสริมพวกเขาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การรู้จักขั้นตอนการวางแผนอาชีพว่ามีขั้นตอนอะไรและทำอย่างไร (ร้อยละ 89.8) การรู้จักตนเองว่ามีความสามารถและทักษะอะไร (ร้อยละ 81.0) การรู้จักตนเองว่ามีความชอบ ความสนใจ และจุดแข็งอะไร (ร้อยละ 76.0) การพัฒนาตนเองให้ได้ตามแผนอาชีพของตน (ร้อยละ 68.8) การทำให้ตนเองมีความมุ่งมั่นและพยายามทำให้แผนสำเร็จได้ (ร้อยละ 68.2) เป็นต้น 	<p>ขอบเขตของเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 แผนการเรียนรู้ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) แผนการเรียนรู้ 1 ขั้น การวินิจฉัยตนเอง ประกอบด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการค้นพบตนเองในมิติต่างๆ เช่น บุคลิกภาพ ความชอบ ค่านิยม เป็นต้น และสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักอาชีพต่างๆ ที่หลากหลายบนโลกใบนี้ ตลอดจนเข้าใจและอธิบายได้ว่าอาชีพเหล่านั้นต้องมีทักษะหรือคุณสมบัติใดบ้างในการทำอาชีพนั้น 2) แผนการเรียนรู้ 2 ขั้น การออกแบบชีวิต ประกอบด้วยสาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพที่ใฝ่ฝันประกอบกัน สาระที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเลือกและลงมือวางแผนเข้าสู่เส้นทางอาชีพ 3) แผนการเรียนรู้ 3 ขั้น การลงมือทำตามแผน ประกอบด้วยสาระที่จะ

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
	<p>ช่วยให้ผู้เรียนสามารถติดตามการลงมือทำตามแผน ประเมินตนเอง หรือให้ผู้อื่นช่วยประเมินตนเองในแผนที่ได้วางไว้ เพื่อพัฒนาแผนต่อไปในอนาคต</p>
<p>กิจกรรมการเรียนรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) เน้นพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ด้านปัญญา เจตคติ และความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเลือกเนื้อหาในการเรียนรู้และกิจกรรมเรียนรู้มีการจัดเรียงลำดับ (sequence) อย่างต่อเนื่อง (continuity) และมีการผสมผสาน (integration) - สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) เชื่อว่า การเรียนรู้เชิงรุกเหมาะสมกับการนำมาประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เนื่องจากการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเล่นเกม การระดมสมอง การแสดงบทบาทสมมติ การทำกรณีศึกษา การทำงานศิลปะ การสะท้อนคิด การนำเสนอผลงาน เป็นต้น เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีความน่าสนใจและผู้เรียนสามารถได้รับประโยชน์และประสบการณ์ต่าง ๆ ช่วยกระตุ้นความสนใจและสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียนได้ - แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Knowles (1975) เชื่อว่าผู้เรียนคือผู้ใหญ่ที่สามารถรับผิดชอบตนเองได้และมองผู้เรียนในระดับปัจเจกชน เพราะความต้องการ ความพึงพอใจ และความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกัน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้ดีต่อเมื่อมีแรงจูงใจ ทั้งนี้ ผู้เรียนที่รู้จักตนเองอย่างดี สามารถชี้แนะตนเองและการกำหนดทิศทางได้ สามารถวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ของตนเองได้มีส่วนร่วมวางแผนการเรียนรู้ของตน รับผิดชอบต่อสิ่งที่ต้องปฏิบัติในการเรียนรู้ ประเมินติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ 	<p>กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมบูรณาการการเรียนรู้เชิงรุก การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และการวางแผนอาชีพ 3 Ds จนกลายเป็นการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพด้วยการนำตนเองเชิงรุก (active SDL career plan learning) 8 ขั้นตอน ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียนในโดยการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจ 2) สำรวจตนเองและโลกของอาชีพด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3) ร่วมกันวิเคราะห์ตนเองและอาชีพเข้าด้วยกันและแลกเปลี่ยนผลสะท้อนกลับ 4) ช่วยผู้เรียนสร้างทางเลือกอาชีพเพื่อวางแผนเข้าสู่อาชีพที่กำหนด 5) ตัดสินใจเลือกอาชีพเพื่อวางแผนระยะสั้นหรือยาว 6) พุดคุยเพื่อแลกเปลี่ยนผลสะท้อน

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
<p>ได้ ก็สามารถประสบผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายการเรียนรู้ตั้งไว้ได้</p> <ul style="list-style-type: none"> - Garrison (1997) เชื่อว่าแรงจูงใจ คือ สิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เพราะแรงจูงใจคือสิ่งที่ก่อให้เกิดความคิดริเริ่มที่จะเรียนรู้และสามารถรักษาความต่อเนื่องของการเรียนจนประสบความสำเร็จในสิ่งที่เรียนรู้ได้ แรงจูงใจสร้างปัจจัยส่งผลไปยังการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจ - การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เชิงรุกของ Baldwin and Williams (1988) Johnson et al. (1991) และ กมล โพธิเย็น (2564) จนได้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นนำเพื่อเตรียมความพร้อม 2) ขั้นปฏิบัติงานกลุ่ม 3) ขั้นสะท้อนคิด และ 4) ขั้นสะท้อนการเรียนรู้ แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของ Knowles (1984) 8 ขั้น คือ 1) เตรียมความพร้อมผู้เรียน 2) สร้างบรรยากาศ 3) วางแผนร่วมกัน 4) วินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ 5) กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 6) ออกแบบแผนการเรียนรู้ 7) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 8) ประเมินผลการเรียนรู้ - ผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่นักเรียนอยากให้มีในโปรแกรม 5 อันดับแรก คือ การเรียนรู้กับเพื่อน (ร้อยละ 96.4) การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเล่น (ร้อยละ 91.7) การเรียนรู้ผ่านสื่อหรือแอปพลิเคชันออนไลน์ (ร้อยละ 84.6) การเรียนรู้ด้วยตนเอง (ร้อยละ 74.0) และการเรียนรู้พร้อมผู้ปกครองหรือพ่อแม่ (ร้อยละ 72.9) - สืบเนื่องจากบุคลิกของเยาวชน Gen Z ในยุคสังคมดิจิทัลนั้น เป็นคนที่ชอบตัดสินใจและทำอะไรอย่างรวดเร็ว มีความอดทนต่ำ หากจะให้นักเรียนนั่งเรียนและเป็นฝ่ายรับ (passive learning) เพียงอย่างเดียว จะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายง่าย จึงเป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่น่าเบื่อ สนุกสนาน และใช้เวลาไม่นานเกินไป โดยจัดเป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่เรียงลำดับ (sequential learning activities) 	<p>กลับเพื่อปรับแผน 7) นำแผนไปปฏิบัติ และ 8) ประเมินผลแผน</p> <ul style="list-style-type: none"> - แบ่งเป็น 3 แผนการเรียนรู้ ที่รวบรวม 19 กิจกรรมเรียนรู้อยู่ที่เรียงลำดับอย่างต่อเนื่อง - แผนการเรียนรู้ 1 และ 2 จะเน้นการเรียนรู้เชิงรุกด้วยกระบวนการกลุ่ม กล่าวคือ มีการเรียนรู้ไปพร้อมกับเพื่อน (peer learning ระดมความคิดร่วมกัน ทำงานเป็นกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสะท้อนคิดในชั้นเรียน - การเรียนรู้ที่ 3 มุ่งเน้นให้นักเรียนรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ประเมินผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนมุมมองและความคิดในการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองร่วมกับผู้อื่นได้
<p>ระยะเวลาในการจัด</p> <ul style="list-style-type: none"> - เมื่อพิจารณา พรบ.การส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 มาตรา 8 วรรค 1 และ 2 ที่สนับสนุน ส่งเสริม หรือจัดการศึกษาด้วยตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> - แผนการเรียนรู้ 1 และ 2 ใช้เวลารวม 13

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
<p>ในทุกเวลา และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้โดยง่ายในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่มีภาระค่าใช้จ่ายเกินสมควร ไม่มีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขใดที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบัน เน้นพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ด้านปัญญา เจตคติ และความสามารถได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดจำเป็นต้องมีความต่อเนื่อง - แนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกของ Johnson, Johnson, and Smith (1991) เสนอการจัดการเรียนรู้เชิงรุกออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ 1) ชั้นนำจะใช้เวลา 3 - 5 นาที แสดงความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาที่จะสอนกับสิ่งที่ผู้เรียนมีพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว 2) ชั้นสอน ใช้เวลา 10 - 15 นาที โดยผู้สอนจะสอนเนื้อหาแล้วตามด้วยกิจกรรมอื่น จากการวิจัยพบว่าสมาธิหรือความสนใจของผู้เรียนที่เป็นเยาวชนจะลดลงอย่างรวดเร็วภายในเวลา 15 นาที ดังนั้น ผู้สอนสลับกิจกรรมอื่นในเวลา 3 - 4 นาที เพื่อเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศ และ 3) ชั้นสรุป ใช้เวลา 4 - 6 นาที สรุปเนื้อหาที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเองหรือกับเพื่อนในชั้นเรียน - งานวิจัยของ George and Alexander (1993) ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินโปรแกรมให้คำปรึกษาด้านการศึกษาต่อหรือการวางแผนอาชีพแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องดำเนินไปในระยะยาว (over a long period of time) ครูจะมีนักเรียนในการดูแลแบบกลุ่มเล็กจำนวน 15-18 คน ครูสามารถติดตามความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของนักเรียนในโปรแกรมให้คำปรึกษาตลอดระยะเวลาปีการศึกษาต่าง ๆ ของนักเรียน - Zinser (1995) เชื่อว่าการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะที่ยั่งยืนต้องใช้เวลารวมกันไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง - สืบเนื่องจากบุคลิกของเยาวชน Gen Z ในยุคสังคมดิจิทัลนั้น เป็นคนที่ชอบตัดสินใจและทำอะไรอย่างรวดเร็ว มีความอดทนต่ำ หากจะให้นักเรียนนั่งเรียนและเป็นฝ่ายรับ (passive learning) เพียงอย่างเดียว จะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายง่าย - ผลจากขั้นการวิจัย 1 (R1) ที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนคิดว่าช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมคือช่วงสุดสัปดาห์ (ร้อยละ 29) 	<p>ชั่วโมง (จัดช่วงสุดสัปดาห์) กิจกรรมเชิงรุกส่วนใหญ่จะไม่เกิน 45-60 นาทีต่อหนึ่งกิจกรรม โดยเริ่มเกริ่นนำ/ชวนคุย 4-5 ที่ ลงเนื้อหา 10-15 ทำกิจกรรม 20-30 นาที แล้วแต่บริบท และสรุปบทเรียน 4-5 นาที</p> <ul style="list-style-type: none"> - แผนการเรียนรู้ 3 ใช้เวลารวม 123 ชั่วโมง โดยกิจกรรมที่นักเรียนต้องลงมือทำตามแผนอาชีพของตัวเอง นักเรียนจะออกแบบและบริหารจัดการพัฒนาตนเองให้ได้ตามแผนมากที่สุดภายใน 120 ชั่วโมง จากนั้นร่วมกิจกรรมกลุ่มอีกครั้งเพื่อนำเสนอผลและประเมินร่วมกันอีก 3 ชั่วโมง

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
<p>ทรัพยากรการเรียนรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - เมื่อพิจารณา พรบ.การส่งเสริมการเรียนรู้ พ.ศ. 2566 มาตรา 8 วรรค 1 และ 2 ที่สนับสนุน ส่งเสริม หรือจัดการศึกษาด้วยตนเอง ในทุกเวลา และเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ทุกประเภทได้โดยง่ายในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่มีภาระค่าใช้จ่ายเกินสมควร ไม่มีข้อกำหนดหรือเงื่อนไขใดที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต - หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ที่ต้องการให้นักเรียนได้สำรวจ ความถนัดและความสนใจของตนเอง มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ตลอดจนใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ - นนทลี พรธาดาวิทย์ (2559) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุกไม่จำกัดเฉพาะการเรียนรู้ภายในห้องเรียน สามารถเรียนรู้ได้ทุกสถานการณ์ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ที่บ้าน และสามารถเรียนรู้ได้จากบุคคลทุกคนที่เกี่ยวข้อง ทำให้ความรู้ไม่มีขอบเขตจำกัด - Karatas and Arpaci (2021) กล่าวว่า ทักษะและความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับสูงและมีความสำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้แบบใหม่ในศตวรรษที่ 21 ที่ครอบคลุมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนรู้เพื่อชีวิตและอาชีพของตนได้ - Gautam (2020) ชี้ให้เห็นว่า แพลตฟอร์มออนไลน์คือแหล่งค้นคว้าความรู้ที่ทรงประสิทธิภาพที่สามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายและสนับสนุนการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของ 	<p>ทรัพยากรการเรียนรู้จำแนกดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - สถานที่เรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดโปรแกรม - แหล่งค้นคว้าความรู้และสื่อการสอน ได้แก่ 1) แหล่งความรู้มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหาของ การแนะแนวอาชีพหรือแนะแนวการศึกษาต่อหรือวิทยากรที่มีความเข้าใจในผู้เรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น 2) สื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ ได้แก่ สื่อบุคคลหรือวิทยากร เอกสารประกอบการเรียนรู้ วิดีทัศน์ สไลด์ Canva/Prezi - ประกอบการบรรยาย เสิร์ชเอนจิน โซเชียลมีเดียและเว็บไซต์ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาในการเรียนรู้ แพลตฟอร์มออนไลน์ในการประชุม ติดตามผลและประเมิน Zoom Google Meet Line Openchat เป็น

องค์ประกอบโปรแกรมและข้อมูลสนับสนุน	ข้อสรุป
	ต้น
<p>การประเมินผลการเรียนรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) ชี้ให้เห็นว่า ผู้จัดโปรแกรมสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการวัดความรู้เดิมของผู้เรียนก่อนเข้าโปรแกรม ก็สามารถนำมาเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าได้ นอกจากนี้ควรกำหนดเกณฑ์การประเมินผลทั้งก่อนและหลังสิ้นสุดโปรแกรมว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรมหรือไม่ - Baldwin and Williams (1988) กล่าวว่า ในการประเมินผลกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกนั้นจะอยู่ในขั้นติดตามผล ผู้เรียนสามารถจัดทำรายงาน หรือให้ผู้เรียนเขียนบันทึกประจำวัน รวมถึงให้ผู้เรียนเขียนสรุปความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในคาบเรียนนั้น ๆ - Knowles (1985) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงการวิพากษ์และผลการประเมินโดยตรงจากเพื่อนร่วมเรียนรู้ หรือผู้เชี่ยวชาญ (experts) ผู้เรียนสามารถจับกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสพการณ์และผลสะท้อนกลับที่ได้จากเพื่อนร่วมเรียนรู้และผู้สอนนั้นสามารถนำมาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไปในอนาคตได้ - ญัฐนันท์ วีระกุล (2558) และ มนัสวสน์ โกวิทยา (2551) พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลายที่สอดคล้องกับการวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีหรือประเมินการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโปรแกรม อาทิ แบบวัดความรู้ แบบวัดทัศนคติ แบบประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ แบบประเมินการเรียนการสอน แบบประเมินการจัดโปรแกรม แบบสัมภาษณ์ เป็นต้น - Rivera and Schaefer (2009) กล่าวว่า แฟ้มสะสมผลงานส่วนตัว (portfolios) ของนักเรียน (ซึ่งในงานวิจัยนี้คือ “แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน”) ยังสามารถช่วยติดตามพัฒนาการและความก้าวหน้าระหว่างเข้าร่วมโปรแกรม 	<p>การประเมินผลการเรียนรู้ มีดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - ประเมินผลผู้เรียนก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยเครื่องมือวัดและประเมินผล ได้แก่ 1) แบบทดสอบความรู้ เรื่องการวางแผนอาชีพ และ 2) แบบวัดความสามารถในวางแผนอาชีพ 3 Ds - ประเมินผลผู้เรียนระหว่างการเรียนรู้ ด้วยเครื่องมือวัดและประเมินผล ได้แก่ 1) แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน และ 2) แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้

4. แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อคำถาม 20 ข้อต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย X ลงบนตัวเลือกที่ถูกต้องที่สุด เพียงข้อเดียวและให้ทำทุกข้อ

1. ข้อใดบรรยายคำเกี่ยวกับ “อาชีพ” ได้ดีที่สุด
 - ก. สิ่งที่บันทาลเงินและความสุขแก่มนุษย์
 - ข. สิ่งที่กำหนดสถานะทางสังคมแก่มนุษย์
 - ค. สิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้แสดงตัวตน และความใฝ่ฝันของตนเอง
 - ง. ถูกทุกข้อ
2. ข้อใดอธิบายการวางแผนอาชีพได้ดีที่สุด
 - ก. การรับรู้ว่าจะต้องทำงานอะไรในอนาคต
 - ข. การทำงานไปวัน ๆ จนกว่าจะเจออาชีพที่เหมาะสมในอนาคต
 - ค. การกำหนดเป้าหมายชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเรียนต่อหรือทำงานในอนาคต
 - ง. ไม่มีข้อใดถูกต้อง
3. เหตุใด “การวางแผนอาชีพ” จึงเป็นจำเป็นต่อนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
 - ก. ช่วยให้เรตัดสินใจเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับเราได้
 - ข. ช่วยให้เราไม่เสียเวลาไปกับการทำในสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเรา
 - ค. ช่วยให้เราเข้าใจตัวเองได้ทุกมิติ
 - ง. ถูกทุกข้อ
4. คำกล่าวในข้อใดถูกต้องที่สุดเกี่ยวกับการวางแผนอาชีพ
 - ก. ควรยึดความนิยมของอาชีพมากกว่าความชอบส่วนตัว
 - ข. ควรยึดถือค่าตอบแทนและสิ่งที่สามารถตอบแทนสังคมเป็นหลัก
 - ค. ควรยึดถือความชอบ ความสามารถของตนเอง และอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้
 - ง. ไม่มีข้อใดถูกต้อง
5. ข้อใดกล่าวถึงขั้นตอนของการวางแผนอาชีพได้ดีที่สุด
 - ก. การรู้จักตนเองในทุกแง่มุมว่าเหมาะกับงานประเภทไหนบ้าง
 - ข. การวางแผนชีวิต 10-20 ปี เพื่ออาชีพที่ไม่เปลี่ยนแปลง
 - ค. การรู้จักอาชีพที่สร้างรายได้
 - ง. การออกแบบอาชีพการงานที่เข้ากับยุคสมัย

6. ข้อใดแสดงถึงการวางแผนอาชีพที่เหมาะสม
 - ก. ออมสินวางแผนอยากเข้าเรียนโรงเรียนชื่อดังแต่ยังไม่ลงมืออ่านหนังสือเตรียมสอบ
 - ข. กู้กไก่ออยากเป็นนักร้องจึงฝึกฝนจากยูทูบ
 - ค. น้อยหน้าเลือกเรียนศิลปภาษาฝรั่งเศสตามเพื่อนสนิท
 - ง. ต้นกล้าเรียนพิเศษตามที่คุณพ่อคุณแม่เลือกให้
7. การวางแผนอาชีพ 3 Ds (3Ds Career Planning) ประกอบด้วยอะไรบ้าง
 - ก. Designing / Doing / Discovering
 - ข. Diagnosing / Designing / Doing
 - ค. Developing / Doing / Discovering
 - ง. Diagnosing / Designing / Discovering
8. ข้อใดแสดงถึงขั้นการวินิจฉัยตนเองตามการวางแผนอาชีพ 3 Ds ได้ดีที่สุด
 - ก. ใบเฟิร์นคิดว่าตัวเองชอบเต้นเพราะทำตามกระแสนบนแอปพลิเคชันตีกต๋อก
 - ข. ใบทองคิดว่าตัวเองเหมาะกับอาชีพครูเพราะหมอดูบอกเช่นนั้น
 - ค. ใบเตยทำแบบทดสอบบุคลิกภาพเพราะอยากรู้ว่าตนเองเป็นคนอย่างไร
 - ง. ใบเมี่ยงเชื่อว่าตนเองเรียนดีและเป็นเด็กดีเพราะคุณพ่อคุณแม่บอกเช่นนั้น
9. การที่เราจะรู้จักบุคลิกภาพของตนเองได้ดีที่สุดเราควรทำอย่างไร
 - ก. ทำแบบทดสอบบุคลิกภาพ 16 ประเภท ออนไลน์
 - ข. ถามพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือครูแนะแนว
 - ค. ปรึกษาจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยา
 - ง. ไม่มีข้อใดถูกต้อง
10. การวินิจฉัยตนเองได้ดีที่สุดคือการรู้จักอะไร
 - ก. รู้จักตนเองในทุกด้านและรู้จักโลกของอาชีพ
 - ข. รู้จักตนเองและรู้จักนิสัยของตนเอง
 - ค. รู้จักความชอบของตนเองและรู้จักอาชีพทำเงิน
 - ง. รู้จักความรู้ความสามารถและความต้องการของตนเอง
11. ข้อใดแสดงถึงขั้นการออกแบบชีวิตตามการวางแผนอาชีพ 3 Ds ได้ดีที่สุด
 - ก. การวิเคราะห์อาชีพโดยคำนึงถึงค่าตอบแทนเป็นลำดับแรก
 - ข. การตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพ 1 อาชีพที่เหมาะสมกับตัวเรามากที่สุดเท่านั้น
 - ค. การมีทางเลือกอาชีพหลากหลายมากมายที่ไม่ยากต่อการตัดสินใจ
 - ง. การวิเคราะห์เลือกอาชีพที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพและความรู้ความสามารถของตนเอง

12. เมื่อบุคคลยึดถือ “การทำเงินรายได้มากมาย” เป็นค่านิยม เขาควรมองหาอาชีพประเภทใด
- ธุรกิจค้าขายออนไลน์
 - แพทย์
 - ติวเตอร์
 - นักการเมือง
13. การวิเคราะห์จับคู่การรู้จักตนเองและอาชีพข้อใด ไม่เหมาะสม มากที่สุด
- ฉันอยากให้โลกใช้พลังงานสะอาด ฉันเหมาะกับอาชีพวิศวกรดูแลเขื่อนไฟฟ้าพลังงานน้ำ
 - ฉันชอบดูหนัง Star Wars และ Star Trek มาก ฉันเหมาะกับอาชีพนักพยากรณ์อากาศ
 - ฉันชอบความสวยงามโดยเฉพาะได้เห็นผู้คนแต่งตัวดูดี ฉันเหมาะกับอาชีพช่างแต่งหน้า
 - ฉันเชี่ยวชาญในงานวิจัยเกี่ยวกับเชื้อโคโรนาไวรัส ฉันเหมาะกับอาชีพนักจุลชีววิทยา
14. เหตุใดเราจึงควรมีทางเลือกอาชีพไว้ 2-3 อาชีพ
- เพราะการมีทางเลือกที่หลากหลายจะช่วยให้เราใช้ชีวิตไม่จำเจ
 - เพราะทุกอาชีพที่เลือกไว้มีความไม่แน่นอนตามความโลเลของมนุษย์
 - เพราะอาชีพที่ใฝ่ฝันของเราสามารถมีได้มากกว่า 1 อาชีพ
 - ไม่มีข้อใดถูกต้อง
15. หากบุคคลต้องการพัฒนาตนเองในด้านวิทยาศาสตร์เพื่ออาชีพนักฟิสิกส์ที่ใฝ่ฝัน เขาควรออกแบบชีวิตเช่นไร
- เรียนกวดวิชาฟิสิกส์เพิ่มเติม
 - อ่านหนังสือเพิ่มพูนความรู้โดยเฉพาะด้านฟิสิกส์
 - มองทางเลือกมหาวิทยาลัยที่เชี่ยวชาญด้านฟิสิกส์ไว้ 2-3 ทางเลือก
 - ถูกทุกข้อ
16. การวางแผนอาชีพที่ดีที่สุดควรวางแผนเป็นระยะเวลาเช่นไร
- ระยะยาว 5 – 10 ปี เพื่อเตรียมตัวให้พร้อม
 - ระยะสั้นเป็นรายเทอมการศึกษา เพราะความสนใจ ความชอบเปลี่ยนแปลงได้
 - เป็นรายเดือน รายสัปดาห์ ก็ย่อมได้ เพราะสุดท้ายดูว่าได้ลงมือทำตามเป้าหมายหรือไม่
 - ถูกทุกข้อ
17. ข้อใดแสดงถึงขั้นการลงมือทำตามแผนตามการวางแผนอาชีพ 3 Ds ได้ดีที่สุด
- การลงมือทำตามเป้าหมายระยะสั้นเพื่อเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันไว้
 - การลงมือทำตามเป้าหมายระยะยาวเพื่อเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝันไว้
 - การประเมินผลของสิ่งที่ทำไปว่าตนเองพึงพอใจหรือไม่ หรือควรเปลี่ยนทางเลือกอาชีพ
 - ถูกทุกข้อ

18. ข้อใดแสดงถึงการลงมือทำตามแผนได้ดีที่สุด

- ก. แก้วอยากเป็นหมोजึงจับกบมาผ่าตัดเพื่อศึกษาอนาโตมีของสิ่งมีชีวิตด้วยตนเอง
- ข. เพี้ยฝึกฝนการเต้นเสมอ เพื่อสอบเข้าคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขา นาฏยศิลป์ตะวันตก
- ค. พางขอเงินผู้ปกครองเรียนกวดวิชากับเพื่อน ๆ ในกรุงเทพฯ เพื่อสอบเข้าเรียนต่อให้ได้
- ง. นิชาซื้อ iPad รุ่นใหม่ล่าสุดเพื่อเรียนออนไลน์ให้ได้ดีและผลการเรียนจะได้ไม่ตก

19. บุคคลใดลงมือทำแผนอาชีพไม่ถูกต้อง

- ก. พรประภาเรียนต่อ ม.ปลายสายวิทย์ฯ ตามเพื่อนสนิท
- ข. มีนาของคุณแม่เรียนพิเศษวิชาคณิตศาสตร์เพิ่มเติมเพราะรู้ว่าตนเองอ่อนวิชานี้
- ค. ระวีเลือกเรียนต่อ กศน. เพราะยังคงต้องช่วยที่บ้านทำงานหารายหลัก
- ง. พอใจเรียนต่อ ม. ปลายสายศิลป์ภาษาเพราะชอบวิชาภาษาอังกฤษมาก

20. การวางแผนอาชีพสามารถเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่

- ก. ไม่ได้ เพราะแผนที่วางมาแล้วผ่านการคิดวิเคราะห์อย่างดี
- ข. ไม่ได้ เพราะคนเราไม่ควรมัวจิตใจโลเล
- ค. ได้ เพราะความชอบของคนเราย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม
- ง. ได้ เพราะคนเราควรเปลี่ยนอาชีพเรื่อย ๆ เพื่อค้นหาตนเอง

เฉลย 1. ง 2. ค 3. ง 4. ค 5. ก 6. ข 7. ข 8. ค 9. ก 10. ก

11. ง 12. ก 13. ข 14. ค 15. ง 16. ง 17. ง 18. ข 19. ก 20. ค

5. แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds

คำชี้แจง จงเติมเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่สามารถอธิบายระดับความคิดเห็นของตนเองได้ดีที่สุด
ทั้งนี้แบบสอบถามนี้ไม่มีข้อใดถูกหรือผิดเพราะขึ้นอยู่กับทัศนคติของนักเรียนเป็นสำคัญ ตามเกณฑ์ดังนี้

5 เห็นด้วยมากที่สุด 4 เห็นด้วยมาก 3 เห็นด้วยปานกลาง 2 เห็นด้วยน้อย 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

ความสามารถในการวางแผนอาชีพ	ความคิดเห็น 5 เห็นด้วยมากที่สุด 4 เห็นด้วยมาก 3 เห็นด้วยปานกลาง 2 เห็นด้วยน้อย 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด				
1) Diagnosing Stage Explore one's self and explore world of career					
1) ขั้นการวินิจฉัยตัวเอง สำรวจตนเองและสำรวจโลกของอาชีพ					
1.1 ฉันเชื่อมั่นว่าสักวันจะได้เจอและได้ทำอาชีพที่ใฝ่ฝัน	5	4	3	2	1
1.2 ฉันรู้ว่าตนเองมีความรู้ ความสามารถอะไร	5	4	3	2	1
1.3 ฉันรู้ว่าตนเองมีทักษะหรือพรสวรรค์อะไร	5	4	3	2	1
1.4 ฉันรู้จักตนเองอย่างดีทั้งในเรื่องนิสัยและบุคลิกภาพ	5	4	3	2	1
1.5 ฉันรู้ว่าค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจของฉันคืออะไร	5	4	3	2	1
1.6 ฉันเห็นว่าในโลกนี้มีอาชีพอีกมากมายที่ยังไม่ได้รู้จัก	5	4	3	2	1
1.7 ฉันรู้จักและให้ความสนใจในอาชีพที่อยากจะทำในอนาคต	5	4	3	2	1
1.8 ฉันรู้ว่าอาชีพต่าง ๆ ในโลกนี้ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ หรือทักษะใดบ้าง	5	4	3	2	1
1.9 ฉันรู้ว่าค่านิยม นิสัย หรือบุคลิกภาพที่เหมาะสม กับอาชีพต่าง ๆ ในโลกนี้ต้องเป็นเช่นไร	5	4	3	2	1
1.10 ฉันเห็นว่าความรู้ ความสามารถ ทักษะ พรสวรรค์ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจ ต่างส่งผลต่อโอกาสและทางเลือกอาชีพต่าง ๆ ในโลกนี้	5	4	3	2	1

ความสามารถในการวางแผนอาชีพ	ความคิดเห็น				
	 5 เห็นด้วยมากที่สุด	 4 เห็นด้วยมาก	 3 เห็นด้วยปานกลาง	 2 เห็นด้วยน้อย	 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด
2) Designing Stage Analyze self and career together then make decisions and plan					
2) ขั้นการออกแบบชีวิต วิเคราะห์ตนเองและอาชีพพร้อมกัน จากนั้นตัดสินใจเลือกและวางแผน					
2.1ฉันเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพในอนาคตได้	5	4	3	2	1
2.2ฉันเชื่อมั่นว่าได้เจออาชีพที่อยากทำแล้ว	5	4	3	2	1
2.3ฉันรู้แล้วว่าโตขึ้นอยากเป็นอะไรและสามารถมองเห็นอนาคตของตัวเอง 5-10 ปีต่อจากนี้	5	4	3	2	1
2.4ฉันรู้จักอาชีพที่ตัดสินใจเลือกเป็นอย่างดี	5	4	3	2	1
2.5 ฉันเห็นว่าความรู้ ความสามารถ ทักษะ พรสวรรค์ นิสัย บุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ หรือความสนใจ มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของฉัน	5	4	3	2	1
2.6 ฉันเห็นว่าครอบครัวมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกอาชีพของฉัน	5	4	3	2	1
2.7 ฉันเห็นว่าการวางแผนอาชีพเป็นสิ่งสำคัญและเกิดประโยชน์ต่อฉัน และฉันควรวางแผนอาชีพแต่เนิ่น ๆ	5	4	3	2	1
2.8ฉันสามารถวางแผนอาชีพระยะสั้นหรือระยะยาวให้กับตนเองทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ฝึกฝนได้	5	4	3	2	1
2.9ฉันสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของแผนอาชีพระบุแนวทางหรือวิธีการในการลงมือทำตามแผน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการลงมือทำตามแผนอาชีพที่กำหนดไว้	5	4	3	2	1

<p>ความสามารถในการวางแผนอาชีพ</p>	<p>ความคิดเห็น</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; font-size: small;"> 5 เห็นด้วยมากที่สุด 4 เห็นด้วยมาก 3 เห็นด้วยปานกลาง 2 เห็นด้วยน้อย 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด </div>				
<p>2.10 ฉันเห็นว่าการปรึกษาและได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับการวางแผนทั้งในเรื่องการเรียนและอาชีพที่ไฝ่ฝันกับบุคคลอื่น เช่น ครอบครัว เพื่อน คุณครู ฯลฯ จะช่วยให้ปรับปรุงแผนให้ดียิ่งขึ้น</p>	5	4	3	2	1
<p>3) Doing Stage Put plans into action and assess to make it better 3) ขั้นการลงมือทำตามแผน ลงมือทำตามแผนและประเมินเพื่อพัฒนาแผนนั้นให้ดีขึ้น</p>					
<p>3.1 ฉันเชื่อมั่นว่าการได้ลงมือทำตามแผนเป็นเรื่องที่ดี</p>	5	4	3	2	1
<p>3.2 ฉันรู้สึกภาคภูมิใจหากได้ลงมือทำตามแผนที่วางไว้</p>	5	4	3	2	1
<p>3.3 ฉันพยายามลงมือทำทุกสิ่งตามแผนที่วางไว้</p>	5	4	3	2	1
<p>3.4 ฉันพัฒนาตัวเองเสมอ เช่น ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพนั้น ๆ ฝึกฝนทักษะที่จำเป็นในอาชีพนั้น ๆ ตลอดจนทดลองงาน ฝึกงาน เป็นต้น เพื่อให้ตัวเองเข้าสู่อาชีพที่ไฝ่ฝันได้</p>	5	4	3	2	1
<p>3.5 ฉันเห็นว่าการประเมินสิ่งที่ได้ลงมือทำตามแผนที่ได้วางไว้เป็นสิ่งจำเป็น</p>	5	4	3	2	1
<p>3.6 ฉันสามารถประเมินสิ่งที่ได้ลงมือทำตามแผนด้วยตนเองได้</p>	5	4	3	2	1
<p>3.7 บุคคลอื่นสามารถช่วยฉันประเมินสิ่งที่ฉันได้ลงมือทำตามแผนของฉันได้ด้วย</p>	5	4	3	2	1
<p>3.8 ฉันสามารถทบทวน ปรับปรุง หรือวางแผนอาชีพ ใหม่เมื่อได้รับคำแนะนำหรือคำติชมด้วยความเต็มใจและไว้วางใจ</p>	5	4	3	2	1
<p>3.9 ฉันเห็นว่าอาชีพที่ฉันตัดสินใจเลือกสามารถเปลี่ยนแปลงได้อีกในอนาคต</p>	5	4	3	2	1
<p>3.10 ฉันสามารถนำกระบวนการวางแผนอาชีพนี้มาปรับใช้สำหรับการวางแผนอนาคตของฉันได้อีกด้วย</p>	5	4	3	2	1

6. แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้

คำชี้แจง แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้นี้มีไว้เพื่อให้ผู้จัดโปรแกรมได้บันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน และสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการสังเกตการณ์ขณะที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมในแผนการเรียนรู้ต่าง ๆ

แผนการเรียนรู้.....

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย.....

บรรยากาศการเรียนรู้	
อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้	
ลักษณะผู้เรียนจากการสังเกต	
ลักษณะผู้เรียนจากการสัมภาษณ์	
อุปสรรคที่พบเจอ	
อื่น ๆ	

7. แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

กรอกข้อมูลประจำตัวของนักเรียน

ชื่อ-สกุล: _____ ชื่อเล่น: _____

อายุ: _____ ปี ตอนนี้กำลังศึกษามัธยมศึกษาปีที่: _____

ที่อยู่: _____

โทรศัพท์: _____ อีเมล: _____

Facebook: _____ Line: _____ IG: _____

กรุปเลือด: _____ โรคประจำตัว: _____

วิชาที่ชอบเรียน: _____

งานอดิเรก: _____

คติประจำใจ: _____

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.1 อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด...ได้หรือ!!! (Que Sera Sera!)

ให้นักเรียนบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้และสะท้อนคิดจากการได้ฟังเพลง Que Sera Sera และเพลง
ความเชื่อ ว่าความสำคัญและประโยชน์ของการวางแผนมีอะไรบ้าง

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.2 นี้คือฉันในอนาคต! (This is me in the future!)

บันทึกข้อมูลต่อไปนี้ พร้อมทั้งจินตนาการวาดรูปตนเองในอนาคตภายใน 5-10 ปี ข้างหน้า

เป้าหมายชีวิต: _____

อาชีพที่ใฝ่ฝัน: _____

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.3 ค่านิยมของฉันเป็นอย่างไรนะ? (What is my values?)

กิจกรรมนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถสำรวจค่านิยมของตนเองได้ เพราะในแต่ละก้าวของชีวิตเต็มไปด้วยประสบการณ์มากมาย และเมื่อนักเรียนเติบโตประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปรวมถึงค่านิยมของนักเรียนอีกด้วย หัวข้อค่านิยมในแต่ละรายการข้างล่างต่อไปนี้ คือ ความสุขและความพึงพอใจในแต่ละกิจกรรมของมนุษย์ปุถุชนบนโลกใบนี้ ให้นักเรียนลองให้คะแนนแต่ละค่านิยมว่ามีความสำคัญต่อนักเรียนมากน้อยเพียงใด โดยใส่เลขกำกับข้างหน้า

โดยเลข 1 = ไม่สำคัญเลย 2 = สำคัญเล็กน้อย และ 3 สำคัญมาก ๆ

- _____ ช่วยเหลือสังคม: อยากทำความดีหรือมอบสิ่งดี ๆ ต่อเพื่อนมนุษย์ สังคม หรือโลกของเรา
- _____ ช่วยเหลือผู้อื่น: มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาให้กับบุคคลอื่นโดยตรง
- _____ การแข่งขัน: เข้าร่วมกิจกรรมที่มีการทำชิง แข่งขัน หรือปะลองความสามารถกับผู้อื่น
- _____ ความคิดสร้างสรรค์: สร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ๆ ชอบทำอะไรนอกกรอบ
- _____ สร้างสรรค์งานศิลป์: ชอบการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ การเขียน หรือการแสดง
- _____ ความรู้: ชอบการเรียนรู้และเข้าใจในสาระความรู้ใหม่ ๆ
- _____ มีอำนาจ: ชอบอยู่เหนือผู้อื่น มีอิทธิพลต่อผู้อื่นทั้งในเรื่องความคิดหรือกิจกรรม
- _____ ติดต่อกับผู้อื่น: ชอบพูดคุยติดต่อกับผู้คน
- _____ ทำงานคนเดียว: ชอบทำงานคนเดียวโดยไม่ต้องติดต่อกับผู้คนมากนัก
- _____ ศาสนา: ชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับศาสนา จิตวิญญาณ หรือความลึกลับ
- _____ เป็นที่รับรู้: ชอบทำอะไรแล้วได้รับการยอมรับ และเป็นที่รับรู้ในที่สาธารณะ
- _____ ความท้าทายของร่างกาย: กิจกรรมที่ต้องใช้กำลัง ความแข็งแรง ความเร็ว ความคล่องตัว
- _____ ความตื่นเต้น: ชอบความสมจริงหรืองานที่ตื่นเต้นเร้าใจ
- _____ สถานะทางปัญญา: ชอบความเป็นผู้รู้จริง ผู้เชี่ยวชาญ หรืองานที่ต้องใช้สติปัญญา
- _____ การเปลี่ยนแปลงและความหลากหลาย: มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
- _____ ความมั่นคง: ชอบงานประจำ ทำสิ่งเดิม ๆ
- _____ สร้างผลกำไร: ชอบงานที่สร้างเม็ดเงินมากมาย
- _____ ความสนุก: มีความสุข สนุกสนานในสิ่งที่ได้ทำ
- _____ ทำงานกับผู้อื่น: ชอบการทำงานเป็นทีมที่มีเป้าหมายร่วมกัน
- _____ การผจญภัย: ชอบกิจกรรมเสี่ยงภัยและผจญภัยทุกรูปแบบ
- _____ อิสระภาพ: อยากเป็นเจ้านายตัวเอง มีกิจการของตัวเอง
- _____ เทคโนโลยี: ชอบการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักรกล วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี

ให้นักเรียนเลือกค่านิยมที่สำคัญต่อตัวนักเรียนมากที่สุด (ที่ให้ 3 คะแนน) มา 5 ลำดับ

1) _____

2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.4 บุคลิกภาพนั้นสำคัญไฉน?! (Personality is important?!?)

ให้นักเรียนลองศึกษาบุคลิกภาพ RIASEC ทั้ง 6 แบบ อย่างคร่าว ๆ และลองคิดว่าตนเองน่าจะมีบุคลิกภาพแบบไหนโดยเรียงลำดับ 3 ลำดับ

1 _____ 2 _____ 3 _____

6

กลุ่มบุคลิกภาพกับการเลือกอาชีพ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแบบจริงจัง (Realistic)

บุคลิกภาพ : ชอบเกี่ยวกับการควบคุม ช่อมแซมวัสดุ สนใจคณิตศาสตร์ ไม่ชอบงานเกี่ยวข้องกับคน เป็นคนซื่อๆ เกรงใจคน คล้อยตามระบบกฎเกณฑ์ ไม่ค่อยสูงส่งกับใคร ไม่เพ้อฝัน หนักแน่น จริงจัง

อาชีพ : วิศวกร เจ้าหน้าที่เกษตรกรรม ช่างเทคนิค ช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ พนักงานป่าไม้ นักกีฬา เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแบบใช้ปัญญา และความคิดแบบนักวิชาการ (Investigative)

บุคลิกภาพ : ชอบวิเคราะห์และประเมิน อยากรู้ อยากเห็น มีเหตุผล รอบคอบ ไม่ชอบสังคมมากนัก มีความมั่นใจ ชอบคิดชอบฝัน ชอบแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ สนใจการจัดการและวางแผนงาน

อาชีพ : นักเศรษฐศาสตร์ แพทย์ นักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย ครูสอนคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแบบศิลปิน (Artistic)

บุคลิกภาพ : ชอบแสดงออก รักอิสระ ชอบริเริ่ม ไม่ชอบเอาอย่างใคร ไม่ชอบความจำเจหรืองานที่มีกฎระเบียบแน่นอน ช่างฝัน อ่อนไหวง่าย บางครั้งเจ้าอารมณ์ มีอุดมคติ ชอบคิดค้นเกี่ยวกับปัญหา

อาชีพ : ผู้กำกับ นักร้อง นักดนตรี นักแสดง ผู้สื่อข่าว ครูสอนภาษา จิตรกร ช่างภาพ นักประพันธ์ เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแบบบริการสังคม และชอบสมาคม (Social)

บุคลิกภาพ : ชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น ชอบช่วยเหลือ แต่ไม่ชอบให้ใครสั่ง ชอบให้ความรู้ ชอบสนทนาและสังสรรค์กับผู้คน เข้าใจคนอื่นได้ดี กล้าแสดงออก เป็นกันเอง มีความเมตตา กรุณา ชอบมีอำนาจเหนือคนอื่น

อาชีพ : ครู-อาจารย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักคุุเทศก์ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์และงานบุคคล เป็นต้น

กลุ่มที่ 5 กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแบบกล้าคิดกล้าทำ (Enterprising)

บุคลิกภาพ : ชอบกิจกรรมที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น เชื้อมั่นในตนเอง ชอบชักจูงผู้อื่นให้คล้อยตามชอบถกเถียงปัญหาทางการเมือง พูดจาตรงไปตรงมา กล้าแสดงออก กล้าคิดกล้าทำ ชอบการแข่งขัน ทะเยอทะยาน

อาชีพ : นักธุรกิจ นายธนาคาร ผู้จัดการ นักการเมือง ทนายความ โฆษก แอร์โฮเตส เป็นต้น

กลุ่มที่ 6 กลุ่มที่มีบุคลิกภาพแบบยึดมั่นและมีระเบียบแบบแผน (Conventional)

บุคลิกภาพ : ชอบทำงานเกี่ยวกับตัวเลข เชื่อฟังบุคคลอื่น ไม่ชอบเป็นผู้นำ เลี่ยงการโต้แย้ง เจ้าระเบียบ ไม่ยืดหยุ่น มีความเป็นอนุรักษ์นิยม เป็นคนจริงจังกับงาน อดทนและรับผิดชอบสูง มีความพากเพียร

อาชีพ : สมุห์บัญชี เลขานุการ เจ้าหน้าที่ธนาคาร เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ ผู้ควบคุมเครื่องยนต์ เป็นต้น

ให้นักเรียนทำแบบทดสอบความสนใจด้านอาชีพ (Vocational Readiness Test) ของจอห์น ฮอลแลนด์ โดยแบบทดสอบนี้จะมีข้อคำถามเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ มีทั้งหมด 54 ข้อซึ่งสามารถแปลผลออกมาเป็นบุคลิกภาพ 6 แบบ จากนั้นศึกษารายละเอียดและคุณลักษณะของบุคลิกภาพทั้ง 6 แบบ ด้วยตนเองจากลิงค์เว็บไซต์ และบันทึกว่าบุคลิกที่ค้นพบนั้นตรงกับสิ่งที่เลือกไว้ในตอนแรกหรือไม่ อย่างไร (http://www.trueplookpanya.com/true/quiz_holland_readiness.php)

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.5 ฉันเป็นใคร?! (Who am I?!?)

ให้นักเรียนลองดูการ์ดภาพอาชีพ 16 รูปและเลือกการ์ดภาพอาชีพที่สามารถบรรยายอาชีพที่นักเรียนคิดว่าเหมาะสมกับตนเองหรือชอบมากที่สุดมา 3 รูป ตามลำดับ

1 _____ 2 _____ 3 _____

ให้นักเรียนทำแบบทดสอบบุคลิกภาพ 16 แบบซึ่งสามารถแปลผลออกมาเป็นบุคลิกภาพ 16 แบบ จากนั้นศึกษารายละเอียดและคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่ตนเองได้ค้นพบจากลิงค์เว็บไซต์ ย้อนดูการ์ดภาพที่ได้เลือกไว้ว่าตรงกับผลบุคลิกภาพหรือไม่อย่างไร จากนั้นบันทึกผลการสะท้อนคิดในบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน (<https://www.16personalities.com/th>)

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

เฉลยรหัสบุคลิกภาพ 16 แบบของแต่ละการ์ดภาพอาชีพ

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.6 ละครอาชีพ (Career Role Play)

รู้หรือไม่ว่าเราสามารถจำแนกอาชีพออกเป็น 17 ประเภท ดังตารางต่อไปนี้

ประเภทของอาชีพที่เกี่ยวข้องกับ...	ตัวอย่างอาชีพ
การเกษตร/ อาหาร/ ทรัพยากรธรรมชาติ	นักพฤกษศาสตร์ นักภูมิทัศน์ เจ้าหน้าที่เทคนิคด้านการเกษตรกรรม เกษตรกร ชาวไร่ชาวนา สัตวภิบาล นักสัตววิทยา
สถาปัตยกรรม/ การก่อสร้าง	นักสำรวจ ช่างก่อสร้าง ช่างไฟ ช่างไม้ วิศวกรโยธา นักสถาปนิก นักสำรวจ
งานศิลป์/ เทคโนโลยีภาพและเสียง/ สื่อสาร	นักดนตรี นักเต้น นักสื่อสารมวลชน กราฟฟิกดีไซน์ ช่างภาพ ภัณฑารักษ์
การจัดการและการบริหารธุรกิจ	นักบัญชี ผู้จัดการ ผู้บริหาร เลขานุการด้านกฎหมาย ผู้ช่วย พนักงานต้อนรับ
การศึกษา/ การอบรมฝึกสอน	เทรนเนอร์ฟิตเนส ครูทุกระดับชั้น อาจารย์ ครูใหญ่ อาจารย์แนะแนว ผู้ดูแลเด็ก
พลังงาน	วิศวกรพลังงาน ช่างเทคนิคเดินท่อน้ำมัน คนติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ ช่างเทคนิค เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการโรงงานไฟฟ้า (เตาปฏิกรณ์นิวเคลียร์/ ถ่านหิน/ พลังงานน้ำ)
การเงิน	พนักงานธนาคาร เจ้าหน้าที่เสมียนเงินเดือน นักวิเคราะห์การเงิน เจ้าหน้าที่สินเชื่อ นักเศรษฐศาสตร์ นักคณิตศาสตร์ประกันภัย
ภาครัฐ/ การบริหารจัดการสาธารณะ	ข้าราชการในกรมกองต่าง ๆ นักวางแผนเมือง ผู้ตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชัน
วิทยาศาสตร์สุขภาพ	สัตวแพทย์ เภสัชกร พยาบาล พยาบาลผู้ช่วย นักกายภาพบำบัด แพทย์สาขาต่าง ๆ
การท่องเที่ยวและโรงแรม	มัคคุเทศน์ เซฟ ผู้จัดการอาหารและเครื่องดื่ม ผู้จัดการโรงแรม บริษัททัวร์ ท่องเที่ยว
การบริการเพื่อนมนุษย์และสังคม	นักจิตวิทยา นักเจรจา นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานบ้านพักฉุกเฉิน คณะสงฆ์
เทคโนโลยีสารสนเทศ	โปรแกรมเมอร์ อนิเมเตอร์ ช่างซ่อมเครื่องมือ วิศวกรคอมพิวเตอร์ นักออกแบบเกม
การบังคับใช้กฎหมาย/ ความปลอดภัยในสังคม/ ความถูกต้อง/ ความมั่นคง	เจ้าหน้าที่กรมควบคุมสัตว์ นักดับเพลิง นักสืบเอกชน เจ้าหน้าที่ศาล หมาย อัยการ ตำรวจ ทหาร นาวิกโยธิน
การผลิตในโรงงาน	ช่างกล ช่างซ่อมไฟฟ้า/ เครื่องจักรกล วิศวกร เจ้าหน้าที่เทคนิค จัดซื้อจัดจ้าง
การตลาด/ การขาย/ การบริการ	พนักงานขาย นักออกแบบแฟชั่น นายหน้าขายบ้าน นักโฆษณา/ ประชาสัมพันธ์
วิทยาศาสตร์/ เทคโนโลยี/ วิศวกรรม/ คณิตศาสตร์	เจ้าหน้าที่เทคนิคด้านเคมี วิศวกร นักอุทกวิทยา นักอุตุนิยมวิทยา นักจุลชีววิทยา นักวิทยาศาสตร์ นักเคมี นักฟิสิกส์
การขนส่ง/ การกระจายสินค้า/ โลจิสติกส์	เจ้าหน้าที่สายการบิน พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน จราจรทางอากาศ คนขับรถบรรทุก เจ้าหน้าที่คลังสินค้า ช่างซ่อมรถยนต์/ ยานยนต์ต่าง ๆ

บันทึกอาชีพที่นักเรียนคิดตรงกับอาชีพที่ใฝ่ฝันพร้อมกับอธิบายอย่างคร่าว ๆ ว่าเพราะอะไร

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

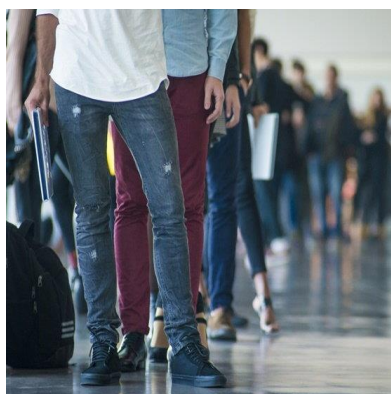
กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.7 อาชีพแบบนี้ก็มีด้วย!?! (What a strange job!?!?)

ให้นักเรียนบันทึกสิ่งที่ได้จากกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชั้นเรียนพร้อมเพื่อน ๆ ว่าอาชีพแปลกประหลาดที่นักเรียนค้นพบคืออะไรและน่าสนใจอย่างไร นักเรียนอยากทำหรือไม่เพราะอะไร

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

รู้หรือไม่ อาชีพที่ฮิตตอนนี้ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศคืออาชีพ... **รับจ้างเข้าคิว!!!**

การที่เราจะต่อแถวเข้าคิวเพื่อแย่งชิงสินค้าลดราคา หรือซื้อตัวคอนเสิร์ตคนดัง และอื่น ๆ อีกมากมาย ทำให้บุคคลพวกนี้มีความสำคัญมาก เพราะถ้าไม่มีบุคคลจำพวกนี้เราจะต้องไปต่อคิวกันแต่เช้าตรู่ ยืนรออีกเป็นหลาย ชั่วโมง ซึ่งอาชีพนี้จะทำรายได้ดีมากในช่วงที่ห้างมีการลดราคาสินค้าอย่างเช่น Black Friday หรือช่วงที่มีการเปิดตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ใคร ๆ ก็รอคอยอย่างเช่น วันแรกจำหน่ายไอโฟน ราคาขายในรอกวีนั้นจะแตกต่างกันไป แต่เฉลี่ยแล้วอาชีพนี้มีรายได้ประมาณ 1,000 ดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 30,000 บาทต่อสัปดาห์

แผนการเรียนรู้ 1 ขั้นการวินิจฉัยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 1.8 อาชีพของคนในครอบครัวฉัน (Jobs in my family)

ให้นักเรียนบันทึกเรื่องราวของอาชีพของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือบุคคลใดก็ตามในครอบครัว

 บุคคลในครอบครัวคนที่ 1 _____ ประกอบอาชีพ _____
ความรู้สึกที่มีต่ออาชีพนี้ _____

นักเรียนอยากประกอบอาชีพนี้หรือไม่ อย่างไร _____

 บุคคลในครอบครัวคนที่ 2 _____ ประกอบอาชีพ _____
ความรู้สึกที่มีต่ออาชีพนี้ _____

นักเรียนอยากประกอบอาชีพนี้หรือไม่ อย่างไร _____

 บุคคลในครอบครัวคนที่ 3 _____ ประกอบอาชีพ _____
ความรู้สึกที่มีต่ออาชีพนี้ _____

นักเรียนอยากประกอบอาชีพนี้หรือไม่ อย่างไร _____

บันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากอาชีพของบุคคลในครอบครัวผู้เรียนอื่นว่ามีความน่าสนใจหรือไม่ อย่างไร

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.1 ถ้าฉันเป็นคนแบบนี้ฉันเหมาะกับอาชีพอะไรนะ?!!

ให้นักเรียนวิเคราะห์ประโยคที่แสดงถึง ความต้องการ ความถนัด ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม หรือบุคลิกภาพ และจับคู่กับอาชีพที่อยู่ได้อย่างเหมาะสม

นักพฤกษศาสตร์ เจ้าหน้าที่โลจิสติกส์ เทรนเนอร์ในยิม ผู้จัดการ/ผู้บริหาร ชาวไร่ปศุสัตว์
ช่างก่อสร้างอุโมงค์สำหรับรถไฟ มัณฑนากร ครูช่างถนน เจ้าหน้าที่รังสีวิทยา นักดับเพลิง
แพทย์ เจ้าหน้าที่เทศบาลเมือง นักร้องนักดนตรี วิศวกรดูแลเขื่อนไฟฟ้าพลังงานน้ำ
นักดาราศาสตร์ นักธุรกิจ ครู นักแคสเกม ผู้จัดการสินค้าธนาคาร พนักงานต้อนรับ
โรงแรม โปรแกรมเมอร์ ค้าขาย ช่างเทคนิค โก้ตท่องเที่ยว นักสังคมสงเคราะห์ พนักงาน
ไรเดอร์ ปลัดอำเภอ พนักงานไอทีซ่อมคอมพิวเตอร์ หนายความ แพชั่นดีไซเนอร์ ช่างกล

1. ฉันรู้จักกระบองเพชรทุกประเภท คู่กับอาชีพ _____
2. ฉันอยากรับช่วงต่อกิจการฟาร์มโคนมของครอบครัว คู่กับอาชีพ _____
3. ฉันเคยทำงานก่อสร้างอาคารบ้านเรือนมาก่อน คู่กับอาชีพ _____
4. ฉันสามารถออกแบบอาคาร คู่กับอาชีพ _____
5. ฉันแต่งเพลง และเล่นกีตาร์ได้ คู่กับอาชีพ _____
6. ฉันชอบอาชีพในกระแสและฉันก็เล่นเกมออนไลน์เก่ง คู่กับอาชีพ _____
7. ฉันอยากสานต่อกิจการของที่บ้านด้านการส่งออก คู่กับอาชีพ _____
8. ฉันมีความเป็นผู้นำสูง คู่กับอาชีพ _____
9. ฉันมองเห็นเรื่องการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ คู่กับอาชีพ _____
10. ฉันเรียนด้านโยคะจากประเทศอินเดีย คู่กับอาชีพ _____
11. ฉันอยากขอเงินทอง คู่กับอาชีพ _____
12. ฉันจบคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คู่กับอาชีพ _____
13. ฉันอยากบริหารการแบบพ่อแม่ คู่กับอาชีพ _____
14. ฉันให้บริการผู้คนเมื่อมาทำบัตรประชาชน คู่กับอาชีพ _____
15. ฉันอยากรักษาผู้คนให้หายป่วย คู่กับอาชีพ _____
16. ฉันจบสหเวชศาสตร์จากวิทยาลัยแห่งหนึ่ง คู่กับอาชีพ _____
17. ฉันพูดภาษาจีนได้และฉันรักการอ่านประวัติศาสตร์ไทย คู่กับอาชีพ _____
18. ฉันเคยช่วยพ่อแม่ทำโฮมสเตย์ที่เชียงใหม่ คู่กับอาชีพ _____

19. ฉันอยากเห็นเด็กจรจัดมีโอกาสด้านสังคม คู่กับอาชีพ _____
20. ฉันดูแลและช่วยเหลือผู้สูงอายุในบ้านพักคนชรา คู่กับอาชีพ _____
21. ฉันไม่ชอบสูงลิ่วกับผู้คน คู่กับอาชีพ _____
22. ฉันจบวิศวกรรมศาสตร์ สาขาคอมพิวเตอร์ คู่กับอาชีพ _____
23. ฉันชอบช่วยเหลือผู้คนที่ไม่ได้รับความยุติธรรม คู่กับอาชีพ _____
24. ฉันรักความท้าทายแม้จะอันตรายก็ตาม คู่กับอาชีพ _____
25. ฉันคอยซ่อมบำรุงและดูแลรักษาเครื่องจักรในโรงงาน คู่กับอาชีพ _____
26. ฉันคอยประกอบตัวถังรถกับเครื่องยนต์ คู่กับอาชีพ _____
27. ฉันทำงานรัฐวิสาหกิจด้านพลังงานไฟฟ้าถ่านหินที่แม่เมาะ คู่กับอาชีพ _____
28. ฉันอยากเห็นโลกใช้พลังงานสะอาด คู่กับอาชีพ _____
29. ฉันชอบความสวยงามโดยเฉพาะได้เห็นผู้คนแต่งตัวดูดี คู่กับอาชีพ _____
30. ฉันช่างเจรจา มีวาทศิลป์เป็นเลิศ คู่กับอาชีพ _____
31. ฉันชอบดูหนัง Star Wars และ Star Trek มาก คู่กับอาชีพ _____
32. ฉันเชี่ยวชาญในงานวิจัยเกี่ยวกับเชื้อโคโรนาไวรัส คู่กับอาชีพ _____
33. ฉันรู้สึกอิสระเมื่อได้ขี่มอเตอร์ไซด์ คู่กับอาชีพ _____
34. ฉันบริหารจัดการสินค้าในคลังให้ส่งถึงมือผู้รับอย่างรวดเร็ว คู่กับอาชีพ _____

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.2 วิเคราะห์ให้รอบด้าน (SWOT Analysis)

จากกิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.1 ให้นักเรียนลองกำหนดเป้าหมายของอาชีพที่ได้เลือกไว้ จากนั้น บันทึกจุดแข็ง-จุดอ่อนของตนเอง โอกาส และอุปสรรค ที่สามารถส่งผลต่อการประสบความสำเร็จในอาชีพที่ใฝ่ฝันหรือส่งผลกระทบต่ออนาคตที่คาดหวังไว้

เป้าหมายอาชีพที่ใฝ่ฝันหรืออนาคตที่คาดหวังไว้ _____

 <p>STRENGTHS</p>	 <p>WEAKNESSES</p>
 <p>OPPORTUNITIES</p>	 <p>THREATS</p>

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.3 ฉันมีทางเลือก (I find my choices.)

ให้ผู้เรียนกำหนดตัวเลือกอาชีพที่ใฝ่ฝันมา 2-3 อาชีพ จากนั้นทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าสิ่งแรงบันดาลใจ สิ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ และสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่ออาชีพที่ใฝ่ฝัน “อาชีพที่ใฝ่ฝัน” 3 ลำดับ

1 2 3

“แรงบันดาลใจ” สำคัญในการตัดสินใจเลือกอาชีพที่ใฝ่ฝัน (เลือกได้มากกว่า 1 อย่าง)

☐ ความชอบของตนเอง	☐ มาจากความชอบในงานอดิเรก
☐ ความสอดคล้องกับนิสัยตนเอง	☐ ทำตามเพื่อน
☐ เรียนแล้วเข้าใจ สอบแล้วได้คะแนนดี	☐ พ่อแม่อยากให้เป็น
☐ อยากเป็นแบบกลุ่มไอดอล ดารา ศิลปิน	☐ ประโยชน์ของอาชีพ
☐ ค่าตอบแทน/เงินเดือน/สวัสดิการของอาชีพ	☐ ไม่มีคนแข่งทำอาชีพนี้เท่าไร
☐ ได้รับแรงบันดาลใจจากสื่อโซเชียล ภาพยนตร์ ทีวี นิยาย	
☐ ความประทับใจในตัวบุคคลที่ทำอาชีพนั้น	
☐ ประทับใจในประสบการณ์ส่วนตนที่ได้ทดลองทำหรือสัมผัสอาชีพนั้น	
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____	

สิ่งที่จะทำให้ “ประสบความสำเร็จ” ในอาชีพที่ใฝ่ฝัน มีอะไรบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 อย่าง)

☐ การมีทักษะที่ตรงกับอาชีพนั้น	☐ เกรดเฉลี่ย/สายการเรียน
☐ มีความมุ่งมั่น ไม่ยอมแพ้ ไม่ท้อแท้	☐ พ่อแม่/ผู้ปกครองให้การสนับสนุน
☐ สมรรถภาพของร่างกาย	☐ รูปร่าง หน้าตา
☐ การเข้าใจผู้อื่น	☐ ปรับตัวเก่ง
☐ มีความคิดสร้างสรรค์หรือคิดนอกกรอบ	☐ มีความจำที่ดี รู้เข้าใจลึกซึ้ง
☐ สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้	☐ รู้จักวางแผนและวางกลยุทธ์
☐ มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้	☐ การเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน
☐ มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ	☐ เก่งด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี
☐ ความเป็นผู้นำ	☐ ประสบการณ์
☐ โอกาส	☐ เงินทุน
☐ เส้นสาย	☐ การเข้าสังคมเก่ง
☐ ชื่อเสียง	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____

สิ่งที่จะทำให้อาชีพที่ใฝ่ฝัน “ไม่มีทางเป็นจริงได้” มีอะไรบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 อย่าง)

☐ พ่อแม่ไม่สนับสนุน	☐ ปัญหาด้านการเงิน
☐ ความคิดหรือคำพูดด้านลบจากคนรอบข้าง	☐ ปัญหาด้านสุขภาพ
☐ เกรดเฉลี่ย/สายการเรียน	☐ ความท้อแท้ การยอมแพ้
☐ จำนวนคู่แข่งที่อยากจะเป็น/อยากจะทำ	☐ ความกลัวที่จะลงมือทำ
☐ โอกาสอันน้อยนิดในการลงมือทำ	
☐ การเข้ามาแทนที่ของเทคโนโลยี	
☐ ความขี้เกียจ	
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ) _____	

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.4 ล้อมวงสนทนาภาษาอาชีพ! (Round Table Career Talk!)

ให้นักเรียนจับกลุ่มย่อยและล้อมวงแลกเปลี่ยนพูดคุยเกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองได้กำหนด โดยบอกเหตุผล จากนั้นแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ว่าอาชีพที่แต่ละคนเลือกนั้นเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร ควรเปลี่ยนตัวเลือกอาชีพหรือไม่ เปลี่ยนเป็นอะไร เพราะอะไร จากนั้นบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการล้อมวงสนทนาภาษาอาชีพ

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.5 ออกเดินทางสู่ท้องถนน! (Road Trip!)

Road Trip หรือ การออกเดินทางสู่ท้องถนน คือ กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการวางแผนที่ใช้วิธีการเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปไมย (metaphorical approach) ว่า เมื่อคนเราคิดอยากจะเดินทางไปยังจุดหมายใดจุดหมายหนึ่งนั้น เราต้องวางแผนเส้นทางการเดินทางว่าจะใช้เส้นทางใด ต้องเตรียมสิ่งของใดบ้างในการเดินทาง หรือหยุดพักที่ใดระหว่างทาง เพื่อประหยัดเวลา ตลอดจนเพื่อความสะดวกราบรื่นระหว่างการเดินทาง และสามารถเดินทางไปยังจุดหมายได้อย่างปลอดภัย ทั้งนี้หากเราลองเปรียบเทียบจุดหมายปลายทางเป็นอาชีพที่ใฝ่ฝัน การเลือกเส้นทางก็เปรียบเสมือนการวางแผนเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝัน ทั้งนี้สิ่งของที่เตรียมตัวสำหรับการออกเดินทางก็คือปัจจัยที่เราต้องคำนึงในการเข้าสู่อาชีพที่ใฝ่ฝัน นอกจากนี้จุดพักระหว่างทางก็เปรียบเสมือนระยะเวลาของแผน ยิ่งจุดพักระหว่างทางใกล้จุดหมายปลายทางเท่าไร ก็เปรียบเสมือนแผนระยะยาว หรือจุดพักระหว่างทางห่างจากจุดเริ่มต้นไม่มากเท่าไร ก็เปรียบเสมือนแผนระยะสั้น ดังตัวอย่าง

“หากจุดหมายปลายทางของเราคืออาชีพสถาปนิก สิ่งของที่ต้องเตรียมในการออกเดินทางอาจได้แก่ ความสามารถในการคำนวณ-วาดเขียน มีความชอบการออกแบบ มีบุคลิกภาพแบบศิลปิน คิดสร้างสรรค์ เป็นต้น จุดพักระหว่างทางแรก คือ การศึกษาต่อมัธยมศึกษาตอนปลายสายวิทย์-คณิต จุดพักระหว่างทางต่อไป คือ การพัฒนาตัวเองด้านวาดเขียนหรือการเรียนรู้ทฤษฎีเพื่อคะแนนที่ดี จุดพักระหว่างทางต่อไป คือ การสอบเข้าคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุดพักระหว่างทางต่อไป คือ การพัฒนาตนเองด้านการออกแบบกราฟฟิก 3D จุดพักระหว่างทางสุดท้ายก่อนถึงจุดหมาย คือ การมองหาบริษัทรับออกแบบตึกอาคารบ้านเรือน เป็นต้น”

ให้นักเรียนลองออกแบบเส้นทางออกเดินทางสู่ท้องถนนของตนเองโดยมีจุดหมายปลายทางคืออาชีพที่นักเรียนใฝ่ฝันในหน้าถัดไป

การออกเดินทางสู่ท้องถนนของฉัน! My Road Trip!

จุดหมายปลายทาง

จุดสตาร์ท

สิ่งที่ต้องเตรียมเพื่อออกเดินทาง

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

ทำเรืออาชีพที่ไผ่ผืน:

“...จะออกไปเตะขอบฟ้าสุดท้าย

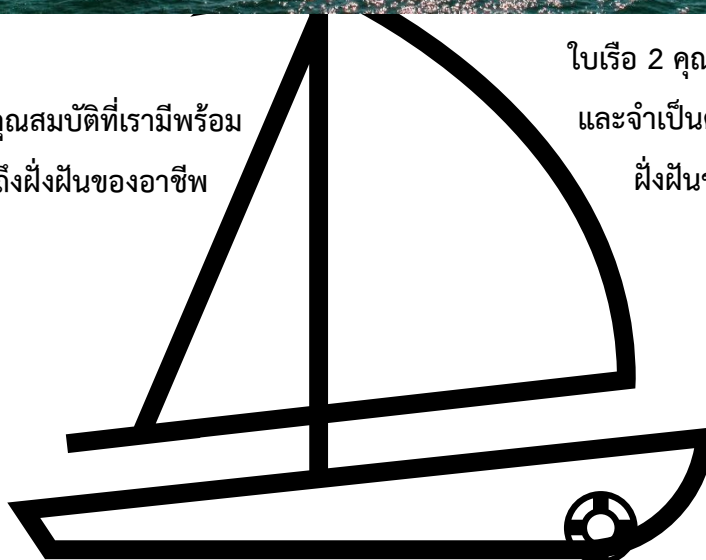
แม้โชคชะตาไม่เข้าใจ มองไปไม่มีหนทาง ภายในใจยังคงเรียกร้อง
แต่รู้ว่าฉันต้องไปต่อไปตรงเส้นขอบฟ้าสีคราม “ความหวัง” ยังนำ
ทางฉันใช่หรือไม่ คำตอบอยู่กลาง...คลื่นลม

ชีวิตแม้อาจต้องล้มลงตรงไหน แต่ฉันก็ยังยืนยันที่จะไป...”

เรือเล็กควรออกจากฝั่ง – BODYSLAM

ใบเรือ 1 คุณสมบัติที่เรามีพร้อม
เพื่อไปถึงฝั่งฝันของอาชีพ

ใบเรือ 2 คุณสมบัติที่ขาดไป
และจำเป็นต้องมีเพื่อไปถึง
ฝั่งฝันของอาชีพ

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.7 ฉันควรทำอะไร? (What should I do?)

จากกรณีศึกษา นักเรียนคิดว่าพวกเขาเหล่านี้ควรทำอะไรเพื่อให้พวกเขาก้าวไกลอาชีพที่ใฝ่ฝันมากยิ่งขึ้น โปรดระบุสิ่งที่พวกเขาควรทำ

- หมิวอยากเป็นพนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน แต่หมิวไม่เก่งวิชาภาษาอังกฤษ หมิวควรทำอะไรเพื่อพัฒนาตนเองในด้านภาษาต่างประเทศ

- อันเป็นนักกีฬาฟุตบอลประจำโรงเรียน อันอยากติดทีมฟุตบอลเยาวชนทีมชาติไทย อันควรทำอะไรเพื่อจะนำตนเองไปสู่ทีมชาติ

- แก้วคิดว่าแก้วอยากเป็นพยาบาล แก้วชอบวิชาชีววิทยา แต่แก้วเลือกไม่ได้ว่าแก้วอยากเรียนพยาบาลที่ไหน หรือแก้วอยากทำอาชีพพยาบาลจริงหรือไม่ แก้วควรทำอะไร

- ต้มชอบเล่นเกมออนไลน์และอยากทำอาชีพยูทูบเบอร์แคสเกมออนไลน์ แต่ต้มไม่มีอุปกรณ์สำหรับแคสเกม เช่น คอมพิวเตอร์ ไมโครโฟน เป็นต้น ต้มควรทำอะไร

- กูกอยากช่วยที่บ้านทำข้าวกล่องขายออนไลน์ กูกถ่ายรูปสวย ๆ ลงไอจีเก่งมาก แต่กูกทำอาหารไม่เก่ง กูกจะพัฒนาตนเองด้านการทำอาหารและช่วยที่บ้านอย่างไร

- ดลอยากเป็นนักร้อง และดลเล่นกีตาร์โปร่งได้ แต่ดลร้องเพลงไม่เก่งเท่าไร และดลเป็นคนพูดไม่เก่ง ขี้อาย ดลควรพัฒนาตนเองอย่างไรเพื่อจะเป็นนักร้องตามฝัน

- เติ้ลอยากเป็นทหารแบบคุณพ่อและอยากทำให้คุณพ่อภาคภูมิใจ เติ้ลกลัวสอบเตรียมทหารไม่ติดและเติ้ลไม่เก่งพลศึกษา เติ้ลควรทำอะไร

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.8 จงเป็นผู้ตั้งเป้า! (Be the goal setter!)

“การตั้งเป้าหมายจะช่วยให้เราวางแผนลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างชัดเจน

นักเรียนสามารถตั้งเป้าหมายได้หลากหลายสิ่ง สามารถเป็นสิ่งที่นักเรียนอยากทำให้ประสบ

ความสำเร็จ สำหรับตอนนี้เป้าหมายที่นักเรียนควรคิดคำนึงถึงควรเป็น 3 สิ่งนี้ ได้แก่

การเรียนรู้ในปัจจุบัน การเรียนต่อในอนาคต และ อาชีพที่ใฝ่ฝัน”

ให้นักเรียนบันทึกเป้าหมายใน 3 หัวข้อ พร้อมอธิบายได้ว่าสิ่งที่นักเรียนจะทำให้สำเร็จได้ในปัจจุบัน (แผนระยะสั้น) คืออะไร และสิ่งที่นักเรียนต้องทำเพื่อให้เป้าหมายนั้นสำเร็จในอนาคต (แผนระยะยาว)

การเรียนรู้ในปัจจุบัน

สิ่งที่ฉันสามารถทำได้ในตอนนี้

สิ่งที่ฉันต้องทำในอนาคต

???รู้หรือไม่???

แผนระยะยาว คือ สิ่งที่คุณจะสามารถทำได้สำเร็จโดยใช้ระยะเวลานานประมาณหนึ่ง เช่น ภายใน 1 เทอม การศึกษา ภายใน 1 ปี ภายใน 5 ปี หรือภายใน 10 ปี เป็นต้น

แผนระยะสั้น คือ สิ่งที่คุณจะสามารถทำได้สำเร็จภายในอนาคตอันใกล้ เช่น ภายใน 1 วัน ภายใน 1 อาทิตย์ หรือภายใน 2-3 เดือน เป็นต้น

การเรียนรู้ในอนาคต

สิ่งที่ฉันสามารถทำได้ในตอนนี้ _____

สิ่งที่ฉันต้องทำในอนาคต _____

อาชีพที่ใฝ่ฝัน

สิ่งที่ฉันสามารถทำได้ในตอนนี้ _____

สิ่งที่ฉันต้องทำในอนาคต _____

แผนการเรียนรู้ 2 ขั้นการออกแบบชีวิต

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 2.9 แผนของฉัน! (My Plan!)

ให้นักเรียนบันทึก “แผนของฉัน” ในรายละเอียดต่อไปนี้ ✎

ถ้าจบมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ฉันจะ _____

ฉันอยากประกอบอาชีพ _____

เพราะ _____

พ่อแม่หรือผู้ปกครองฉันต้องการให้ฉันเป็น _____

ฉันอยากปรับปรุงตัวเองในเรื่อง _____

สิ่งที่ฉันปรารถนามากที่สุดในเวลานี้ คือ _____

สิ่งดี ๆ ในตัวของฉัน 👍

สิ่งแย่ ๆ ในตัวของฉัน 👎

ฉันอยากพัฒนาตัวเองในด้าน	ด้วยการลงมือทำ...	ภายในเวลา

ฉันอยากพัฒนาตัวเองในด้าน	ด้วยการลงมือทำ...	ภายในเวลา

แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นการลงมือทำตามแผน

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.1 มาลงมือทำตามแผนกันเถอะ (Let's do the plan)

จากกิจกรรมเรียนรู้ย่อย 2.9 ให้นักเรียนลงมือทำตามแผนโดยบันทึกสิ่งที่ได้ลงมือทำในตารางหรือออกแบบการบันทึกของนักเรียนในพื้นที่หน้ากระดาษเปล่าที่ให้ไว้

รายการ	รายละเอียด
อาชีพที่เลือก	
เป้าหมายที่กำหนดไว้	
สิ่งที่ชีวิตความสำเร็จของเป้าหมาย	
ทรัพยากรที่ต้องใช้ในการทำแผนอาชีพ	
แนวทางและวิธีการที่ได้ทำ	

บันทึกสิ่งที่ค้นพบ

แผนการเรียนรู้ 3 ขั้นการลงมือทำตามแผน

กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย 3.2 ประเมินเพื่อปรับปรุง! (Assess to make it better!)

จากกิจกรรมย่อย 3.1 ให้นักเรียนบันทึกว่าได้ลงมือทำสิ่งใดตามแผนแล้วบ้าง พร้อมบันทึกประสบการณ์และความรู้สึกจากการที่ได้ทำตามแผนนั้นว่าเป็นเช่นไร มีผลอย่างไร ตนเองพึงพอใจหรือไม่อย่างไร อยากจะปรับปรุงแผนหรือไม่อย่างไร ✎

สิ่งที่ได้ทำตามแผนแล้ว คือ

ประสบการณ์และความรู้สึก

👍 หรือ 👎

Family Feedback

ความคิดเห็นจากครอบครัว

Friend Feedback

ความคิดเห็นจากเพื่อน

8. แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนได้บันทึกสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในแผนการเรียนรู้ต่าง ๆ ของ
โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ

แผนการเรียนรู้ 1	ขั้นการวินิจฉัยตนเอง (Diagnosing Stage: Diagnose Yourself)
สิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้	
กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยใดที่ ผู้เรียนชอบ เพราะเหตุใด (สามารถตอบได้มากกว่า1)	
กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยใดที่ ผู้เรียนไม่ชอบ เพราะเหตุใด (สามารถตอบได้มากกว่า1)	
อุปสรรคที่พบเจอ	
ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย แผนการเรียนรู้ 1	

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนได้บันทึกสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในแผนการเรียนรู้ต่าง ๆ ของ
โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ

แผนการเรียนรู้ 2	ขั้นการออกแบบชีวิต (Designing Stage: Design Your Life)
สิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้	
กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยใดที่ ผู้เรียนชอบ เพราะเหตุใด (สามารถตอบได้มากกว่า1)	
กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยใดที่ ผู้เรียนไม่ชอบ เพราะเหตุใด (สามารถตอบได้มากกว่า1)	
อุปสรรคที่พบเจอ	
ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย แผนการเรียนรู้ 2	

คำชี้แจง ให้ผู้เรียนได้บันทึกสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในแผนการเรียนรู้ต่าง ๆ ของ
โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ

แผนการเรียนรู้ 3	ขั้นการลงมือทำตามแผน (Doing Stage: Do Your Plan)
สิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้	
กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยใดที่ ผู้เรียนชอบ เพราะเหตุใด (สามารถตอบได้มากกว่า1)	
กิจกรรมการเรียนรู้ย่อยใดที่ ผู้เรียนไม่ชอบ เพราะเหตุใด (สามารถตอบได้มากกว่า1)	
อุปสรรคที่พบเจอ	
ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง กิจกรรมการเรียนรู้ย่อย แผนการเรียนรู้ 3	

9. แบบประเมินความพึงพอใจโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

คำชี้แจง จงทำเครื่องหมาย X ลงในช่องตามความเหมาะสมของรายการประเมินตามความคิดเห็น

5 เห็นด้วยมากที่สุด 4 เห็นด้วยมาก 3 เห็นด้วยปานกลาง 2 เห็นด้วยน้อย 1 เห็นด้วยน้อยที่สุด

รายการประเมิน	ความเหมาะสมของรายการ				
					
	5 เห็นด้วยมากที่สุด	4 เห็นด้วยมาก	3 เห็นด้วยปานกลาง	2 เห็นด้วยน้อย	1 เห็นด้วยน้อยที่สุด
ด้านแนวคิดและวัตถุประสงค์ของโปรแกรม					
1. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโปรแกรม	5	4	3	2	1
ด้านผู้เรียน					
2. คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม	5	4	3	2	1
ด้านผู้สอน					
3. ความพร้อมในการสอนของวิทยากร/ผู้สอน	5	4	3	2	1
4. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้วิทยากร/ผู้สอน	5	4	3	2	1
5. วิทยากร/ผู้สอนการอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้	5	4	3	2	1
6. วิทยากร/ผู้สอนการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	5	4	3	2	1
ด้านเนื้อหาสาระ					
7. เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องและตอบวัตถุประสงค์การเรียนรู้	5	4	3	2	1
8. ความยาก-ง่ายของเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพ	5	4	3	2	1
9. การลำดับเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพ	5	4	3	2	1
10. ความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพ	5	4	3	2	1
11. การนำเนื้อหาเรื่องการวางแผนอาชีพไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต	5	4	3	2	1
12. เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้สามารถพัฒนาความสามารถในการวางแผนอาชีพแก่ผู้เรียน	5	4	3	2	1
13. ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้	5	4	3	2	1

ด้านแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
14. การลำดับกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาของการวางแผนอาชีพ	5	4	3	2	1
15. ความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้ตามเนื้อหาของการวางแผนอาชีพ	5	4	3	2	1
16. เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ได้สร้างประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรมการเรียนรู้	5	4	3	2	1
17. ความหลากหลายของกิจกรรม	5	4	3	2	1
18. รูปแบบของกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เกิดการทบทวนความรู้ สร้างความรู้ใหม่ หรือสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในตนเอง	5	4	3	2	1
ด้านระยะเวลาในการจัด					
19. ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละเนื้อหา	5	4	3	2	1
20. ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละกิจกรรมการเรียนรู้	5	4	3	2	1
21. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการช่วยให้เกิดการทบทวนความรู้ สร้างความรู้ใหม่ หรือสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในตนเอง	5	4	3	2	1
ด้านทรัพยากรการเรียนรู้					
22. ความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรม	5	4	3	2	1
23. ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก	5	4	3	2	1
24. บรรยากาศในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	5	4	3	2	1
25. ความเหมาะสมของสื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้	5	4	3	2	1
ด้านการประเมินผล					
26. ความเหมาะสมของวิธีการประเมินโปรแกรม	5	4	3	2	1
27. ความเหมาะสมของแบบทดสอบความรู้/แบบวัดความสามารถ/แบบบันทึก/แบบสะท้อนคิดในโปรแกรม	5	4	3	2	1

ข้อเสนอแนะ

10. ประเด็นอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริม ความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ด้านหลักการและเหตุผล

ท่านคิดว่าหลักการและเหตุผลของโปรแกรมมีความเหมาะสมและชัดเจนหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านวัตถุประสงค์ของโปรแกรม

ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของการจัดโปรแกรมนี้มีความเหมาะสมและชัดเจนหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านผู้เรียน

ท่านคิดว่าคุณสมบัติของผู้เรียนที่กำหนดในด้านประสบการณ์และระดับชั้นเรียน และจำนวนของผู้เรียนมีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านผู้สอน

ท่านคิดว่าวิทยากรมีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความพร้อมของการสอน เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การปฏิบัติตัวต่อผู้เรียน เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การอำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและใช้ประสบการณ์ความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านเนื้อหาการเรียนรู้

ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระด้านกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ในขั้นการวินิจฉัยตนเอง (diagnosing stage) มีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความยากง่ายในการเข้าใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การนำไปประยุกต์ใช้ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- ความน่าสนใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- การนำไปใช้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระด้านกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ในขั้นตอนการออกแบบชีวิต (designing stage) มีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความยากง่ายในการเข้าใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- การนำไปประยุกต์ใช้ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- ความน่าสนใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- การนำไปใช้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระด้านกระบวนการวางแผนอาชีพ 3 Ds ในขั้นตอนการลงมือทำตามแผน (doing stage) มีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความยากง่ายในการเข้าใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- การนำไปประยุกต์ใช้ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- ความน่าสนใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- การนำไปใช้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ท่านคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความสอดคล้องกับเนื้อหา เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- ความน่าสนใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านระยะเวลาในการจัด

ท่านคิดว่าระยะเวลาของโปรแกรมมีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ในการเรียนรู้แต่ละเนื้อหา เพราะเหตุใด ควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม เพราะเหตุใด ควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- ระยะเวลาในการได้ทำตามแผนอาชีพ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านทรัพยากรการเรียนรู้

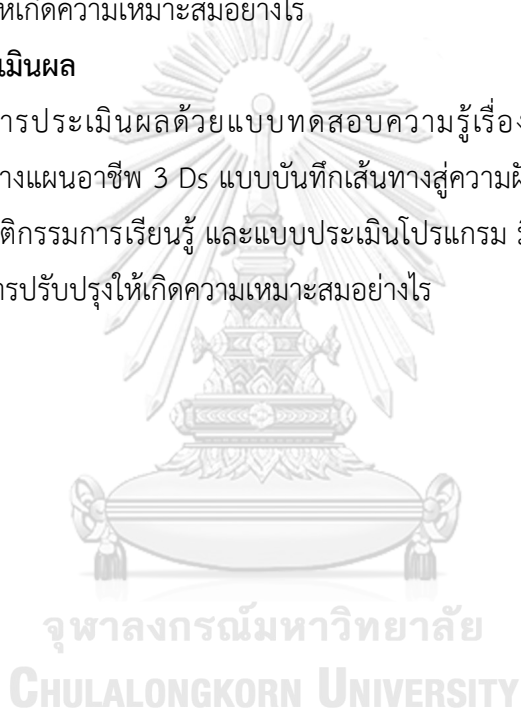
- สิ่งอำนวยความสะดวก เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- สภาพบรรยากาศในการจัดกิจกรรม เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

- ท่านคิดว่าสื่อการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม มีความเพียงพอหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

ด้านการประเมินผล

ท่านคิดว่าการประเมินผลด้วยแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และแบบประเมินโปรแกรม มีความเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

11. ประเด็นคำถามสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ประเภทคำถาม	ประเด็น/ข้อคำถาม
คำถามนำ	1) จากเอกสาร ข้อมูลผลวิจัย และรายละเอียดของคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นท่านคิดเห็นเช่นไร
คำถามเริ่มต้น	2) เมื่อศึกษาคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ท่านเข้าใจกระบวนการทั้งหมดในคู่มือการใช้โปรแกรมหรือไม่ เพราะเหตุใด 3) เมื่อศึกษาเอกสารแล้วท่านคิดเห็นเช่นไรต่อองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบของคู่มือการใช้โปรแกรม อันได้แก่ 1) หลักการและแนวคิด 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) บทบาทผู้เรียน 4) บทบาทผู้สอน 5) เนื้อหาในการเรียนรู้ 6) กิจกรรมการเรียนรู้ 7) ระยะเวลาในการจัด 8) ทรัพยากรการเรียนรู้ 9) การประเมินผลการเรียนรู้ และ 10) ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้จัด
คำถามหลัก	4) หากต้องจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ควรเป็นไปในลักษณะใด โปรดอธิบายโดยละเอียด 5) ในประเด็น เนื้อหา ภาษาและรูปลักษณ์ของคู่มือ โปรดระบุและอธิบาย ว่าควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้างในการจัดทำคู่มือเพื่อง่ายต่อการนำไปใช้ 6) ในประเด็นเนื้อหา ภาษาและรูปลักษณ์ของคู่มือ โปรดระบุและอธิบาย ว่าควรคำนึงถึงสิ่งใดบ้างในการจัดทำแบบทดสอบต่าง ๆ และแบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน เพื่อง่ายต่อการนำไปใช้สำหรับผู้เข้าร่วมโปรแกรม 7) ท่านมีเกณฑ์ในการเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ในโปรแกรมนี้นำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนหรือการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานอย่างไรบ้าง 8) สิ่งที่ทำให้ท่านไม่สามารถนำคู่มือการจัดโปรแกรมนี้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีอะไรบ้าง อธิบายและยกตัวอย่าง 9) สิ่งจูงใจที่จะทำให้ท่านนำคู่มือการจัดโปรแกรมนี้มาใช้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีอะไรบ้าง อธิบายและยกตัวอย่าง 10) ท่านคิดเห็นว่า platform อื่นสำหรับการจัดทำคู่มือการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีอะไรบ้าง ที่เหมาะสม น่าสนใจ และทันสมัย โปรดอธิบาย
คำถามปิด	11) กรุณาสรุปว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะทำให้ท่านนำคู่มือการจัดโปรแกรมนี้ไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ
2. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
3. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบประเมินองค์ประกอบ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
4. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ
5. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds
6. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้
7. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน
8. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้
9. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบประเมินความพึงพอใจโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
10. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ประเด็นอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
11. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ประเด็นคำถามสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
12. ค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ
13. ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคแบบสอบถามความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ (ตอนที่ 2)
14. ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds

1. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามความสามารถในการวางแผนอาชีพและความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ

ตอน	ข้อ คำถาม	ค่า IOC	ตอน	ข้อคำถาม	ค่า IOC	ตอน	ข้อ คำถาม	ค่า IOC
1	1	1.0	2	2.9	0.8	3	5	0.8
	2	1.0		2.10	0.8		6	0.8
	3	1.0		2.11	0.8		7	0.8
	4	1.0		2.12	0.8		8	0.8
2	1.1	0.8		3.1	0.8		9	0.8
	1.2	0.8		3.2	0.8		10	0.8
	1.3	0.8		3.3	0.8		11	0.8
	1.4	0.8		3.4	0.8		12	0.8
	1.5	0.8		3.5	0.8		13	0.8
	1.6	0.8		3.6	0.8		14	0.8
	1.7	0.8		3.7	0.8		15	0.8
	1.8	0.8		3.8	0.8	รวม		0.815
	1.9	0.8		3.9	0.8			
	2.1	0.8		3.10	0.8			
	2.2	0.8		3.11	0.8			
	2.3	0.8		3.12	0.8			
	2.4	0.8		3.13	0.8			
	2.5	0.8	3	1	0.8			
	2.6	0.8		2	0.8			
	2.7	0.8		3	0.8			
	2.8	0.8		4	0.8			

2. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริม
ความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของ (ร่าง) โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริม
ความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีค่า 1.0

3. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบประเมินองค์ประกอบโปรแกรมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

องค์ประกอบโปรแกรม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	1.0
2. คุณสมบัติผู้เรียน	1.0
3. คุณสมบัติผู้สอน	1.0
4. เนื้อหาในการเรียนรู้	1.0
5. กิจกรรมการเรียนรู้	1.0
6. ระยะเวลาในการจัด	1.0
7. ทรัพยากรการเรียนรู้	1.0
8. การประเมินผล	1.0
รวม	1.0

4. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ

ข้อคำถาม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ข้อคำถาม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
1	1.0	11	1.0
2	1.0	12	1.0
3	1.0	13	0.6
4	1.0	14	1.0
5	0.8	15	1.0
6	1.0	16	1.0
7	1.0	17	0.8
8	1.0	18	0.8
9	0.8	19	1.0
10	1.0	20	1.0
รวม		0.94	

5. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds

ข้อคำถาม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ข้อ คำถาม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
ข้อที่ 1.1	1.0	ข้อที่ 2.6	1.0
ข้อที่ 1.2	1.0	ข้อที่ 2.7	1.0
ข้อที่ 1.3	1.0	ข้อที่ 2.8	1.0
ข้อที่ 1.4	0.8	ข้อที่ 2.9	1.0
ข้อที่ 1.5	1.0	ข้อที่ 2.10	0.8
ข้อที่ 1.6	1.0	ข้อที่ 3.1	1.0
ข้อที่ 1.7	1.0	ข้อที่ 3.2	1.0
ข้อที่ 1.8	0.8	ข้อที่ 3.3	1.0
ข้อที่ 1.9	1.0	ข้อที่ 3.4	1.0
ข้อที่ 1.10	0.8	ข้อที่ 3.5	1.0
ข้อที่ 2.1	1.0	ข้อที่ 3.6	1.0
ข้อที่ 2.2	1.0	ข้อที่ 3.7	0.8
ข้อที่ 2.3	1.0	ข้อที่ 3.8	0.8
ข้อที่ 2.4	1.0	ข้อที่ 3.9	1.0
ข้อที่ 2.5	0.8	ข้อที่ 3.10	0.8
รวม			0.95

6. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้

ประเด็นแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
บรรยากาศการเรียนรู้	0.8
อุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้	1.0
ลักษณะผู้เรียนจากการสังเกต	1.0
ลักษณะผู้เรียนจากการสัมภาษณ์	0.8
อุปสรรคที่พบเจอ	0.8
รวม	0.88

7. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน

แบบบันทึกเส้นทางสู่ความฝัน	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
แผนการเรียนรู้ 1	1.0
แผนการเรียนรู้ 2	1.0
แผนการเรียนรู้ 3	1.0
รวม	1.0

8. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้

แบบสะท้อนคิดประเมินการเรียนรู้	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
แผนการเรียนรู้ 1	1.0
แผนการเรียนรู้ 2	1.0
แผนการเรียนรู้ 3	1.0
รวม	1.0

9. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) แบบประเมินความพึงพอใจโปรแกรมการศึกษานอกระบบ
โรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ข้อคำถาม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)	ข้อ คำถาม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
ข้อที่ 1	1.0	ข้อที่ 16	1.0
ข้อที่ 2	1.0	ข้อที่ 17	1.0
ข้อที่ 3	1.0	ข้อที่ 18	1.0
ข้อที่ 4	1.0	ข้อที่ 19	0.8
ข้อที่ 5	1.0	ข้อที่ 20	0.8
ข้อที่ 6	1.0	ข้อที่ 21	0.8
ข้อที่ 7	1.0	ข้อที่ 22	1.0
ข้อที่ 8	1.0	ข้อที่ 23	1.0
ข้อที่ 9	1.0	ข้อที่ 24	1.0
ข้อที่ 10	1.0	ข้อที่ 25	1.0
ข้อที่ 11	1.0	ข้อที่ 26	1.0
ข้อที่ 12	1.0	ข้อที่ 27	1.0
ข้อที่ 13	1.0	รวม	0.98
ข้อที่ 14	1.0		
ข้อที่ 15	1.0		

10. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ประเด็นอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ประเด็นอภิปรายกลุ่ม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
1. ด้านหลักการและเหตุผล	1.0
2. ด้านวัตถุประสงค์ของโปรแกรม	1.0
3. ด้านผู้เรียน	1.0
4. ด้านผู้สอน	1.0
5. ด้านเนื้อหาการเรียนรู้	1.0
6. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	1.0
7. ด้านระยะเวลาในการจัด	1.0
8. ด้านทรัพยากรการเรียนรู้	1.0
9. ด้านการประเมินผล	1.0
รวม	1.0

11. ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ประเด็นคำถามสนทนากลุ่มเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ประเด็นคำถามสนทนากลุ่ม	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
คำถามนำ ข้อ 1	1.0
คำถามเริ่มต้น ข้อ 2	1.0
คำถามเริ่มต้น ข้อ 3	1.0
คำถามหลัก ข้อ 4	1.0
คำถามหลัก ข้อ 5	1.0
คำถามหลัก ข้อ 6	1.0
คำถามหลัก ข้อ 7	1.0
คำถามหลัก ข้อ 8	1.0
คำถามหลัก ข้อ 9	1.0
คำถามหลัก ข้อ 10	1.0
คำถามปิด ข้อ 11	1.0
รวม	1.0

12. ค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบความรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ

ข้อที่	ค่าความยากง่าย	ค่าอำนาจ จำแนก	ข้อที่	ค่าความยากง่าย	ค่าอำนาจ จำแนก
1	.75	.42	11	.72	.39
2	.76	.59	12	.71	.40
3	.79	.53	13	.78	.27
4	.75	.49	14	.74	.36
5	.77	.42	15	.72	.57
6	.75	.59	16	.75	.37
7	.75	.60	17	.75	.43
8	.76	.65	18	.76	.51
9	.75	.42	19	.73	.33
10	.76	.59	20	.78	.47

13. ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคสอบถามความสามารถในการวางแผนอาชีพและ
ความต้องการการเรียนรู้เรื่องการวางแผนอาชีพ (ตอนที่ 2)

ข้อคำถาม	ค่าความแปรปรวน	ข้อคำถาม	ค่าความแปรปรวน
ข้อที่ 1.1	1.33	ข้อที่ 2.9	0.69
ข้อที่ 1.2	1.14	ข้อที่ 2.10	0.59
ข้อที่ 1.3	0.95	ข้อที่ 2.11	1.21
ข้อที่ 1.4	1.45	ข้อที่ 3.1	0.34
ข้อที่ 1.5	1.04	ข้อที่ 3.2	0.16
ข้อที่ 1.6	0.66	ข้อที่ 3.3	0.35
ข้อที่ 1.7	0.64	ข้อที่ 3.4	0.51
ข้อที่ 1.8	1.01	ข้อที่ 3.5	0.56
ข้อที่ 1.9	0.51	ข้อที่ 3.6	0.71
ข้อที่ 2.1	0.79	ข้อที่ 3.7	0.29
ข้อที่ 2.2	0.63	ข้อที่ 3.8	1.15
ข้อที่ 2.3	0.63	ข้อที่ 3.9	1.60
ข้อที่ 2.4	0.46	ข้อที่ 3.10	0.65
ข้อที่ 2.5	1.31	ข้อที่ 3.11	0.33
ข้อที่ 2.6	0.81	ข้อที่ 3.12	0.55
ข้อที่ 2.7	1.23	ข้อที่ 3.13	1.31
ข้อที่ 2.8	1.15		
ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค		0.84	

14. ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาคแบบวัดความสามารถในการวางแผนอาชีพ 3 Ds

ข้อคำถาม	ค่าความแปรปรวน	ข้อคำถาม	ค่าความแปรปรวน
ข้อที่ 1.1	1.36	ข้อที่ 2.6	1.23
ข้อที่ 1.2	1.14	ข้อที่ 2.7	1.15
ข้อที่ 1.3	0.95	ข้อที่ 2.8	0.69
ข้อที่ 1.4	1.45	ข้อที่ 2.9	0.59
ข้อที่ 1.5	1.04	ข้อที่ 2.10	1.21
ข้อที่ 1.6	0.63	ข้อที่ 3.1	1.05
ข้อที่ 1.7	0.64	ข้อที่ 3.2	1.44
ข้อที่ 1.8	0.54	ข้อที่ 3.3	0.81
ข้อที่ 1.9	0.51	ข้อที่ 3.4	0.96
ข้อที่ 1.10	0.79	ข้อที่ 3.5	0.75
ข้อที่ 2.1	0.63	ข้อที่ 3.6	0.85
ข้อที่ 2.2	0.63	ข้อที่ 3.7	0.90
ข้อที่ 2.3	0.46	ข้อที่ 3.8	0.64
ข้อที่ 2.4	1.31	ข้อที่ 3.9	1.05
ข้อที่ 2.5	0.81	ข้อที่ 3.10	0.99
ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค			0.91

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	วลัยนาส มีพันธุ์
วัน เดือน ปี เกิด	19 พฤษภาคม 2525
สถานที่เกิด	จังหวัดสงขลา
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาจากโรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตสาขาวิชาการโฆษณา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญญามหาบัณฑิตหลักสูตรนานาชาติ สาขา French for Business World คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2558
ที่อยู่ปัจจุบัน	88/125 ซ. รามอินทรา 13 แขวง 12 ถ.รามอินทรา แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กทม. 10220
ผลงานตีพิมพ์	วลัยนาส มีพันธุ์ สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และรับขวัญ ภูษาแก้ว. (2566). ความสามารถในการวางแผนอาชีพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในประเทศไทย. วารสารวิชาการร้อยแก่นสาร, 8(2), 319-337. พรจันทร์ โลจนะศุภฤกษ์ วลัยนาส มีพันธุ์ และ กัลพฤกษ์ พลสร. (2566). ความต้องการและแนวทางการใช้กิจกรรมนันทนาการเพื่อส่งเสริมลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารวิชาการร้อยแก่นสาร, 8(6), 129-143. Meepan, W. and Noklang, S. (2022) The Comparative Study of Community Learning Center Model: The Case Study of Oketo Town Kominkan, Japan and Songkhla Smart Center, Thailand. Journal of Research and Curriculum Development, 12(2), 48-59. Nopas, D., Ueangchokchai, C., & Meepan, W. (2023). The Study of the Training Platform towards Thailand's International Airlines Cabin Crew during the Pandemic of Covid-19. Higher Education Studies, 13(3), 45-53. https://doi.org/10.5539/hes.v13n3p45